

Úvod

Vážená paní primátorko, paní starostko, vážený pane primátore,
pane starosto, radní, zastupitelky a zastupitelé,

připravili jsme pro vás příručku, která vám má pomoci při praktickém rozhodování, co udělat, pokud se ve vašem městě či obci nacházejí sociálně vyloučené lokality.

Rozdělili jsme ji na osm oddílů. Úvodní popisuje samotný problém sociálního vyloučení, jak jej rozpoznat a jak na něj prakticky reagovat, co udělat nejdříve a co později, s kým se při řešení propojit, na koho se obrátit pro pomoc.

Dalších sedm samostatných oddílů se věnuje jednotlivým oblastem, které budete muset řešit – vzdělávání, zaměstnanosti, bydlení, bezpečnosti, rodině, sociálním službám a problematice předlužení. Žádnou z těchto oblastí není možné vynechat, všechny se navzájem prolínají a podmiňují.

S příručkou můžete pracovat jako s návodem na komplexní sociálně integrační politiku pro vaši obec nebo ji vzít „jen“ jako inspiraci a námět pro vaše každodenní rozhodování a vybírat si z jednotlivých oddílů návrhy na jednotlivá opatření.

Příručka vznikla jako soubor metod a nejlepších praxí, které Agentura pro sociální začleňování vyvinula a sesbírala od svého založení vládou v roce 2008 a za dobu spolupráce s 33 městy, obcemi a mikroregiony, ve kterých dosud působila. U všech opatření jsou uvedeny odkazy na jejich praktická provedení, podrobný popis jejich zavádění, možnosti financování i legislativní rámec. Na příloženém DVD je 12 medailonů z měst, ve kterých se podařilo

jednotlivá opatření zavést neúspěšněji. Elektronickou obdobu příručky včetně popisu činností a dosažených výsledků v jednotlivých městech, kde Agentura působí, naleznete na www.socialni-zaclenovani.cz.

Příručka byla sestavena v průběhu roku 2012. Informace o legislativním rámci a možnostech financování jednotlivých opatření sice budou postupně zastarávat, ústřední principy všech opatření však zůstanou v platnosti ještě velmi dlouho. Jsou totiž výsledkem přirozeného vývoje sociálně začleňovacích politik v Česku minimálně za uplynulých 20 let. Za každým z nich stojí řada předchozích úspěšných i neúspěšných provedení, mnohá opatření byla inspirována zahraničními praxemi.

Přestože se v médiích a na veřejnosti častěji mluví o problémech a špatných řešeních, existuje v Česku stále více měst a obcí, které začaly situaci v sociálně vyloučených lokalitách řešit konstruktivně a postupně ji zvládají. Pro ta města a obce, které se do řešení problému doposud nepustily nebo jej zatím řeší narázově, je tato příručka příležitostí, aby se nechaly inspirovat a sociální začleňování začaly systematicky řešit.

Přejeme vám při tom hodně trpělivosti a vytrvalosti a jsme vždy připraveni vám pomoci.

Pracovníci Agentury pro sociální začleňování

Co je Agentura pro sociální začleňování

- Agentura pro sociální začleňování je vládní nástroj podpory obcím při sociálním začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit.
- Je odborem Úřadu vlády ČR, Sekce pro lidská práva.
- Vznikla usnesením vlády č. 85 23. ledna 2008, její mandát prodloužilo usnesení vlády č. 570 z 25. července 2012.
- Pomáhá městům a obcím při analýze a vyhodnocení situace ve vyloučených lokalitách, přípravě místního strategického plánu sociálního začleňování a jeho naplňování v terénu, při financování aktivit a opatření na podporu sociálního začleňování a při zajištění trvalé udržitelnosti sociálně začleňovacích politik ve městech a obcích.
- Aktuálně pracuje ve 26 městech, obcích či mikroregionech.
- Pracuje participativními metodami – do spolupráce zapojuje nejen města a obce a jejich úřady, ale také neziskové organizace, školy a školská zařízení, Úřad práce, zaměstnavatele, policii a veřejnost.
- Pomáhá při aktivizaci a zapojení sociálně vyloučených lidí, především Romů, do řešení situace ve vyloučených lokalitách .
- Spolupracuje s ministerstvy, přenáší informace z komunální úrovně směrem ke státní správě, podílí se na formování státní politiky sociálního začleňování a její koordinaci.
- Ve spolupráci se zmocněnkyní vlády pro lidská práva koordinuje naplňování vládní Strategie boje proti sociálnímu vyloučení.
- Podílí se na implementaci prostředků ze strukturálních fondů Evropské unie do podpory regionálního rozvoje a sociálního začleňování.
- Realizuje osvětové kampaně proti násilí z nenávisli a extremismu.

Všechny informace naleznete na www.socialni-zaclenovani.cz.

O možnostech spolupráce se dozvíte na webu či telefonu 296 153 223.

PRACOVNÍCI AGENTURY PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ

(k 1. 10. 2012)

VEDENÍ AGENTURY

Martin Šimáček

ředitel Agentury pro sociální začleňování

Zuzana Drhová

manažerka individuálního projektu

Jakub Švec

vedoucí Oddělení lokálních koncepcí

Alena Zieglerová

vedoucí Oddělení řízení a koordinace

ODDĚLENÍ LOKÁLNÍCH KONCEPCÍ

Štěpán Bolf

lokální konzultant - Větrní

Renata Brožová

lokální konzultantka - Krupka

Markéta Černá

lokální konzultantka - Cheb

Milan Greineder

lokální konzultant - Sokolov, Kolín

Veronika Hanousková

lokální konzultant - Jáchymov, Vejprty

Lenka Honsárková

lokální konzultantka - Havířov

Prokop Ištváněk

lokální konzultant - Trmice, Bílina

Veronika Kamenická

lokální konzultantka - Ústí nad Labem, Obrnice

Michal Kratochvíl

lokální konzultant - Mělník, Děčín,
vzdálená podpora: Broumov

Vladimír Kružík

lokální konzultant - Hodonín, Břeclav

Vít Lesák

metodik Oddělení lokálních koncepcí

Martina Mařáková

vzdálená podpora: Jesenicko

Martin Navrátil

lokální konzultant Bruntál,
vzdálená podpora: Přerov

Alexander Olah

metodik Oddělení lokálních koncepcí

Alena Otajovičová

lokální konzultantka - Toužim

Bronislav Podlaha

lokální konzultant - Most, Kadaň,
vzdálená podpora: Roudnice nad Labem

Filip Pospíšil

mediátor a odborník na spolupráci s kraji

Markéta Skočovská

lokální konzultant - Kutná Hora, Šluknovsko

Karel Straka

lokální konzultant - Litvínov - Janov, Jirkov

Hana Volfová

lokální konzultantka - Šluknovsko

ODDĚLENÍ ŘÍZENÍ A KOORDINACE

Alena Bernau

ekonomka

Lukáš Houdek

koordinátor projektu

Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisti

Ferdinand Hrdlička

analytik pro oblast strukturálních fondů

Jan Hrubeš

odborný pracovník

pro oblast rodinné politiky

Roman Krištof

odborný pracovník pro oblast bezpečnost

Gabriela Melková

odborná pracovníce pro oblasti

zaměstnanost a sociální ekonomika

Ludmila Michlová

ekonomka

Dana Nedělníková

odborná pracovníce pro oblast

sociální služby

Viktor Piorecký

odborný pracovník pro oblast vzdělávání

Jan Snopek

odborný pracovník pro oblast bydlení

Zdeňka Libišová Svobodová

odborná pracovníce pro oblast

dluhové problematiky

Hana Synková

výzkumnice

Hana Šveráková

referentka

Kateřina Šindlerová

právnička

Jaroslav Valůch

vedoucí projektu

Kampaň proti rasismu a násilí z nenávisti

Václav Zeman

public relations

SEKRETARIÁT

Jitka Berková

sekretariát

Silvie Ledinská

asistentka vedoucího

Oddělení lokálních koncepcí

- Aktuální kontakty na pracovníky Agentury pro sociální začleňování najdete na webové stránce www.socialni-zaclenovani.cz.
- E-mailové adresy pracovníků Agentury pro sociální začleňování jsou ve tvaru prijmeni.jmeno@vlada.cz

Sociální začleňování v obci

NA ÚZEMÍ VAŠÍ OBCE JE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÁ LOKALITA. CO S TÍM?

Již sám termín „sociálně vyloučená lokalita“ vyvolává pochybnosti. Je vyloučenou lokalitou osamocený dům s několika rodinami, či naopak celé sídliště, ve kterém žijí různě situované domácnosti, včetně chudých a sociálně slabých?

A nepřináší takovému místu označení za vyloučenou lokalitu další znehodnocení?

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR v roce 2006 zmapovalo situaci ve stovkách obcí a více než tři stovky území označilo za sociálně vyloučené lokality (viz <http://www.esfcr.cz/mapa/>). Jistě nejde o úplný výčet, situace na územích se navíc mění, některé lokality zanikly a jiné vznikají. V interaktivní mapě nalezneme různě velké lokality, od desítek obyvatel až po tisíce. Další výzkum se plánuje na rok 2013.

Přestože je prostorové ohraničení sociálně vyloučené lokality obvykle patrné, nemusí tomu tak být vždy. „Lokalita“ může být sevřena v okolní zástavbě, nebo se dokonce může jednat o vchod či několik bytů v jednom panelovém domě.

Je tedy namíště pojem „sociálně vyloučená lokalita“ vnímat spíše extenzivně, jako zažitý termín, kterým se označuje území, na němž žijí lidé, kteří jsou sociálně vyloučení nebo sociálním vyloučením ohroženi. Ani tento termín nemá jednoduchý a jediný výklad; jde o lidi, jejichž zapojení do společnosti je omezené, a to v několika oblastech zároveň. Nejčastěji jde o dlouhodobě nezaměstnané či nezaměstnatelné, s nízkou či podprůměrnou kvalifikací a vzděláním. Rodiny

či jednotlivci bývají závislí na příjmech ze sociálních dávek či nelegální práce, často jsou předlužení. S problémem se propojuje špatná docházka dětí do školy, někdy neshody v sousedství. Sociálně vyloučení lidí se na takovou situaci postupně adaptují, což celý problém významně prohlubuje a komplikuje jeho řešení. Lidé uvnitř vyloučených lokalit si často vytvoří náhradní způsoby přežití, které mohou být pro okolí obtěžující nebo minimálně iritující. To bývá důvodem narušení soužití, které pak může způsobit závažné společenské konflikty.

Problematika sociálního vyloučení má velice často etnický rozměr; ve vyloučených lokalitách často žijí Romové. Jejich etnicita je pak vykládána jako příčina tohoto problému, hovoří se o odlišné kultuře, jinakosti a v extrémním případě o „nepřizpůsobivosti“ Romů. Pokud však problém sociálního vyloučení vnímáme jako etnický, ztrácíme de facto možnost jej řešit. Jde totiž především o problém sociální, k jehož řešení je nutné využít osvědčené postupy aplikované jak v ČR, tak i v zahraničí.

Jak se to projevuje?

Problém sociálního vyloučení se projevuje mnoha způsoby a jeho projevy postupně sílí s tím, jak se vyloučení prohlubuje. Účinnou sociální politikou je možné jej regulovat (mírnit, řešit, nebo dokonce vyřešit).

Problém se nejčastěji viditelně projevuje:

- zvyšujícími se počty dlouhodobě nezaměstnaných, zejména s nízkým vzděláním a kvalifikací, zvyšujícími se počty uchazečů o zaměstnání obtížně umístitelných na trhu práce

Život v sociálně vyloučené lokalitě

Dvoupatrový otlučený panelák stojí za ohromnou louží, do bahna se boří několik zrezivělých aut. Okopaný vchod bez dveří pak zve do útrob sociálního zařízení: chodby jsou pokryté lepkavou špínou, pod schody se vrší odpadky. Stěny hustě rozrývají nápisy, dveře nesou stopy po kopancích. Za nimi se skrývají malé, většinou plesnivé místnůstky, ve kterých žijí třeba i šest let devítičlenné rodiny: jediný sociální zařízení tu tvoří postele a televize. Voda a záchody jsou společné, všichni svítí na jediný elektroměr. Jednou za čas se tu pak strhne doslova bitka: místní se totiž mají podělit o částku přesahující hodně přes sto tisíc korun za propálenou elektřinu. Podobně mezi sebou bojují o vodu: pro tři byty je k dispozici osmdesátilitrový bojler (třeba pro šestnáct lidí včetně dětí). Lidé a především děti tu okamžitě začínají churavět. Smlouvy se uzavírají na tři měsíce a za nájem do dvou tisíc. V současnosti tu žije asi dvě stě lidí včetně několika desítek dětí: tedy především kladenští neplatiči, ale také ti, které sem radnice umístila po havárii a čekají náhradu. Někteří už řadu let, a tak sedí a celé dny koukají na televizi. Většinou jsou bez práce, chodit ven se bojí, jinak jim totiž jejich byt někdo vykrade. Koneckonců jít ani není kam a vlastně to nemá ani cenu: do města je to přes les daleko.

Brabec, J. *Česká města: není kam jít*, EURO, 11. 7. 2005.

- zvyšujícími se počty přestupků a drobných trestných činů, zejména krádeží
  - migrací (vnitřní v rámci obce či regionu, vnější přistěhováním nových obyvatel)
  - zhoršující se atmosférou ve městě, tenzemi mezi lidmi, sociálními nepokoji
  - nárůstem násilné trestné činnosti, viditelné prostituce a kuplířství, distribuce drog
  - nárůstem počtu a velikosti sociálně vyloučených lokalit
  - nárůstem počtu podstandardních ubytovacích kapacit, tj. ubytoven, holobytů apod.
  - viditelnými projevy bezdomovectví a žebroty
  - v médiích se stále častěji objevují články o problémech spojených se sociálním vyloučením, o tzv. nepřízřivobivých, o kriminalitě apod.
- Některé méně viditelné projevy, které problém signalizují:**
- prohlubující se zadluženost či předluženost domácností, včetně domácností z nižší střední a střední třídy
  - nárůst příjemců dávek hmotné nouze, včetně příspěvku na náklady na bydlení
  - zvyšující se počty lidí pracujících nelegálně
  - odmítání výkonu veřejné služby u dlouhodobě nezaměstnaných
  - zhoršující se sociální a ekonomická situace nejchudších obyvatel v obci
  - prohlubování závislosti obyvatel obce na hazardu, lichvě, drogách
  - zhoršující se docházka dětí do školy, nárůst počtu neomluvených hodin dětí ve škole
  - zvyšující se počty případů řešených v rámci sociálně-právní ochrany dětí, nárůst počtu předběžných opatření či soudních rozhodnutí o odebrání dětí z rodiny

- změna struktury a počtu žádostí o obecní byty
- indikace terénními sociálními pracovníky, kteří pozorují zhoršení situace chudých a sociálně vyloučených lidí v obci
- apatie, ztráta motivace lidí zlepšovat svoji životní situaci

Jde však „pouze“ o projevy problému, který má hluboké kořeny v minulosti, kdy pravděpodobně nebyl řešen či byl řešen nedostatečně nebo chybně. Mohlo také dojít k jeho „importu“ do vaší obce přistěhováním lidí.

Problému sociálního vyloučení obvykle není věnována dostatečná pozornost, někdy vůbec žádná. Nutnost řešení vyvolávají často až krizové situace (narušování veřejného pořádku, drobná kriminalita, špatné soužití ve městě, problémy v sousedství, záškoláctví a problémy dětí ve škole, chátrající byty nebo rozrůstající se ubytovny, tlak větší obyvatel ve městě apod.).

Je důležité si uvědomit, že se jedná o projevy rozsáhlého sociálního problému lidí ve vaší obci/městě, který nelze vyřešit potlačením jeho projevů, ale nalezením jeho příčin a následně jejich ovlivněním, tedy změnou.

Situaci komplikuje fakt, že příčina sociálního vyloučení jistě nebude jediná, ale naopak jich bude velmi dlouhá řada. Tyto příčiny se navíc prolínají a vzájemně podmiňují (ztráta zaměstnání → ztráta bydlení → předlužení → migrace → nedocházka dětí do školy/záškoláctví). Řešením jediné nebo jen vybraných příčin v podstatě nelze docílit změny, situaci je potřeba řešit komplexně a odstraňovat všechny její příčiny najednou.

Zjednodušeně lze postupovat tak, že v delším časovém horizontu se budeme soustředit na odstranění příčin, které vedou k vyloučení části obyvatel na okraj společnosti, a krátkodobě projevům, které jsou obtěžující a lidé v obci často požadují jejich rychlé odstranění. Žádnou z těchto složek řešení nelze podcenit.

Jak je to závažný problém?

Sociální vyloučení se často redukuje na problém Romů nebo tzv. nepřizpůsobivých. Takové zjednodušení obvykle znemožňuje problém řešit, neboť vychází z mylných (nebo i mytických) představ, které se rozcházejí s realitou. Častým argumentem je, že „Romové jsou jiní“, v extrémnějších případech je možné zaznamenat názory, že „nechtějí žít jako my“, „v ghettech se jim líbí“ a „nechtějí pracovat a posílat děti do školy“. Takový přístup již předem vylučuje jakoukoliv změnu, neboť de facto znemožňuje řešení cestou zapojení lidí z vyloučené lokality na trh práce, do vzdělávání, na trh s byty, vytváří z romské menšiny uzavřenu komunitu, která má skupinovou identitu, a nerozlišuje jednotlivce podle individuálních schopností, motivace a aktivity.

Obdobně destruktivní je označení lidí z vyloučené lokality za nepřizpůsobivé. I toto označení jim připisuje kolektivní identitu, navíc silně hanlivou. Podporuje i tendence některých lidí připisovat jim veškerou trestnou činnost, potíže v soužití apod. Pro každého jednotlivce je velmi těžké se této hanlivé nálepky zbavit, přesvědčit ostatní veřejnost, že není „nepřizpůsobivý“, tedy nezačlenitelný.

Označení „nepřizpůsobivý“ je velmi statické, konstatuje, že někdo je nějaký, v tomto případě velmi špatný. Tím silně omezuje možnost změny v pozitivním smyslu, tedy možnost začlenění do společnosti.

Jak jsme uvedli výše, proces sociálního vyloučení je naopak velmi dynamický, obvykle se jednotlivec či rodina do kritické situace propadal několik let, důvody se na sebe nabalovaly a zintenzivňovaly. Z povahy věci je **dynamický** i opačný proces – sociální začleňování – a vyžaduje postupné a dobře naplánované kroky směrem ke stabilizaci – začlenění člověka do společnosti.

Sociální vyloučení je tedy bezpochyby jeden z nejzávažnějších problémů současné společnosti, silně narušuje společenskou soudržnost (vztahy mezi lidmi, v sousedství, v komunitě), váže na sebe velmi rizikové patologické jevy spojené s kriminalitou, a tedy i bezpečnostními riziky.

Jako takový vyžaduje problém sociálního vyloučení poučené řešení, tedy nikoliv nahodilé, bez porady s odborníky, dalšími starostkami a starosty, kteří jej již řeší, s otevřeností k hledání informací a inspirací, včetně zahraničních. Nedůsledné nebo jen dílčí řešení problémů často ještě zhorší a vede k mylným závěrům, že „prevence selhala“, „sociální práce ho nevyřeší“ apod.

Mimořádně náročné je také získat pro řešení problému obyvatele – a to jak uvnitř vyloučené lokality, tak ostatní veřejnost. Často narážíme na nesouhlas, xenofobii a předsudky, v horším případě na aktivní odpor a populismus.

Jaké důsledky může mít neřešení problému?

Neřešený problém sociálně vyloučené lokality představuje **mimořádné bezpečnostní riziko**. Nejde přitom „jen“ o drobnou kriminalitu, kterou mohou páchat někteří obyvatelé a která je obtěžující a zhoršuje pocit bezpečí v obci/městě.

V některých místech zaznamenáváme aktivitu tzv. dětských gangů. Takto mnozí paušálně, ale poměrně autenticky označují obtěžující chování starších dětí a mládeže, která je silně negativně ovlivněna neuspokojivou životní situací svých rodičů, neúspěšným vzděláváním a často předčasným ukončením školní docházky (hned po dokončení základní školy). Mladí lidé jsou z neúspěchu a chybějící vize svého dalšího rozvoje, z materiálního nedostatku a řady dalších důvodů silně frustrovaní. Současně mnozí z nich obtížně hledají vlastní identitu a zároveň reagují na xenofobní jednání podstatné části obyvatel města vůči nim.

V některých místech se ve vyloučených lokalitách objevují dealeri drog, kuplíři a lichváři.

Kriminalita spojená s vyloučenými lokalitami se nemusí projevat navenek, mimo lokalitu, ale může mít devastující efekt směrem dovnitř, což dále významně komplikuje řešení situace. Mnozí lidé uvnitř lokalit bývají vydírání lichváři, ženy a dívky jsou prostituovány, zejména mládež je ohrožena organizovaným dealerstvím drog.

Čím méně je situace v lokalitě a jejím okolí známá odpovědným institucím (policii, samosprávě), tím více hrozí nekontrolovaný vývoj, který se může vyhrotit až **v sociálních nepokojích**. Neřešenou situaci, zejména v místech eskalace problémů,

pak systematicky zneužívají k vlastní propagaci ultrapravicoví radikálové v čele s politizující Dělnickou stranou sociální spravedlnosti.

Neřešení situace však neznamena pouze významná bezpečnostní rizika, ale mnohem častěji a dlouhodoběji také **rozpad sociální soudržnosti ve městě, nárůst napětí, ztrátu identifikace obyvatel s veřejnými prostory, tlak na populistická řešení** (včetně politického populismu). Dramatické důsledky sledujeme především mezi dětmi ve školách, kde se utvářejí budoucí společenské vztahy a hodnoty další generace obyvatel obce/města. Pokud se ve školách děti necítí dobře, vzájemně na sebe nevráží a nerespektují se, pravděpodobně se problémy ve městě budou dále zhoršovat.

Prevence, podpora, nebo represe?

Odpověď na otázku, zda upřednostnit prevenci, či represí, lze snadno odhadnout. Jedno bez druhého nefunguje. **Lidé žijící v sociálním vyloučení musí pocítit obojí – podporu a pomoc i jasný, jim srozumitelný řád a sankci za jeho překračování.**

Všechna opatření je však nezbytné připravovat tak, aby byla srozumitelná všem či alespoň velké většině lidí. Optimální je, pokud se na jejich přípravě a zavádění podílejí lidé v obci, a to alespoň tím, že je pomáhají navrhovat a rozmyšlet.

Pokud jsou pravidla lidem v sociálně vyloučených lokalitách nesrozumitelná či jsou pro ně nedosažitelná, s jistotou selžou a nebudou naplňována.

Nelze očekávat, že pouze zpřísnování podmínek, kontroly a vymáhání dluhů povede k očekávanému výsledku. Represe má negativní dopady na psychologický stav

lidí, na jejich motivaci a ochotu zapojit se do života, dále se rozvíjet.

Pocit strachu, který každá represe v lidech rozvíjí, má destruktivní vliv na vztahy ve společnosti, na vzájemnou důvěru lidí, na ochotu aktivně se podílet na životě v obci, přispívat k jejímu rozvoji. Proto je vždy nezbytné, aby represivní opatření byla maximálně spravedlivá a zároveň měla jasné východisko pro každého, na koho jsou zaměřena. Jde o to, aby vždy pro každého člověka existovala varianta, jak konstruktivním a pro něj srozumitelným způsobem může napravit to, kvůli čemu je vůči němu represe uplatňována. Je zřejmé, že pouhým zvyšováním tlaku a hrozeb trestu se lidé do společnosti nezapojí, ale naopak budou stále více selhávat.

Vyvážením tlaku a podpory tedy lze docílit nejlepších výsledků.

Obvykle se hovoří o vyvážení prevence a represe; to je však velmi nepřesné. Oproti represivním opatřením je totiž nutné stavět opatření podpurná. Preventivní opatření, jež předcházejí sociálnímu vyloučení, by měla být samozřejmou součástí sociálních politik obcí, záchytnou sítí pro všechny obyvatele, kteří se dostanou do krizové životní situace.

Janov: z „bitevního pole“ k integračním projektům

Na konci předloňského roku se litvínovským sídlištěm Janov dvakrát za sebou prohnali ultrapravicoví radikálové a pokusili se o největší novodobý pogrom na Romy. Doprovázela je latentní i aktivní podpora části zdejších „neromských“ obyvatel. V tu chvíli se zdálo, že soužití na sídlišti bude do budoucna téměř nemožné a ulice sídliště se promění v bitevní pole. Vrcholil příliv chudých a zadlužených lidí z různých měst ve Středočeském a Ústeckém kraji, kteří

výměnou svého bytu na „lepší“ adrese za bydlení v Janově řešili svoji kritickou finanční situaci bez ohledu na to, co to bude znamenat pro jejich budoucnost. A překupníci s byty si mnuli ruce nad výdělky na chudobě.

Rok a půl poté se v ulicích Janova pohybuje o deset policistů více, zaměřují se mimo jiné i na prevenci. Přibyli další terénní sociální pracovníci, ubylo heren a před několika měsíci odstartoval pilotní projekt dostupného bydlení, do kterého jsou zapojeni majitelé bytů, sociální odbor, vedení města a neziskové organizace. Princip je jednoduchý – kdo řádně plní své nájemní povinnosti, postupuje do lepšího, kdo neplatí, propadá se (a dostává podporu od terénních pracovníků, aby se i jeho situace co nejdříve stabilizovala například nalezením zaměstnání, což je jeden z nejdůležitějších principů preventivních sociálních služeb – asistovat tam, kde by bez pomoci pravděpodobně následoval pád do neřešitelné situace, která bude na obtíž také okolí!).

Členové lokálního partnerství Agentury připravují podklady pro rozsáhlé integrační projekty ze strukturálních fondů, ke kterým se vedení města přihlásilo a připravuje je k podání. Projekty pomohou zajistit nejen sociální, vzdělávací a zaměstnanostní služby, ale také mj. rekonstrukci objektu školy na sídlišti Janov, která začne sloužit dětem jako zázemí pro volný čas, vzdělávání a další rozvojové aktivity.

V Litvínově namíchali vyvážený koktejl preventivních a represivních opatření. A všímají si toho už i obyvatelé města, kteří oceňují zlepšující se atmosféru na sídlišti i přístup vedení radnice.

Šimáček, M. Litvínov a Most – premianti v sociální integraci, Aktuálně.cz, 6. 5. 2010.

Co všechno se může stát, když se pokusíte sociálně vyloučené lidi z obce/města vytlačit?

Vytlačování chudých a sociálně vyloučených obyvatel z obce/města (prodejem bytového fondu, neprodlužováním nájemních smluv, kombinací kontrol a nátlakových opatření) **je mimořádně nekorektní řešení situace.**

Vytlačování a tím nucená migrace **prohlubuje krizi sociálně vyloučených obyvatel, přetrvává jejich rodinné, přátelské i institucionální vazby**, což má devastující vliv především na děti, které musí nastupovat do nové školy, a to v pozici outsiderů. Lidé, kteří nacházejí náhradní ubytování v ubytovnách či jiných podstandardních bytových podmínkách, obvykle nemohou v místě získat trvalé bydliště a zůstávají v evidenci úřadů v původním bydlišti. To mimořádně komplikuje či znemožňuje jejich dlouhodobý funkční kontakt s institucemi. V pozici osob špatně uplatnitelných na trhu práce navíc **migranti obvykle nemají šanci v novém místě uspět při hledání práce.**

Migranti mohou mít potíže vytvořit si vztah k novému bydlišti, což dále znesnadňuje jejich zapojení do společnosti. Situaci zhoršuje fakt, že proti tzv. novousedlíkům, kteří jsou sociálně slabí, se původní obyvatelé v obci vymezují a priori negativně, čímž se bezkonfliktní a otevřeně soužití stává v podstatě nemožným.

Vytlačení sociálně vyloučených obyvatel z obce/města **je mimořádně nekorektní postup i vůči ostatním obcím/městům, jejich vedením a občanům.** Přesouvání problému z obce do obce obvykle zatěžuje ty, kteří jednájí zodpovědně a korektně, snaží se uplatňovat funkční sociální politiku nebo alespoň nepřesouvají problémy do jiných obcí.

Obrovskou zátěž znamená vytlačení sociálně vyloučených obyvatel zejména do velmi malých měst a obcí, ve kterých není úplné institucionální zázemí, volné finanční prostředky ani dostatek uvolněných představitelů vedení obce, kteří by se mohli řešení problému systematicky věnovat.

Malá města a obce mají oproti středním a velkým městům znatelné nevýhody při řešení situace sociálního vyloučení, přitom jsou však stále více zatěžovány nucenou migrací chudých lidí z měst do obcí. Situace je samozřejmě nejkomplikovanější v obcích, kde je navíc vysoká nezaměstnanost a nedostatek příležitostí k uplatnění.

Nucená migrace **má zásadní negativní dopady i na veřejné rozpočty**. Zvyšuje nejen zátěž obcí, do kterých jsou lidé vytlačeni,

Migrace sociálně slabých obyvatel v regionu Šluknovsko

Agentura pro sociální začleňování nechala v první polovině roku 2012 zpracovat rozsáhlou analýzu podoby migrace sociálně slabých lidí v regionu Šluknovsko. Výsledky výzkumu ukázaly, že sociálně slabí lidé na Šluknovsku migrují převážně mezi jednotlivými městy v rámci Šluknovského výběžku. Tato migrace není nijak řízena ze strany samospráv, je způsobená především malou stabilitou a špatnou udržitelností bydlení. Někteří chudí naopak zůstávají dlouhodobě na ubytovnách, kde platí za bydlení horší kvality vyšší částky než nájemníci v okolí. Zprávy o přícho- du stovek chudých lidí z různých částí republiky na Šluknovsko se nepotvrdily. Lidé na Šluknovsku migrují především za dostupným bydlením v rámci regionu.

Během posledních let tak na Šluknovsku přišlo do obcí/měst 461 osob v hmotné nouzi a 520 jich odešlo. Více než dvě třetiny přicházejících představovali lidé z jiných obcí/měst regionu.

a jejich nutné okamžité výdaje na zajištění bezpečnosti, služeb, řešení soužití v obci apod., ale zejména prohlubuje krizovou situaci migrující rodiny, což prokazatelně vede k častějším selháním, jejichž důsledkem jsou např. rozpad rodiny a odebrání dětí do náhradní institucionální péče, která je mimořádně finančně náročná.

Výzkumná zpráva: Vystěhování rodin ze Vsetína bylo nekonstruktivní a nákladné

Výzkumná zpráva o dopadech vystěhování několika rodin, kterou nechala v první polovině roku 2011 vypracovat vládní Agentura pro sociální začleňování v romských lokalitách, ukázala, že vystěhování sedmi desítek sociálně slabých Romů ze Vsetína do obcí na Jesenícku a na Prostějovsku mělo pro vystěhované rodiny katastrofální důsledky a zároveň bylo nákladným řešením pro stát i obce. Sociální situace rodin se zhoršila, v době zpracování výzkumu jim všem hrozily exekuce a vystěhování. Šlo o postup, který zatížil malé obce, kam byly rodiny vystěhovány, a následně vyžadoval náročné intervence krajské samosprávy, neziskových organizací či veřejného ochránce práv. Náklady na pořízení domů, do kterých bylo šest rodin přestěhováno, dosáhly zhruba 2,5 milionu Kč. Město Vsetín dále hradilo náklady na dopravu, kterou byli lidé v nočních hodinách bez předchozího upozornění do vybraných obcí přemísťováni.

Většina nemovitostí byla ve velmi špatném stavebně-technickém stavu. K jednomu z objektů bylo vydáno rozhodnutí o odstranění stavby. Nezbytné opravy výrazně zatížily rozpočty chudých a zadlužených domácností. Prudké zhoršení bytové a ekonomické situace rodin vedlo k hrozbě odebrání dětí do ústavní péče, k čemuž nakonec došlo v případě pěti dětí. Tím vznikly náklady na státní rozpočet převyšující jeden milion korun ročně, nehledě na dopady na samotnou situaci dětí.

Nejste v tom sám: jaké povinnosti a možnosti má obec, kraj a stát?

Jako zástupci vedení obcí jste při řešení situace v sociálně vyloučené lokalitě v nezáviděníhodné situaci, kvůli své pozici jste však zároveň těmi, kteří jsou nejvíce odpovědní za změny – k lepšímu i horšímu. Tato odpovědnost je mimořádně náročná, a to zejména pokud spravujete malé město či obec s napjatým rozpočtem a nedostatkem personálních kapacit. A také přesto, že legislativa a finanční rámce (rozpočtové určení daní, dotace a strukturální fondy) nejsou vždy zcela v souladu s některými odborníky doporučovanými opatřeními, zejména v oblasti vzdělávání dětí, předškolní přípravy či podpory zaměstnanosti a rozvoje podnikání.

Zejména vy, kteří jste ve funkci starostky či starosty, máte největší vliv na to, jaká řešení budou na území obce uplatněna. Nejde jen o samotná opatření, ale především o celkové pojetí, počínaje rozhodnutím, zda bude obec v sociální či sociálně začleňovací politice aktivní. Jako starostka či starosta máte jednak přímý vliv na záležitosti, v nichž jste kompetentní (jednání rady a zastupitelstva, rozpočet obce, činnost úřadu a jeho jednotlivých částí, řízení výborů a komisí, správa obecního majetku včetně bytů, pozice zřizovatele základních a mateřských škol, realizace sociálních služeb atd.), ale také vliv nepřímý, vyplývající z autority funkce na veřejnosti i v kontaktu a jednání s dalšími institucemi a aktéry veřejné správy – krajské samosprávy, Úřadu práce atd.

Přesto nemůžete ve vaší obci zůstat bez opory a pomoci dalších institucí, a to zejména následujících:

Kraj

- připravuje a realizuje střednědobé plány sociálních služeb, je zapojen do rozhodování o přidělení dotací na sociální služby
- má vlastní dotační tituly na podporu nejen sociálních služeb
- ve své struktuře má krajského koordinátora romských poradců, který může metodicky vést romské poradce v obcích a pomáhat sociální integraci
- zpracovává krajský plán prevence kriminality, na nějž se vážou dotační příležitosti Ministerstva vnitra ČR
- zpracovává krajskou strategii rozvoje vzdělávací soustavy, zřizuje některé školy (zejména praktické základní a střední školy) a školská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, dětské domovy, dětské domovy se školou aj.)
- doporučuje a spolufinancuje asistenty pedagoga v základních školách
- poskytuje metodickou oporu pro výkon sociálně-právní ochrany dětí
- je prvoinstančním odvolacím místem pro výkon některých agend, mj. sociálně-právní ochrany dětí
- spolupracuje s krajskými ředitelstvími dalších složek, které mají svá koncová místa v obcích (Policie ČR, Úřad práce)

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR

- metodicky řídí systémy sociálních služeb, sociálně-právní ochrany dětí, aktivní politiky zaměstnanosti včetně veřejné služby (ve spolupráci s Generálním ředitelstvím Úřadu práce ČR)
- rozděluje dotace na podporu sociálních služeb
- je řídicím orgánem a zprostředkujícím subjektem Evropského sociálního fondu, Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (ESF OP LZZ)

Generální ředitelství Úřadu práce ČR

- řídí aktivní politiku zaměstnanosti, včetně rekvalifikačních kurzů
- řídí systémy dávek státní sociální podpory a hmotné nouze
- řídí výkon veřejné služby, veřejně prospěšných prací a společensky účelných pracovních míst
- připravuje a podporuje regionální projekty na podporu zaměstnanosti

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy ČR

- řídí systémy předškolní přípravy, základoškolského a středoškolského vzdělávání
- metodicky řídí pedagogicko-psychologické poradenství
- rozděljuje dotace na podporu asistentů pedagoga, pro inkluzivní školy atd.
- je řídicím orgánem a zprostředkujícím subjektem Evropského sociálního fondu, Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (ESF OP VK)

Ministerstvo vnitra ČR

- poskytuje metodickou oporu v rámci zákona o právu shromažďovacím
- realizuje programy prevence kriminality a metodicky dohlíží na přípravu plánů prevence kriminality
- vzdělává policisty

Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

- podporuje výstavbu bytů pro nízkopříjmové domácnosti (v součinnosti se Státním fondem rozvoje bydlení)
- je řídicím orgánem a zprostředkujícím subjektem ESF/ERDF Integrovaného operačního programu

Agentura pro sociální začleňování

- metodicky pomáhá obcím při sociálním začleňování
- systematicky mapuje a analyzuje situace v sociálně vyloučených lokalitách v ČR
- přímo pomáhá obcím při praktické činnosti v sociálním začleňování
- spolupracuje s ministerstvy, kraji a obcemi při aplikaci strukturálních fondů EU

Nestátní neziskové organizace

- realizují praktické programy sociálního začleňování, nejčastěji v sociálních službách, podpoře zaměstnanosti, vzdělávání a bydlení
- pracují přímo v terénu s obyvateli sociálně vyloučených lokalit

Chci situaci
řešit aneb
Jak na sociální
začleňování
v obci

Asi jste už sami někdy byli svědky (možná i účastníky) situace, kdy se několik stran rozhodne řešit nějaký problém naráz v jednu chvíli, každá podle svého vlastního mínění. Často se přitom může stát, že se všichni vrhnou do díla, aniž by se domlouvali s ostatními, aniž by si dopředu ujasnili, v čem problém vlastně spočívá a čeho jeho vyřešením chtějí dosáhnout, aniž by spolupracovali. I dobrá víra a nadšení v té chvíli mohou přijít nazmar.

Toto uvědomění je pro vás zásadně důležité i ve chvíli, kdy jste pevně rozhodnutí začít ve vaší obci řešit sociální vyloučení a problémy s ním spojené. Vaše odhodlání je důležité a chvályhodné, rozhodli jste se čelem postavit k jednomu z nejvážnějších problémů současnosti. Jen odhodlání a nadšení ovšem nemusí stačit. **Pokud chcete být při řešení tohoto problému opravdu efektivní** a neplýtvat silami ani prostředky, které má vaše obec k dispozici, **je dobré postupovat společně a jednotně s různými dalšími partnery.**

Nabízíme vám proto osvědčený a logický postup, který – je-li dodržen – přináší skutečně viditelné výsledky. Na první pohled se může zdát jednoduchý a banální, ale budete zřejmě překvapeni, kolik si i pouhé jeho důsledné dodržování vyžádá sil a odhodlání.

Zjednodušeně řečeno, je potřeba začít od toho, že si v obci společně ujasníte, v čem vlastně problém, před kterým stojíte, spočívá a co přesně s ním chcete udělat. Kromě odborného a politického názoru na věc je namístě zjistit i názory a představy obyvatel obce, jak sociálně vyloučených, tak i majority. K tomu samotnému je nezbytné dát dohromady všechny, kteří s problémem mohou v obci něco udělat (od představitelů města přes nevládní organizace až třeba po různé komerční subjekty). Se všemi je třeba dohodnout, jak představu o vyřešení problému převést do praxe – kdo pro to může co udělat, kde je možné vzít na to peníze či kapacitu. Rozdělení úkoly následně sepíšete do plánu, podle kterého dále všichni postupují a který je také neustále sledován a podle potřeby i měněn.

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:
videomédailon Komplexní přístup k sociálnímu začleňování v obci Obrnice

DOPORUČENÝ POSTUP JE ZNÁZORNĚN V NÁSLEDUJÍCÍM SCHÉMATU:

1) POZNEJTE SITUACI V OBCI

Ještě předtím, než přistoupíte k jakýmkoli návrhům řešení, je třeba, abyste získali dostatečnou znalost o sociálně vyloučené lokalitě a problémech, které se v ní vyskytují. Sociálně vyloučená lokalita často bývá složitá, uzavřená a neprůhledná propletenec vztahů a problémů, kterým není snadné porozumět. O takových lokalitách často koluje spousta nepravdivých a nepřesných informací, domněnek, subjektivních názorů a soudů nebo zastaralých údajů, které cestu k řešení problémů pouze komplikují.

Vhodným nástrojem pro získání přesnějších dat o obyvatelích lokality a hlubší porozumění dění v lokalitě a celkové situaci, pochopení příčin problémů a souvislostí, které jsou překážkou v jejich řešení, je situační analýza¹.

¹ Ukázky vybraných situačních analýz si můžete prohlédnout na příloženém DVD

Vypracování takového dokumentu je nezbytným předpokladem pro další plánování. Nad výsledky této analýzy se také s ostatními partnery můžete lépe dohodnout o tom, v jaké jste výchozí situaci a jaké problémy bude třeba v jakém časovém horizontu řešit.

Jak připravit situační analýzu

Situační analýzu můžete zajistit v následujících krocích:

1. Shromážděte všechny výzkumy a šetření věnované podobným tématům, které na území obce již v minulosti proběhly. Podrobně tyto dokumenty prostudujte a využijte výsledků, které z nich vzešly (mj. i proto, aby se neopakovaly aktivity, které už prováděl někdo jiný).

2. Shromážděte dostupná kvantitativní sociodemografická data o sociálně vyloučené populaci – ze zdrojů, kterými disponují místní úřady a organizace (např. odbory městského úřadu, policie, školy, Úřad práce, nevládní neziskové organizace aj.). Různá kvantitativní data lze sbírat v oblastech zaměstnanosti, sociálních dávek, bezpečnosti, bydlení, vzdělávání a rodiny, přičemž konkrétní obsah sběru dat lze přizpůsobit předpokládaným oblastem intervence. Ve zvláštní příloze naleznete seznam kvantitativních dat, která je možné sbírat a od koho lze dané údaje získat.

3. Zmapujte potenciál místních organizací a potřeb sociálně vyloučených obyvatel. Nechte partnery a organizace, se kterými budete v obci spolupracovat, vyplnit společnou tabulku analýzy potřeb:

Partner	Co ve věci děláme?	Co ve věci chceme dělat?	Co k tomu potřebujeme? Co nám brání?	Co očekáváme od společné platformy?
P1				
P2				
P3				
P4...				

4. Na základě informací získaných z dokumentů a od partnerů vyplňte **tzv. checklist opatření²**, který slouží pro rychlý přehled o tom, která opatření jsou již v lokalitě používána, a která naopak chybějí.

5. Vhodné také je, abyste stručnou anketou zjistili **postoje sociálně vyloučených obyvatel i širší veřejnosti k tomu, co pociťují jako závažné problémy v obci.**

Situační analýzu můžete tímto způsobem zpracovat vlastními silami. Pokud máte dostatek finančních prostředků, můžete ji zadat externímu zpracovateli (nejlépe sociologickému, sociálně antropologickému apod. pracovišti nebo agentuře), který zpracuje výzkum v lokalitě na základě vašich požadavků. Ideální je přitom vhodně kombinovat kvantitativní metody (sběr číselných údajů) s kvalitativními (terénní výzkum, zúčastněné pozorování apod.). Cena takového výzkumu závisí především na velikosti obce a lokality a pohybuje se od 30 000 do 200 000 Kč.³ Podle možností lze externímu subjektu uložit i zpracování výše uvedených bodů 1–5.

Situační analýza má obsahovat následující témata:

Základní charakteristika obce a jejích obyvatel

- stručná charakteristika obce,
- sociálnědemografický kontext obce s přihlédnutím k údajům odrážejícím aspekty sociálního vyloučení.

Sociálně vyloučení obyvatel

- sumarizace informací o historickém pozadí, o přítomnosti sociálně vylou-

² Formulář checklistu naleznete na příloženém DVD.

³ Na příloženém DVD naleznete vzorové zadání situační analýzy.

čených občanů a vzniku sociálního problému v obci/lokalitě,

- odhady sociodemografických charakteristik sociálně vyloučené populace,
- charakteristika vztahů mezi majoritní a sociálně vyloučenou populací,
- popis vnitřní strukturace sociálně vyloučené populace,
- popis dynamiky sociálního vyloučení.

Deskripce sociálně vyloučených lokalit

- identifikace a popis jednotlivých sociálně vyloučených míst,
- popis kvality života v sociálně vyloučených lokalitách,
- prostorové aspekty sociálního vyloučení.

Systémoví aktéři a analýza dílčích oblastí sociální exkluze/inkluze

- zmapování místních mechanismů sociální exkluze v dílčích oblastech: vzdělávání, bydlení, zaměstnanost, bezpečí, sociální služby, zdraví, lokální sociální politika a politická participace,
- zmapování integračních/inkluzivních mechanismů ve vybraných oblastech: vzdělávání, bydlení, zaměstnanost, bezpečí, sociální služby, zdraví, lokální sociální politika a politická participace,
- analýza efektivity opatření v uvedených oblastech,
- charakteristika celkové integrační politiky obce.

Závěr

- identifikace klíčových elementů dynamiky sociální exkluze v obci/lokalitě,
- identifikace slabých míst obecní integrační politiky,
- shrnutí a návrhy na opatření.

2) ŘEŠTE SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V OBCI SPOLEČNĚ A KOORDINOVANĚ

Dalším krokem, který je dobré učinit, až podrobněji poznáte situaci v obci, je **vytvořit společnou platformu**⁴, na které budete problém dále řešit. Můžete mít pocit, že ve vaší obci nebo městě už je dost různých výborů, komisí, pracovních skupin k čemukoliv. Bez nich ale dobrého výsledku v řadě případů nedosáhnete. Pokud bude tato platforma dobře řízená a bude mít i dobrou tematickou náplň, nebudou její setkání dalšími nudnými schůzemi, na které nikdo nechce chodit, ale naopak se mohou stát místem, kde se rádi budou potkávat a vzájemně informovat lidé, kteří řeší stejný problém a společně spějí ke stejnému cíli. Samotná obec tento problém vyřešit nezdádně. S velkou pravděpodobností budete muset zapojit i další organizace, které na tomto poli působí. I s nimi bude třeba dosáhnout dohody o tom, v čem vidí hlavní problémy a jak je možné je společně řešit. Také je třeba se neustále informovat, kdo co dělá (aby se aktivity nezdvjovaly, nebo aby naopak nezůstala některá oblast nepokrytá). Je nutné se domlouvat, aby každý neřešil sociální vyloučení na svém písku, ale aby dal své síly a finance k dispozici pro společnou akci, která pak bude mít o to viditelnější výsledek.

Když se vám podaří takovou platformu zřídit, nemusí to mít pozitivní dopad pouze na sociální začleňování, ale i na celou řadu dalších obecních politik.

⁴ V místech, kde působí Agentura pro sociální začleňování, jsou tyto platformy zakládány pod názvem Lokální partnerství. Agenturu v místě zastupuje lokální konzultant Agentury, který koordinuje činnost lokálního partnerství. Agentura působí v obcích po dobu tří let. Poté je řízení platformy předáno vybranému zástupci města nebo některému z členů tohoto partnerství.

Činnosti takové platformy by měli být účastni všichni místní aktéři činní na poli sociálního začleňování. Typicky by to měli být:

- zástupci vedení města
- relevantní odbory městského úřadu: sociální odbor, školský odbor, bytový odbor
- školy a školská zařízení
- příspěvkové organizace města
- Úřad práce
- městská policie
- Policie ČR
- nevládní organizace a poskytovatelé sociálních služeb
- Probační a mediační služba
- zaměstnavatelé
- vlastníci bytového fondu
- zástupci sociálně vyloučených obyvatel, zástupci veřejnosti

Koordinační platforma má plnit především následující funkce:

Informace – slouží svým členům jako informační platforma. Člen platformy získává snadněji a zdarma informace od vedení města, členové platformy se informují navzájem. Vedení platformy realizuje na podnět jejích členů akce vedoucí ke zvýšení jejich (vzájemné) informovanosti.

Komunikace – prostor pro odstraňování komunikačních bariér. Platforma má plnit facilitační roli v situacích, kde existuje nedůvěra a nízký rozvoj vzájemných vztahů. Komunikací vznikají kontakty a také například přístup k většímu rozsahu příležitostí.

Spolupráce – platforma je sítí zakládající možnost spolupráce. Napomáhá k identifikaci společných projektů, nacházení vhodných partnerů, organizaci kontaktů, jednání a odborných konzultací. Povzbuzování spolupráce je základní funkcí platformy a má být podporováno pomocí vhodných

analytických, informačních a metodologických nástrojů. Platforma vytvoří postup vedoucí k systémovému řešení problematiky sociálního vyloučení na lokální úrovni.

Poradenství a lobbying – každý člen platformy může těžit z koncentrace informací, osobností, kontaktů a příležitostí, které jsou její neoddelitelnou součástí. Znalost problémů a potřeb na lokální úrovni umožní platformě prosazování dohodnutých společných zájmů u místních, regionálních a státních orgánů.

Public relations – platforma umožňuje propagaci svých členů a aktivit na lokální úrovni. Pro členy platformy je členství prestižní záležitostí.

Řekli o Lokálním partnerství⁵

Město Vejprty je s prací Agentury spojeno. Zástupci organizací a odborů ve městě se pravidelně scházejí při jednáních lokálního partnerství a pracovních skupin. Oceňujeme hlavně to, že jsme se díky Agentuře poprvé sešli u tzv. „kulatého stolu“ a problémy řešíme společně. Domníváme se, že díky Agentuře máme nastartováno od slov ke skutkům, protože mnohým občanům lze pomoci, když dostanou pomoc včas.

Jitka Gavdunová, starostka města Vejprty

Za město mohu konstatovat, že spolupráce přinesla především pohled zvenčí na danou problematiku a urychlila výměnu informací v rámci dobré praxe mezi různými subjekty.

Radek Štejnár, starosta města Jirkov

⁵ Koordinační platforma pro sociální začleňování zřízovaná v obcích/městech, s nimiž spolupracuje Agentura pro sociální začleňování.

Jak v obci zajistit fungování koordinační platformy pro sociální začleňování

Koordinační platformě je nutné přiřadit nějaký formální statut, aby – při zachování otevřenosti a dalších uvedených principů – byla její činnosti a návrhům zajištěna reálná platnost v politice obce a v rozhodování a aktivitách všech zapojených aktérů.

Koordinační platforma může fungovat jako:

A) komise nebo výbor města (např. komise pro sociální začleňování), čímž jsou do značné míry dány také pravomoci takové platformy.

B) pracovní skupina komunitního plánování sociálních služeb – tuto platformu můžete zřídit samostatně jako jednu z pracovních skupin v rámci komunitního plánování sociálních služeb nebo ji sloučit s některou z již existujících skupin, které fungují v rámci tohoto plánování. Postup komunitního plánování sociálních služeb je podrobně popsán v příručce Sociální služby.

Kromě institucionálního ukotvení platformy je také dobré jmenovat osobu **koordinátora**, jehož úlohou bude sjednocovat postup všech institucí a organizací při řešení problémů spojených se sociálním vyloučením.

Základními úkoly koordinátora budou:

- shromažďování aktuálních informací o situaci a problémech v sociálně vyloučených lokalitách
- zajištění vzájemné informovanosti zapojených subjektů
- vedení procesu plánování a koordinace činností v sociálně vyloučených lokalitách
- svolávání a vedení jednání koordinační platformy

- scházení se i jednotlivě se zástupci institucí, konzultování aktuální situace a problémů k řešení
- identifikace potřeb sociálně vyloučených lokalit a iniciace nutných opatření (např. pokud by někde chyběla sociální služba pro rodiny s dětmi, usiloval by o její zavedení a zajištění jejího řádného fungování)

Řekli o Lokálním partnerství

Lokální konzultant Agentury je velmi podrobně seznámen s aktuální situací ve městě. V mnoha situacích se konzultant velmi úspěšně ujal v rámci vyjednávání funkce mediátora. Od podstatné většiny spolupracujících organizací máme pozitivní zpětnou reakci na práci konzultanta v lokalitě. Do začátku spolupráce s Agenturou nemělo město Litvínov žádné zkušenosti s podáváním projektů neinvestičního charakteru. Od působení Agentury v lokalitě jsme v této oblasti nabyli významných zkušeností, které pro město znamenají vyšší šance na získání finančních prostředků, tolik potřebných pro řešení problematiky sociálního vyloučení.

Milan Šťovíček, starosta města Litvínov

Jaké další nástroje může obec využít

Kromě vytvoření speciální koordinační platformy pro řešení problematiky sociálního vyloučení můžete využít i některé další standardní nástroje, které jsou ve vaší obci k dispozici. V agendě většiny z nich jsou i činnosti, které se úzce dotýkají problematiky sociálního vyloučení, a jejich pracovníci by s tímto tématem a možnostmi, které mohou využívat, měli být podrobně seznámeni.

Jde například o:

- odbory a oddělení obecního/městského úřadu (sociální odbor, bytový odbor, školský odbor ad.)
- výbor pro národnostní menšiny
- organizace přímo řízené/zřizované obcí či městem (příspěvkové organizace města, školy a školská zařízení)
- městská policie

3) VYTVOŘTE PLÁN PRO SOCIÁLNÍ ZAČLEŇOVÁNÍ V OBCI

Dohodu o tom, jak chce obec spolu s dalšími místními organizacemi řešit problém sociálního vyloučení, je nepochybně dobré sepsat, nejlépe v podobě určitého plánu sociálního začleňování. Tento dokument potvrdí shodu o cílech, na jejichž určení se všichni podíleli, a zároveň jasně stanoví jednotlivé kroky, které k jejich dosažení vedou, kdo je za ně odpovědný a kdy to dělá.

Takový plán je dobré mít i proto, že sociální začleňování je složitá politika, která má řadu dílčích oblastí (zaměstnávání, školy, prevence kriminality apod.), přičemž jednotlivé kroky v dílčích oblastech je třeba mezi sebou provázat, aby bylo dosaženo celkové změny. Kupříkladu řešit sociální bydlení pro sociálně slabé rodiny nemá valný smysl, neřešíme-li současně jejich zaměstnanost, nejsou-li jim k dispozici sociální služby v odpovídající kapacitě, není-li dbáno na řádné vzdělání a výchovu jejich dětí atp. Plán tedy slouží i pro kontrolu toho, zda jednotlivé postupy dávají smysl vcelku, zda je zajištěna koordinace jednotlivých akcí a zda plán jako celek skutečně směřuje k dosažení toho, co si stanovil.

Strategické plánování je standardizovaný proces, který má vždy 3 fáze:

1. Kde jsme?

- vytvoříme popis současného stavu
- pojmenujeme klíčové problémy, na které je třeba se zaměřit
- zmapujeme stávající potenciál všech partnerů a pojmenujeme kapacity, které chybějí
- stanovíme priority dalšího plánování
- podle priorit se rozdělíme do tematických skupin

2. Kam se chceme dostat?

- stanovíme rámcovou představu, jak má situace vypadat např. za 10 let (tedy vytvoříme si vizi)
- podle priorit naformulujeme cíle, kterých chceme dosáhnout – popíšeme cílový stav v jednotlivých oblastech

3. Jak se tam dostaneme?

- k jednotlivým cílům stanovíme nástroje k jejich dosažení
- každý nástroj nebo opatření musí mít jasného vlastníka, tj. osobu nebo organizaci, která je za jeho splnění odpovědná
- cíle a opatření musí mít jasné indikátory splnění
- u každého nástroje také určíme potřebné finanční zdroje nebo další kapacity (např. využití evropských projektů)
- vytvoříme celkový harmonogram plnění plánu
- v závěru je dobré znovu zkontrolovat plán „odzadu“, tedy zda dohodnutá opatření skutečně směřují k dosažení předem stanovené vize a cílů

Proces plánování může trvat různě dlouho – podle velikosti obce, počtu partnerů, kteří se jej účastní, závažnosti problémů apod. – obvykle to je od 2 do 6 měsíců.

Při sestavování strategického plánu dodržujte následující zásady:

1. Zaměřte se na sociální vyloučení:

plán orientujte na redukci a postupné odstranění sociálního vyloučení v lokalitě.

2. Pracujte v otevřeném partnerství:

pro přípravu plánu využijte vytvořenou skupinu pro sociální začleňování v obci, spojte v ní pokud možno všechny relevantní místní aktéry činné na poli sociální integrace. Půjde o zástupce obce/města, kraje, škol a školských zařízení, Policie ČR, městské policie, neziskových organizací a poskytovatelů sociálních služeb, Úřadu práce a zaměstnavatelů, vlastníků bytového fondu. K tvorbě plánu přivzte všechny členy místního partnerství (nicméně je ideální, pokud má skupina pro strategické plánování okolo 15 členů).

3. Navazujte na předchozí dokumenty:

připravovaný plán musí zohledňovat předchozí strategické a další programové dokumenty obce, Agentury a členů skupiny pro začleňování.

4. Propojte aktivity navzájem:

kdekoli je to možné, měly by být jednotlivé nezávislé projekty a aktivity propojeny tak, aby bylo dosaženo co nejlepšího výsledku s co nejnižšími náklady.

5. Dbejte na místní potřeby:

mějte na paměti, že plán je především místním dokumentem, který by měl odpovídat na potřeby místních obyvatel, jeho základními stavebními kameny jsou cíle a politika obce, členů skupiny pro začleňování a dalších, kterých se strategie týká.

6. Využijte výsledků zkoumání situace v sociálně vyloučené lokalitě:

plánované cíle a aktivity uvedené v plánu navrhujte za využití dat a informací, které

jste získali v úvodním mapování situace v lokalitě.

7. Buďte efektivní:

efektivně využívejte zdroje, které máte, a vyberte omezený počet priorit podle toho, jak se dohodnou členové skupiny pro začleňování.

8. Získejte pro plán jednoznačný mandát:

po přípravě plánu členy skupiny pro sociální začleňování jej předložte ke schválení radě a zastupitelstvu obce/města. Získáte tak pro něj jistou politickou podporu, o kterou se můžete opírat při realizování jednotlivých částí plánu.

Podrobný postup, jak při strategickém plánování postupovat, od formulace vize a priorit přes tvorbu dlouhodobých i krátkodobých cílů až po harmonogram a rozpočet, naleznete v příložené metodice strategického plánování.

Řekli o plánu sociálního začleňování

Je to, jako bychom měli jízdní řád na cestě k integraci. Každý zná přesně svůj úkol, který se zavázal splnit. Opatření za sebe budeme skládat podle přesně stanoveného harmonogramu.

Vlastimil Vozka, primátor města Most

Cílem tohoto plánu je smysluplně utřídit, podrobně a odborně popsat hlavní problémy spojené se sociálním vyloučením ve městě, vyhodnotit je a navrhnout způsob řešení. Výsledkem je soubor promyšlených aktivit, které dohromady přinesou změnu v kvalitě bydlení a nájemních vztahů, v oblasti zaměstnanosti, omezí některé druhy kriminality od nejzjevnějších až po nejskrytější formy. Plán povede i ke zlepšení docházky dětí z vyloučených lokalit do škol a ke zlepšení jejich školní úspěšnosti.

Petr Rys, starosta města Bruntál

Strategický plán řešení sociálního vyloučení je pro město Kutná Hora významným dokumentem a součástí strategie a plánů řešení závažných sociálních problémů. Tento strategický plán je výsledkem práce odborníků a široké a vskutku demokratické diskuse, do které se zapojili zástupci nejrůznějších institucí ve městě.

Ivo Šanc, starosta města Kutná Hora

Velmi oceňujeme, že pracovníci Agentury provedli analýzu situace v Sokolově, určili nejvýznamnější problémy a udali i konkrétní náměty, jak bychom situaci měli řešit. Očekáváme, že realizací strategického plánu se život ve městě více přiblíží klidnému soužití všech občanů.

Zdeněk Berka, starosta města Sokolov

4) VYHODNOŤTE, JAK VŠE FUNGUJE

Strategický plán má zůstat živým a dynamickým dokumentem, který reaguje na vyvíjející se situaci v místě nebo například na významné legislativní změny.

Po jeho schválení **nastavte, jak budete sledovat plnění jednotlivých úkolů** a vzájemnou spolupráci. Neustále pokračujte ve vzájemném informování se, kdo co dělá; nastalé problémy se snažte společně řešit co nejdříve.

Po roce naplňování plánu proveďte důkladnější zhodnocení plnění úkolů na základě průběžného sledování. Pokud se nedaří některé z cílů naplňovat, rozeberte, proč se tak děje. Snažte se najít náhradní varianty. Ty mohou spočívat třeba v tom, že využijete jiné finanční prostředky nebo najdete jiná, vhodnější opatření.

Proveďte také revizi celého strategického plánu. Ta může spočívat částečně i v tom, že ve zkrácené podobě zopakujete celý proces plánování. Společně zhodnoťte, zda to, co jste si před rokem stanovili, stále platí a stále stojí za námahu. Zhodnoťte situaci sociálně vyloučených lidí, zda se nezměnily jejich problémy a potřeby. Pokud již máte některé cíle splněné, zamyslete se nad tím, co dál. Podle toho případně doplňte plán o nové body.

Náklady na vytvoření plánu pro sociální začleňování (komunitního plánu), práci koordinátorů, řídicích a pracovních skupin lze hradit z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, oblasti podpory 3.1: Podpora sociální integrace a sociálních služeb. Cílem podpory je sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob sociálním vyloučením ohrožených, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu ke vzdělávání a k zaměstnání, cestou zajištění a zvyšování dostupnosti, kvality a kontroly služeb.

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR pravidelně vypisuje jednotlivé výzvy k předkládání grantových projektů v této oblasti podpory. Informace o aktuálně vypsáných výzvách včetně příkladů úspěšných projektů naleznete na stránkách www.esfcr.cz.

**Jak vysvětlovat
sociální
začleňování
veřejnosti
/Komunikace
s obyvateli obce**

V oblasti sociálního začleňování (stejně jako v ostatních případech při rozhodování o veřejných věcech) je velmi důležité, aby vedení obce nebo organizace, které podnikají jednotlivé kroky směrem k začleňování lidí žijících na okraji společnosti, postupovaly velmi otevřeně a pravidelně o těchto krocích informovaly ostatní obyvatele obce. Ve spojitosti s tímto tématem je to obzvláště důležité – právě kolem něj často vznikají různé fámy, které se dokážou šířit ohromnou rychlostí, a pokud se vám nepodaří je včas vysvětlit a zastavit, mohou brzy začít žít svým vlastním životem a zkomplikovat vám realizaci řady věcí, které jste v obci plánovali zavést.

Stejně tak se ze zkušenosti řady obcí a měst České republiky ukazuje, jak důležité je před takovými kroky, jako je například otevření komunitního centra nebo zřízení ubytovny či azylového domu, podrobně vysvětlit občanům, o jakou službu přesně půjde, co bude a co nebude obsahovat a jaký užitek z takového centra budou moci čerpat všichni obyvatelé obce. Můžete tak předejít následným protestům, které mohou přerůst až v petice nebo demonstrace nespokojených (a často nedostatečně informovaných) obyvatel.

Zde tedy uvádíme několik základních postupů, které můžete využít k pravidelnému a kvalitnímu informování obyvatel vaší obce/města o postupech, které chcete prosazovat v oblasti sociálního začleňování:

1) OBEC/MĚSTO JE OTEVŘENÉ A PRAVIDELNĚ KOMUNIKUJE SE VŠEMI OBČANY O SVÝCH AKTIVITÁCH A PLÁNECH

- **Pravidelně informujte** o připravovaných projektech a aktivitách i o jednání rady nebo zastupitelstva **na informační desce města a na webových stránkách obce/města**. Občané by nikdy neměli mít pocit, že se o něčem rozhoduje za jejich zády, bez jejich vědomí.
- Na webové stránce obce/města by také měly být přístupné **důležité dokumenty**, které se týkají sociálního začleňování – např. strategický plán sociálního začleňování, komunitní plán, plány prevence kriminality apod. Pokud se tomuto tématu věnujete ve větší míře, za zvážení také jistě stojí zavedení vlastní části/sekce webové stránky.
- Vhodným kanálem pro pravidelné informování obyvatel obce/města jsou **místní noviny/zpravodaje**, které jsou vydávány obcí/městem (často také distribuovány zdarma do všech poštovních schránek v obci/městě). Zde pravidelně informujte o jednotlivých krocích v oblasti sociálního začleňování, představujte úspěšně fungující projekty, ale i příběhy konkrétních lidí, kteří se potýkají s jednotlivými problémy spojenými se sociálním vyloučením (zadlužení, dlouhodobá nezaměstnanost, gamblerství), a vzájemnou prozávanost těchto problémů – pro lepší představu obyvatel obce/města o tom, s jakými problémy se lidé žijící v sociálním vyloučení potýkají a jaké problémy opravdu řeší.

- Čas od času (nebo třeba před nějakou rozsáhlejší aktivitou typu rekonstrukce či stavba komunitního centra nebo azylového domu) uspořádejte **veřejné setkání s obyvateli obce/města**. Na něm občany podrobně seznámte s plánovanou aktivitou, představte jim, jak funguje podobná služba či centrum v jiném městě, dejte jim prostor pro dotazy a připravte se na jejich zodpovězení. Obecně se vyplatí uspořádat takové setkání co nejdříve, dříve než by například muselo být svoláno pod tlakem nespokojených občanů, kteří se stavbě takového centra nebo zavedení služby do obce/města budou bránit.
- Představení některých úspěšných projektů či služeb občanům můžete zařadit i do programu některé jiné akce. V řadě obcí/měst se například konají Dny sociálních služeb, při kterých se občanům představují jednotlivé organizace, které v obci či městě poskytují sociální službu, a ukazují jim svou činnost a výsledky.
- Myslete také na to, aby vaše informace docházely opravdu ke všem obyvatelům obce/města. Je možné, že právě do vyloučených lokalit se radniční noviny ne vždy a ne ke všem dostanou, jejich obyvatelé nesledují pravidelně informační desky obce/města ani často nemají doma přístup k internetu. Proto je také možné v některých případech uspořádat veřejné či informační setkání i přímo ve vyloučené lokalitě a její blízkosti a i zdejší obyvatelé podrobně informovat o připravovaných aktivitách. Je důležité, aby i oni byli v obraze a měli představu o tom, co se bude v jejich bezprostředním okolí dít. Můžete je tak zbavit zbytečných obav a taktéž zabránit šíření nepodložených informací a fám.

2) OBEC/MĚSTO SPO- LUPRACUJE S MÉDIÍ A PRAVIDELNĚ JIM DODÁVÁ INFORMACE

- Otevřenost a aktivní přístup se vaší obcí/městem vyplatí i ve vztahu k novinářům a masmédiím (a to opět nejen v souvislosti s informováním o problematice sociálního začleňování). Vytvořte si seznam kontaktů na novináře, kteří působí v regionu, a ty **pravidelně informujte o zajímavých aktivitách či projektech**, které se ve vaší obci/městě odehrávají. K významnějším událostem připravujte tiskové zprávy, ve kterých stručně shrňte vše důležité a přidejte kontakt na někoho, s kým mohou novináři mluvit o podrobnostech.
- Občas **připravte speciální akci přímo pro novináře**, setkejte se s nimi na místě, kde se aktivita odehrává (komunitní centrum, místo, kde pracují absolventi rekvalifikačních kurzů, nově otevřený azylový dům). Nemusí jít pouze o formální tiskovou konferenci, mnohem zajímavější je pro novináře neformální setkání s několika lidmi, kteří se na aktivitě podílejí, včetně klientů služeb (obyvatelé azylového domu, účastníci rekvalifikačních kurzů apod.), se kterými přímo na místě pořídí nahrávku či fotografie.
- **Udělejte si na novináře čas**. Pokud se vám novináři sami ozvou s dotazem nebo s prosbou o vyjádření či informace, snažte se najít si na ně čas a odpovědět, jak jen to bude možné. Dnešní média pracují z minuty na minutu, a pokud se včas nevyjádříte, najdou si novináři k poskytnutí komentáře rychle někoho jiného. Obzvláště pokud jde o nějakou problémovější situaci, může neposkytnutí vašeho komentáře působit na veřejnost velmi negativně, bez vašeho vysvětlení se také často mohou rychle šířit nepodložené fámy.

3) OBEC/MĚSTO PŘIJÍMÁ INFORMACE A ZPĚTNOU VAZBU OD VŠECH SVÝCH OBYVATEL

Informování a komunikace by však neměly být pouze jednosměrné (tj. jen z vaší strany). Pravidelně se snažte získávat reflexi a zpětnou vazbu ohledně aktivit týkajících se sociálního začleňování také od samotných obyvatel obce/města. Pořádejte anketu na webové stránce obce/města, mějte na obecním/městském úřadě schránku pro vkládání dotazů a podnětů, ptejte se občanů na jejich názory a návrhy řešení některých problémů v radničních časopisech i při veřejných akcích a setkáních.

Jak mluvit o sociálním vyloučení

Tematika sociálního začleňování není jednoduchá a její prezentování veřejnosti může být často dost složité. Proto na závěr této části uvádíme několik postřehů o tom, jakým způsobem je vhodné problematiku sociálního začleňování a s ní související aktivity veřejnosti popisovat, tak abyste dosáhli požadovaného cíle a vaše sdělení pro ně bylo srozumitelné a užitečné.

- **Mluvte jasně a srozumitelně.** Nepoužívejte slova, která lidé neznají (jako například sociální exkluze, kompetence či alokovat). Odcizujete se tak občanům a svým způsobem se nad ně povyšujete.
- **Dávejte si pozor na používání takzvané projektové mluvy** – to, jak je služba či aktivita popsána v projektové žádosti, nemusí být vždy všem srozumitelné. Snažte se uvedené problémy i aktivity pojmenovávat jednoduše a srozumitelně.

- Při představování určitého problému občanům či novinářům **používejte konkrétní příklady** a jim obecně známé situace (např.: „Řada vás dobře ví, jaké to je být delší dobu bez práce a jak těžko se dnes práce hledá“).
- **Nezapomínejte zmiňovat, že většina služeb a aktivit jsou otevřené pro všechny obyvatele obce** (např. pracovní poradenství, dluhové poradenství, nízkoprahové zařízení pro děti a mládež). Mezi obyvateli obce by neměl převážit dojem, že se chystáte zřizovat aktivity, které jsou nějakým způsobem zvýhodněním pouze pro část jejich obyvatel.
- Zároveň však **nezastírejte existující problémy**, jasně je pojmenovávejte, včetně negativních činů, kterých se dopouštějí obyvatelé sociálně vyloučených lokalit. Snažte se však, pokud je to možné, spojovat toto pojmenování i s tím, co je příčinou těchto jevů, jaká je spojitost mezi existencí vyloučené lokality a života stráveného v ní a jednání, které se u obyvatel těchto lokalit objevuje (ztráta motivace, ideálů, absence vzorů apod.).
- **Odmítejte paušalizování a přenášení některých skutečností na celé skupiny lidí** (typu Romové nepracují, jsou hluční a přepadávají lidi na ulici). V každém případě je třeba posuzovat tyto případy individuálně a dívat se na každého jako na jedinečnou individualitu se vším, co se k ní/ k němu a jeho životu vztahuje.

Úvod

Obyvatelé míst, která jsou označována jako sociálně vyloučené lokality, se potýkají s celou řadou problémů, s nimiž si často nedovedou sami bez pomoci poradit. Mezi ty nejčastější patří **nezaměstnanost, závislost na sociálních dávkách, nízký nebo žádný příjem, riziko ztráty bydlení, malá sociální mobilita, malé právní povědomí, obtíže při kontaktu s institucemi**. Pokud tito lidé své problémy neřeší, má to často za následek jejich ještě větší oddělení od společnosti, začnou přivykat stavu, ve kterém žijí, někdy může jejich jednání vést až k trestné činnosti. Sociální služby jsou jednou ze základních možností, jak řešit situaci sociálně vyloučených nebo jak alespoň přispět k tomu, aby se nezhoršovala.

Terénní sociální pracovníci a terénní pracovníci **pravidelně docházejí mezi obyvatele sociálně vyloučených lokalit**, zjišťují, jaké jsou jejich problémy, **hledají možná řešení a společně s obyvateli těchto lokalit pracují na vyřešení jejich potíží**. Většinou jde o dlouhodobou práci, které se musí věnovat kvalitně připravení a v oboru vzdělaní odborníci s odpovídajícím materiálním i sociálním zázemím (procházející pravidelnou supervizí, kvalitně metodicky vedení apod.).

Sociální služby samy o sobě problémy sociálního vyloučení nevyřeší, ale jsou naprosto nezbytnou součástí jakéhokoliv systematického řešení. Sociální pracovníci (zejména ti v terénu) brzy získají přehled o situaci v obci/městě, zvláště pak v domácnostech chudých lidí a v sociálně vyloučených lokalitách. Bez jejich informací se obejdete jen stěží.

Sociální pracovníci jsou také důležitým prostředníkem mezi obcí a institucemi v obci/ městě, zejména v situacích, kdy klienti nedokážou bez opory sociálního pracovníka vyřizovat základní záležitosti.

Sociální pracovník je také motivátor, neprovádí úkony za svého klienta, ale vede ho, aby si dokázal poradit sám bez cizí pomoci, porozuměl své situaci, dokázal o ní konstruktivně přemýšlet a plánoval svou budoucnost.

Sociální služby, a to zejména služby prevence a sociální poradenství, tedy nejsou řešením situace, ale nezbytným předpokladem k řešení, které se musí odehrávat v navazujících oblastech – vzdělání, zaměstnanosti, bydlení, oddlužení atd.

Následující příručka vás podrobně seznámí s tím, jak můžete ve vaší obci zavádět sociální služby, a to zejména **terénní programy, sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, služby azylového bydlení, služby zdravotně-sociálních pomocníků, služby podporující drogově závislé nebo asistenty při jednání s policií.**

Dále se seznámíte s tím, jak v obci vést **komunitní plánování** nebo koordinovat sociální služby v zájmu jednotlivých klientů metodou **case managementu**.

Terénní sociální práce

Sociální práce patří do skupiny pomáhajících profesí, zaměřuje se na nerovné podmínky, společenské bariéry a nespravedlnosti dotýkající se životů jednotlivců, rodin, skupin a komunit. Staví přitom na hodnotách solidarity a společenské spravedlnosti.¹

Sociální práce není intuitivní filantropie, které si však váží a podporuje ji; sociální práce není politickým opatřením, které definuje stát – jako praktická činnost je však využívána jako jeden z nástrojů sociální politiky; sociální práce není prostředkem k ukázkování občanů, kteří jsou ostatními obyvateli negativně vnímáni, ale může přispět ke zlepšení soužití v obci.

¹ Definice sociální práce Mezinárodní federace sociálních pracovníků.

„Terénnost“ sociální práce vyjadřuje, kde je vykonávána. Terén můžeme chápat jako prostředí, kde cílová skupina bydlí, tráví volný čas, od domácnosti přes veřejná prostranství po herny, kluby a další místa.

Terénní sociální práce vyhledává potřebné osoby v jejich prostředí, nečeká, až se dostaví do zařízení a o službu požádají sami.

Tento způsob práce umožňuje kontakt s lidmi, kteří z různých důvodů sami institucionální pomoc nevyhledávají, případně ji zpočátku i odmítají. Návštěvy v domácnostech klientů také umožňují spolupráci s celou rodinou a širším společenstvím.

Pro práci ve vyloučených lokalitách se nabízí možnosti skupinové či komunitní práce. Tato specifika v sobě zahrnují takové příležitosti a potenciál, které při práci s jednotlivcem v poradenském zařízení či na úřadě není možné využít. Na druhou stranu vstup do soukromého prostoru jednotlivců, rodin či celých společenství klade vysoké nároky na profesionalitu, bezpečnost a etické chování sociálních pracovníků.

Výhody terénní sociální práce:

- možnost vyhledat a oslovit osoby, které nekontaktují sociálního pracovníka v instituci, včetně těch s nízkou motivací ke změně,
- bezprostřední kontakt s realitou, ve které klient žije,
- nižší finanční náklady na službu ve srovnání s pobytovými formami,
- pohyb v terénu umožňuje poznat lokalitu a vycházet z jejích specifických podmínek,
- možnost získat důvěru v komunitě a navázat kontakt s potenciálními klienty i osobami, které mohou být zdrojem pomoci,
- větší pocit bezpečí klientů ve vlastním prostředí,
- méně formální kontext,
- návaznost na další služby (možnost osobní návštěvy zařízení, doprovodu klienta k jednání atd.),
- možná anonymita klienta, a další.

Nevýhody terénní sociální práce:

- riziko syndromu vyhoření může být vyšší v důsledku níže uvedených nevýhod,
- fyzická náročnost práce v terénu (nepřízeň počasí, nepohodlí, pohyb pěšky po velkých vzdálenostech atd.) a složité pracovní podmínky (rušivé vlivy, absence kancelářské techniky aj.),
- zvýšená rizikovitost práce v terénu (hrozící nebezpečí, nemoci, kriminalita),
- osamělost pracovníka v terénu,
- frustrace pracovníků při opakovaném odmítání nabízené spolupráce ze strany cílové skupiny,
- obtížně udržitelné hranice profesionálního vztahu,

- častý výskyt střetu zájmů (např. zájmy klientských rodin mohou stát proti sobě),
- klient musí chtít spolupracovat.

Cílové skupiny terénní sociální práce:

- osoby ze sociálně vyloučených lokalit, u kterých dochází ke kumulaci problémů (chudoba, dluhy, nezaměstnanost, lichva, špatné bytové podmínky, ztížený nebo omezený přístup ke službám, nízká úroveň vzdělání atd.),
- osoby bez příštřeší,
- osoby ohrožené závislostmi,
- osoby, které poskytují sexuální služby za úplatu,
- děti a mládež ohrožené společensky nežádoucími jevy,
- rodiny s dětmi (nezávisle na tom, v jaké lokalitě žijí),
- osoby se sníženou soběstačností.

Příležitosti k výkonu terénní sociální práce v obci v oblasti sociálního vyloučení

Obec/město může či musí terénní sociální práci využívat v rámci:

- agendy sociálně-právní ochrany dětí
- agendy orgánů pomoci v hmotné nouzi
- činností ve smyslu § 92 zákona o sociálních službách (jde o činnosti spojené se zajišťováním a koordinací sociálních služeb a výkon sociální práce, nikoli o poskytování sociálních služeb)
- poskytování sociálních služeb v terénní formě

Řada dalších činností může být spojena s „šetřeními“ v domácnostech klientů – veřejné opatrovnictví, zvláštní příjemce a další.

TERÉNNÍ SOCIÁLNÍ SLUŽBY PODLE ZÁKONA Č. 108/2006 SB., O SOCIÁLNÍCH SLUŽBÁCH

Podrobnější informace k sociálním službám najdete v kapitole Sociální služby a registr sociálních služeb. Terénním forem může nabývat řada sociálních služeb. Pro práci v sociálně vyloučených lokalitách jsou významné zejména dva typy služeb sociální prevence v terénní formě, a to terénní programy a sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.¹

¹ Terénním programům i sociálně aktivizačním službám jsou věnovány samostatné podkapitoly.

Sociální služby a registr sociálních služeb

Sociální služby jsou v ČR poskytovány přibližně 700 000 klientům, tj. cca 7 % populace. Umožňují reagovat na celou řadu sociálních situací. V sociálně vyloučených lokalitách to jsou obvykle problémy s bydlením, nezaměstnaností, chudobou, péčí o děti, obtíže při zařazení do hlavního vzdělávacího proudu, při kontaktu s institucemi a další.

Přehlížení těchto problémů může mít za následek prohlubování sociálního vyloučení, zmenšení naděje na řešení a v některých případech až vyhocení sociálně nežádoucích jevů. Sociální služby mohou předcházet nepříznivé situaci sociálně vyloučených lidí, řešit ji nebo alespoň zastavit její zhoršování.

Vytvoření funkční místní sítě sociálních služeb a zajištění spolupráce poskytovatelů sociálních služeb s dalšími subjekty je základním nástrojem řešení situace v sociálně vyloučených lokalitách.

Sociální služby jsou odborné činnosti, které mají lidem pomoci řešit jejich nepříznivou sociální situaci. Příčiny a okolnosti vzniku nepříznivé sociální situace mohou být různé, a proto zákon definuje rozmanité spektrum druhů sociálních služeb.

Možnosti kombinovat různé druhy služeb nejsou zákonem nijak omezené. Když formulujete svá očekávání od sociálních služeb, musíte mít na paměti, že jejich koncepční rámec je postaven na „zakázkovém modelu“ (klient jako zákazník) podloženém smlouvou.¹

Poskytovatelé tedy nemohou postupovat podle zadání obce/města bez ohledu na vůli příjemců pomoci, jakkoli budete zadání považovat za správné. Poskytovatelé nepracují s nedobrovolnými klienty, zákon jim umožňuje službu nabídnout, ale nikoli poskytovat lidem, kteří o ni nestojí.

Sociální služby zahrnují tři základní oblasti služeb:

1. Sociální poradenství

Člení se na základní sociální poradenství a odborné sociální poradenství. Smyslem sociálního poradenství je poskytování informací, které přispívají k řešení nepříznivé sociální situace.

Základní sociální poradenství jsou povinni poskytnout všichni poskytovatelé sociálních služeb, a to bez ohledu na to, kdo je o radu požádá a jaké cílové skupině službu poskytnou.

Odborné sociální poradenství poskytuje specializované poradny, které buďto reagují na určitý sociální jev (nezaměstnanost, zadlužení aj.), nebo se zaměřují na určitou cílovou skupinu (poradny pro osoby se zdravotním znevýhodněním, pro pěstouny a další).

2. Služby sociální péče

Napomáhají lidem zajistit fyzickou a psychickou soběstačnost a snaží se jim pomoci s maximálním možným zapojením do běžného života společnosti, a pokud to jejich stav nedovoluje, zajistit jim důstojné prostředí a zacházení. Zákon garantuje každému právo na služby sociální péče v co nejméně omezujícím prostředí.

3. Služby sociální prevence

Zaměřují se na jevy a situace, které mohou vést k sociálnímu vyloučení osob. Mohou to být životní návyky, způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí či ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiných osob.

Cílem služeb sociální prevence je pomoci lidem překonat jejich nepříznivou situaci a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů.

¹ Uzavření smlouvy je zákonnou povinností každého poskytovatele. Bez smlouvy s klientem nelze službu poskytovat.

Sociální služby mohou být poskytovány **formou terénní, ambulantní nebo pobytovou**² nebo v kombinacích tak, aby bylo dosaženo maximálního efektu. V sociálně vyloučených lokalitách má nezastupitelnou roli forma terénní.

Sociální služba je činnost, kterou zabezpečují profesionálové – poskytovatelé sociálních služeb. Sociální službu mohou poskytovat pouze subjekty, které k tomu mají oprávnění, tj. registraci.

Zákonné podmínky

Podmínky poskytování sociálních služeb upravuje zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (dále zákon), a jeho prováděcí vyhláška. Zákon upravuje obecně povinnosti obcí při zajišťování sociálních služeb a stanovuje podmínky a povinnosti při poskytování sociálních služeb obcemi.

Povinnosti při zajišťování sociálních služeb

Obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností jsou stanoveny tyto povinnosti:

- zajišťuje osobě, které není poskytována sociální služba, avšak je v takové situaci, kdy neposkytnutí okamžité pomoci by ohrozilo její život nebo zdraví, poskytnutí sociální služby nebo jiné formy pomoci, a to v nezbytném rozsahu; místní příslušnost se řídí místem trvalého nebo hlášeného pobytu osoby,

² Terénní forma – přirozené prostředí klienta, jako je jeho domácnost, místa, kde tráví volný čas, ale i veřejná prostranství, viz také kapitola Terénní sociální práce; ambulantní forma – zejména poradenská zařízení, pobyt v instituci bez noclehu; pobytová forma – pobytová (ústavní) zařízení jsou spojena s ubytováním.

- koordinuje poskytování sociálních služeb a poskytuje odborné sociální poradenství osobám ohroženým sociálním vyloučením, které opouští ústavní nebo ochrannou výchovu nebo jsou propuštěny z výkonu trestu, osobám, jejichž práva a zájmy jsou ohroženy trestnou činností jiné osoby, a osobám, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností; přitom spolupracuje se zařízeními pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, s Vězeňskou službou České republiky, Probační a mediační službou České republiky, správními úřady a územními samosprávnými celky,
- na základě oznámení zdravotnického zařízení podle zvláštního právního předpisu zjišťuje, zda je nezbytné poskytnout osobě umístěné ve zdravotnickém zařízení služby sociální péče, a zprostředkovává možnost jejich poskytnutí; v případě, že osobě nelze služby sociální péče poskytnout, sděluje neprodleně tuto skutečnost zdravotnickému zařízení, ve kterém je osoba umístěna,
- na území svého správního obvodu koordinuje poskytování sociálních služeb a realizuje činnosti sociální práce vedoucí k řešení nepříznivé sociální situace a k sociálnímu začleňování osob; přitom spolupracuje s krajskou pobočkou Úřadu práce a s krajským úřadem.

Obci jsou uloženy tyto povinnosti:

- zjišťuje potřebu poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na svém území,
- zajišťuje dostupnost informací o možnostech a způsobech poskytování sociálních služeb na svém území,
- spolupracuje s dalšími obcemi, kraji

a s poskytovateli sociálních služeb při zprostředkování pomoci jejím příjemcům, popřípadě při zprostředkování kontaktu mezi poskytovatelem a příjemci,

- může zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou sociální služby poskytovány,³
- spolupracuje s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích.

Podmínky k zahájení a realizaci poskytování sociálních služeb:

a) registrace dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, a pojištění odpovědnosti

Budoucí poskytovatel musí pro udělení registrace splnit všechny podmínky uvedené v § 79. Registrační formuláře jsou ke stažení na <https://formulare.mpsv.cz/oksluzby-registr/cs/welcome>.

Registr poskytovatelů sociálních služeb vede krajský úřad, který vydal rozhodnutí o registraci. Do registru jsou povinni se na žádost zapsat také poskytovatelé sociálních služeb ve zdravotnickém zařízení ústavní péče podle § 52, speciální lůžková zdravotnická zařízení hospicového typu a dětský domov. Registr je veden v listinné a elektronické podobě. V elektronické podobě je registr veřejně přístupný, a můžete v něm tedy vyhledávat poskytovatele

sociálních služeb podle různých kritérií, nebo získat přehled o registrovaných službách vybraného druhu na vybraném území. Vyhledávání je přístupné na internetových stránkách <http://iregistr.mpsv.cz/sluzba/rozsirenevyhledavanisluzby>.

Na internetových stránkách krajských úřadů najdete informace, jak oprávnění k poskytování služeb získat, tiskopisy ke stažení a další důležité informace pro poskytovatele sociálních služeb.

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ukládá poskytovatelům sociálních služeb povinnost uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálních služeb. Nestanovuje však kvalitativní parametry pojistné smlouvy.

b) pověření k sociálně-právní ochraně podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů, a zákonné pojištění

Podle doporučení odboru sociálních služeb a odboru rodinné politiky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR k registraci služeb podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, k vydávání „pověření“ podle zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, podléhá poskytování některých druhů sociálních služeb v určité situaci i podmínkám vyplývajícím z uvedeného právního předpisu. Jedná se o tyto služby:

- § 54 – Raná péče
- § 57 – Azylové domy (za předpokladu, že uživateli služby azylového domu jsou rodič s dítětem/děťmi a sociální práce se vztahuje i k dítěti/děťmi)
- § 62 – Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež
- § 65 – Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi
- § 69 – Terénní programy

3 Viz také kapitola Komunitní plánování.

Poskytovatel, který má pověření k sociálně-právní ochraně dětí, je povinen před zahájením poskytování služby uzavřít pojistnou smlouvu pro případ odpovědnosti za škodu způsobenou při poskytování sociálně-právní ochrany.⁴

e) zaměstnanci poskytovatele splňují odbornou způsobilost podle § 110 a § 116 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí

Konkrétní požadavky na odbornou způsobilost upravují oba výše uvedené zákony. Odborné způsobilosti se od sebe liší. Je potřeba zjišťovat, jestli zaměstnanec poskytovatele tyto způsobilosti splňuje, již před jeho přijetím, protože následné doplňování odborné způsobilosti je časově a finančně náročné. Sociální služba jako celek by neměla být postavena pouze na pracovnících v sociálních službách (nižší kvalifikační úroveň), měla by disponovat sociálním pracovníkem (vyšší odborná kvalifikace – je to absolvent VŠ nebo VOŠ ve stanovených studijních oborech). Pro výkon některé služby je kvalifikace pracovník v sociálních službách zcela dostatečná (např. pečovatelská služba), některé služby však vyžadují odbornost vyšší (např. odborné poradenství).

d) metodika (standardy kvality sociálních služeb)

Standardy kvality sociálních služeb doporučené MPSV od roku 2002 se staly závazným právním předpisem k 1. 1. 2007. Znění kritérií standardů je obsahem přílohy č. 2 vyhlášky MPSV č. 505/2006 Sb., prováděcího předpisu k zákonu č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění.⁵

Do vytváření konkrétního plánu plnění standardů kvality je třeba zapojit celý tým poskytovatele a je třeba určit konkrétní osobu, nejlépe metodika (pokud možno by to měl být sociální pracovník), který standardy zpracuje a bude je s týmem dále aktualizovat. Při přípravě projektů či žádostí o dotaci je třeba pozici metodik zahrnout do podávané žádosti; výše jeho úvazku musí být adekvátní velikosti týmu a kapacitě služby.

Součástí standardů jsou i vnitřní pravidla poskytování sociální služby (Ujednání o dodržování vnitřních pravidel stanovených poskytovatelem pro poskytování sociálních služeb). Nejen poskytovatel a jeho zaměstnanci, ale i klient se musí zavázat k dodržování vnitřních pravidel, aby mohl služby využívat. Každý klient sociální služby ale musí mít možnost kdykoliv službu ukončit.

⁴ Tuto smlouvu lze spojit do pojistné smlouvy s pojištěním odpovědnosti podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

⁵ Naplňování kritérií daných vyhláškou

č. 505/2006 Sb., která mají definovat úroveň kvality poskytování sociálních služeb u konkrétního poskytovatele, kontrolují inspekce kvality, které mohou vést až k odebrání registrace a ukončení poskytování sociální služby.

JAK NA TO

Při zavádění sociálních služeb má vaše obec/město dvě základní možnosti:

a) poskytování sociálních služeb jiným subjektem, např. neziskovou organizací, ale i jinou právnickou nebo fyzickou osobou. V registru poskytovatelů můžete vyhledat poskytovatele v blízkém okolí a jednat o rozšíření působnosti pro vaše občany, nebo je možné, že místní poskytovatel sociálních služeb bude ochoten rozšířit činnost a požádat o registraci takové sociální služby, kterou potřebujete, ale zatím není k dispozici.

Při poskytování služby jiným poskytovatelem je potřeba počítat s tím, že se jedná o samostatný subjekt, který má v řízení autonomii. Dobří poskytovatelé sociálních služeb si uvědomují, že spolupráce s obcí je nezbytná, významnou možností, jak službu ovlivnit v zájmu potřeb obce/města, je také začlenění poskytovatele do komunitního plánování sociálních služeb, nebo dokonce vlastní dotační titul z rozpočtu obce/města. Služby sociální prevence jsou ve srovnání se službami sociální péče ve financování částečně znevýhodněny¹ a potřebují ze strany obce podporu. Nemusí jít pouze o přímé finanční příspěvky, ale např. o zvýhodněné pronájemy prostor, materiální dary, bezplatnou propagaci v radničním tisku aj.

¹ Z dotací na sociální služby ze státního rozpočtu spotřebují přibližně 60 % pouze tři druhy pobytových služeb sociální péče („domovy“).

b) poskytování sociálních služeb registrované přímo obcí, a to jako organizační složky obce bez právní subjektivity nebo příspěvkové organizace s vlastní právní subjektivitou. Vstupní náležitosti jsou uvedeny na předchozích stranách v bodech a)–d) (Podmínky k zahájení a realizaci poskytování sociálních služeb). Klíčový je výběr kvalifikovaného zaměstnance či zaměstnanců, schopných sociální službu nejen poskytovat, ale také metodicky ukotvit, tj. poradit si s formulací poslání a cílů, stanovit vnitřní pravidla poskytování služby, vytvořit pracovní postupy odpovídající standardům kvality sociálních služeb a v neposlední řadě zajistit zdroje pro jejich poskytování. Základní požadavky na naplňování standardů kvality jsou rozvedeny ve Výkladovém sborníku pro poskytovatele.

V případě registrace sociální služby obcí na základě rozhodnutí o cílové skupině, cílech, druhu a formě sociální služby:

- **podejte žádost o registraci** (zajistěte podání vyplněných registračních formulářů příslušnému krajskému úřadu, nejasnosti můžete na registračním místě předem konzultovat) a vyčkejte na rozhodnutí,
- jedná-li se o službu uvedenou v bodě b), **požádejte o pověření k sociálně-právní ochraně dětí** také u krajského úřadu, v případě nejistoty můžete tento postup s referenty sociálního odboru konzultovat,
- využijte **možností financování** ze zdrojů uvedených dále v bodě 2 (dotace; počítejte s tím, že od podání žádosti v termínu stanoveném

poskytovatelem dotace/ve výzvě do rozhodnutí o výsledku uplynou přibližně 4 měsíce a další týdny potrvá, než budou prostředky převedeny na účet žadatele),

- **vytvořte materiální podmínky pro realizaci služby** (prostory a vnitřní vybavení),
- **zajistěte výběr pracovníka odpovědného za vedení sociální služby** (zákon nevyžaduje, aby vedoucí

pracovník splňoval kvalifikační požadavky uvedené výše, pokud nebude sám přímo pracovat s klienty, měl by však mít zkušenosti ze sociální oblasti a znát zákon o sociálních službách a standardy kvality, aby mohl zodpovídat za naplňování zákonných podmínek, výběr kvalifikovaných pracovníků v přímém kontaktu s klienty, zavedení standardů kvality a vlastní realizaci služby).

NÁKLADY

Náklady na sociální služby jsou různé, podle druhu, formy a odborné náročnosti poskytované služby. Nákladovost dále ovlivňuje:

- sociálně-demografická situace v cílové lokalitě, včetně zastoupení a struktury jednotlivých cílových skupin,
- geografická poloha služby (např. teplotní podmínky ovlivňující náklady na vytápění, obtížná dopravní dostupnost klientů v terénních formách sociálních služeb, dražší pracovní síla v Praze apod.),
- režie organizace (velcí poskytovatelé mívají režii přibližně mezi 10 a 20 %),
- technický stav budov a náklady na ně, výše nájemného,
- kvalifikační požadavky a počet pracovníků pro zabezpečení služby, včetně směnného provozu, a další.

Obecně lze říci, že nákladnější jsou služby pobytové.

Vedle osobních nákladů a výdajů na zajištění provozu zařízení je potřeba brát v úvahu položky, jako jsou spoje, cestovné, pojištění odpovědnosti, náklady na povinné vzdělávání pracovníků,¹ supervize, opravy a údržba a další.

¹ Minimálně 24 hodin vzdělávání ročně absolvuje povinně každý pracovník v přímém kontaktu s klienty, bez ohledu na typ pracovněprávního vztahu (dohody i pracovní poměr).

Za zdroje na úhradu sociálních služeb lze považovat:

1. Úhrady uživatelů

Zákon stanoví, které sociální služby jsou poskytovány uživatelům bezplatně a na kterých se finančně podílí. Větší část služeb prevence je ze zákona poskytována bez úhrady uživatelů. Za úhradu jsou poskytovány zejména služby sociální péče a obecně většina služeb pobytových. Jedná se zejména o domovy pro seniory, domovy se zvláštním režimem, domovy pro osoby se zdravotním postižením². V těchto zařízeních je na úhradu využíván zejména příspěvek na péči. V ostatních případech je úhrada dojednána smlouvou podle rozsahu a intenzity úkonů, které poskytovatel uživateli zabezpečuje, a zastropována prováděcí vyhláškou zákona. Tato vyhláška ani sociální situace uživatelů neumožňují samofinancování služeb. Základní princip úhrady nákladů za poskytnuté služby je ten, že k úhradě nákladů za poskytnutou péči je určen především příspěvek na péči a úhradu za pobyt a stravu hradí uživatel ze svých příjmů (mzda, dávky důchodového pojištění a jiné sociální dávky).

2. Dotace

Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR a krajské úřady vyhláší převážně v podzimních měsících dotační řízení na financování sociálních služeb v následujícím kalendářním roce a současně stanovují podmínky, které je potřeba pro získání dotace splnit. Řada větších měst má vlastní dotační programy, ve kterých podporuje místní sociální služby, často v návaznosti na komunitní plány sociálních služeb.

Ministerstvo zveřejňuje informace k dotacím na <http://www.mpsv.cz/cs/740>.

3. Zdroje Evropského sociálního fondu (ESF)

Při využití zdrojů ESF může být žadatelem poskytovatel nebo obec/kraj, které službu nakoupí v rámci veřejné zakázky či koncesního řízení.

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.
- Výkladový sborník pro poskytovatele:
http://www.mpsv.cz/files/clanky/5966/4_vykladovy_sbornik.pdf
- Zavádění standardů kvality sociálních služeb do praxe:
<http://www.mpsv.cz/files/clanky/5964/pruvodce.pdf>
- Další texty včetně kontaktního seznamu průvodců v zavádění standardů kvality zveřejňuje MPSV zde:
<http://www.mpsv.cz/cs/5962>

² Dříve „ústavy sociální péče“.

Terénní programy

Terénní programy patří mezi nejčastěji poskytované služby v sociálně vyloučených lokalitách. Pokud je na území vaší obce/města sociálně vyloučená lokalita, doporučujeme jako první zavést právě terénní programy.

Jejich součástí je depistáž¹ a rychlé, přímé řešení problémů přímo na místě. Cílová skupina je legislativně vymezena velmi široce, pouze ve smyslu situace, nikoli věku, rodinného stavu apod. Spolupráce spočívá například v řešení dluhů a jejich prevenci, řešení problémů spojených s bydlením, s návratem nebo vstupem na trh práce, v pomoci s orientací v sociálním a právním prostředí, získání sociálních dovedností, řešení problematiky drogových závislostí atd.

Služba může být koncipována univerzálně, zejména je-li vaše obec menší, nebo být zaměřena na jeden problém.

Terénní programy se také vhodně doplňují s dalšími sociálními službami: sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centra, azylové domy. Kromě dalších služeb je potřeba, aby pracovníci terénních programů účinně spolupracovali s institucemi, které mohou přispět k řešení situace klienta (OSPOD, školská zařízení, Policie ČR, Probační a mediační služba, Úřad práce a další).

¹ Cílené vyhledávání jednotlivců, rodin či skupin ohrožených sociálním vyloučením nebo jinou sociální událostí v jejich přirozeném prostředí. Smyslem depistáže je zachytit potíže včas a předejít rozvoji či vyhocení problému. Provádí se formou místního šetření, na základě upozornění nebo jiného zjištění problémové situace.

JAK NA TO

Zákonné podmínky:

Terénní programy jsou službou sociální prevence a musí splňovat veškeré požadavky uvedené v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je definuje jako terénní služby poskytované osobám, které vedou rizikový způsob života nebo jsou tímto způsobem života ohroženy.

Služba je určena pro problémové skupiny osob, uživatele návykových látek nebo omamných psychotropních látek, osoby bez přístřeší, osoby žijící v sociálně vyloučených lokalitách a jiné sociálně ohrožené skupiny. Cílem služby je tyto osoby vyhledávat a minimalizovat rizika jejich způsobu života. Služba může být osobám poskytována anonymně. Terénní programy musí obsahovat tyto základní činnosti:

- a) zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- b) pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů² a při obstarávání osobních záležitostí.

Samotné zavedení služby můžete:

- a) zajistit prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti, *nebo*
- b) zajistit registraci přímo obcí/městem.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

² Vhodná je přítom alespoň externí spolupráce s právníkem.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:
videomedailon Terénní sociální práce v Sokolově

Terénní programy o. s. Kotec

Občanské sdružení Kotec poskytuje široce zaměřené terénní programy v oblasti Chebska, Tachovska a Sokolovska pro osoby ve věku od 15 do 65 let. Součástí cílové skupiny je i specifická podskupina uživatelů drog (viz podkapitola Drogové služby a využití terénních programů v jejich rámci). Na Chebsku a Sokolovsku poskytují pracovníci o. s. Kotec své služby každý pracovní den, na Tachovsku v pravidelných a zveřejněných intervalech navštěvují každý pracovní den jinou lokalitu. Kotec tak poskytne své služby stovkám osob ročně.

http://www.kotec.cz/terenni_programy

Člověk v tísni – terénní programy

Významným představitelem služby terénní programy v České republice je společnost Člověk v tísni, která zajišťuje síť těchto služeb po celé České republice.

Najdete na: <http://www.integracniprogramy.cz/>

NÁKLADY

Terénní programy jsou ze zákona poskytovány klientům bezplatně. Průměrné roční náklady na realizaci této sociální služby jsou kolem 1,7 mil. Kč. Výdaje na mzdové náklady, cestovné, telefon, vzdělávání a další základní náklady na 1 pracovníka činí cca 300 000 Kč/rok. V závislosti na místních podmínkách (zejm. přemístovací vzdálenost) pokryje pracovník na plný úvazek soustavou prací 20–25 rodin/jednotlivců + jednorázové konzultace.

Náklady na sociální službu terénní programy lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.
- Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/4031/Metodicka_prirucka_TSP.pdf
- Matoušek, O., Koláčková, J., Kodymová, P. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005.

Nízkoprahová zařízení pro děti a mládež

Řeší vaše obec/město situaci dětí a mládeže ohrožených jevy jako je toulání, výtržnictví, delikvence, pouliční party a gangy, závislosti, prostituce atd.?

Chcete předejít jejich rozvoji a prohlubování, poskytnout mladým lidem pomoc při zvládnání obtížných životních situací?

Chcete jim nabídnout jiný způsob trávení volného času, zmírnit pocit vykořeněnosti a rezignace a zlepšit jejich soužití s dalšími obyvateli obce?

Pokud ano, zvažte možnost zavedení služby nízkoprahové¹ zařízení pro děti a mládež (často se uvádí pod zkratkou NZDM či kluby).

¹ Nízkoprahovost vyjadřuje co největší dostupnost zařízení – prostorovou, časovou (bez objednací doby), finanční, psychologickou, sociální, s možností anonymity.

Služba může být poskytována v zařízení i v terénu, tzn. že pracovníci jsou schopni nakontaktovat děti a mládež přímo na místech, kde se zdržují (hřiště, městské parky, nádraží, skate parky, opuštěné objekty, místa atraktivní pro graffiti, volné prostory na sídlišti), a poskytnout jim základní pomoc v tomto prostředí nebo je navázat na ambulantní formu služby.

V zařízení pracují odborní pracovníci, zpravidla s vysokoškolským vzděláním, kteří děti a mládež motivují formou skupinové a individuální práce ke změně nebo zlepšení jejich postojů a pomáhají řešit jejich problémy. V NZDM platí pravidla, která zakazují užívání alkoholických nápojů a drog, násilí či šikanu.

Proč zakládat klub pro děti, když máme ve městě dostatek zájmových kroužků?

Nabídka nízkoprahového zařízení je o dost komplexnější. Reaguje na problémy složitější, než jen vyplnění volného času a rozvoj dovedností. Volnočasové aktivity jsou spíše prostředkem k navázání kontaktu s dětmi a dospívajícími, podstatou je odborná sociální práce zaměřená na zlepšení jejich životní situace a snížení rizika sociálně nežádoucích jevů. Podléhají poměrně přísným předpisům a musejí být ze zákona bezplatné.

JAK NA TO

Zákonné podmínky:

NZDM jsou služby sociální prevence a vztahují se na ně veškeré požadavky uvedené v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, určuje tuto službu dětem a mladým lidem ve věku od 6 do 26 let ohroženým společensky nežádoucími jevy. Cílem služby je zlepšit kvalitu jejich života předcházením nebo snížením sociálních a zdravotních rizik souvisejících se způsobem jejich života, umožnit jim lépe se orientovat v jejich sociálním prostředí a vytvářet podmínky k řešení jejich nepříznivé sociální situace. Služba může být poskytována anonymně. Vždy musí obsahovat základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti (například nabídnutí smysluplných aktivit pro zdravé trávení volného času v interakci s vrstevníky a osobnostní rozvoj – zájmové dílny, rozvojové programy, besedy, výlety, sportovní aktivity atd.),
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím (například exkurze, pobytové výjezdy, návštěvy z institucí v klubu apod.),
- sociálně terapeutické činnosti (například sociální práce s vrstevnickými skupinami zaměřená na sebepoznání, rozvoj sociálních dovedností a mobilizaci vnitřních zdrojů mladých lidí),
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí (například asistence při jednání na institucích, pomoc při vyřizování osobních dokladů, zprostředkování pomoci dalších subjektů).

U poskytovatelů služby NZDM je kromě registrace vyžadováno i pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, které vydává příslušný krajský úřad. Fyzická nebo právnická osoba, která vykonává činnosti uvedené v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (§ 48 zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů) bez pověření, by se vystavovala riziku postihu za správný delikt. Více informací, včetně tiskopisů žádosti, najdete na stránkách MPSV <http://www.mpsv.cz/cs/7257>.

Věkové rozpětí, které umožňuje zákon, v praxi nedovoluje společné cíle, programy, metody ani prostory. Klienti jsou proto rozdělováni do užších věkových kategorií, zpravidla děti 6–12 let, dospívající 13–19 let a mladí dospělí 20–26 let. Po slední uvedená skupina není příliš častá, pro nezaměstnané mladé dospělé, osoby ze sociálně vyloučených lokalit, případně pro práci s extremistickými skupinami však může být velmi vhodná. Konkrétní NZDM se nemusí zaměřovat na všechny věkové skupiny, ale může při registraci označit pouze vybrané věkové rozpětí, což je vhodné v případě, že technické a personální podmínky nedovolují časově a prostorově oddělit provoz pro všechny tři věkové skupiny a/nebo daná věková kategorie v lokalitě poskytování služby nepotřebuje/nelze v populaci významně zastoupit.

V povědomí veřejnosti jsou někdy NZDM jako „kluby pro děti a mládež“ nebo „komunitní centra“ spojovány s představou místa pro trávení volného času. Zařízení, která neposkytují i činnosti uvedené výše, ale nemohou být registrována jako NZDM a nejsou sociální službou. Volnočasové aktivity mají v NZDM význam jako nástroj

sociální práce, prostředek k navázání kontaktu, k rozvoji dovedností, k vytváření výchovných situací, nikoli jako cíl.

Při zavádění této služby máte dvě možnosti:

a)

zajistit ji prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti, *nebo*

b)

zajistit registraci přímo obcí/ městem, které by se stalo poskytovatelem podle zákona o sociálních službách.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež v Bílině

Nízkoprahové zařízení pro děti a mládež – Farní charita Roudnice nad Labem

NZDM v Roudnici nad Labem provozuje Farní charita Roudnice nad Labem. Zařízení se zaměřuje na děti, mládež a mladé dospělé ve věku od 6 do 26 let, kteří žijí v méně podnětném prostředí, převážně ze sociálně znevýhodněných romských rodin. Nabízí jim možnost docházet do klubu pro mladší děti (ten je otevřen každý pracovní den od 13 do 17 hodin) a pro starší děti (přístupný každý pracovní den od 17 do 20 hodin). Kluby nabízejí příchozím výchovné, vzdělávací i aktivizační služby jako například výuku práce na počítači a s internetem, doučování, besedy a přednášky. Děti a mladí se mohou věnovat sportovním a společenským hrám, při klubu působí taneční skupina Benga čhaja nebo hudební kapela Benga čhavore. Dalšími programy jsou například výtvarné aktivity, výuka hry na flétnu nebo vaření a pečení. Děti se mohou obrátit na pracovníky klubu i s žádostí o pomoc při jednání ve škole, na úřadu nebo s lékařem nebo o pomoc při řešení různých osobních či rodinných problémů. Pro návštěvníky klubu také vychází každý čtvrtrok Občasník Sandál, který informuje o aktivitách v zařízení.

Farní charita Roudnice nad Labem

Riegrova 652, 413 01 Roudnice nad Labem

www.charitaroudnice.cz, e-mail: charita@charitaroudnice.cz, tel.: 416 838 313

Nízkoprahový klub Likusák, o. s. Ratolest Brno

Klub Likusák je určen dětem a mládeži ve věku od 12 do 20 let z Brna-Vinohrad, Líšně a Nového Lískovce, které jsou zasaženy či ohroženy nežádoucími jevy v uvedených oblastech: návykové látky, konfliktní chování, fyzické a duševní zdraví, sexuální chování, sociální zdatnost, rodina, škola, práce a brigády, parta a vrstevníci, volný čas a rekreace, rasismus, xenofobie, subkultura. Klub je otevřen od pondělí do čtvrtka od 15 do 19 hodin.

Ratolest Brno, o. s.
 Špitálka 16, 602 00 Brno
<http://www.ratolest.cz/likusak/strana.php?id=62>
 tel.: 545 243 839, e-mail: ratolest@ratolest.cz

NÁKLADY

Roční náklady na provoz NZDM se pohybují průměrně kolem 1,5 milionu Kč ročně¹. Klientům jsou služby poskytovány bezplatně. Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Zdroje informací

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.
- Klíma, P. et al. *Kontaktní práce. Antologie textů*. Praha: Česká asociace streetwork, 2007.
- Kontaktní práce 2010. Antologie textů České asociace streetwork. Praha: Národní vzdělávací fond ve spolupráci s Českou asociací streetwork, 2010.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Česká asociace streetwork, o. s.

Česká asociace streetwork (ČAS) je střešní organizací, která sdružuje a zastupuje fyzické i právnické osoby působící v oblasti kontaktní práce – nizkoprahových sociálních služeb (terénní programy, nizkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centra, případně jiné nizkoprahové programy).

ČAS lobbuje ve prospěch členů ČAS i samotného oboru, vytváří klima pro práci v oboru (síťuje, napomáhá komunikaci členů, propaguje oblast atd.), podporuje vlastní vnitřní činnost směřující k profesionalizaci oboru, např. vytváří definice, standardy, stanovuje měřítko kvality, definuje využívání supervize, vytváří akreditační a evaluační systém, realizuje projekty určené pro odbornou veřejnost, zejména vzdělávací a výcvikové programy, organizuje profesní setkání, konference, semináře, případně jiné odborné akce.

Česká asociace streetwork, o. s.

Senovážné náměstí 24, 110 00 Praha 1

Najdete na: <http://www.streetwork.cz/>

tel.: +420 774 913 777

e-mail: asociace@streetwork.cz

¹ Podle doporučení České asociace streetwork by počet pracovníků v přímé práci s klienty neměl u standardního NDZM klesnout pod 2 osoby. Optimum se může pohybovat mezi 2 a 3 úvazky a více, podle velikosti a dalších podmínek NZDM.

Azylové domy a noclehárny

Větší města a obce bývají konfrontována s problematikou bezdomovectví, a to na dvou úrovních současně.

První z nich představuje situace konkrétních osob spojená se ztrátou bydlení, druhou je reakce obyvatel města/obce na ni. Jako představitelé města/obce se pravděpodobně setkáváte s projevy bezdomovectví na úrovni jednotlivce (ztráta domova a materiálního zázemí, její dopady na zdravotní, sociální a psychický stav lidí bez domova, obtížná uplatnitelnost na trhu práce a další), i s odezvou na straně veřejnosti (stížnosti občanů na osoby spící, požívající alkohol či žebrající na veřejných prostranstvích, výskyt krádeží potravin v místních prodejnách apod.).

Velká města poskytují lidem bez domova více příležitostí pro uspokojení jejich potřeb, zároveň však také více bezdomovců spoluvytvářejí.

Jednou z možností, jak na tyto skutečnosti reagovat, je zavedení sociální služby azylové domy. Čím více se podaří zapojit toto opatření do komplexu preventivních¹ a následných služeb, tím bude účinnější.

Základní potřeby bezdomovců jsou stejné jako u ostatních lidí. Potřebují bezpečné místo, kde si mohou odpočinout, vyspat se, ohřát se, najíst a provést osobní hygienu. Tyto možnosti poskytují azylové domy

¹ Za preventivní prvky lze považovat širokou škálu aktivit od opatření na podporu funkční rodiny po terénní a ambulantní formy sociálních služeb zaměřených na oblast bydlení, zadlužení, integrace na trh práce a řadu dalších.

spolu s poradenskými aktivitami různého rozsahu a zaměření. Poradenské a další programy jsou orientovány na konkrétní cílové skupiny azylového bydlení – muže, ženy, matky s dětmi, (osamělé) rodiče s dětmi a zatím velmi vzácně celé rodiny s dětmi. Specifickou formou poskytování této služby jsou azylové domy s utajenou adresou pro oběti domácího násilí, jejichž zvláštností je (nebo by mělo být) specializované poradenství, umístění azylového domu v bezpečné, pokud možno rušnější lokalitě bez zveřejněné adresy, bezpečnostní systém a speciálně vyškolený personál.

Když zřídíme v naší obci azylový dům nebo noclehárnu, hrozí, že se do něj začnou sjíždět problémoví lidé z širokého dalekého okolí...

Azylový dům a noclehárny by měly sloužit především jako záchranná síť pro místní obyvatele, kteří přišli o střechu nad hlavou. Najdete je v řadě obcí, a není proto důvod, aby se tam hromadně stahovali lidé ze širokého okolí. Podle posledního sčítání lidu (2011) se ukazuje, že převážná většina lidí bez domova pobývá v místě trvalého bydliště a využívá místních možností a služeb.

Současná situace ve financování sociálních služeb vede řadu zařízení k omezování rozsahu i kapacity nabízených služeb, nicméně doprovodné programy působící na aktivizaci obyvatel, rozvoj dovedností, podporu pracovních a dalších pozitivních návyků, podporu rodičovských kompetencí aj. výrazně zvyšují šanci klientů na zařazení do společnosti. V opačném případě je riziko, že po ukončení maximální doby pobytu klienti putují do jiného azylového zařízení a zase zpět.

Přenocovat mohou lidé bez domova také v jiném zařízení sociálních služeb – v noclehárně. Noclehárny nabízejí podmínky pro osobní hygienu a přenocování. Možnost motivovat klienty ke změně životního stylu a rozvíjet dovednosti je v rámci této služby značně omezená. Nepobytovou variantou služby pro osoby bez domova jsou nízkoprahová denní centra, která zajišťují ambulantní (příp. i terénní) služby v oblasti hygieny a stravy a poskytují pomoc při uplatňování práv a obstarávání osobních záležitostí.

JAK NA TO

Zákonné podmínky:

Azylové domy jsou službou sociální prevence (nejde tedy o ubytovny) a musí splňovat veškeré požadavky uvedené v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, stanovuje, že azylové domy poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení. Nejedná se tedy jen o „typické bezdomovce“, zavedené v představách veřejnosti, ale také o osoby, které ztratily bydlení např. při živelních událostech nebo se vracejí z pobytových (ústavních) zařízení bez zajištění bydlení, žijí v nevyhovujících podmínkách (u příbuzných a známých) a další. Azylové domy zahrnují povinně tyto základní činnosti:

- poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy,
- poskytnutí ubytování,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Součástí (každé) sociální služby je také základní poradenství, v jehož rámci mohou klienti získat informace podstatné pro řešení své situace.

Obecné ustanovení přechodné doby poskytování služby umožňuje, aby si zřizovatel sám stanovil, po jaký čas maximálně může klient v azylovém domě setrvat. Často se jedná o období 1 roku. K povinnostem klientů vedle dodržování domovního řádu obvykle patří účast na sociálních programech, které mívají podobu vzdělávacích akcí, aktivit zaměřených na rozvoj dovedností apod.

Při zavádění této sociální služby je podstatné **zdůvodnit váš záměr občanům obce/města**. Většinová společnost se obvykle k záměrům tohoto typu staví v duchu výstižného anglického výrazu „not in my backyard“ – ne na mém dvorku. Je tedy možné, že na obecné úrovni bude myšlenka zřízení azylového domu přijata, ale když dojde ke konkrétním návrhům zavádění, spustí se vlna protestů.

Budete pravděpodobně muset vysvětlovat, že přehlížení problému ani populistické výroky o odsunu „parazitujících sociálně nepřizpůsobených“ občanů či represivní kroky k řešení nepovedou.

Pokuste se opřít svůj záměr o jasné argumenty snížení počtu bezdomovců v ulicích a na veřejných prostranstvích a otevření prostoru pro individuální práci a posilování motivace těchto osob.

Není nutné zastírat, že se nejedná vždy o jedince motivované ke změně životního stylu a jednající v souladu se zákonem, ale řada klientů této služby je dlouhodobě konfrontována s vlastním selháním či neúspěchem, a proto mohou selhat i v dosahování změn ve svém životě. Současně můžete vysvětlovat, že takto pojatý jednostranný výklad problému nepřináší řešení situace.

Může pomoci, pokud se pokusíte zvýšit váhu sociálních služeb a jejich práce, zveřejníte příklady dobré praxe jiných azylových domů, kterých je v ČR více než 200.¹ Osvědčilo se také zvat pracovníky z azylových domů na veřejná shromáždění, kde mohou přispívat ke zklidnění situace odpověďmi na otázky občanů apod.

Samotné zavedení služby můžete:

a)

zajistit prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti,

nebo

b)

zajistit registraci přímo obcí/městem.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

¹ Přibližně u 20 % je zřizovatelem město či příspěvková organizace.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Azylový dům Břeclav

Vznik azylového domu inicioval Městský úřad v Břeclavi, od roku 2004 je provozovatelem Oblastní charita Břeclav. Služby azylového domu jsou určeny soběstačným mužům a ženám starším 18 let, kteří se nacházejí v tíživé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení a chtějí svou situaci řešit. Kapacita zařízení je 32 lůžek. Cílem této služby je podporovat zachování a rozvoj sociálních dovedností uživatelů tak, aby se byli schopni v co nejkratším čase plnohodnotně a trvale zařadit zpět do běžného života společnosti, a mírnit situace prohlubující sociální vyloučení těchto osob. Jak mohou vypadat základní dokumenty kvalitního azylového domu, si můžete přečíst na webových stránkách poskytovatele, kde je k dispozici ubytovací řád, žádost o poskytnutí sociální služby a popis jednání se zájemcem o službu stanovené vnitřním předpisem.

<http://www.charitabreclav.cz/dcab/ad.html>

Centrum sociálních služeb Josefa Korbela v Brně

Je příkladem komplexního seskupení služeb pro bezdomovce, jehož zřizovatelem je Armáda spásy. Provozuje nízkoprahové denní centrum, noclehárnu a dva azylové domy pro muže a ženy starší 18 let bez přístřeší, ohrožené ztrátou přístřeší nebo žijící v hygienicky nevyhovujících podmínkách a pro rodiny s dětmi bez přístřeší nebo ohrožené sociálním vyloučením, které jsou fyzicky soběstačné a mají zájem řešit svou sociální situaci.

<http://armadaspasy.cz/projekty.php?idp=1&lokace=brno>

Zařízení se jako partner účastní mimořádného projektu spolupráce brněnských gastronomů a magistrátu Menička pro bezdomovce, jehož realizátorem je Centrum sociálních služeb, příspěvková organizace Magistrátu města Brna. Aktivita vzešla od majitele brněnské restaurace Richarda Hoška. Cílem projektu je zabezpečit lidem v krajní životní situaci možnost kvalitně se stravovat a současně předejít neetické likvidaci neprodaného poledního menu restauračním týmem, že potraviny jsou poskytnuty právě potřebným. Dochází tak k propojení soukromého, neziskového a státního sektoru ve věci podpory a vyjádření solidarity lidem bez přístřeší a ke zvýšení povědomí občanů města Brna o těchto lidech. Centrum sociálních služeb pro realizaci projektu zajišťuje provoz automobilu, nákup obalových materiálů, personál, komunikaci s Krajskou hygienickou stanicí, restauracemi, provozy a organizacemi podílejícími se na fungování projektu. Více o projektu zde:

<http://www.menickaprobezdomovce.cz/>

Další příklady specifické dobré praxe:

Azylový dům pro rodiny s dětmi, Na Liščině 2, Ostrava-Hrušov

<http://www.slezska.cz/cs/radnice/urad/odbor-socialnich-veci/oddeleni-socialnich-sluzeb/#--azylov--d-m-pro-rodiny-s-d-tmi--na-li--in-----ostrava---hru-ov>

Dům Naděje Praha-Záběhllice – Azylový dům pro bezdomovce v důchodovém věku nebo se zdravotním znevýhodněním

<http://www.nadeje.cz/index.php?q=node/53>

NÁKLADY

Náklady na provoz azylového domu se pohybují podle jeho kapacity a dalších okolností kolem **3 milionů Kč ročně**.¹ Azylové domy jsou jednou z mála sociálních služeb prevence, na které přispívají sami uživatelé služeb. Úhrada za poskytnuté sociální služby je stanovena zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, a jeho prováděcí vyhláškou č. 505/2006 Sb., v platném znění. Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.
- Hradecký, I. a kol. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, 2007.
<http://www.nadeje.cz/vz/dtbezdm.pdf>.
- Hradecký, I., Hradecká, V. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje – občanské sdružení, 1996.
- *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.
<http://www.ok.cz/iksp/docs/344.pdf>.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Střešní organizací poskytovatelů služby azylové domy je Sdružení azylových domů v ČR, o. s. (S.A.D.), které sdružuje organizace zabývající se lidmi bez přístřeší nebo ohroženými ztrátou bydlení a vytváří pro ně odborné prostředí, včetně poskytování konzultační činnosti.

Sdružení azylových domů v ČR, o. s.

Kollárova 450/16, 709 00 Ostrava

www.azylovedomy.cz

Dominika Najvert, ředitelka

e-mail: reditelka@azylovedomy.cz

¹ V roce 2010 byly průměrné roční náklady na zařízení 2 947 876 Kč a na jedno lůžko 97 311 Kč. Azylové domy jsou v tomto přepočtu nejméně nákladnou pobytovou službou. Pro srovnání náklady na lůžko v domě na půl cesty jsou dvojnásobné.

DOKUMENTY KE STAŽENÍ:

- Situační analýza – Větrní (Demografické a informační centrum (DIC, 2011)
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-vetrni/situacni-analyza-vetrni-dic-2011/download>
- Výzkum rizikových faktorů sociálně vyloučených lokalit v Přerově (Sociofactor, 2009)
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-pro-lokalitu-prerov>
- Vystěhování Romů ze Vsetína na Jesenicko a Prostějovsko (K.Vomastková, FSS MU v Brně, 2011)
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni/vy-stehovani-romu-ze-vsetina-na-jesenicko-a-prostejovsko-k-vomastkova-fss-mu-v-brne-2011/download>
- Studie dostupnosti krizového a nájemního bydlení v obcích Šluknovska (Novák, J., Temelová, J., URRLAB, 2011)
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni/studie-dostupnosti-kriz-a-naj-bydleni-v-obcich-sluknovska-novak-j-temelova-j-urrlab-2011/download>

NA PŘILOŽENÉM DVD NAJDETE:

- Strategický plán sociálního začleňování v Broumově, Jirkově, Mostu, Bruntálu
- Metodiku strategického plánování Agentury pro sociální začleňování

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi

V mnoha městech a obcích se dnes zhoršuje situace sociálně znevýhodněných rodin, které jsou velmi citlivé na ekonomické a sociální změny.

Nemusí se jednat pouze o rodiny menšinových etnik, zranitelné jsou také neúplné rodiny, rodiny s mnoha dětmi a další. Problémy těchto rodin jsou často mnohočetné, navzájem se ovlivňují a nelze je zjednodušit jen na jasně ohraničené příčiny a následky.

Jestliže se ve vaší obci/měště objevuje větší počet chudých lidí, kteří mají snížené rodičovské dovednosti (vyskytuje se u vás vyšší počet případů zanedbávání, deprivací, týrání dětí, které řeší orgán sociálně-právní ochrany), jestliže zdravý vývoj těchto dětí ohrožují některá socio-kulturní znevýhodnění (kulturní odlišnost rodin, jazykové odlišnosti, nižší vzdělání a omezené uplatnění na trhu práce), je vhodné, abyste ve vaší obci/měště doplnili působení orgánu sociálně-právní ochrany o sociálně aktivizační službu pro rodiny s dětmi¹ (označované také zkratkou SAS pro rodiny s dětmi).

Uplatnění této sociální služby je velmi široké. Může být účinná jak v situacích, kdy rodiče nedokážou o děti pečovat, tak u rodin, v nichž ohrožení dítěte vyplývá ze sociálních problémů, jako je ztráta bydlení, nízký materiální či hygienický standard apod.

Dobře nastavené a kvalitně provedené sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi mohou pomoci snížit počet dětí umístěných mimo vlastní rodinu. Působí jednak preventivně na zlepšení podmínek, které ohrožují setrvání dítěte v rodině, a také následně pomáhají rodičům dosáhnout takových poměrů, které by umožnily bezpečný návrat již odebraného dítěte zpět do rodinného prostředí.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou časově náročné, protože pracovník musí nejprve získat důvěru členů rodiny a následně s nimi začít pracovat na zlepšení situace, ve které se nachází. Navázání spolupráce a vytváření vztahu důvěry se často realizuje přes kontakt s dětmi v méně významných či méně kritických zakázkách, a výsledky proto nelze očekávat rychle. Průměrná délka poskytování této služby se pohybuje v řádu měsíců, některé rodiny však mohou potřebovat až několik let intenzivní spolupráce ke zmírnění nebo vyřešení své situace. Provázanost s dalšími službami sociální prevence umožňuje systematické a komplexní řešení situace rodin.

Výhody sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi:

- umožňuje dlouhodobou a intenzivní práci na problému v přirozeném prostředí klientů,
- působí jak na rozvoj a bezpečí dětí, tak na dovednosti a řešení problémů rodičů a částečně i na vlivy prostředí, a to samostatně i souběžně, podle potřeb a přání rodiny,

¹ U činností vykonávaných v rámci této služby se můžete často setkat s označením „sanace rodiny“, „sociální asistence“ nebo „rodinná asistence“.

- ve spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dětí vyvažuje složky pomoci a kontroly v péči o ohrožené rodiny a umožňuje kapacitně zajistit větší objem cílové skupiny.

Nevýhody sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi:

- pracovníci služby mohou zajít pouze tam, kam je rodiny pustí, to znamená, že nepracují s nedobrovolnými klienty. V kontextu zajištění bezpečí dítěte to může být vnímáno jako nevýhoda a být zdrojem nedorozumění, jelikož veřejnost očekává razantní postup poskytovatelů v rodinách s dítětem týraným, zanedbávaným, zneužívaným nebo obecně tam, kde rodiče odmítají postupy široce chápané jako „dobrá péče o dítě“. V takovém případě má poskytovatel SAS pouze možnost oznámit tyto skutečnosti OSPOD, případně orgánům činným v trestním řízení, a nemůže uplatňovat jiné kontrolní kroky,
- obecnou nevýhodou všech sociálních služeb je určitá nestabilita způsobená závislostí na křehkém a nedokonalém systému financování.

JAK NA TO

Zákonné podmínky:¹

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi jsou službou sociální prevence a vztahují se na ně veškeré požadavky uvedené v úvodu celé kapitoly (**Sociální služby** a registr sociálních služeb).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, určuje pro SAS jako cílovou skupinu rodiny s dítětem, u něhož je vývoj ohrožen v důsledku dopadů dlouhodobé krizové sociální situace, kterou rodiče nedokážou sami bez pomoci překonat, a u něhož existují další rizika ohrožení jeho vývoje.

Každá služba SAS musí povinně obsahovat tyto základní činnosti:

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,
- sociálně terapeutické činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

V praxi záleží na poskytovateli služby, jakým obsahem tyto požadavky naplní.

Zákon umožňuje, aby byla služba poskytována jak v ambulantní, tak v terénní formě, která je povinná minimálně v 70 % pracovních-výchovných činností s dospělými (podpora a nácvik rodičovského chování včetně vedení hospodaření a udržování domácnosti, podpora a nácvik sociálních kompetencí v jednání na úřa-

¹ Předpokládá se, že v rámci probíhající transformace systému péče o ohrožené děti dojde v této oblasti k zásadnějším změnám, a je proto vhodné sledovat webové stránky Ministerstva práce a sociálních věcí ČR <http://www.mpsv.cz/cs/4>.

dech, ve školách či školských zařízeních). Znamená to tedy, že minimálně v tomto rozsahu musí pracovník s klientem do institucí zajít či jej za účelem těchto aktivit navštívit v domácnosti. Zejména v sociálně vyloučených lokalitách doporučujeme přenést těžiště služby do terénu, s ohledem na dobré výsledky práce v přirozeném prostředí klientů a na skutečnost, že řada z nich sama nevyhledá pomoc a nedochází pravidelně do zařízení.

U poskytovatelů sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi se kromě registrace vyžaduje i pověření k výkonu sociálně-právní ochrany dětí, které vydává příslušný krajský úřad. Fyzická nebo právnická osoba, která vykonává činnosti uvedené v zákoně o sociálně-právní ochraně dětí (§ 48 zákona č. 359/1999 Sb., ve znění pozdějších předpisů), by se bez

pověření vystavovala riziku postihu za správní delikt. Více informací, včetně tiskopisu žádosti, najdete na stránkách MPSV <http://www.mpsv.cz/cs/7257>.

Při zavádění služby máte v zásadě dvě možnosti:

a) zajistit ji prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti,

nebo

b) zajistit registraci přímo obcí/městem, které by se staly poskytovatelem podle zákona o sociálních službách.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v Komunitním centru v Krásné Lípě

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – Farní charita Roudnice nad Labem

Farní charita v Roudnici nad Labem poskytuje sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi v ambulanci i terénní formě. Zaměřuje se na rodiny s dětmi v předškolním věku od 3 do 6 let (v případě odložené školní docházky až do jejich nástupu do školy). Rodinám a dětem je dvakrát týdně umožněna návštěva předškolního klubu, který dětem nabízí různé sportovní či výukové aktivity jako například zpěv nebo tanec a rodičům například možnost účastnit se přednášek, navštěvovat kurzy zdravého vaření, učit se pracovat na počítači. Možnost ponechat dítě v klubu samotné je podmíněna přítomností a aktivním zapojením rodiče v jiný den. Klub nabízí i možnost sociálního a psychologického poradenství nebo zprostředkování kontaktů s různými úřady a institucemi. Systematickou podporou se daří u předškolních dětí zlepšit znalosti češtiny, poznávání barev a počítání; děti pak mohou (s případným odkladem) nastoupit do

běžných základních škol. Předškolní klub má kapacitu 15 dětí. Sociálně aktivizační služba pro rodiny s dětmi je Farní charitou poskytována ve spolupráci s orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který svým klientům službu doporučuje, a to zejména v případech, kde hrozí umístění dítěte mimo rodinu.

Farní charita Roudnice nad Labem
Riegrova 652, 413 01 Roudnice nad Labem
www.charitaroudnice.cz
e-mail: charita@charitaroudnice.cz
tel.: 416 838 313

Amalthea Pardubice

Kvalitní sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi také poskytuje například Amalthea, o. s. Výstupy z projektu Sanace rodiny – systematizace služeb v Pardubickém kraji, který sdružení realizovalo, si můžete stáhnout na internetových stránkách:

http://www.amalthea.pardubice.cz/ostatni_projekty_sr_systematizace.htm.

NÁKLADY

Výdaje na mzdové náklady, cestovné, telefon, vzdělávání a další základní náklady **na 1 pracovníka činí nejméně 300 000 Kč/rok**. Průměrné náklady **na jednu registrovanou sociální službu činí cca 1,5 mil. Kč/rok**. V závislosti na místních podmínkách (zejm. přemístovací vzdálenost) pokryje pracovník na plný úvazek soustavou prací 10–15 rodin současně, a to v terénní formě, v ambulantní formě se může jednat i o vyšší počet, včetně možnosti využívat sociální práce se skupinou. Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

ZDROJE INFORMACÍ

- Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce. Praha: MPSV, 2007, kap. 5. Rodiny s dětmi, s. 143–174.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/4031/Methodicka_prirucka_TSP.pdf
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.
- Metodické doporučení MPSV č. 2/2009 k vyhodnocování situace dětí v obtížné sociální situaci.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/7266/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-2.pdf
- Metodické doporučení MPSV č. 9/2009 k sociální práci s ohroženou rodinou.
http://www.mpsv.cz/files/clanky/7273/Metodicke_doporuceni_MPSV_c-9.pdf

Zdravotně-sociální pomocník

Pokud chcete ve vaší obci/měště zlepšit přístup obyvatel sociálně vyloučených lokalit k vlastnímu zdraví a přiblížit jim poskytování zdravotnických služeb, mohou vám pomoci osvětové programy a zejména služba terénní zdravotně-sociální pomoci.

Provázanost sociálních a zdravotních problémů patří k hlavním překážkám zvyšování kvality života v sociálně vyloučených lokalitách. Zdravotní ohrožení souvisí zejména s rizikovým způsobem života (jevy spojené s rozvojem infekčních chorob, jako jsou závislosti, prostituce, ale i ztížený přístup k teplé vodě, sdílení společných toalet, koupelen a hygienických prostředků), nízkou informovaností o zdravém životním stylu, významu prevence, o systému zdravotní péče a také s její sníženou dostupností. Rizika přitom nenesou pouze obyvatelé sociálně vyloučených lokalit, ale v případě infekčních chorob i další občané. Zavedení služeb zdravotně-sociálních pomocníků působících přímo v lokalitách se dlouhodobě osvědčilo, jejich přínos byl potvrzen i v pilotním ověření „romského zdravotního asistenta“ v Ostravě (1998–2000), navazujícím na výsledky grantové studie Ministerstva zdravotnictví ČR, v projektu Sastipen ČR – Zdravotně-sociální pomocníci ve vyloučených lokalitách (Drom, romské středisko) a v dalších.

Činnost zdravotně-sociálního pomocníka reaguje na konkrétní potřeby klientů a podmínky v lokalitě. Obecně lze za základ jeho práce považovat:

- motivaci a aktivizaci k péči o zdraví (vysvětlení významu preventivních prohlídek, očkování, doprovod do zdravotnických zařízení, asistence při objednání k vyšetření),
- osvětu a poradenství v oblasti prevence onemocnění a dodržování zásad hygieny pro jednotlivce a rodiny žijící v sociálně vyloučených lokalitách, včetně životosprávy v těhotenství a mateřství, péče o děti a prevence rizikového chování,
- spolupráci se zdravotnickými zařízeními, jejichž pracovníci nejsou vždy dostatečně připraveni na komunikaci s pacienty z odlišných etnik, a dále s kurátory, orgánem sociálně-právní ochrany dětí a dalšími institucemi.

Důležité faktory:

- práce s klienty v jejich přirozeném prostředí,
- výchova a vzdělávání celých rodin (generační působení),
- zmírnění obav klientů z preventivních prohlídek a ošetření,
- snaha o zlepšení životosprávy a zavedení zdravých návyků,
- motivace klientů ke změně a zdravějšímu bydlení (plísně v bytě, nepořádek apod.).

JAK NA TO

Pokud o zavedení zdravotně-sociálního pomocníka uvažujete, pravděpodobně jste u pracovníků sociálního odboru, komunikací s občany, na jednáních samosprávy, z vlastní zkušenosti, případně z výstupů komunitního plánování či provedením analýzy potřeb zjistili, že pro tuto službu existuje ve vaší obci/měště početnější cílová skupina.

1.

Prodiskutujte vaši představu, účelnost a efektivitu služby **se zástupci obcí, kde již funguje**, nebo přímo s vyškolenými zdravotně-sociálními pomocníky (viz např. Příklady a kontakty).

2.

Ověřte, zda ve vaší obci/měště již neposkytuje sociální službu terénní programy některý z místních poskytovatelů služeb, a případně s ním **projednejte její rozšíření** o tento typ aktivity.

3.

V případě, že není k dispozici již registrovaná sociální služba terénní programy nebo její poskytovatelé službu zdravotně-sociálního pomocníka provozovat nechtějí, lze využít obecný postup pro zavádění sociálních služeb v obci/měště v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

4.

Zdravotně-sociální pomocníci nemusí být pouze zaměstnanci sociálních služeb, ale **mohou rozšířit tým terénních sociálních pracovníků obce/města**, nejlépe po absolvování specializovaného kvalifikačního kurzu či střednědobého vzdělávacího programu.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Zdravotně-sociální pomoc romského střediska Drom

Významným představitelem poskytovatelů této služby je Drom, romské středisko, příspěvková organizace Statutárního města Brna, která má zkušenost s realizací zdravotně-sociální pomoci ve vybraných sociálně vyloučených lokalitách (jako službu terénní programy) v kraji Jihomoravském (Brno, Břeclav, Lanžhot, Zastávka), Olomouckém (Olomouc, Ivanovice na Hané, Jeseník a obce na Javornicku: Bernartice, Bílá Voda, Javorník, Kobylá nad Vidnavkou, Uhelná, Vápenná, Velká Kraš, Vidnava, Vlčice, Žulová), Moravskoslezském (Bruntál, Karviná) a Jihočeském (Prachatice, Volary).

<http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/socialni-sluzby/zdravotne-socialni-pomoc>

Seznam a kontakty terénních pracovníků proškolených v oblasti zdravotně-sociální pomoci v projektu **Sloučení odbornosti TP/ZSP** občanského sdružení Centrom, které je rovněž nositelem akreditace k uskutečňování vzdělávacího programu Zdravotní problematika životního stylu v sociálně vyloučených lokalitách pro pracovníky v sociálních službách (č. akreditace 2010/312-PC) najdete zde (manuál TP/ZSP).

NÁKLADY

Při splnění podmínek zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, může být program realizován v režimu sociálních služeb. Nejedná se o odborného zdravotnického pracovníka, ale o činnost ve smyslu poskytování informací o rizicích spojených se současným způsobem života a snižování těchto rizik (povinná součást služby terénní programy), naplňující spíše znaky poradenství. Výdaje na mzdové náklady, cestovné, telefon, vzdělávání a další základní **náklady na 1 pracovníka činí cca 300 000 Kč/rok**. V závislosti na místních podmínkách (zejm. přemístovací vzdálenost) pokryje pracovník na plný úvazek soustavou prací současně 20–25 rodin + jednorázové konzultace a jeho klienti se v řádu měsíců obměňují. V omezenějším rozsahu se nemusí jednat o specifickou pracovní pozici, ale terénní pracovníci/terénní sociální pracovníci s adekvátním doplňujícím vzděláním mohou na základě potřeb klientů systematicky zařazovat aktivity zaměřené na zlepšení zdravotního stavu obyvatel sociálně vyloučených lokalit.

Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (**Sociální služby** a registr sociálních služeb) nebo jako výkon sociální práce v přenesené působnosti z příspěvku na výkon státní správy.

ZDROJE INFORMACÍ

- Koncepční materiál Úřadu vlády
<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=18239>
- Metodické doporučení Ministerstva zdravotnictví ČR pro pozici zdravotně-sociální pomocník ve vyloučených lokalitách
<http://www.drom.cz/cs/drom-romske-stredisko/aktuality/aktuality-2006/metodicke-doporuceni-ministerstva-zdravotnictvi-pro-pozici-zdravotne-socialni-pomocnik.html>

Asistent při jednání s policií

Jsou ve vaší obci/měště sociálně vyloučené osoby, které se staly oběťmi/svědky a v některých případech též pachateli (často skryté) trestné činnosti či protiprávního jednání?

Chcete zvýšit důvěru obyvatel sociálně vyloučených lokalit v policii? Můžete v kombinaci s jinými opatřeními zavést službu asistence při jednání s policií a dalšími úřady.¹

---

¹ Někdy označována též jako „policejní asistence“ či „asistence v trestním řízení“ – zaměření a kompetence se mohou v těchto pojetích v dílčích oblastech lišit.

Podmínky v sociálně vyloučených lokalitách jsou u jejich obyvatel mnohdy příčinou specifického chování, které může být v rozporu s hodnotami většinové společnosti nebo s právními předpisy: společensky nežádoucí nebo kriminální jednání často bývá výsledkem adaptace

na podmínky v sociálně vyloučených lokalitách. Velká část trestných činů, zejména krádeží, je důsledkem zločinů předcházejících – lidé takto shánějí peníze na zaplacení lichvářských úroků, drog, hracích automatů atd.

Proč zavádět asistenty policistů, když máme vlastní městskou policii. A ta má ještě málo strážníků i peněz.

Určitě jste se s tím už sám setkal – lidé, kteří žijí ve vyloučených lokalitách mají obecně velkou nedůvěru k institucím, úřadům i policii. Asistenti při jednání s policií mohou často pocházet přímo z toho místa, ze stejného etnika (to ale není podmínkou) nebo stejné sociální skupiny. Je dobré, aby se dobře znali s ostatními obyvateli těchto lokalit a měli u nich přirozený respekt. Pomáhají pak překonávat nedůvěru těchto lidí k policii, vysvětlovat jim, proč je dobré, aby netajili trestnou činnost, kterou na nich někdo páchá (to se často děje v případech lichvy, domácího násilí, prostituce apod.) a přispívají tak k tomu, aby policisté lépe znali aktuální situaci v těchto místech a aby se zde snížila kriminalita.

Sociální situace vyloučených obyvatel zneužívají lichváři, drogoví dealeri, kuplíři, překupníci, vyděrači a další osoby parazitující na nízké právní, finanční a sociální gramotnosti těchto lidí. Obětem takových zločinů není věnován příliš velký zájem ze strany odpovědných institucí, a proto je tyto oběti ani nevnímají jako zdroj možného řešení či pomoci. Mají malou až nulovou důvěru a respekt k zákonům a institucím, což prohlubuje propast mezi nimi a orgány veřejné správy. Kriminalitu a nelegální aktivity vnímají jako běžný zdroj obživy, děti vyrůstající v tomto prostředí pak chápou nežádoucí jednání jako přijatelnou normu.

Prostředníky se v této situaci mohou stát asistenti při jednání s policií. **Asistenti poskytují terénní službu, která usnadňuje obyvatelům sociálně vyloučených lokalit kontakt a komunikaci s policií.** Trvale se pohybují přímo v lokalitě, monitorují situaci obyvatel, všímají si problémů, komunikují s lidmi a nabízejí poradenství a pomoc. Usilují o navázání kontaktu a vytvoření důvěry obyvatel sociálně vyloučených lokalit s Policií ČR, úřady a dalšími institucemi. Klienty asistentů jsou především oběti a svědci skryté kriminality (lichva, distribuce drog, obchod s lidmi, kriminalita mládeže atd.). Kromě služeb svým klientům **poskytují asistenti pomoc také policistům, kterým pomáhají lépe a rychleji se orientovat v prostředí sociálně vyloučených lokalit** a získávají možnost navázání kontaktů „zevnitř“ komunity. Spolupráce s asistenty při jednání s policií představuje účinný způsob snižování kriminality v problémových lokalitách.¹

Cíle asistence při jednání s policií a dalšími úřady

- Individuální pomoc v oblasti bezpečnosti sociálně vyloučeným lidem a podpora jejich začleňování do společnosti.

- Pomoc při stabilizaci bezpečnostní situace v sociálně vyloučeném prostředí, snižování skryté kriminality.
- Zavedení práva a spravedlnosti do prostředí sociálního vyloučení.
- Posilování důvěry obyvatel sociálně vyloučených lokalit v orgány státní správy a samosprávy.
- Pomoc při navázání komunikace obyvatel sociálně vyloučených lokalit s dalšími institucemi a organizacemi.
- Pomoc obětem, svědkům a v určitých případech také pachatelům trestné činnosti či protiprávního jednání při uplatnění jejich práv a následného řešení jejich situace.

Zákonné podmínky:

Pracovní pozice asistenta při jednání s policií může, ale nemusí být zřízena v rámci systému sociálních služeb. Pokud je poskytována jako sociální služba terénní programy, musí splňovat všechny zákonné podmínky uvedené v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb) a terénních programů v kapitole Terénní sociální práce. Je třeba věnovat zvláštní pozornost otázce ochrany práv klientů – spolupráce s policií a poskytování informací nesmí zasahovat do povinností ke klientům a narušovat jejich důvěru. Současně má asistent stejné oznamovací povinnosti jako pracovník kterékoliv jiné služby.

Asistenty při jednání s policií a dalšími úřady **může zaměstnávat buď samospráva, nebo neziskové organizace.** (Můžete se setkat i s pozicí asistent prevence kriminality. Tito pracovníci se podílejí na dohledu nad veřejným pořádkem formou hlídkové služby samostatně či společně s hlídkami městské policie. Jsou zařazeni do organizační struktury městské policie a jejich činnost je koordinována dozorcí službou městské policie.)

¹ Srov. Metodika činnosti asistentů při jednání s policií a dalšími úřady. Praha: Ministerstvo vnitra, 2010.

JAK NA TO

Samotné zavedení služby můžete:

a)

zajistit prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti, *nebo*

b)

zajistit registrací přímo obcí/městem.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Působení asistentů prevence kriminality v Děčíně

Společně k integraci obyvatel sociálně vyloučených lokalit v Přerově

V Přerově je působení asistenta (zde pod názvem sociální asistent v trestním řízení) spolufinancováno prostřednictvím Evropského sociálního fondu. Kromě realizátora, jímž je Člověk v tísni, o. p. s., se na projektu partnersky podílí statutární město Přerov, odbor sociálních služeb a zdravotnictví, Armáda spásy a občanské sdružení Kappa-Help. Aktivita je součástí provázaného systému sociálních služeb a doprovodných programů zaměřených na sociální integraci. Sociální asistent zde ve zkráceném pracovním úvazku dlouhodobě pracuje přibližně s 20 klienty.

Obsahem projektu je zejména:

- terénní sociální práce,
- monitoring lokalit a motivační intervence,
- sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi,
- pracovní poradenství (v rámci souvisejícího projektu),
- právní poradenství,
- komunitní práce a sociální asistence v trestním řízení,
- program tréninkového bydlení.

Zachování a rozvoj služby sociální asistence v trestním řízení je v Přerově součástí střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb.

http://www.integracniprogramy.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=1260:spolen-k-integraci-obyvatel-socialn-vylouenyh-lokalit-v-perov&catid=563:jarda

NÁKLADY

Výdaje na mzdové náklady, cestovné, telefon, vzdělávání a další základní náklady na 1 pracovníka (kvalifikačně většinou na úrovni pracovníka v sociálních službách podle § 116 zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách) **činí do 300 000 Kč/rok**. Jeden asistent při jednání s policií zajistí práci s několika desítkami klientů ročně. Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb) nebo lze využít Programu prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR:
<http://www.mvcr.cz/clanek/programy-prevence-kriminality.aspx>.

ZDROJE INFORMACÍ

- Základní dokumenty a metodiku práce asistenta při jednání s policií a dalšími úřady najdete na stránkách Ministerstva vnitra ČR: <http://www.mvcr.cz/clanek/zrizeni-asis-tenta-pri-jednani-s-policii-a-dalsimi-urady.aspx>
- Na webových stránkách Ministerstva vnitra ČR (www.mvcr.cz), v sekci Minority a policie, najdete i další příbuzná témata.
- Dotazy k metodickým postupům pro využívání služby, žádosti o konzultace nebo o zprostředkování dalších informací lze směřovat na odbor bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR

e-mail: obp@mvcr.cz,

kontaktní osoby:

Mgr. Gabriela Románková, tel.: 974 832 814, 725 190 341,

Mgr. Jakub Nevrkla, tel.: 974 832 813.

Drogové služby

Potýká se vaše obec/město s nárůstem drogových závislostí a společensky nežádoucích jevů, které je provázejí? Vhodně zvolené sociální služby mohou přispět ke snížení potenciálních rizik spojených s užíváním drog na úrovni jednotlivce i společnosti a ke snížení míry problémového „braní“.

V některých sociálně vyloučených lokalitách dochází ke změnám na drogové scéně ve smyslu nárůstu počtu uživatelů drog, snižování jejich věku, zvyšování počtu varen a dalších nepříznivých jevů, které tyto tendence doprovázejí. Problematika závislostí se zcela nevyhne žádné obci/městu, ale její podcenění může vést až k vzestupu ekonomicky motivované trestné činnosti, psychofarmakologicky podmíněné trestné činnosti (spáchané pod vlivem návykových látek), případně i organizovaného zločinu, rizik spojených s infekčními chorobami, nárůstem prostituce¹ a dalších nebezpečných jevů.

JAK NA TO

Na tyto problémy můžete v obci reagovat na několika úrovních:

1. **Primární prevence** (předcházení užívání drog vedené úsilím odradit od něj či alespoň odložit první kontakt s drogou) – jednorázové osvětové akce, besedy, krátkodobé, střednědobé a dlouhodobé programy pro specifické skupiny, např. školní děti a mládež v rámci výuky, pro rodiče, pedagogy, policisty a další.

2. **Sekundární prevence: léčba a resocializace** (předcházení vzniku a rozvoje závislosti u osob, které již drogu užívají) – terapie ve zdravotnickém zařízení, odborné sociální poradenství, terapeutické komunity, kontaktní centra (sociální služby) a další.

3. **Terciární prevence** (minimalizace škod² a předcházení zdravotní a sociální újmy u osob, které momentálně nemají motivaci k abstinenci) – terénní programy³, kontaktní centra (sociální služby); poučení o zdravotních rizicích užívání drog je také součástí léčebných i preventivních programů.

Pokud ve vaší obci/měste k rozvoji uvedených rizik už došlo, pouze preventivní programy a osvěta nestačí. Zvažte zavedení jedné či dvou variant sociálních služeb, podle konkrétní situace v lokalitě:

1 Užívání drog je jedním z nejvýznamnějších faktorů prostituce.

2 Můžete se setkat také s pojmem harm reduction.

3 Můžete se také setkat s označením streetwork.

KONTAKTNÍ CENTRA

Kontaktní centra se **zaměřují zejména na rizikové uživatele drog, kteří nejsou v kontaktu s jinými zdravotnickými a sociálními zařízeními.** Přijímají klienty bez doporučení, přímo z ulice, případně je vyhledávají v terénu, proto se také označují nízkoprahová. Jejich klienti často zůstávají v anonymitě, mohou využívat základní potravinový a hygienický servis, vyměnit či získat materiál pro bezpečnější aplikaci drogy, pobýt v kontaktní místnosti, kde sice většinou mohou být pod vlivem drog, ale nesmějí je aplikovat. Disponuje-li kontaktní centrum zdravotnickým pracovníkem, je podle možností poskytována i základní zdravotní péče, testování na hepatitidu a HIV. Významnou součástí služby je jednorázové nebo systematické poradenství zaměřené na řešení zdravotních, sociálních, vztahových, právních a jiných problémů, včetně motivace k léčbě a přípravy na ni. Poradenství se poskytuje i blízkým osobám, jako jsou rodiče a partneři.

Zákonné podmínky:

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, definuje kontaktní centra jako nízkoprahová zařízení poskytující ambulantní, popřípadě terénní služby osobám ohroženým závislostí na návykových látkách¹. Cílem služby je snižovat sociální a zdravotní rizika, která jsou spojena se zneužíváním návykových látek. Každé kontaktní centrum ze zákona musí poskytovat sociálně terapeutické činnosti,

pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí a podmínky pro osobní hygienu. Jako služba sociální prevence musí splňovat veškeré požadavky uvedené v úvodu kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Je pravděpodobné, že vaše snahy o zavedení tohoto opatření bude doprovázet nesouhlas části obyvatel vaší obce/města. Budou se obávat koncentrace osob pod vlivem drog na jednom místě, požadovat umístění případného zařízení mimo obec, do lokalit s nízkou koncentrací osob a zcizitelného majetku, jako jsou opuštěné objekty na samotě, domy určené k demolicí atd. **Bude potřeba vysvětlit, že přehlížení či odmítání drogové problematiky nezabrání lidem v užívání drog ani jejich koncentraci na určitých místech,** a chtějí-li obyvatelé bezpečnější parky, hřiště a další veřejná místa bez infikovaného materiálu, je nutné vytvořit uživatelům drog prostor, kam mohou jít a kde se jim nabízí pomoc, včetně snižování zdravotních rizik a dalších pro veřejnost ohrožujících či obtěžujících projevů (zajištění hygieny, vyprání prádla, testování infekčních chorob a další). **Bude nutné diskutovat o místě vhodném pro umístění zařízení, upozorňovat na to, že nejvíce ohroženou skupinou jsou náctiletí.**

¹ Tím jsou myšleni všichni, kdo zneužívají návykové látky, od experimentátorů po pravidelné uživatele, závislé na alkoholu i „tvrdých“ drogách, a také jejich rodiny, které jsou přímo ohroženy závislostí svých blízkých. Pokud chce poskytovatel některou podskupinu vyčlenit, musí to specifikovat ve vymezení cílové skupiny.

TERÉNNÍ PROGRAMY

O sociální službě terénní programy najdete souhrnné informace v kapitole Terénní sociální práce, včetně zákonných podmínek. Jejich **specifická podoba pro uživatele drog** se zaměřuje na zlepšení zdravotního stavu a omezení rizik spojených s užíváním drog u jedinců a skupin, kteří nevyhledají pomoc specializovaných institucí. Terénní programy tedy **vyhledávají uživatele v jejich přirozeném prostředí, na veřejných prostranstvích, v opuštěných továrních halách, v bytech, squatech² atd.**

Často se zaměřují na injekční uživatele drog a snaží se snížit jejich rizikové chování pro uživatele samotné i pro společnost. K základním činnostem terénních programů patří výměna injekčních stříkaček, poskytnutí dalšího vybavení pro méně rizikovou aplikaci (dezinfekce, bavlněné filtry, voda pro injekční použití aj.), distribuce kondomů, základní zdravotní ošetření, základní poradenství a informace, šíření informačních materiálů. Jednou z klíčových složek je také navázání klientů na další zařízení. Terénní pracovníci dále vyhledávají použitý injekční materiál, který sbírají do speciálních kontejnerů a následně předávají k likvidaci.

I při zavádění této služby se můžete setkat s odporem obyvatel. Někteří lidé se mohou domnívat, že služba pouze za peníze daňových poplatníků napomáhá uživatelům drog pohodlněji „fetovat“ a bezplatně jim poskytuje zdravotnický materiál, očkování a testy, které si ostatní musí hradit, apod. Můžete tyto představy uvádět na pravou míru a vysvětlovat, že **výměnné programy nabízí prostor pro opakovanou výchovu uživatelů k bezpečnějšímu užívání drog**, mezi jejíž

základní pravidla patří nesdílení náčiní s jinými uživateli a vrácení použitého materiálu k likvidaci. Poučený uživatel si uvědomuje výhody programu: pokud si náčiní vymění, nemusí si je půjčovat, a tedy není v tu chvíli ohrožen přenosem infekce. Donese-li použité náčiní zpět, získá nové zdarma. Výměna použitého injekčního materiálu a jeho odborná likvidace je jednoznačně bezpečnější alternativou použitých stříkaček pohozených na veřejném prostranství.

Významnou předností terénních programů je výzkumy potvrzený vliv na snižování veřejných výdajů na léčbu nemocí souvisejících s užíváním drog a výdajů na řešení epidemického šíření některých infekčních onemocnění, jež se v případě lhostejného přístupu mohou šířit i mezi ne uživatele.

Indikátorem efektivity výměnného programu je například počet ošetření zánětlivých onemocnění cév na místní pohotovosti či v chirurgické ambulanci a množství použitého materiálu nalezeného na veřejných prostranstvích.

Zavedení obou služeb můžete:

- zajistit prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřeně této možnosti, *nebo*
- zajistit registrací přímo obcí/městem.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

² Squat je opuštěný neobydlený objekt, využívaný na základě předpokladu, že nemovitost nikomu „nepatří“. Nemusí jen uspokojovat potřebu vlastního místa, ale může se stát i sociálním protestem proti nedostupnosti bydlení.

PŘÍKLAD A KONTAKTY

Občanské sdružení DRUG-OUT Klub Ústí nad Labem

Provozuje zařízení, které má registrovány služby terénní programy i kontaktní centrum. Hlavním cílem poskytovaných služeb je sociální a zdravotní stabilizace klienta, jejímž důsledkem má být změna životního stylu, a tím omezení rizik spojených s dosavadním chováním. Veškeré cíle vycházejí z principu harm reduction (minimalizace rizik braní drog) a public health (ochrana veřejnosti před šířením infekčních chorob). Cílovou skupinou jsou osoby ohrožené drogou a drogovou závislostí starší 15 let, problémoví uživatelé drog starší 15 let a rodinní příslušníci, partneři a blízcí uživatelů drog. Specifickou cílovou skupinou terénních programů o. s. DRUG-OUT jsou romští uživatelé drog, kteří často nemají základní informace o bezpečnějším užívání drog či o infekčních nemocech. Není výjimkou, že drogy užívá i několik generací v rodině (děti, rodiče, prarodiče).

www.drugout.cz.

Rada vlády pro koordinaci protidrogové politiky

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/protidrogova-politika/sekretariat/narodni-monitorovaci-stredisko/narodni-monitorovaci-stredisko-pro-drogy-a-drogove-zavislosti-2029/>

NÁKLADY

Obě služby jsou klientům ze zákona poskytovány bezplatně. Průměrné náklady na roční provoz jednoho kontaktního centra jsou 2,5 mil. Kč, je potřeba počítat s tím, že obě služby část finančních prostředků investují do zdravotnického materiálu – podle kapacit služby a spektra poskytovaných činností (orientačně **400 tis. Kč na 300 klientů ročně**).

Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb) a dále z dotací **Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky**, která vyhláší dotační výběrové řízení na projekty protidrogové politiky vždy v měsíci červnu:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/protidrogova-politika/dotace/financovani-protidrogove-politiky-15349/>.

Usnesením vlády č. 300/2005 byl zaveden systém certifikace odborné způsobilosti služeb pro uživatele drog. Podle usnesení vlády č. 1071 ze dne 19. září 2007 lze účelovou dotaci na poskytování typů služeb, které jsou součástí systému certifikace odborné způsobilosti služeb pro uživatele drog, poskytnout pouze na službu certifikovanou. Více k certifikaci zde:

<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=89>.

ZDROJE INFORMACÍ

- Informační portál o ilegálních a legálních drogách najdete na <http://www.drogy-info.cz/>
- Občanské sdružení Podané ruce je jedna z nejdéle působících a největších neziskových organizací v ČR v oblasti prevence a léčby závislostí. Působí ve čtyřech krajích České republiky a provozuje 14 samostatných zařízení: terapeutickou komunitu, AT ordinaci, denní stacionář, doléčovací centrum, 5 kontaktních center, 6 služeb terénní programy, programy práce ve vězeňství a další. Vyvíjí také vysoce odbornou činnost v oblasti primární prevence a realizuje akreditované vzdělávací programy pro pracovníky jiných zařízení <http://www.podaneruce.cz/>
- Středisko prevence a léčby drogových závislostí – Drop In, o. p. s., je registrované nestátní zdravotnické zařízení. Činnosti Drop In o.p.s. se zaměřují na ambulantní kontakt, první pomoc, poradenství a terapii drogových problémů v intenci harm reduction. Jednou z priorit je i prevence HIV infekce mezi osobami, které si drogu aplikují nitrožilně. Další prioritou Drop In, o. p. s., jsou různé typy preventivní činnosti. <http://www.dropin.cz/>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Krajští protidrogoví koordinátoři

Funkce krajského protidrogového koordinátora odpovídajícího za koncepci protidrogové politiky v kraji je zřizována na základě § 23 zákona č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami. Koordinátoři jsou zaměstnanci jednotlivých krajských úřadů; jejich zařazení ve struktuře krajského úřadu není jednotné. Kontakty na krajské protidrogové koordinátory najdete v příloze Krajští protidrogoví koordinátoři.

Česká asociace streetwork, o. s. (ČAS)

ČAS je střešní organizací, která sdružuje a zastupuje fyzické i právnické osoby působící v oblasti kontaktní práce – nízkoprahových sociálních služeb (terénní programy, nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, kontaktní centra), případně jiné nízkoprahové programy. ČAS lobbuje ve prospěch členů ČAS i samotného oboru, vytváří klima pro práci v oboru (síťuje, napomáhá komunikaci členů, propaguje oblast atd.), podporuje vlastní vnitřní činnost směřující k profesionalizaci oboru, např. vytváří definice, standardy, stanovuje měřítko kvality, definuje využívání supervize, vytváří akreditační a evaluační systém, realizuje projekty určené pro odbornou veřejnost, zejména vzdělávací a výcvikové programy, organizuje profesní setkání, konference, semináře, případně jiné odborné akce.

http://www.streetwork.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=85

Česká asociace streetwork, o. s., Senovážné náměstí 24, 110 00 Praha 1
tel.: +420 774 913 777, asociace@streetwork.cz

1 Ambulantní psychiatrická zařízení, která se zaměřují na alkoholové a drogové závislosti.

Sociální rehabilitace

Nejvíce jsou sociálním vyloučením ohroženi lidé, kteří mají ztížený přístup na trh práce, a jejich rodiny. Na trhu práce jsou znevýhodněny zejména ženy s malými dětmi, lidé s nízkou kvalifikací, zdravotně postižení lidé, příslušníci romské menšiny, osoby nad 50 let a osoby, které bývají označovány jako společensky nepřizpůsobené (lidé vracející se z výkonu trestu odnětí svobody, závislí na návykových látkách, lidé bez domova).

Ztížené pracovní uplatnění vychází jednak z prostředí (předsudky na straně zaměstnavatelů, vzdělávací systém, který nerozvíjí či přímo vyřazuje znevýhodněné žáky, atd.), a jednak z ohrožených osob samotných (nízká kvalifikace a pracovní návyky, nedostatečné dovednosti, snížená úroveň volných schopností k překonávání překážek, problémy v komunikaci aj.).

Tyto nedostatky, postoje či dispozice lze jen obtížně změnit prostým poradenstvím. Služby sociální rehabilitace dokážou usnadnit účast na trhu práce a přístup ke zdrojům, právům a službám zejména prostřednictvím zvyšování dovedností.

Jedná se o sociální službu, kterou může využívat řada cílových skupin, od osob se zdravotním postižením po etnické menšiny. Důležité je, aby programy vedoucí k získání dovedností pro soběstačný život byly upraveny pro specifické potřeby dané cílové skupiny, tj. nemohou být univerzální.

JAK NA TO

Zákonné vymezení:

Sociální rehabilitace jako služba sociální prevence musí splňovat veškeré požadavky uvedené v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ji vymezuje následovně:

Sociální rehabilitace je soubor specifických činností směřujících k dosažení samostatnosti, nezávislosti a soběstačnosti osob, a to rozvojem jejich specifických schopností a dovedností, posilováním návyků a nácvikem výkonu běžných, pro samostatný život nezbytných činností alternativním způsobem využívajícím zachovaných schopností, potenciálů a kompetencí. Sociální rehabilitace se poskytuje formou terénních a ambulantních služeb nebo formou pobytových služeb poskytovaných v centrech sociálně rehabilitačních služeb.

Terénní nebo ambulantní forma sociální rehabilitace musí obsahovat:

- nácvik dovedností pro zvládání péče o vlastní osobu, soběstačnosti a dalších činností vedoucích k sociálnímu začlenění,
- zprostředkování kontaktu se společenským prostředím,

- výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti,
- pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a při obstarávání osobních záležitostí.

Pobytová forma v centrech sociálně rehabilitačních služeb¹ obsahuje vedle činností uvedených výše:

- poskytnutí ubytování,
- poskytnutí stravy,
- pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu.

V České republice převládají služby sociální rehabilitace určené pro osoby se zdravotním postižením. Přestože zákon jinou cílovou skupinu nevylučuje, některé registrační orgány (krajské úřady) odmítají udělení registrace např. žádostem s cílovou skupinou sociálně vyloučení či etnické menšiny, proto je dobré s těmito institucemi v této věci komunikovat.

Samotné zavedení služby můžete:

a)

zajistit prostřednictvím jiného poskytovatele, například nestátní neziskové organizace otevřené této možnosti,

nebo

b)

zajistit registraci přímo obcí/městem.

Obě varianty jsou rozvedeny v úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

¹ Zpravidla se jedná cílovou skupinou osob se zdravotním postižením.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Slezská diakonie – Sociální rehabilitace Rút Bruntál

Službu sociální rehabilitace v terénní a ambulantní formě poskytuje Slezská diakonie v prostorách bývalého internátu. Realizuje zde např. program Budoucnost, který je určen osobám v krizové situaci. V souvislosti s rostoucí nezaměstnaností a zadlužeností v okrese Bruntál se zvyšuje počet osob ohrožených sociálním vyloučením. Nejčastějšími příčinami krizové situace jsou ztráta zaměstnání, ztráta bydlení a zadluženost.

Posláním programu Budoucnost Sociální rehabilitace Rút Bruntál je poskytovat osobám v nepříznivé sociální situaci denní aktivity, které vedou k posílení základních sociálních návyků a dovedností potřebných k návratu do běžného života, uplatnění se ve společnosti a na trhu práce.

Poskytované činnosti:

- pomoc při prosazování práv a zájmů,
- předání kontaktu na návazné spolupracující organizace a odborníky,
- pomoc při zprostředkování náhradního, případně azylového ubytování,
- praktické rady a rozhovor s pracovníky střediska, které mohou být podporou pro řešení těžké situace,
- podpora při hledání práce a řešení individuálních problémů,
- poskytování volnočasových aktivit (hra na hudební nástroj, práce s počítačem a vyhledávání dat na internetu, výtvarná dílna) a rozvojových aktivit (kurzy práce na osobním počítači a internetu, kurz první krok k práci aneb jak se prezentovat na přijímacím pohovoru, kurz vaření chutných a levných jídel, kurz šití), pracovní aktivity (práce za odměnu v podobě stravenek nebo potravin). K denním aktivitám se klientům nabízí zázemí v podobě prostor a vybavení: prádelna, mandlovná, sušárna, výtvarná dílna, tkalcovský stav a šicí dílna, zahrada, nácviková kuchyň, počítačová učebna, kulturní místnost a šatník.

http://www.sdk.cz/poskytovane_sluzby/socialni_rehabilitace_bruntal.html

Občanské sdružení Ester Javorník

Pro obyvatele obcí Javornicka a Žulovska je určena služba sociální rehabilitace o. s. Ester, jejíž cílovou skupinou jsou:

- jednotlivci, kteří se ocitli ve špatné sociální situaci,
- dlouhodobě nezaměstnaní,
- jednotlivci ohrožení ztrátou bydlení (nebo žijící v nestabilním typu bydlení).

Nabízena jim je:

- pomoc při řešení dluhů a hospodaření s penězi,
  - pomoc při prosazování práv a zájmů,
  - doprovod při jednání na úřadech,
  - pomoc při vyjednávání s majiteli bytů,
  - pomoc s listinami (sepisování žádostí atp.),
  - asistence při získávání zaměstnání,
  - zprostředkování kontaktů s dalšími institucemi, organizacemi a službami,
- a to v domácnostech klientů nebo v prostorách sdružení Ester.

<http://www.esterzalesi.eu/socialni-sluzby/socialni-rehabilitace>

NÁKLADY

Náklady na provoz závisí na spektru nabízených aktivit a potřebného vybavení, průměrné **roční náklady na jednu službu jsou kolem 2,5 mil. Kč**. Náklady na sociální službu lze financovat podle úvodu celé kapitoly (Sociální služby a registr sociálních služeb).

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.

Komunitní plánování

Potřebujete zmapovat stav poskytování sociálních služeb ve vaší obci/měště a současně zjistit, které potřeby vašich občanů naplněny nejsou?

Hledáte rovnováhu mezi tím, co je ve vaší obci/měště považováno za potřebné a čeho je možné opravdu dosáhnout?

Pokud chcete usilovat o efektivní, kvalitní, hospodárné poskytování sociálních služeb ve vaší obci/měště, zvýšit pravděpodobnost, že finanční prostředky budou vydávány pouze na ty služby, které jsou potřebné a žádané, můžete k tomu využít metodu komunitního plánování.

Komunitní plánování zjišťuje sociální podmínky a služby v obci/měště, vede ke stanovení priorit a cílů, mobilizuje zdroje, zavádí či modifikuje služby a programy. Pravidelně se opakuje, provádí evaluaci¹ služeb a aktualizuje se.

Smyslem komunitního plánování je umožnit lidem účast na rozhodování o důležitých otázkách života v obci/měště, zajistit, aby přijímaná usnesení orgánů obce/města odrážela vůli a potřeby občanů² a aby plánované kroky a řešení co nejlépe využívaly dostupné zdroje, nacházely zdroje nové a maximalizovaly uspokojování potřeb. Nejedná se přitom pouze o potřeby příjemců (uživatelů) sociálních služeb, ale celého města či obce, například ve smyslu prevence nežádoucích jevů.

¹ Systematický sběr, vyhodnocování a zapracování informací.

² Jak naznačuje už samo pojmenování: komunitní – za aktivní účasti komunity, tj. obyvatel obce/města.

JAK NA TO

Zákonné podmínky:

Odpovědnost za plánování sociálních služeb náleží podle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, § 95, obzvláště **krajským úřadům**. Kraje jsou povinny zpracovávat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s obcemi na území kraje, se zástupci poskytovatelů sociálních služeb a se zástupci osob, kterým jsou poskytovány sociální služby (tzv. triáda zadavatelé – uživatelé – poskytovatelé). Ukládá se jim přitom spolupráce s obcemi, které musí informovat o výsledcích zjištěných v procesu plánování. Při zpracování střednědobého plánu má kraj přihlížet k informacím získaným od obcí a sledovat a vyhodnocovat plnění plánů rozvoje sociálních služeb za účasti zástupců obcí, poskytovatelů sociálních služeb a zástupců osob, kterým jsou sociální služby poskytovány.

Obec podle § 94 **může** zpracovat střednědobý plán rozvoje sociálních služeb ve spolupráci s krajem, poskytovateli sociálních služeb na území obce a za účasti osob, kterým jsou poskytovány sociální služby. Obec je **povinna** spolupracovat s krajem při přípravě a realizaci střednědobého plánu rozvoje sociálních služeb kraje; za tím účelem sděluje kraji informace o potřebách poskytování sociálních služeb osobám nebo skupinám osob na území obce, o možnostech uspokojování těchto potřeb prostřednictvím sociálních služeb a o jejich dostupných zdrojích.

Zákon o sociálních službách tedy stanovil **krajům povinnost** spolupracovat s obcemi a obcím možnost zpracovávat střednědobé plány rozvoje sociálních služeb. Plánování sociálních služeb obcemi umožňuje lépe prosazovat místní potřeby a vlastní

priority a zpřístupnit krajům objektivní informace pro krajské plány rozvoje s předpokládaným dopadem na adresnější rozdělování dotací na sociální služby. Plánování sociálních služeb na úrovni obce může být také součástí programu rozvoje obce v oblasti věnované sociální tematice, zákon přitom nestanovuje, který orgán má o plánování rozhodovat.

Při zavádění komunitního plánování je potřeba nejprve rozhodnout, jakou formu plánování zvolit s ohledem na velikost obce, místní sociální podmínky, existující služby a jejich potřebnost. Pro vlastní realizaci můžete využít níže uvedených metodik, které podrobně provázejí celý procesem už od přípravy prostředí. Komunitní plánování je možné realizovat i v rámci mikroregionu, společenství či sdružení obcí apod. Komunitní plán by měl být koncipován jako střednědobý a pokrývat časový horizont 3–5 let.

Základní kroky komunitního plánování jsou následující:

- 1. Vytvořte podmínky** (získání politické podpory ze strany obce, ustavení prvotní pracovní skupiny, určení a oslovení účastníků procesu – zadavatelů služeb, poskytovatelů služeb a zástupců uživatelů – klientů sociálních služeb či zástupců cílových skupin, informační strategie).
- 2. Vybudujte řídicí struktury pro komunitní plánování** (vytvoření organizační a řídicí struktury, zapojení účastníků, dojednání pravidel postupu řídicí struktury).
- 3. Zmapujte zdroje a omezení v komunitě** (analýza potřeb a zdrojů v komunitě, zhodnocení silných a slabých stránek existujícího systému sociálních služeb, posouzení příležitostí a rizik prezentace cílů a potřeb všech účastníků, nastavení mechanismů pro aktivní spoluúčasť veřejnosti).

4. Vytvořte návrh rozvoje sociálních služeb (dojednávání základních hodnot a východisek, stanovení cílů, kterých má být dosaženo, a priorit, zmapování překážek, regionálních i nadregionálních zdrojů, kterých lze využít, dosažení shody a přijetí vize rozvoje sociálních služeb účastníky).

5. Stanovte strategii rozvoje sociálních služeb (stanovení plánu postupu a úkolů k dosažení určených cílů a priorit, nastavení systému monitorování realizace komunitního plánu, zpracování konečné verze komunitního plánu a jeho předložení k připomínkování veřejnosti, schválení zastupitelstvem).

6. Realizujte komunitní plán (uskutečňování plánu, medializace a veřejné prezentace, průběžné vyhledávání a zapojování nových partnerů, evaluace, případně změny komunitního plánu).

Aby bylo komunitní plánování sociálních služeb v obci smysluplné a efektivní, je nutné jeho propojení s financováním sociálních služeb ze strany obce. Platný komunitní plán by měl být pro zastupitele vodítkem k rozdělování finančních prostředků do sociální oblasti. Nemělo by se stát, že by obec podpořila takové služby, které nejsou zahrnuty v komunitním plánu na základě šetření potřebnosti.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Centrum komunitní práce Ústí nad Labem – Projekt Komunitní plánování jako nástroj pro posilování sociální soudržnosti a podporu sociálního začleňování a předcházení sociálnímu vyloučení sociálně znevýhodněných osob na trhu práce

Nositelem projektu bylo Centrum komunitní práce Ústí nad Labem ve spolupráci s řadou významných partnerů. Webové stránky projektu se věnují problematice komunitního plánování a sociálního plánování v oblasti sociální ekonomiky v České republice. Jde o ukončený projekt podpořený z programu Equal EU, na webových stránkách je k dispozici řada materiálů z přednášek, seznamy literatury, příklady plánů větších měst a další cenné informace

<http://www.komunitniplanovani.com/>

a zejména pak sada metodik

http://komunitniplanovani.com/kp-metodiky_11/.

NÁKLADY

Náklady na realizaci komunitního plánu se budou meziročně lišit v závislosti na fázi procesu. Zejména s etapou mapování mohou být spojeny vyšší výdaje na analýzy, dotazníková šetření, zvýšené výdaje za spoje apod. Dále je potřeba počítat s náklady na koordinátora, tisk informačních materiálů, katalogu sociálních služeb, tisk komunitního plánu a s náklady spojenými s realizací společného setkávání zástupců zadavatelů, poskytovatelů a uživatelů.

Pro kraje je stále otevřena výzva č. 5 v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ), prioritní osa 3 Sociální integrace a rovné příležitosti – Podpora sociální integrace a sociálních služeb, jejíž cílovou skupinou jsou zadavatelé sociálních služeb, v oblasti č. II.: Podpora procesů poskytování sociálních služeb, včetně podpory partnerství na místní a regionální úrovni. Podporovány jsou individuální projekty zaměřené na zavádění procesů plánování dostupnosti sociálních služeb a plánu rozvoje sociálních služeb, podporu transformace pobytových zařízení pro cílové skupiny, zavádění procesu kvality a kontroly poskytování sociálních služeb.

Některé aktivity spojené s plánováním sociálních služeb lze financovat prostřednictvím OP LZZ, Zvýšení kvality řízení, financování a good governance v úřadech územní veřejné správy, prioritní osa 4 Veřejná správa a veřejné služby, oblast podpory 4.1: Posilování institucionální kapacity a efektivnosti veřejné správy. Jedná se například o vytvoření a aplikace nástrojů na podporu účasti občanů na rozhodování a veřejném životě; vybudování kapacit a nástrojů pro tvorbu, monitorování a evaluaci politik a strategií v územní veřejné správě; důsledné využívání systému zpětné vazby s uživateli veřejných služeb a služeb veřejné správy, např. analýzy, průzkumy, trendy, jejich dostupnost a kvalita. Žadatelé však nemohou do svých projektů začlenit aktivity, které již byly u daného příjemce podpořeny v minulých výzvách vyhlášených OSF MVČR v rámci OP LZZ, a 15 % spolufinancování musí zajistit z vlastních prostředků.

ZDROJE INFORMACÍ

Na internetu je k dispozici nepřeberné množství materiálů ke komunitnímu plánování; základní informace Ministerstva práce a sociálních věcí ČR najdete na <http://www.mpsv.cz/cs/858>.

Dále doporučujeme především výstupy projektů:

„Zajištění místní a typové dostupnosti sociálních služeb“ spolufinancovaného z Evropského sociálního fondu v rámci Operačního programu Rozvoj lidských zdrojů a Vládou České republiky, který byl realizován v letech 2005–2007 jako veřejná zakázka Ministerstva práce a sociálních věcí ČR. Z výstupů zejména upozorňujeme na:

- **Popis příkladů dobré praxe** najdete v přiloženém materiálu,
- **Metodiky pro plánování sociálních služeb** – souhrn ověřených a doporučených postupů a inspirací je ke stažení na http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=2&article=111.

Publikace:

Janoušková, K. (ed.). *Metodické a koordinační dovednosti v sociálních službách*. Ostrava: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2007, dostupné na: http://projekty.osu.cz/metakor/dok/sbornik_stextu.pdf. Z publikace lze využít zejména texty Mapování potřeb uživatelů a poskytovatelů sociálních služeb od Daniela Topinky a Evaluace služeb a systémy zajišťování kvality Jany Kahánkové.

Průvodce procesem komunitního plánování sociálních služeb najdete na příloženém DVD.

Na DVD dále naleznete **kontaktní seznamy vyškolených metodiků komunitního plánování a pověřených pracovníků krajských úřadů**, kteří se agendě komunitního plánování věnují.

Některé kraje mají také vlastní seznam proškolených metodiků komunitního plánování, kteří mohou být vaší obci k dispozici během celého procesu plánování

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Seznam krajských metodiček/metodiků pro plánování sociálních služeb v příloze, nebo ke stažení na http://www.kpss.cz/index.php?art=publish&art_id=45&article=116 (poslední aktualizace však byla provedena už v roce 2009).

Case management

Máte důvodné obavy, že sociální služby a další aktivity nejsou ve vaší obci/měště poskytovány jednotlivým klientům koordinovaně, dochází k jejich zdvojování, překrývají se služby různých poskytovatelů a využívání těchto zdrojů je třeba optimalizovat?

Potřebují titíž lidé využívat více služeb najednou?

Case management je praxí osvědčený způsob poskytování a koordinace služeb ve prospěch individuálních klientů (case – „případová“ práce zaměřená na jedince v prostředí, management – řízení).

Case management je vhodný:

- při kumulaci sociálních problémů ve více oblastech života klienta (práce, bydlení, péče o děti, zdraví ad.),
- využívá-li klient různých zdrojů pomoci a hrozí jejich tříštění nebo zdvojení,
- je-li třeba propojit veřejné služby s přirozeně působícími komunitními zdroji (sousedé, zaměstnavatelé, náboženská obec, přátelé, kluby atd.),
- pro zefektivnění týmové spolupráce při řešení klientova problému.

Může mít různé formy:

a) Individuální case management

Sociální pracovník obce či sociální služby vede sám klientův „případ“ a garantuje kvalitu zvolených postupů, společně s klientem volí, kdy a jaká sociální služba, instituce, osoba či organizace vstoupí do řešení klientovy zakázky.

b) Týmový case management

Vnitřní case management charakterizuje spolupráci v rámci týmu organizace. Na řešení klientovy situace se podílí několik služeb jedné organizace (v rámci obce např. sociální pracovník OSPOD, pracovník agentury hmotné nouze, pracovník sociální služby, kterou obec registrovala, apod.).

Vnější case management: na řešení klientovy situace se podílejí další subjekty, které tvoří tým s různou mírou zapojení (pracovníci obce, poskytovatelů služeb, školy a jiní).

- pasivní týmy (pracovníci o sobě vědí, společně usilují o řešení klientovy situace, sdílejí informace o podniknutých krocích, jejich služby se nepřekrývají, komunikují spolu spíše zprostředkovatelsky, pomocí telefonu, e-mailem),
- aktivní týmy (pravidelně se scházejí, řízeně hledají možnosti řešení klientova problému, klient může být na tato setkání přizván, návrhy řešení jsou s ním konzultovány a on sám volí, zda daný postup využije, nebo ne). Jedním z možných nástrojů těchto týmů mohou být případové konference¹.

¹ Případové konference jsou zejména prostředkem k nalezení řešení a rozhodování o dalším postupu v jednom či několika málo strukturovaných setkáních, case management je kontinuální systematická práce s klientem zahrnující jak mapování, tak rozhodování, realizaci atd.

Výhody case managementu:

- možnost ovlivňovat situaci klientů v mnoha rovinách a multidisciplinárně,
- efektivnější a hospodárnější využívání služeb a zdrojů, předcházení protichůdnému působení služeb,
- propojení profesionálních a přirozených zdrojů pomoci a komunikace,
- probíhá v komunitě, v přirozeném prostředí klienta.

Omezení case managementu:

- není vhodný ani potřebný pro všechny klienty služeb,
- nese zvýšené nároky na ochranu osobních údajů klienta,
- vyžaduje spolupráci klienta²,
- vyžaduje otevřené a kooperativní nastavení všech účastníků a shodu na tzv. klíčovém pracovníkovi (koordinátor procesu).

² Klient má přitom ze zákona právo využívat tentýž druh sociální služby u více poskytovatelů současně.

JAK NA TO

Města a obce mají možnost uplatňovat metodu case managementu v rámci sociální práce vykonávané v přenesené působnosti nebo v případě rodin s dětmi v agendě sociálně-právní ochrany dětí. Pokud tuto možnost zvažujete, existují krátkodobé vzdělávací programy, v nichž se mohou pracovníci vzdělat.

Jedná se o metodu práce s klienty, tedy nikoli samostatnou službu, a váš zaměstnanec k tomu nepotřebuje žádné speciální vybavení; základem pro dobrý case management je kvalifikovaný pracovník, síť služeb otevřených spolupráci, které sdílí myšlenku potřeby koordinace, metodické ukotvení³ a samozřejmě informovaný klient se zájmem case management aktivně využívat.

³ Systém zásad a pravidel (jak se case management na úřadě dělá), jimiž sice nelze zavázat třetí subjekty (sociální služby, školy, volnočasové kluby), ale přesto je vhodné zapojit do tvorby metodiky i je. Realizace case managementu na úrovni obce/města tak pro ně bude transparentní, je vyšší pravděpodobnost, že ji přijmou za svou, a k dodržování společně vyjednaných postupů, práv a povinností se mohou připojit např. odkazem ve vlastním vnitřním předpise.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Případové konference v Javorníku

Využití case managementu pro cílovou skupinu osob zotavujících se ze závislosti na návykových látkách

Case management se zotavujícími se uživateli návykových látek realizovaný o. s. Podané ruce s hlavním partnerem A Kluby ČR, o. p. s., Brno

Cílem projektu je vytvoření fungujícího systému péče o osoby, které po dlouholetém užívání návykových látek usilují o změnu životního stylu. Takový systém, ve kterém bude jasné, na koho, kdy a jak se obrátit, jak zprostředkovat a poskytnout klientovi tu nejlepší pomoc, ale který bude současně klást největší důraz na vztah mezi pracovníkem a klientem. Případoví pracovníci¹ z různých služeb sdružení Podané ruce, jako např. agentura Pasáž, kontaktní centrum, drogové služby ve vězení a následná péče, nebo z partnerské organizace A Kluby tvoří tým, který se setkává minimálně jednou za měsíc. Úkolem týmu je kreativní plánování práce, řešení problémů, sdílení znalostí zdrojů a podpory členům týmu.

Realizace projektu: květen 2010–duben 2013

<http://casemanagementcr.wordpress.com/case-management-ve-sdruzeni-podane-ruce-v-brne/>

Case management je v České republice dále využíván při **práci s rodinami s mnohočetnými problémy** v kontextu sociálně-právní ochrany dětí (například Amalthea, o. s. Chrudim – Case management v programech Amalthea) či **s osobami s duševním onemocněním**, pro svůj potenciál však může být užitečný i pro další cílové skupiny, zejména:

- osoby s vysokou psychosociální zranitelností (např. chronicky nemocní, lidé bez příštěší, osoby propuštěné z výkonu trestu),
- osoby s nedostatečnou sociální podporou, které mají těžkosti s navazováním a udržováním sociálních vztahů, malé sociální dovednosti, problémy učit se ze zkušeností, slabou motivaci apod.

---

1 Případový pracovník je ten, který vykonává přímou práci s klienty.

NÁKLADY

Zavádění metod case managementu samo o sobě nutně neklade zvláštní nároky na financování, profesionálové angažovaní v jednotlivých týmech se mohou zapojovat v rámci svých pracovních povinností. Důležitá je podpora účasti a vytváření podmínek ze strany zaměstnavatelů – poskytovatelů sociálních služeb, obcí a dalších institucí.

ZDROJE INFORMACÍ

- Case management v programech Amalthea, o. s. – příklad metodického nastavení case managementu v oblasti práce s rodinou
http://www.amalthea.pardubice.cz/ostatni_projekty_comred_publicace.htm

Úvod

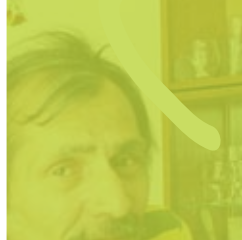
Sociální vyloučení se nejviditelněji projevuje právě v oblasti bydlení. Na okrajích obcí/měst, ale i v jejich středu vznikají vlivem souběhu různých faktorů místa, která se vyznačují **nízkou kvalitou domů** i bytů. Tato místa a lidé, kteří je obývají, mají špatnou pověst a většina obyvatel jiných částí obce/města se jim raději vyhýbá. Takovéto lokality často leží stranou infrastruktury obce/města, nejsou dostatečně propojeny s ostatními částmi obce/města hromadnou dopravou, jsou zde hůře dostupné jinak běžné služby. Domy mnohdy **nejsou v dobrém technickém stavu**, často v nich **jsou špatné hygienické podmínky**, na některých místech se objevuje plíseň či problémy s kanalizací. V bytech bydlí **nepřiměřený počet lidí**, někteří z nich **nemají platné nájemní smlouvy**.

Obyvatelé jsou často dlouhodobě nezaměstnaní, snadno se zadlužují, mohou **mít problém s pravidelnými platbami za nájem a služby**, majitelé bytů jen těžko vymáhají své pohledávky. Pokud někteří lidé o bydlení u soukromého majitele či v obecním/městském bytě přijdou, mohou skončit na ubytovnách nebo v azylových domech (někdy volí bydlení na ubytovně rovnou, když se jim dlouhodobě nedaří sehnat standardní nájemní bydlení). Zde tito lidé mnohdy platí vyšší částky, než je v místě obvyklé (obzvláště pokud jde o početnější rodiny – v ubytovnách se často platí za každou osobu, která zde bydlí). Zároveň zde lidé žijí **na malém prostoru v několika místnostech**, často se společnými toaletami, sprchou, kuchyní nebo prádelnou.

Každá obec by měla mít připravenou koncepci toho, jak bude na svém území zajišťovat bydlení pro lidi s nízkými příjmy, nebo pro takové bydlení vytvářet

na svém území vhodné podmínky. Obce by měly transparentně a nediskriminačně přidělovat obecní byty všem, kteří si o ně zažádají podle veřejně dostupných jednoznačných pravidel, která nikoho nevyklučují. Dále by měly mít dostatečnou kapacitu krizového bydlení, jež dočasně (tedy do doby, než opět získají standardní nájemní bydlení) zajistí střechu nad hlavou těm, kteří by o ni přišli. Vedle řešení situace lidí, kteří se ocitli v bytové krizi, by obce měly mít možnost takovýmto situacím co nejúčinněji předcházet a usilovat o zabraňování vzniku sociálně vyloučených lokalit vznikajících sestěhováním lidí s nízkými příjmy na jedno místo. Pokud již taková místa existují, měly by mít obce dostatek nástrojů, aby je mohly postupně přeměnit v běžné části obcí/měst se standardním bydlením, funkčně propojené s okolím a vybavené službami či je mohly úplně zrušit.

Tato příručka vám nabízí podrobný popis několika možností, které můžete využít pro řešení výše uvedených problémů. Dozvíte se v ní, jak přistoupit ke zpracování koncepce bytové politiky, jak je možné nastavit pravidla přidělování bytů, jak je možné pracovat s institutem zvláštního příjemce dávky, jak regulovat problematické soukromé ubytovny či jak provázat krizové bydlení se souvisejícími sociálními službami a návaznými formami bydlení v systému takzvaného prostupného bydlení, ve kterém budou lidé s nízkými příjmy moci postupně přecházet z ubytoven a jiných substandardních forem bydlení až do nájemního bydlení a toto bydlení si dokážou udržet.

Formulace proinkluzivní koncepce bytové politiky obcí/měst

Potýká se vaše obec se vznikem a existencí lokalit, kde je nízká kvalita domovního a bytového fondu, nevyhovující infrastruktura a které jsou vyděleny z obce?

Mají jejich obyvatelé z různých důvodů ztížené šance na zapojení se do formálního trhu s bydlením?

Patří mezi problémy těchto lokalit stáří a kvalita bytového fondu, přeplněnost bytů, obývání bytů bez nájemních smluv, malá právní ochrana nájemníků nebo špatně vymahatelné pohledávky majitelů bytového fondu?

Patří vaše obec/město mezi ty, které – ač se s výše jmenovanými problémy střetávají – nedisponují aktuálním koncepčním dokumentem, jenž by formuloval cíle lokální bytové politiky a určoval by nástroje k jejich dosažení?

Pokud ano, je tato kapitola určená právě vám.

Pozornost věnovaná bydlení a aktivní politika na tomto poli totiž představují důležitý předpoklad sociálního začleňování, resp. předcházení sociálnímu (a prostorovému) vyloučení. Různých forem bydlení, jejich rozložení v prostoru obce a provázanosti bytových a sociálních politik můžete efektivně využívat ke snižování (či předcházení) negativních jevů spojených s procesy sociální exkluze:

- segregace,
- prostorová stigmatizace,
- problematické sousedské soužití,
- předluženost a s ní spojená ztráta bydlení,
- bezdomovectví,
- existence problémových ubytoven,
- migrace sociálně vyloučených.

Úvodem je třeba zdůraznit, že svoji bytovou politiku může mít a efektivně naplňovat vaše obec i tehdy, pokud v současnosti disponuje minimálním bytovým fondem.¹

Bytová politika vaší obce by měla směřovat k zajištění finančně dostupného bytového fondu pro nízkopříjmové skupiny obyvatel (jedním z možných nástrojů k dosažení tohoto cíle může být vytvoření systému dostupného bydlení), **zvýšení vymahatelnosti nájemného, posílení prostředků ochrany a pomoci nájemníkům ve vztahu k poskytovatelům nájemního bydlení a ubytování, revitalizaci lokalit obývaných ve vysoké koncentraci osobami vystavenými procesům sociálního vylučování.**

Je třeba zdůraznit, že vaše koncepce bytové politiky by neměla řešit bytové potřeby pouze jedné cílové skupiny, ale měla by být co nejkompresnější a zasahovat všechny nízkopříjmové domácnosti – seniory, mladé rodiny, rodiče samoživitele, handicapované i lidi sociálně a ekonomicky slabé. I když by městské koncepce bytové politiky měly z velké části být koncepcemi sociálního bydlení, rozumějte tomuto pojmu v nejširším slova smyslu – tedy jako bydlení pro ty kategorie osob, jež si nejsou v tržním prostředí z různých důvodů schopny samostatně zajistit přiměřené, kvalitativně standardní a prostorově nevyložené bydlení.² Vaše koncepce by měla přispívat ke společenské soudržnosti, kvalitním sousedským

1 Některé obce/města, se kterými Agentura spolupracuje, realizují robustní a propracované bytové politiky, zpravidla ve spolupráci se soukromými vlastníky a/nebo neziskovým sektorem.

2 Mezi tyto kategorie osob mohou patřit především domácnosti starobních důchodců (zvláště pak důchodců žijících osaměle), domácnosti (dlouhodobě) nezaměstnaných, domácnosti samoživitelů/samoživitelek, domácnosti tvořené nekvalifikovanými pracujícími nebo mladé rodiny.

vztahům a zároveň podporovat individuální odpovědnost nájemníků. K dosažení takového cíle by koncepce měla rozpracovávat tyto priority:

- péče o urbanistický rozvoj města (včetně rozrušování sociálně vyloučených lokalit),
- odpovědnou správu bytového fondu (včetně včasné reakce na prodlevy v platbě nájemného),
- provázání sociální a bytové politiky města (včetně podpory zavádění prostupného bydlení).

Vaše bytová koncepce by měla pojmenovat dlouhodobý cílový stav – tedy především to, jak velký bytový fond by vaše obec měla v budoucnu vlastnit, jakou by tento fond měl mít strukturu (ať již jde o prostorovou distribuci nebo velikost bytů a jejich kvalitu) a jakému účelu (tj. jakým kategoriím obyvatel) a za jakých podmínek by měl tento fond, resp. jeho jednotlivé části, sloužit.³ Koncepce by měla zohledňovat nejen stávající demografickou a sociální strukturu obyvatel vaší obce, ale také její předpokládaný a žádoucí vývoj.

³ Doporučujeme vám, abyste – tam, kde to je možné – pozastavili proces privatizace obecních bytů do doby, než schválíte koncepci, jež bude reflektovat zjištěné potřeby města a jeho obyvatel. Předejdete tak situaci, do které se nejedno město dostalo – nejprve rozprodali bytový fond (který na počátku 90. let získalo od státu) a nyní konstatují, že nemohou řešit bytové potřeby svých občanů.

JAK NA TO

1.

Nechte zpracovat podkladovou analýzu

Formulace koncepce vaší obecní bytové politiky (či její dílčí části) by měla vycházet z důkladné znalosti místní situace a trendů v oblasti bydlení. Takové informace vám mohou zprostředkovat **odborné podkladové analýzy**, jež mohou být – v závislosti na zadání – zaměřeny různým způsobem.

Může jít např. o:

- analýzu potřebnosti různých typů bydlení ve vaší obci (a v závislosti na ní navržení využití stávajícího bytového fondu či jeho možného rozšíření),
- analýzu možného využití nevyužívaného objektu,
- analýzu zaměřenou na optimalizaci nastavení pravidel přidělování různých forem bydlení apod.

Zpracování podkladových analýz by mělo být prvním krokem k formulaci koncepce bytové politiky vaší obce. I když některé obce ve snaze ušetřit ukládají zpracování takových analýz svým úředníkům, vyplatí se zadat tento úkol profesionálům (sociologům, popř. odborníkům jiných sociálněvědních disciplín), kteří již mají s obdobnými zakázkami zkušenosti. Mezi hlavní výhody externě zpracovaných analýz patří vedle odbornosti také nezaujaté zhodnocení perspektiv a preferencí různých místních aktérů (odstup) a zpravidla také využití zkušeností z jiných měst, jež zvyšuje šance, že se při formulaci bytových politik město vyvaruje zbytečných omylů. Vedle toho, že zpracování analýzy bude (v závislosti na rozsahu zakázky) vaši obec něco stát, musíte počítat také s tím, že zpracování kvalitní analýzy trvá několik měsíců.

2. Ustavte pracovní skupinu

V druhém kroku při přípravě koncepce ustavte pracovní skupinu (komisi), jež bude následně na podkladě zjištění analýzy a předložených doporučení na koncepci pracovat. Pracovní skupina by měla být složena ze zástupců vedení vaší samosprávy a vedení dvou klíčových odborů obecního/městského úřadu (bytového, resp. odboru správy majetku města, a sociálního). Pokud jsou u vás zřízeny funkce městského architekta a/nebo zástupce odboru investic a plánování, je vhodné, abyste skupinu doplnili i o ně. Kdo by ve skupině určitě neměl chybět, jsou zástupci místních poskytovatelů sociálních služeb relevantních pro oblast bydlení – tedy provozovatelů azylových domů a nocleháren, poskytovatelů terénních programů či sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. S ohledem na místní specifika vaší obce/města může být vhodné, abyste přizvali zástupce soukromých vlastníků bytových fondů.¹

Přípravu koncepce v pracovní skupině můžete vhodně doplnit **zřízením funkce mediátora**, který by zprostředkoval komunikaci mezi soukromými vlastníky nemovitostí, samosprávou vaší obce/města, neziskovými organizacemi, obyvateli sociálně vyloučené lokality a širokou veřejností. Mediátor by měl být nezávislý, ale přitom mít dobrou úroveň odborných znalostí a znalostí místní situace.

Při formulaci cílů a navrhování konkrétních nástrojů a řešení je třeba, abyste brali v úvahu zejména:²

1 Především tehdy, pokud jsou bytové domy tvořící sociálně vyloučenou lokalitu ve vlastnictví jiných subjektů, než je vaše obec/město.

2 Výčet byl s mírnými úpravami převzat z publikace Čada et al., *Návrhy řešení bytových potřeb*

- potřeby osob znevýhodněných na bytovém trhu,
- realistický pohled na možnosti financování,
- návaznost na sociální služby (vedle pobytových sociálních služeb, jako jsou azylové domy či noclehárny, by měly být zajištěny také služby, jež umožňují posilovat kompetence k samostatnému bydlení),
- možnost kombinovatelnosti jednotlivých typů bydlení v jednotlivých objektech,
- stávající užití objektů (zkušenosti okolí, riziko narušení do určité míry fungujícího, byť ne ideálního režimu),
- riziko vzniku nové „špatné adresy“ (prostorové stigmatizace),
- přestup mezi jednotlivými stupni bydlení (v případě, že město bude uvažovat o zřízení tzv. prostupného bydlení) by měl být na první pohled motivační směrem nahoru (lepší kvalita bydlení, lepší lokalita apod.),
- stavební charakter jednotlivých objektů,
- rozvojové plány města,
- výsledky procesu konzultace s širokou veřejností (viz dále).

U bytových politik obecně (zvláště pak při řešení problematiky domácností ohrožených sociálním vyloučením) byste měli mít na zřeteli jako **hlavní princip předcházení prostorové segregaci a usilování o tzv. sociální mix**.³

nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská. Praha: ASZ, 2011.

3 Sociálním mixem je zde míněna vyvážená skladba obyvatel. K jejímu udržení (či dosažení) se nejčastěji volí různé strategie, jež mají do sociálně upadajících čtvrtí přilákat domácnosti se středními příjmy. Snaha o sociální mix by ale v žádném případě neměla vést k opaku, tedy k vylučování některých kategorií obyvatel z bydlení v některých

Bude dále vhodné, když budete **nabídku bydlení diverzifikovat tak, aby odpovídala potřebám různých cílových skupin**. Vedle standardních bytů tak může být vhodné, abyste zajistili např. startovací byty pro mladé rodiny, ústupové byty pro seniory nebo tréninkové byty pro rodiny, jež se ocitly v bytové krizi a potřebují upevnit kompetence nutné k udržení samostatného bydlení.⁴

3. Zapojte do přípravy koncepce veřejnost

Nejen vzhledem k potenciální kontroverznosti tématu zajištění bydlení (zvláště pro některé kategorie obyvatel) je nanejvýš vhodné a potřebné, abyste v průběhu celého procesu tvorby koncepce **komunikovali s veřejností**.⁵ Formy zapojení veřejnosti se mohou pohybovat na škále od včasného informování ke konzultačním procedurám, které vyžadují aktivnější angažovanost veřejnosti v plánování. Dotčení občané i široká veřejnost by měli získat možnost vyjádřit se k plánovaným krokům v okamžiku, kdy budete problém začínat řešit.

Principy občanské participace se dají shrnout do těchto kroků:

- oznamujte plánované kroky prostřednictvím místních médií – úřední desky (nepočítejte ovšem s tím, že ji občané

částech města. Z toho důvodu byste se měli vyvarovat provizorních řešení, jež by – byť jen plánovaně dočasně – působila segregacně či by jinak zhoršovala bytovou situaci sociálně vyloučených obyvatel.

⁴ K definicím jednotlivých forem sociálního bydlení viz např. Čada, K. et al. *Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská*. Praha: ASZ, 2011.

⁵ Následující část je převzata z publikace Čada et al. *Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská*. Praha: ASZ, 2011.

sledují pravidelně), zpravodaje, místního a regionálního tisku (ten můžete oslovit prostřednictvím tiskové konference nebo tiskové zprávy – počítejte nicméně s rizikem špatné interpretace či nevhodných zásahů editorů), letáků a brožury, reklamy, inzerátů, internetu, výstavy a vizualizace na veřejně přístupných místech, informačních setkání;

- všechny materiály, které budete poskytovat veřejnosti, by měly být jasné, srozumitelné, bez zbytečných odborných termínů, veřejnost by měla mít přístup ke všem informacím;
- v rané fázi rozhodování uspořádejte předběžné konzultace jako neformální schůzky odborníků a zainteresovaných subjektů, v rámci kterých budete probírat zásadní otázky;
- uvědomte si, že občané jsou také odborníci – proto jsou podněty a připomínky každého z nich významné, mohou např. upozornit na negativa a skrytá rizika;
- informační setkání s občany byste měli pořádat v hodinách po pracovní době, měli byste je předem připravit a nechat je facilitovat zkušeným moderátorem, odpovídat na otázky občanů by měli jak zastupitelé, tak odborníci z řad pracovníků městského úřadu;
- spektrum konzultačních procedur můžete rozšířit o elektronickou diskusi na stránkách města (diskusi byste měli průběžně spravovat, abyste zabránili šíření nevhodných výroků).

Vaše koncepce by měla obsahovat návrhy konkrétních opatření (včetně pravidel přidělování jednotlivých forem bydlení, viz následující kapitola) a projektů, které přispějí k naplnění cílů, jež si stanovíte (vždy včetně termínů a odpovědných realizátorů).

4. Nechte koncepci schválit obecním/městským zastupitelstvem

Koncepci byste měli učinit závaznou. Proto by závěrečným krokem mělo být její schválení zastupitelstvem vaší obce/města.

5. Pravidelně vyhodnocujte plnění koncepce

Plnění koncepce byste měli pravidelně vyhodnocovat a zprávu o něm (včetně případných aktualizací a návrhů revizí) byste měli následně předkládat zastupitelstvu vaší obce/města, stejně jako veřejnosti.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Kutná Hora

Město Kutná Hora ve spolupráci s Agenturou pro sociální začleňování (jež zajistila financování) nechalo v roce 2011 zpracovat studii Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská. Studie identifikovala a hrubě kvantifikovala kategorie obyvatel se ztíženým přístupem k bydlení, zhodnotila dosavadní bytové a ubytovací kapacity a předložila variantní řešení jejich rozvoje se zhodnocením možností využití budov bývalých kasáren. Na počátku roku 2012 byla při městském úřadě ustavena pracovní skupina, jež na podkladě analýzy a v ní obsažených návrhů připravuje koncepci bytové politiky.

www.kutnahora.cz

NÁKLADY

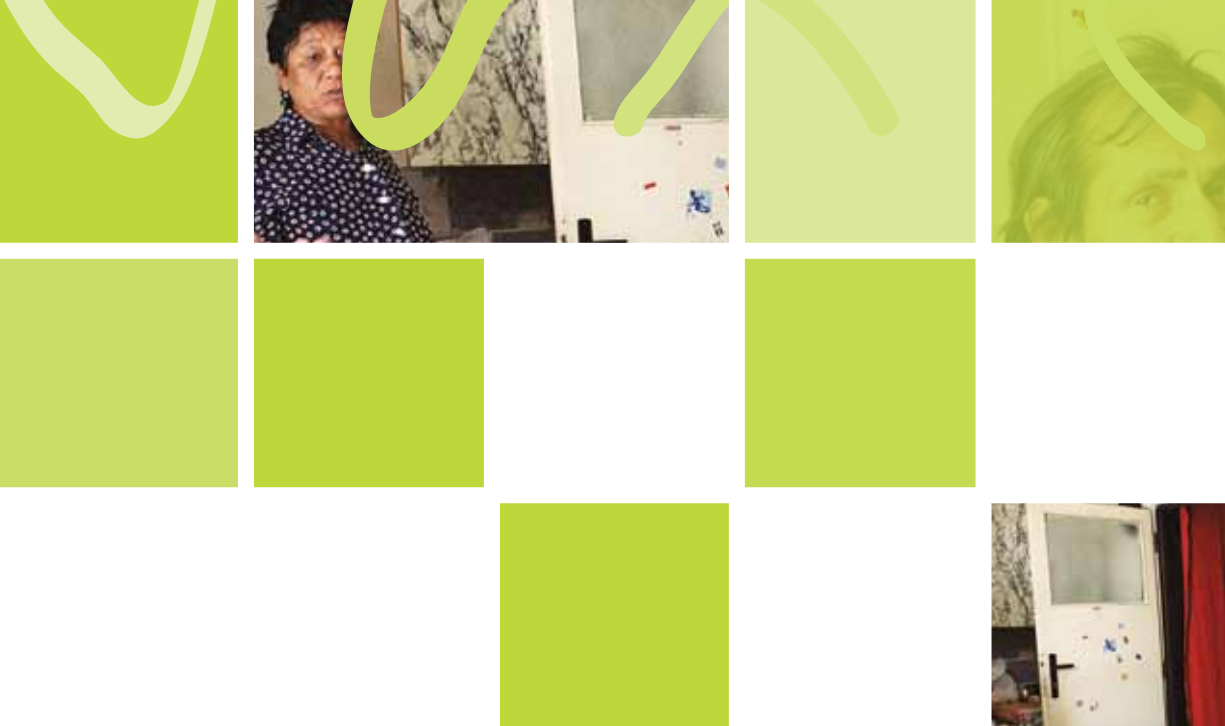
Samotná tvorba koncepce neklade žádné mimořádné nároky na rozpočet vaší obce/města. Počítejte nicméně s náklady na zpracování podkladových analýz. Jejich cena se může lišit podle zadání (a podle velikosti obce, resp. bytového fondu). Minimálně počítejte se 30 000 Kč, důkladnější podkladové analýzy vás mohou vyjít zhruba na pětinasobek.

ZDROJE INFORMACÍ

- Sunega, P. *Zhodnocení finanční dostupnosti bydlení, kvantifikace sociálně potřebných domácností a návrhy na zavedení systému propustného (podporovaného) bydlení v Roudnici nad Labem – podkladová studie*. Praha: SOÚ AV ČR, v.v.i., 2010.
- Mikeszová, M. *Dostupnost bydlení ve městě Holešov a návrh systému propustného bydlení – podkladová studie*. Praha: SOÚ AV ČR, v.v.i., 2010.
- Čada, K. et al. *Návrhy řešení bytových potřeb nízkopříjmových obyvatel města Kutná Hora ve vztahu k využití objektů bývalých kasáren v ulici Kouřimská*. Praha: ASZ, 2011.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Podkladové analýzy mohou zpracovat relevantní (sociálněvědní) akademické instituce nebo některé subjekty specializující se na sociálněvědní výzkum. Vždy se zajímejte o jejich předchozí zkušenosti se zakázkami obdobného typu.

Pravidla přidělování bytů

„Přiděluje“ vaše obec/město byty (téměř) výhradně prostřednictvím tzv. obálkové metody?

Nemáte pravidla, na základě kterých rozhodujete o přidělování obecních/městských bytů, veřejně dostupná? Anebo jste zjistili, že vaše pravidla pro byty pronajímané za tržní nájemné a byty pronajímané za sociální nájemné, vedou k segregaci určité části obyvatel a de facto u vás v obci/měště vzniká vyloučená lokalita?

Pokud jste odpověděli na jednu z uvedených otázek kladně, věnujte pozornost následující kapitole.

Pravidla přidělování obecních bytů jsou totiž důležitou součástí koncepce bytové politiky vaší obce/města. Jsou klíčovým dokumentem, jehož prostřednictvím můžete vykonávat na svém území bytovou (a také sociální) politiku. Tato pravidla by měla být srozumitelná, transparentní, veřejně dostupná a rovněž nediskriminační. V praxi se ovšem lze často setkat s tím, že pravidla přidělování bytů bývají přímo či nepřímo zdrojem diskriminačního jednání. Diskriminační kritéria se někdy objevují přímo ve výčtu osob, které jsou oprávněnými žadateli o přidělení obecního bytu. Jindy nejsou diskriminační samotná pravidla, ale způsob jejich použití (na základě sociální potřeby, v obecním zájmu či podle tržního principu) má negativní dopady na některé skupiny obyvatel. Není ani tak podstatné, zda máte v úmyslu některé žadatele protiprávně znevýhodňovat (diskriminovat), ale zda mají vytvořená pravidla diskriminační, tedy ve výsledku nepříznivý dopad na danou skupinu osob.

Stejně jako můžete nastavením pravidel přidělování bytů posilovat trendy k sociální a etnické segregaci, můžete jejich prostřednictvím tyto negativní procesy také plánovitě tlumit a přispívat k sociálnímu začleňování. Doporučujeme, abyste re/formulovali svá pravidla tak, aby byla srozumitelná, transparentní a nediskriminační, a dále abyste tato pravidla začlenili do širší koncepce obecní bytové politiky, jež stanovuje dlouhodobé cíle v oblasti bydlení (podrobněji v kapitole Formulace proinkluzivní koncepce městské bytové politiky). Koncepce a pravidla by měly předcházet sociální a etnické segregaci a otevírat šance k socio-prostorové mobilitě.

JAK NA TO

1.

Pokud pravidla nemáte, vytvořte je

Od počátku roku 1992, kdy byl zrušen zákon o hospodaření s byty, není poskytování nájemního bydlení v obecních bytech upraveno zákonem (výjimku představuje poskytování tzv. bytových náhrad). Obce upravují přidělování uvolněných bytů prostřednictvím vlastních pravidel. Můžete zvolit mezi dvěma variantami: buďto připravíte a následně necháte zastupitelstvem obce/města schválit obecně závaznou vyhlášku, nebo přijmete pravidla v podobě méně formální (a fakticky nezávazné) směrnice či jiného interního předpisu (schvalovaného pouze radou). Obecně závazné vyhlášky jakožto právní akty samosprávních celků navíc podléhají výkonu dozoru Ministerstva vnitra ČR (MVČR) nad samostatnou působností obcí, tzn. že obce mají povinnost zasílat MVČR své obecně závazné vyhlášky ke kontrole, jejímž cílem je v tomto případě prevence diskriminace v přístupu k obecnímu bydlení.¹ V případě vnitřních směrnic povinnost schválení MVČR neplatí. Ministerstvo se k takovým pravidlům dostane až v případě, že si někdo vyloučený na základě takových pravidel z přístupu k obecnímu bydlení stěžuje. Nedoporučujeme nicméně spoléhat na to, že k tomu nedojde.

¹ V minulosti byla pravidla (ve formě obecně závazných vyhlášek) řady obcí ministerstvem „zrušena“ jakožto nezákonná. Dnes jsou proto obecně závazné vyhlášky méně časté a pravidla přidělování obecních bytů řeší obce vnitřními směrnicemi.

2.

Začleňte pravidla přidělování bytů do širší koncepce městské bytové politiky, rozdělte městský bytový fond na dvě části

Spektrum pravidel přidělování obecních bytů je velmi široké.² Při určitém zobecnění lze rozlišit tři základní typy distribuce obecních bytů z hlediska účelu, který daný typ distribuce plní:

- podle (sociální, resp. bytové) potřeby žadatele,
- v obecním zájmu,
- na základě tržního mechanismu (např. tzv. obálková metoda nebo veřejná dražba).

Jednotlivé typy distribuce bytů často existují vedle sebe v rámci jednoho multifunkčního modelu. V praxi tomu většinou je tak, že menší města a obce využívají spíše první dva typy, zatímco ve větších městech častěji dominuje multifunkční model s výrazným postavením tržního principu. U distribuce bytů sociální nebo v obecním zájmu vybírají obce mezi uchazeči splňujícími základní kvalifikační kritéria³ nejčastěji na základě bodového hodnocení žádosti. Přidělování bytů podle různých modelů nebo kombinace různých modelů dohromady mohou mít plánované, avšak také předem neodhadnutelné a nezamýšlené dopady na

² Následující část vychází z publikace Baršová, A. *Etnická segregace v bydlení*. Praha, 2001.

³ V situaci, kdy více zájemců o přidělení bytu splňuje všechna kvalifikační (podmiňující) kritéria a počet volných bytů je omezený, posuzují některé obce, zda uchazeči splňují další, preferenční kritéria.

bydlení nízkopříjmových skupin a mohou tlumit, ale také posilovat trendy k sociální a etnické segregaci.

Agentura doporučuje, aby vaše obec rozdělila svůj bytový fond tak, aby část byla pronajímána na základě potřebsnosti žadatele za snížené nájemné a část za nájemné tržní, a to v takovém poměru, abyste mohli z příjmů z části bytů pronajímaných za tržní nájemné dotovat provoz bytů pronajímaných za snížené (sociální) nájemné. Měli byste přitom zajistit, aby tyto dvě kategorie bytů byly alespoň zčásti vzájemně prostorově promísené. Velikost sociálního bytového fondu by měla být dostatečná, aby nebyly sociálně znevýhodněné domácnosti nuceny hlásit se do výběrových řízení na byty ve formě obálkové metody (apod.). Praxe totiž ukazuje, že mnohé chudé rodiny ve snaze získat byt nabízely částky, jež následně nebyly schopny platit, zadlužily se, přišly o byt, a často tak zároveň ztratily možnost, že by se mohly v budoucnu ucházet o pronájem obecního bytu.⁴ Otázka kapacity sociálního bytového fondu v konkrétním městě je otázkou politického rozhodnutí. To by mělo nicméně vždy vycházet z odborně zpracovaných podkladů.⁵

4 Mnohé rodiny se do podobných problémů dostaly tak, že si půjčily na kauci. Když pak musely uspokojit věřitele, nebyly schopny zaplatit zároveň i aktuální nájemné.

5 Potřeba sociálního bydlení, stejně jako to, kolik bytů pronajímaných za tržní nájemné je potřeba k pokrytí ztrát z pronájmu určitého počtu bytů za snížené nájemné, můžete (nechat) propočítat. Viz např. studii zpracovanou Sociologickým ústavem Akademie věd ČR na zakázku Městské části Praha 2: Lux, M. et al. *Odhad potřeby sociálních bytů v MČ Praha 2 do roku 2050*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2012. Obecněji k tématu zpracování podkladové analýzy v kapitole Formulace proinkluzivní koncepce bytové politiky obce/města.

3. Nastavte rozhodovací proces tak, aby byl transparentní a jednotlivá rozhodnutí přezkoumatelná

Český právní řád nezakládá občanovi obce právo na pronájem obecního bytu. Vaše obec však má povinnost projednat žádost občana obce o pronájem obecního bytu v souladu se zákonem o obcích a posoudit ji na základě nediskriminačních kritérií. O pronájmu bytu zpravidla rozhoduje rada obce. Ta může rozhodování zcela či zčásti svěřit příslušnému odboru obecního úřadu (nebo příspěvkové organizaci obce), popř. starostovi. Obec však nemůže přenést rozhodovací pravomoci při pronajímání obecních bytů na bytovou komisi rady obce, která má vždy pouze doporučující roli. Orgán, jenž o přidělení bytu rozhoduje, tak činí ve většině případů na základě doporučení příslušné komise. Jejím složení je proto třeba věnovat náležitou pozornost. Je vhodné, abyste do ní přizvali organizace/subjekty, které s žadateli spolupracují (relevantní poskytovatele sociálních služeb, zástupce OSPODU apod.), a to buď tak, že by jejich zástupci byli přímo členy komise, nebo by do ní byli přizváni (či požádáni o písemné vyjádření) ad hoc.

4. Zajistěte, aby vaše pravidla nebyla v rozporu s principem rovného přístupu k (obecnímu) bydlení⁶

Jakákoliv diskriminace v přístupu k bydlení je zakázána, pokud bydlení nabízíte veřejnosti. Podle antidiskriminačního zákona jsou postihovány různé formy diskriminace. Zakázané je takové jednání (včetně opomenutí), které rozlišuje mezi osobami ve srovnatelné situaci na základě zakázaného kritéria, a navíc v oblasti, na kterou antidiskriminační legislativa pamatuje.

Zakázaná rozlišovací kritéria:

a. rasa	e. sexuální orientace
b. etnický původ	f. věk
c. národnost	g. zdravotní postižení
d. pohlaví	h. náboženské vyznání, víra či světový názor

Přímá diskriminace je přímé znevýhodnění jedné osoby vůči druhé na základě jmenovaných kritérií, jež zpravidla nelze ničím ospravedlnit (tj. nelze pro ně najít objektivní odůvodnění či stanovit objektivní cíl, který opatření sleduje).

Nepřímá diskriminace je oproti tomu založena na zdánlivě neutrálním jednání diskriminujícího nebo na zdánlivě neutrálním působení kritéria, které bylo pro zacházení zvoleno (kritérium se nejeví jako přímo zakázané, nicméně jeho zavedení a dopad způsobuje nebo lze předpokládat, že by způsobilo zakáza-

né nerovné zacházení – diskriminaci). (Definice vychází z materiálního pojetí rovnosti, které nebere v úvahu pouze formální předpoklady pro dosažení rovného zacházení, ale hodnotí i jejich důsledky.)

Při formulaci pravidel pro přidělování bytů není podstatné, zda má vaše obec v úmyslu žadatele protiprávně znevýhodňovat (diskriminovat), ale zda vytvořená pravidla mají diskriminační, tedy ve výsledku nepříznivý dopad na skupinu vymezenou zakázaným kritériem. Jinými slovy: úmysl diskriminovat či nediskriminovat nehraje roli. O diskriminaci se naopak nejedná, pokud rozdílným zacházením sledujete objektivně legitimní cíl a prostředky, jež jste k dosažení tohoto cíle zvolili, jsou přiměřené. Posouzení legitimacy cíle a prostředků použitých k jejich dosažení je podmíněné důkladnou znalostí místních poměrů. Při navrhování kritérií, na jejichž základě budete rozhodovat o přidělení bytů, byste si měli uvědomit, že obec je veřejnoprávní korporací, pro kterou je typické, že plní řadu zákonem stanovených veřejnoprávních úkolů, čímž se zásadně liší od typických právnických osob soukromého práva. Rovněž je třeba mít na paměti, že odmítnutí zabývat se otázkou bydlení nízkopříjmových (a v očích obce problémových) obyvatel vede často k dalšímu sociálnímu propadu těchto lidí (jsou nuceni se orientovat na předražené, nejisté a často substandardní formy bydlení), v důsledku čehož se obec v budoucnu bude muset pravděpodobně vyrovnávat s mnohem většími problémy.

Následující výčet zahrnuje nejčastěji se vyskytující potenciálně nepřímou diskriminační kritéria.⁷ Před využitím kteréhokoliv

⁶ Následující část vychází z dokumentu Veřejný ochránce práv. Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení. 2010, http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporuceni_socialni_vyloucení.pdf.

⁷ Výčet upraven na základě publikace Baršová, A. *Etnická segregace v bydlení*. Praha, 2001.

z nich byste měli důkladně uvážit, jaké cíle aplikací kritéria sledujete a (především) jaké důsledky z jeho aplikace budou vyplývat pro dotčené kategorie obyvatel.⁸

- státní občanství ČR,
- trvalý pobyt v obci (popř. jeho délka),
- požadavek bezúhonnosti žadatele, popřípadě i členů jeho rodiny (tj. výpis z rejstříku trestů),
- vyloučení žadatelů,
  - kteří se opakovaně dopouští přestupku,
  - u nichž zanikl nájem pro občansko-právní delikt (neplacení nájmu, rušení soužití),
  - s dluhy na nájemném, případně s dluhy vůči dodavatelům služeb,⁹
  - kteří sami zapříčinili svou nepříznivou bytovou situaci,
  - neoprávněně užívajících byt,
  - kteří porušují dobré mravy v domě,
- upřednostnění pracujících před nezaměstnanými,
- blíže nespecifikovaný obecní zájem/ posouzení významu žadatelovy práce v souvislosti s potřebami města,
- limitování počtu zohledněných dětí,
- upřednostnění formálního manželství (nikoli rodiny de facto),
- zohledňování pověsti žadatele a jeho rodiny.

⁸ Nepřímo diskriminační kritéria jsou často dlouho budovaným nástrojem obcí, jehož prostřednictvím se snaží vyhnout problémům s neplatičstvím, poškozováním majetku či sousedským soužitím. Je to něco, na čem si velmi trvají. Existují nicméně jiné cesty, jak některým problémům předcházet (viz jednotlivé kapitoly této příručky).

⁹ Místo aby bylo s dluhem (či neřešením dluhu ze strany dlužníka) či „špatnou bytovou historií“ pracováno jako s handicapem, jež by měla umět místní politika sociálního bydlení účinně kompenzovat, jsou tyto často fakticky nepřekonatelnými bariérami vstupu do systému bydlení vlastněného městem.

5. Zveřejněte pravidla

Pravidla by vždy měla být veřejně přístupná. Protože ne všichni občané mají přístup k internetu, doporučujeme, abyste kromě zveřejnění pravidel na městských webových stránkách tento dokument vyvěsili ve vytištěné podobě na chodbě vašeho obecního/městského úřadu, popř. subjektu, který pro vaši obec/město vykonává správu bytového fondu. Dále doporučujeme otištění pravidel na stránkách vašeho obecního/městského zpravodaje vždy, když přistoupíte k jejich novelizaci. Vhodné je v této souvislosti dokument doplnit článkem, ve kterém občanům vysvětlíte důvody, jež vás k novelizaci vedly, a důsledky, jež pro ně ze změn vyplývají. Pokud byste pravidla nezveřejnili (nebo pokud byste je dokonce prohlásili za neveřejná), dostali byste se podle názoru veřejného ochránce práv do rozporu se zákonem o obcích a rovněž s principem otevřenosti a transparentnosti veřejné správy.

Desatero rovného zacházení v přístupu k bydlení formulované úřadem veřejného ochránce práv:¹⁰

1. Jakákoliv diskriminace v přístupu k bydlení je zakázána, pokud je bydlení nabízeno veřejnosti. Všem osobám musí být v přístupu k bydlení zaručeno právo na rovné zacházení.
2. Při procesu tvorby, úpravy či budoucí změny pravidel pro ucházení se o pronájem obecního bytového fondu je třeba mít na paměti, že není podstatné, zda má obec v úmyslu žadatele protiprávně znevýhodňovat (diskriminovat), ale zda vytvořená pravidla mají diskriminační dopad – úmysl diskriminovat či nediskriminovat nehraje roli.
3. Obec nemá zcela srovnatelné postavení s běžným pronajímatelem (fyzickou či právnickou osobou). Jako veřejnoprávní korporace má právem i zákonem svěřeny zvláštní povinnosti vůči svým obyvatelům i dalším osobám. Požadavek na rovné zacházení s žadateli o pronájem obecního bytu je výrazně silnější než požadavek na rovné zacházení u bytu pronajímaného fyzickou či právnickou osobou.
4. O diskriminaci se nejedná, pokud rozdílné zacházení sleduje objektivně legitimní cíl a prostředky k dosažení tohoto cíle jsou přiměřené. Obec má však proti běžnému pronajímateli velmi úzký prostor pro prokázání legitimního cíle a jinými měřítky je posuzována i přiměřenost prostředků k jeho dosažení. Možnost takového posouzení je podmíněna důkladnou znalostí místních poměrů obce.
5. Na rozdíl od běžného pronajímatele, který může stanovit jako kritérium výběru budoucího nájemce i výši jeho příjmu (v libovolné výši), musí obec vážit i přiměřenost požadované výše příjmu budoucího nájemce tak, aby nebylo porušeno právo žadatelů na rovné zacházení.
6. Znevýhodnění občana-pracovníka jiného členského státu EU oproti občanovi ČR v přístupu k obecnímu bytovému fondu je v přímém rozporu se zákazem diskriminace stanoveným právem EU.
7. Znevýhodnění žadatele pobírajícího rodičovský příspěvek je přímo diskriminační z důvodu pohlaví. Za diskriminaci z důvodu pohlaví se považuje i diskriminace z důvodu mateřství nebo otcovství. Rodičovský příspěvek je dávkou státní sociální podpory a je relevantním zdrojem příjmu žadatele o pronájem.
8. Znevýhodnění žadatelky, resp. žadatele, pobírající(ho) peněžitou pomoc v mateřství, je přímo diskriminační z důvodu pohlaví. Peněžitá pomoc v mateřství je dávkou nemocenského pojištění a je relevantním zdrojem příjmu žadatelky, resp. žadatele, o pronájem.
9. Počet dětí nebo členů domácnosti jako kritérium při posuzování žadatele o obecní byt je s vysokou pravděpodobností možné považovat za nepřímou diskriminaci z důvodu etnicity (vůči Romům). Kritérium počtu dětí nebo členů domácnosti je však možno používat jako zvýhodňující v rámci tzv. pozitivních opatření.
10. Požadavek prokázání příjmu zájemce o pronájem obecního bytu v nepřiměřené výši pro zařazení do evidence uchazečů o pronájem je nepřímou diskriminací z důvodu pohlaví.

¹⁰ Veřejný ochránce práv. Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení. 2010, http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporučení_socialní_vyloučení.pdf.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Bytová koncepce města Roudnice nad Labem

Roudnice nad Labem má od června 2011 jasná pravidla pro přidělování městských bytů, která jí dosud chyběla. Mimo jiné z těchto pravidel vyplývá, kdo a za jakých podmínek může získat krizové ubytování v azylových domech, v sociálních bytech nebo v běžných nájemních bytech. Pravidla pro přidělování bytů jsou součástí nové bytové koncepce. Ve spolupráci s odborem sociálních věcí radnice ji navrhla vládní Agentura pro sociální začleňování.

http://www.roudnicenl.cz/docs/socialni_zdravotni/koncepce.pdf

NÁKLADY

Opatření neklade žádné mimořádné nároky na rozpočet vaší obce. Zpracování pravidel přidělování bytů by mělo být součástí běžné agendy vaší samosprávy.

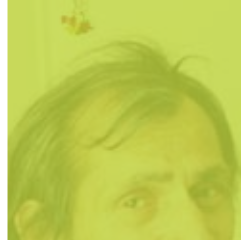
ZDROJE INFORMACÍ

- Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení,
http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporuzeni_socialni_vyloucení.pdf
- Doporučení veřejného ochránce práv k naplňování práva na rovné zacházení s žadateli o pronájem obecního bytu,
http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Obecni_byty.pdf
- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích
- Zákon č. 198/2009 Sb., o rovném zacházení a o právních prostředcích ochrany před diskriminací a o změně některých zákonů (antidiskriminační zákon)
- Bytová koncepce města Roudnice nad Labem,
http://www.roudnicenl.cz/docs/socialni_zdravotni/koncepce.pdf

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Při snaze o formulování co nejméně diskriminujících pravidel přidělování bytů ve vaší obci se můžete obrátit na:

- **Agenturu pro sociální začleňování**
Jan Snopek, odborný pracovník Agentury pro oblast bydlení
e-mail: snopek.jan@vlada.cz, tel.: 296 153 573
- **Města, která mají zkušenost se sestavováním takto zaměřených pravidel**
(např. Roudnice nad Labem – viz výše)

System prostupného bydlení

Potýká se vaše obec/město při pronájmu obecních bytů s neplacením nájemného?

Mají provozovatelé azylového bydlení ve vaší obci/měste problémy s nalezením návazného bydlení pro své klienty?

Setkali jste se s – nikoli výjimečným – případem, kdy se rodině, která nikdy neměla problémy s plněním podmínek nájemní smlouvy, nedaří nalézt (vhodnější) bydlení jen proto, že jde o Romy?

Tyto a různé další problematické jevy vám může pomoci účinně řešit vhodně nastavený systém prostupného bydlení.

Konečným cílem vytvoření systému dostupného bydlení je zajištění dlouhodobého nájemního bydlení pro domácnosti, které nemohou za tržních podmínek získat přiměřené, kvalitativně standardní a prostorově nevyloučené bydlení (tedy bydlení mimo sociálně vyloučenou lokalitu). Tohoto cíle systém dosahuje prostřednictvím různých forem sociálního bydlení, jejichž poskytování cílovým domácnostem je provázáno s individuální sociální prací a různými doprovodnými programy. Jednotlivé stupně systému se liší podmínkami přidělení, komfortem

(včetně míry soukromí a autonomie), režimem (mírou kontroly a poskytované podpory), mírou práv a povinností a typem uzavírané smlouvy (včetně doby, na niž je uzavírána). Jednotlivé stupně systému tak jsou uzpůsobeny pro různé cílové skupiny, respektive pro osoby s různými kompetencemi k užívání bytů. Systém bývá často popisován pomocí metafory schodiště (v anglofonních zemích a nejen tam se mu běžně říká „schodišťový systém“, staircase system), kde jednotlivé stupně odpovídají krokům na cestě k samostatnému nájemnímu bydlení.

Obec nevlastní skoro žádné byty a ty, co má, jsou všechny obsazené. Většinu bytů jsme v minulosti prodali a nově staví jen soukromé subjekty.

Zapojení do systému dostupného bydlení můžete nabídnout i soukromníkům. Pokud bude předchozí stupeň dobře fungovat, můžete jim zaručit, že do jejich bytů budou přicházet lidé, kteří se delší dobu osvědčili – nezadlužují se nebo platí nájem, posílají děti do školy, nepoškozují byty a nemají konflikty se sousedy – významně se tak mohou snížit rizika oproti tomu, když by do jejich bytů přicházeli lidé rovnou z ubytoven nebo azylových domů nebo neznámí zájemci o bydlení z jiných měst.

Fungování systému je založeno na předpokladu, že **některé domácnosti trpící z různých důvodů vyloučením z primárního trhu s bydlením musejí být připraveny, aby byly schopné získat a udržet si samostatné dlouhodobé nájemní bydlení**, tedy aby mohly vstoupit do nejvyššího stupně v systému dostupného bydlení (v anglofonních zemích je tento přístup označován termínem housing ready, což lze přeložit jako [samostatné standardní] bydlení až po přípravě). K přípravě na toto bydlení slouží nižší stupně bydlení, jež jsou ze své povahy určeny ke krátkodobému bydlení a ve kterých je uživatelům poskytována podpora podle jejich specifických potřeb. Systém je jinými slovy založen na principu individuálního postupu mezi jednotlivými stupni. Průchod všemi stupni ovšem není podmínkou k získání samostatného nájemního bydlení. Pokud konkrétní domácnost splňuje podmínky pro přidělení bydlení v některém z vyšších stupňů, není důvod, aby procházela krizovým bydlením.

Systém, jak je navrhován Agenturou, je zároveň **prostupný obousměrně**, tedy nejen ze substandardního bydlení v ubytovně směrem ke standardnímu nájemnímu bydlení, ale také ve směru opačném (v situaci, kdy nájemník neplní povinnosti vyplývající z pod/nájemní smlouvy). Systém tedy v případě ztráty bydlení na vyšším stupni umožňuje „sestoupit“ na nižší stupeň. Vedle toho, že slouží k integraci domácností vyloučených z trhu s bydlením, slouží tedy zároveň jako **nástroj prevence bezdomovectví**.

Co je cílem systému dostupného bydlení?

Systém dostupného bydlení je nástrojem (resp. souborem nástrojů), který vám umožní aktivně a cíleně pracovat s nájemníky s ohledem na jejich schopnosti bez problémů obývat pronajímané byty a na jejich finanční možnosti takovéto bydlení si dlouhodobě udržet. Vychází z **rozlišení dvou základních cílových skupin:**

- **domácnosti** v akutní bytové nouzi, kterým z různých důvodů chybí kompetence k udržení dlouhodobého nájemního bydlení,
- **domácnosti, které jsou na trhu bydlení diskriminovány, avšak mají dostatek kompetencí k bezproblémovému využívání nájemního bydlení.**

Zatímco první skupině jsou určeny nižší stupně systému, ve kterých je bydlení doplněno individuální odbornou sociální asistencí, jež má mimo jiné vstřípit členům domácností potřebné kompetence, druhé skupině je určen nejvyšší stupeň (dlouhodobé sociální bydlení).

Systém dostupného bydlení je zpravidla tvořen těmito třemi stupni:

- **krizové bydlení** (azylové bydlení; bydlení v ubytovnách s doprovodným sociálním programem),
- **bydlení v tréninkových bytech**, ve kterých je pod/nájemníkům poskytována doprovodná sociální asistence (sociálně aktivizační služby či terénní sociální práce),
- **dlouhodobé sociální bydlení** (bydlení, jehož parametry jsou nastaveny tak, aby umožnily zajistit cílové skupině dlouhodobé důstojné bydlení).

Zavedením systému dostupného bydlení zvýšíte šance osob usilujících o integraci na to, aby se vymanily z prostředí, které nechtějí obývat. Systém dostupného bydlení také tím, že zohledňuje individuální volby a schopnosti nájemníků, napomůže k sociální mobilitě a rozstěhování obyvatel ze sociálně vyloučených lokalit nacházejících se ve vaší obci podle jejich individuálních schopností. V neposlední řadě je třeba uvést, že dostupné bydlení představuje systém hospodárného nakládání s městskými byty, který můžete relativně snadno politicky zdůvodnit.

JAK NA TO

K vytvoření systému dostupného bydlení budete potřebovat:

- zajistit provozovatele systému dostupného bydlení,
- zajistit ubytovací/bytové kapacity pro jednotlivé stupně systému,
- vytvořit pravidla (kritéria) přidělování bydlení v jednotlivých stupních,
- zřídit orgán (pracovní skupinu), jež o přidělování bydlení bude rozhodovat,
- vytvořit sadu smluv, jež budou tvořit právní rámec systému.

1. Zajistěte provozovatele systému dostupného bydlení

Na výběru subjektu, jenž bude provozovat systém, byste si měli dát velmi záležet. Tento subjekt bude zodpovědný za koordinaci jednotlivých spolupracujících aktérů zapojených do systému, zpravidla jde zároveň o poskytovatele sociálních služeb (a dalších návazných programů). Provozovatel je pak rovněž důležitým členem pracovní skupiny, která rozhoduje o přidělení bydlení v některém ze stupňů, o případném prodloužení či o pohybu mezi jednotlivými stupni.¹ Provozovatel

1 Pokud je vaše obec/město větší (a přistoupíte-li k realizaci dostupného bydlení ve větším měřítku), vyplatí se vám v rámci systému zřídit kontaktní centrum, kam se budou moci obracet jak lidé, kteří již ztratili bydlení, tak lidé, kterým ztráta bydlení hrozí. Úkolem kontaktního centra je zjistit důvody ztráty bydlení/ohrožení ztrátou bydlení, pomoci při jejich řešení, případně vytvořit individuální plán reintegračního programu v rámci modelu víceúrovňového bydlení. Úkolem kontaktního centra je však také prevence – co nejrychlejší kontaktování osob, kterým hrozí ztráta bydlení (i na základě informací od pronajímatelů), a to ještě před samotnou výpovědí.

systému by měl v neposlední řadě mít zásadní slovo při budování systému, tedy při rozhodování o všech následujících bodech. Uvedené role se může ujmout buďto přímo vaše obec/město, nebo můžete dojednat spolupráci s některou z neziskových organizací.

2. Zajistěte, popř. optimalizujte nabídku krizového bydlení ve vaší obci/měště²

Krátkodobé ubytování pro osoby v nepříznivé sociální situaci a osoby bez přístřeší je poskytováno v rámci sociálních služeb. Dle zákona o sociálních službách (zákon č. 108/2006 Sb.) se jedná především o **azylové domy**, které jsou zřizovány zpravidla obcí nebo neziskovou organizací. Azylové domy dle definice poskytují pobytové služby na přechodnou dobu osobám v nepříznivé sociální situaci

Kontaktní centrum může klientům poskytovat široké spektrum služeb. Pracovníci kontaktního centra identifikují problémy a ve spolupráci s dalšími organizacemi a úřady je řeší. Informace o existenci kontaktního centra by měly být běžně dostupné veřejnosti a zejména pak potenciálním klientům. (Převzato ve zkrácené podobě z publikace Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: Mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010.)

2 Popis opatření vychází do velké míry z publikace Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: Mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. Krizové bydlení (první stupeň) zde popisujeme méně zevrubně, protože se mu věnujeme na jiných místech (jednak v kapitole Regulace fungování soukromých ubytoven), především pak v příručce Sociální služby.

spojené se ztrátou bydlení.³ Existuje několik typů azylových domů odlišujících se tím, na kterou cílovou skupinu se zaměřují (muži, ženy, matky s dětmi, nebo – zatím spíše výjimečně – celé rodiny s dětmi). Aby mohly být azylové domy ve vaší obci/městě začleněny do systému prostupného bydlení, měly by zajišťovat služby alespoň pro dvě z výše zmíněných cílových skupin – matky s dětmi a muže. Za jakýsi předstupeň (či „nulový“ stupeň) systému prostupného bydlení můžeme považovat **noclehárny**. Ty představují pouze ambulantní služby osobám bez přístřeší, které mají zájem o využití hygienického zařízení a přenocování.⁴ Vedle zmíněných pobytových zařízení fungujících v režimu zákona o sociálních službách můžete ve vaší obci/městě krizové bydlení poskytovat také v **ubytovnách**, ovšem za předpokladu, že je zde ubytování poskytováno **současně s doprovodnou sociální asistencí** (terénní sociální službou). Vhodnější je, jedná-li se o ubytovnu provozovanou přímo vaší obcí/městem či neziskovou organizací, za předem stanovených podmínek (např. umožnění vstupu pracovníkům poskytovatele sociální služby či určitá regulace cen za ubytování), můžete ovšem spolupracovat také se soukromými provozovateli.

3 Služba obsahuje poskytnutí stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí ubytování nebo pomoc při zajištění bydlení, pomoc při prosazování práv a zájmů, výchovné, vzdělávací a aktivizační činnosti. Služba se poskytuje za úplatu, přičemž maximální výše úhrady za bydlení činí 100 Kč denně, jedná-li se o rodinu s nezletilými dětmi, 70 Kč denně za dospělé osobu a 40 Kč denně za dítě.

4 Služba zahrnuje pomoc při osobní hygieně nebo poskytnutí podmínek pro osobní hygienu, poskytnutí stravy, poskytnutí ubytování, poskytnutí nebo zprostředkování informací. Služba se poskytuje za úplatu stanovenou poskytovatelem.

3. Zajistěte byty pro tzv. tréninkové bydlení⁵

Tréninkové bydlení (nebo také bydlení s terénními sociálními službami⁶) je určeno klientům azylových domů po stabilizaci a dosažení/upevnění základních kompetencí k udržení samostatného bydlení, dále pro lidi, kteří bydlí v nevalitních komerčních ubytovnách, a lidi, kteří ztratili bydlení z jiných důvodů než z nedostatečné kompetence k udržení nájemního bydlení (nebo jim v nejbližší době ztráta bydlení hrozí). Tréninkové bydlení byste měli poskytovat ve standardních bytech, nikoli na ubytovnách, a to proto, že podmínky „tréninku“ by se měly co nejvíce blížit samostatnému bydlení, jehož získání je konečným cílem reintegrace.

Podmínkou bydlení v tréninkovém bytě je aktivní spolupráce s terénními pracovníky, aktivní hledání zaměstnání či absolvování rekvalifikačních kurzů, nulový dluh na nájemném (případně aktivní splácení vzniklého dluhu). Klienti by měli být již schopni samostatně (s pomocí sociálních dávek) hradit nájemné, což by mělo přispívat k větší odpovědnosti, samostatnosti a schopnosti „vyjít“ s omezenými finančními prostředky; měli by mít vyřízené potřebné doklady a v případě dluhů dodržovat splátkový kalendář. Nájemní (či podnájemní) smlouva by měla být zpravidla půlroční s možností prodloužení

5 Popis stupně vychází do velké míry z publikace Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: Mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010. Prostřednímu stupni systému (tréninkovému bydlení) se zde věnujeme detailněji, protože je jakýmsi pilířem systému.

6 Terénní programy nebo sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi.

na dobu maximálně dvou let. V případě nutnosti může být nezisková organizace nebo obec pro první fázi tréninkového bydlení zvláštním příjemcem dávek státní sociální podpory (resp. pomoci v hmotné nouzi) spojených s úhradou nákladů na bydlení.

Při budování systému dostupného bydlení ve vaší obci/měste můžete využít jeden ze tří základních typů tréninkového bydlení, které odvisí od toho, kdo systém provozuje (zda obec, nebo nezisková organizace):⁷

- tréninkové bydlení v bytech vlastněných neziskovou organizací,
- tréninkové bydlení v bytech vlastněných jiným vlastníkem,
- tréninkové bydlení v bytech najímaných neziskovou organizací od jiných pronajímatelů.

a) Tréninkové bydlení v bytech vlastněných neziskovou organizací. Klient je nájemníkem, pronajímatelem je nezisková organizace.

Pokud se vaše obec nechce (intenzivní spoluprací vlastních odborů) do procesu poskytování tréninkového bydlení sama zapojit, ale je ochotna uvažovat o přidělení obecních bytů domácnostem, které prokážou dostatečnou kompetenci pro udržení dlouhodobého nájemního bydlení, pak existuje možnost, že si nezisková organizace pro účely tréninkového bydlení pořídí vlastní byty. Tato dnes u nás téměř neznámá varianta (ve vyspělých zemích přítom

velmi častý způsob) má pro neziskové organizace i úspěch programu reintegrace mnohé výhody. Nezisková organizace může koupit byt horší kvality od obce (za sníženou cenu se závazkem provozování sociálního bydlení) a následně jej rekonstruovat s využitím existujících dotačních programů. V případě zvýhodněné koupě bytu od obce se jedná o veřejnou podporu, jež by ovšem byla odůvodněna provozováním sociálního bydlení (sociálních služeb) a takto také nejspíše hladce notifikována Evropskou komisí (o notifikaci by musela zažádat obec, příjemcem podpory dle pravidla de minimis je v tomto případě nezisková organizace).⁸ Postavení neziskové organizace jako vlastníka bytového fondu usnadňuje přihlášení cílové domácnosti v tréninkovém bytě k trvalému bydlení, možnost domácnosti získat příspěvek na bydlení (domácnost má nájemní smlouvu), a pokud je to nutné, i uplatnění institutu zvláštního příjemce sociálních dávek ve prospěch neziskové organizace-pronajímatele. Velkou výhodou je nezávislost na politice přidělování obecních bytů i možnost zapojit budoucí nájemníky do rekonstrukce/údržby bytů; z ekonomického pohledu pořízení bytu do vlastnictví organizace zvyšuje kapitálovou hodnotu společnosti, její finanční bonitu před finančními institucemi – to zvyšuje míru finanční nezávislosti fungování neziskové organizace.

Přirozeně největší nevýhodou pro neziskovou organizaci je nutnost získání prostředků na koupi a rekonstrukci bytů,

⁷ V některých městech je tréninkové bydlení poskytováno v režimu azylového bydlení. K uvedenému řešení se uchylují nejčastěji provozovatelé azylových domů. Zpravidla to funguje tak, že mají od města pronajaty dva či tři byty, v nichž poskytují tréninkové bydlení svým klientům po opuštění azylového domu (provoz bytu je nicméně stále financován – vedle plateb od klienta – z dotace na poskytování sociální služby).

⁸ De minimis představuje takovou podporu, která nesmí spolu s ostatními podporami de minimis poskytnutými jednomu příjemci za dobu předchozích tří let přesáhnout výši odpovídající částce 200 000 EUR. Tento finanční strop platí bez ohledu na formu či účel podpory de minimis poskytnuté v předchozím tříletém období. Podporu de minimis není možno kumulovat s jinou veřejnou podporou na stejné způsobilé výdaje.

případně i nutnost získání úvěru; zejména pak při nákupu prvních bytů. I ve vyspělých zemích však tyto aktivity započaly ponejvíce „zespodu“ – naléháním na obce a vytvořením fundraisingu pro tyto účely. Jakkoliv se zdá tento model obtížný, zkušenosti ze zahraničí ukazují, že není nereálný. Nevýhodou též je, že přesun do trvalého nájemního bydlení (poslední fáze) je možný jen přestěhováním do jiného nájemního bytu (nabídnutého v posledním stupni systému jiným pronajímatelem).

b) Tréninkové bydlení v bytech vlastněných obcí. Klient je nájemníkem, pronajímatelem je obec.

Další variantou je, že se vaše obec rozhodne sama prostřednictvím intenzivní spolupráce bytového a sociálního odboru řídit reintegrační program a na základě rozhodnutí komise složené ze zástupců obce a neziskových organizací zajišťujících první stupně programu (azylové bydlení) poskytnete byty pro účely tréninkového bydlení z vlastního bytového fondu; nezisková organizace tak zůstává pouze prostředníkem při přestupu do tréninkového bydlení a je obcí „najatá“ na sociální práce související s tréninkovým bydlením. Po úspěšném skončení období tréninkového bydlení může vaše obec byt cílové domácnosti ponechat i pro účely dlouhodobého nájemního bydlení. Výhodou tohoto modelu je, že klient má nárok na příspěvek na bydlení. Nevýhodou (oproti tréninkovému bydlení, kde je klient v podnájmním vztahu, viz níže) je naopak problematičtější vystěhování v situacích, kdy klient neplní smluvní povinnosti.

c) Tréninkové bydlení v bytech najímaných neziskovou organizací od jiných pronajímatelů. Klient je podnájemníkem, nájemníkem je nezisková organizace, pronajímatelem je obec nebo soukromý

pronajímatel.

Pokud je vaše obec ochotna poskytnout své byty pro účely tréninkového bydlení, jen pokud budete mít záruku platby nájemného, nabízí se jako vhodný tento model. Nezisková organizace získává byty do nájmu⁹ a dále je může pronajímat svým klientům. Volba klientů je záležitostí neziskové organizace a nezisková organizace se na druhé straně zavazuje platit pravidelně nájemné, ať je byt obsazený či nikoliv; mimoto garantuje náhradu škody, pokud k ní dojde. Ve spolupráci s majitelem může připravit návrhy modernizace bytu a žádosti o poskytnutí dotací – sama však žadatelem o dotace být nemůže.¹⁰ Stejně jako předchozí model, je i tento založen na prostřednictví (nezisková organizace je prostředníkem mezi vlastníkem bytu a domácností bydlící v bytě), tentokrát úplném.¹¹ Existují zde **dva možné submodely**: tréninkový byt se může po krátké době podnájmu stát klasickým nájemním bytem (nezisková organizace by po dohodě s pronajímatelem po skončení programu tréninkového

9 Některé neziskové organizace takto najímají byty nejen od obcí, ale také od soukromých vlastníků (např. ostravský Centrom, o. s., viz příklady z praxe dále).

10 I v tomto případě je role neziskové organizace v oblasti zajišťování bydlení a bytové správy větší, než bylo donedávna zvykem (nezisková organizace se musí o byt starat, zajistit výběr nájemného, účastnit se jednání týkajících se oprav a rekonstrukcí), nicméně stále se jedná, ve srovnání s nákupem vlastních bytů, o minimalistický přístup.

11 Nevýhodou tohoto modelu (kde je klient v podnájmním vztahu) je doposud nemožnost získání nároku na příspěvek na bydlení; klienti mohou pouze v individuálních případech získat výjimku a obdržet doplatek na bydlení, pokud splňují podmínky hmotné nouze. Pokud vstoupí v platnost novela zákona o pomoci v hmotné nouzi, kterou aktuálně (v červenci 2012) schválila poslanecká sněmovna, mělo by ovšem toto omezení zaniknout (nově bude namísto stávajících dvou dávek existovat jediná).

bydlení převedla svá nájemní práva na podnájemníka¹²⁾ nebo je tréninkový byt neziskové organizaci pronajat dlouhodobě pouze pro účely tréninkového bydlení, takže cílová domácnost se musí po skončení přechodného období přestěhovat do jiného trvalého nájemního bydlení.

4. Zajistěte byty pro dlouhodobé sociální bydlení¹³⁾

Tréninkové bydlení je z definice přechodným bydlením. Cílem „tréninku“ je vždy získání schopností, resp. vytvoření podmínek pro udržení samostatného nájemního bydlení. Po určené lhůtě (jednom až dvou letech), ve které klient bez vážných problémů plní stanovené podmínky, by měl obdržet od provozovatele systému potvrzení, které mu následně usnadní získat dlouhodobou nájemní smlouvu (ať již v bytě, ve kterém absolvoval „trénink“, nebo v jiném nájemním bytě).¹⁴⁾ Rovněž **dlouhodobé sociální bydlení může být poskytováno v bytech vlastněných vaší obcí, popř. neziskovou organizací na jedné straně nebo soukromým pronajímatelem na straně druhé.**¹⁵⁾

12 Takto to funguje například v Programu prevence bezdomovectví realizovaném v Ostravě Armádou spásy (viz příklady z praxe dále).

13 Popis stupně vychází do velké míry z publikace Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením: Mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: Sociologický ústav AV ČR, v.v.i., 2010.

14 Při porušení podmínek programu je s klientem rozvázána smlouva (a je mu – zpravidla – nabídnuto bydlení v nižším stupni systému).

15 Zvláštním typem tohoto stupně je tzv. garantované bydlení, které je založené na využití segmentu soukromého nájemního bydlení pro sociální účely. Soukromý pronajímatel výměnou za garantování sanace případných škod (ať již prostřednictvím speciálního garančního fondu nebo využitím komerčního pojištění proti riziku

Dlouhodobé samostatné bydlení je podmínkou integrace. Absolvování tréninkového bydlení by mělo být dostatečnou zárukou pro poskytnutí dlouhodobého samotného nájemního bydlení ze strany obcí, soukromých pronajímatelů a výhledově snad i neziskových organizací (s vlastním bytovým fondem). Mělo by, podobně jako u tréninkových bytů, jít o byty mimo sociálně vyloučené lokality s cílem zajistit odpovídající sociální mix (nepřeje-li si ovšem klient něco jiného; tento princip by neměl být dogmaticky vyžadován); obce pro tento účel mohou využít například i byty, které nebyly zprivatizovány v rámci privatizace bytových jednotek a zůstaly v majetku obce (tímto způsobem by došlo k promísení sociálního nájmu s vlastnickým typem bydlení v jednom bytovém domě). Při zajišťování trvalého nájemního bydlení jako poslední fáze integrace by neměla být volba bytu omezena pouze na obecní bytový fond (přidělení jednoho bytu s očekáváním, že nájemník by měl být za tuto nabídku vděčný), ale měla by zahrnout, podobně jako u cílených garancí pro domácnosti s dostatečnou kompetencí pro udržení dlouhodobého nájemního bydlení, rozhodně též fond soukromých nájemních bytů, který již dnes pravděpodobně tvoří hlavní formu nájemního bydlení v naší zemi. Škála nabízených bytů by tak měla být co možná nejširší, aby domácnost měla možnost výběru a skutečného návratu do plnohodnotného života.

neplacení nájemného) přistupuje na podmínky provozovatele systému – neziskové organizace (např. na podmínky netržního nájemného nebo umístění bytů mimo sociálně vyloučené lokality). Pilotní projekt garantovaného bydlení je jedním z opatření vládní Strategie boje proti sociálnímu vyloučení na období 2011–2015.

5. Formulujte pravidla (kritéria) přidělování bydlení v jednotlivých stupních

V praxi existují dva modely kritérií, na jejichž základě jsou v systémech dostupného bydlení přidělovány byty/ubytovací jednotky:

- stanovení širší sady kritérií, jež jsou různě bodově ohodnocena (pracovní skupina např. jednou za čtvrt roku vyhodnocuje, zda žadatel dosáhl počtu bodů potřebného pro postup do vyššího stupně bydlení, žadatel ovšem nemusí splnit všechna kritéria – rovněž nezáleží na tom, která kritéria splní, jedinou podmínkou je, že nasbírá stanovený počet bodů – takový typ je využíván např. v systému dostupného bydlení provozovaném městem Litvínov¹⁶).
- stanovení sady kritérií pro každý stupeň dostupného bydlení (platí, že čím vyšší stupeň, tím přísnější kritéria; žadatel v takovém systému musí splnit všechna kritéria stanovená pro ten který stupeň – tento typ je využíván např. v systému dostupného bydlení provozovaném o. s. Kotec ve městě Cheb¹⁷).

6. Zřídte pracovní skupinu, jež bude o přidělování bydlení v jednotlivých stupních rozhodovat

Pracovní skupina by měla být složená ze zástupce vedení vaší samosprávy a vedení dvou klíčových odborů obecního/městského úřadu (bytového, resp.

odboru správy majetku města, a sociálního). Zásadní je také účast zástupců místních poskytovatelů sociálních služeb relevantních pro oblast bydlení, tedy provozovatelů azylových domů a nocleháren, poskytovatelů terénních programů či sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi. Pokud bude ve vaší obci/městě realizován systém dostupného bydlení založený na úplném prostřednictví (viz výše), měl by mít provozovatel systému (nezisková organizace) při všech rozhodnutích konečné slovo. Je to totiž on, kdo nese největší rizika. S ohledem na místní specifika vaší obce/města může být vhodné, abyste přizvali zástupce soukromých vlastníků bytových fondů.¹⁸ Pracovní skupina by se měla scházet v pravidelných intervalech (odvozených od doby, na niž jsou uzavírány smlouvy v tréninkovém bydlení, což je zpravidla 3 až 6 měsíců).

Skupina na schůzích rozhoduje o tom,

- jaký stupeň bydlení bude přidělen zájemci o bydlení (u nových klientů),
- zda bude klientovi ubytovanému v některém ze stupňů prodloužena smlouva na další období (u klientů již zapojených do systému),
- zda bude klientovi umožněno postoupit do vyššího stupně systému (u klientů již zapojených do systému).

Vedle toho by pracovní skupina měla pravidelně vyhodnocovat fungování systému a – v případě potřeby – navrhnout jeho případné modifikace.

16 Viz dokument na příloženém DVD.

17 Viz dokument na příloženém DVD.

18 Především tehdy, pokud se vám podaří dojednat, že poskytnou své byty pro druhý či třetí stupeň systému dostupného bydlení.

7. Nechte vytvořit sadu smluv, jež budou tvořit právní rámec systému

V závislosti na zvolených modelech jednotlivých stupňů uvedených výše zadejte právníkům vytvoření potřebných smluv. S výjimkou smluv pro garantované bydlení (zvláštní variantu dlouhodobého sociálního bydlení) se jedná o relativně standardní smlouvy:¹⁹

- ubytovací smlouva (obec/nezisková organizace/soukromý vlastník – klient)

- nájemní smlouva (obec/soukromník – nezisková organizace či obec/soukromník – klient)
- podnájemní smlouva (nezisková organizace – klient)
- smlouva o účasti v doprovodném sociálním programu (nezisková organizace – klient)

Vzhledem k tomu, že se jedná o poměrně rozsáhlou sadu smluv, nabízí se využít předloh, které vznikly ve spolupráci některých měst a Agentury pro sociální začleňování. Pro jejich dodání kontaktujte Agenturu.

¹⁹ Příklady smluv viz přiložené DVD.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout: **videomedailon Prostupné bydlení v Litvínově**

Resocializační program – Centrom, Ostrava

Organizace Centrom, o. s., provozuje „sociální byty“ (byty pro resocializační program – program bydlení s doprovodným sociálním programem) od konce roku 2005. Organizace byty nevlastní, je jejich nájemcem. V roce 2005 získala do pronájmu deset bytů a postupně se její bytový fond zvětšoval na 26 bytů v roce 2009. Pro rok 2010 bylo organizaci nabízeno přibližně čtyřicet až padesát bytů různých pronajímatelů, což je na české podmínky nebývalé množství. Byty (primárně obecní) jsou ovšem až na výjimky umístěny ve Vítkovicích a Radvanicích, což jsou sociálně vyloučené romské lokality; dva byty jsou soukromých pronajímatelů (RPG – byty, s. r. o.) v Moravské Ostravě. Klientem organizace, tedy podnájemcem „sociálního bytu“, není pouze příjmově slabší, ale současně i sociálně vyloučená domácnost, většinou z etnických ghett. Nájemné v těchto bytech klient hradí sám, náklady neziskové organizace kromě nákladů na sociální práci představují náklady na rekonstrukci bytů při zařazení do programu (průměrně 50 000 Kč) a náklady na běžné opravy a údržbu (přibližně 20 000 Kč ročně).

www.centrom.cz

Program prevence bezdomovectví – Armáda spásy, Ostrava

Pro projekt Prevence bezdomovectví má Armáda spásy v současné době v pronájmu od městských částí Moravská Ostrava a Přívoz 25 obecních bytů, ve kterých je umístěno celkem 93 klientů s trvalým bydlištěm na území městského obvodu Moravská Ostrava a Přívoz (z toho 52 dětí). S uživateli tréninkových bytů je uzavírána smlouva o podnájmu, která je stanovena na dobu dvou měsíců (s možností prodloužení maximálně na dobu pěti let). Uživatelé od počátku samostatně uzavírají smlouvu o odběru energií. Další prodloužení podnájemní smlouvy je podmíněno řádným placením nájemného a hrazením poplatků za elektřinu a plyn. Záměrem tréninkového bydlení je zplnomocnit uživatele k osamostatnění nejenom v rámci bydlení, ale i dalšího profesního, osobního a rodinného života. Uživatelé byli v rámci projektu vedeni ke splácení dluhů, vybavení domácnosti nábytkem a základními spotřebiči a vyhledání zaměstnání v určené časové lhůtě.

<http://armadaspasy.cz/projekty.php?idp=37&lokace=ostrava>

Systém dostupného bydlení v Litvínově

Počátkem října 2009 zavedlo město Litvínov ve spolupráci s Agenturou a společností CPI byty (významným vlastníkem bytových domů na území města) systém dostupného bydlení. Inspirovalo se přitom příklady ze Slovenska. Jedná se o motivující systém nabídky dostupného bydlení pro nízkopříjmové skupiny lidí a lidí ohrožených sociálním vyloučením. Systém zahrnuje tři stupně: azylové bydlení, bydlení na městských ubytovnách a bydlení v bytech standardního typu (bytech vlastněných společností CPI byty). Žájemci nemohou požádat o bydlení jen v jednom stupni, žádají o zapojení do programu jako celku. Komise pro dostupné bydlení pak na základě přidělených bodů určuje, jaký stupeň bude zájemci nabídnut. Za první dva roky fungování systému bylo bydlení ve druhém stupni nabídnuto celkem 143 klientům, z toho 73 jich bydlení přijalo, bydlení ve třetím stupni (v nájemních bytech společnosti CPI) bylo nabídnuto 30 klientům, z nichž 26 jich bydlení přijalo. O takto přidělený byt doposud nikdo nepřišel.

<http://www.mulitvinov.cz/>

NÁKLADY

Opatření neklade nutně zvýšený nárok na investice do bytového fondu. Jde o systém, který počítá s využitím stávajících bytů a ubytovacích zařízení ve vlastnictví obce, popř. jiných subjektů (neziskových organizací nebo soukromých vlastníků). Poskytování doprovodných sociálních služeb lze financovat z následujících zdrojů:

- Dotační program Podpora terénní práce vypisovaný Radou vlády pro záležitosti romské menšiny (<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=476>)
- Dotační program Podpora koordinátorů pro romské záležitosti vypisovaný Radou vlády pro záležitosti romské menšiny (<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=476>)

- Dotační program Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce vypisovaný Radou vlády pro záležitosti romské menšiny (<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=476>)
- OP LZZ, Výzva č. 55 od r. 2014 dle schématu programového období ESF 2014–2020
- OP LZZ, výzvy v oblasti podpory 3.1 - Podpora sociální integrace a sociálních služeb. Cílem podpory je sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu ke vzdělávání a k zaměstnání, cestou zajištění a zvyšování dostupnosti, kvality a kontroly služeb.
- Dotační programy MPSV na poskytování sociálních služeb

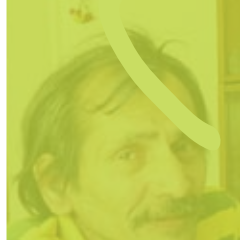
ZDROJE INFORMACÍ

- Lux, M. *Metodika „Sociální bydlení“*. Praha: SOÚ AV ČR, v.v.i., 2011.
- Lux, M., Mikeszová, M., Sunega, P. *Podpora dostupnosti bydlení pro lidi akutně ohrožené sociálním vyloučením – mezinárodní perspektiva a návrhy opatření v ČR*. Praha: SOÚ AV ČR, v.v.i., 2010, <http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-bydleni/podpora-dostupnosti-bydleni-pro-lidi-akutne-ohrozene-soc-vyl-sociologicky-ustav-av-cr-2010/download>.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Při snaze o zavádění systému dostupného bydlení ve vaší obci se můžete obrátit na:

- **Agenturu pro sociální začleňování**
Jan Snopek, odborný pracovník Agentury pro oblast bydlení
e-mail: snopek.jan@vlada.cz
tel.: 296 153 573
- **Neziskové organizace, které mají se zaváděním systému zkušenost**
(např. Centrom, o. s., Armáda spásy Ostrava)
- **Města, která mají se zaváděním systému zkušenost**
(např. město Litvínov)

Programy prevence ztráty bydlení z důvodu dluhů na nájemném

Potýká se vaše obec, stejně jako mnozí jiní vlastníci bytového fondu s problematikou dluhů na nájemném?

Na rozdíl od soukromých vlastníků se navíc pravděpodobně musíte vyrovnávat se dvěma povinnostmi, jež obcím ukládá zákon č. 128/2000 Sb., o obcích, které si však v praxi vzájemně odporují. Na jedné straně se od vás očekává, že budete v souladu s místními zvyklostmi vytvářet podmínky pro uspokojování potřeb svých občanů, mezi něž na prvním místě patří zajištění bydlení, zároveň se však od vás na druhé straně chce, abyste se o svůj majetek starali s péčí řádného hospodáře.

V souvislosti s požadavkem na propojování sociální a bytové politiky to pak mnohé obce staví před nelehké dilema. Můžete se ptát, zda máte odhlížet od problémů s udržováním adekvátního stavu bytového fondu obývaného nízkopříjmovými skupinami obyvatel a od problémů spojených s často špatnou platební disciplínou nájemníků (a akcentovat tak požadavek zajištění bytových potřeb), nebo zda naopak máte dát větší váhu požadavku péče o majetek (a odhlédnout tak od sociálního rozměru tohoto řešení).

Takto postavené dilema je zavádějící. Jestliže zjistíte, že vzniká dluh na nájemném a službách spojených s poskytováním bytu, máte prostředky k tomu, abyste situaci řešili. Prostřednictvím svých sociálních pracovníků (nebo terénních sociálních pracovníků neziskových organizací) můžete nájemci nabídnout odbornou pomoc, dohodnout splátkový kalendář a kontrolovat jeho pravidelné plnění, pomoci při plánování finančních záležitostí rodiny apod. V řadě případů tak můžete účinně předcházet ztrátě bydlení z důvodu dluhů na nájemném. Prevence je jednoznačně finančně méně nákladná než řešení následků, jež s sebou nese vystěhování. Jak ze sociálních, tak z ekonomických důvodů by proto výpověď z nájmu měla představovat až krajní řešení.

JAK NA TO

Jak již bylo zmíněno, nabízí se vám několik nástrojů, jež vám umožňují řešit problém neplacení nájemného:

1. Průběžně monitorujte placení nájemného

Zadejte příslušnému odboru (bytovému či odboru správy majetku města), popř. správci vašeho bytového fondu, aby průběžně monitoroval placení nájemného.

2. Problémy řešte bez prodlení

K případnému řešení přistupte bezprostředně poté, co některému nájemníkovi vznikne dluh. Takového nájemníka na dluh nejprve upozorněte písemně (upomínkou zaslanou poštou, popř. doručenou osobně pracovníkem správcovské firmy). Spolu s tím ho upozorněte na možné důsledky opakovaného neplacení nájemného¹ a vyzvěte jej k dodatečnému zaplacení ve stanovené lhůtě, nebo – v případě, že není schopen zaplatit – k jednání o dalším postupu. Zároveň mu zprostředkujte informace, na koho se může obrátit v případě finanční tísně a zadlužení (kontakt na dluhovou poradnu).²

¹ Pronajímatel může vypovědět nájem bez přivolení soudu, jestliže nájemník nezaplatil nájemné a úhradu za plnění spojené s poskytováním bytu ve výši odpovídající trojnásobku měsíčního nájemného a úhrady za uvedená plnění.

² K dluhovému poradenství viz příručka Dluhy.

3. Nabídněte nájemníkovi sestavení splátkového kalendáře

V případě, že nájemce v dodatečně lhůtě dlužný nájem nesplatí, nabídněte mu možnost sjednání splátkového kalendáře. Ten by měl být sestaven realisticky, tzn. tak, aby odpovídal finančním možnostem nájemníka hradit měsíční splátky souběžně s placením nájemného za další měsíce.

4. Iniciujte ustavení zvláštního příjemce dávků

V případě, že je nájemce příjemcem dávek určených na bydlení (příspěvku na bydlení, tj. dávky státní sociální podpory a/nebo doplatku na bydlení, tj. dávky pomoci v hmotné nouzi) a existuje riziko, že by je nevyužíval k účelu, k němuž jsou určeny (tzn. k placení nákladů na bydlení), můžete iniciovat ustavení zvláštního příjemce dávky.³ Prostřednictvím tohoto institutu je možné zasílat dávky určené na úhradu nájemného přímo na účet pronajímatele (v případě, že jde o nájemce obecního/městského bytu, dostane prostředky přímo vaše obec/město) a dávka se do rukou nájemce vůbec nedostane⁴. Je třeba zdůraznit, že

3 V případě, že nájemce není příjemcem uvedených dávek, je vhodné ověřit, zda by na ně neměl nárok.

4 Možnost určení zvláštního příjemce sociálních dávek předpokládá zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení v ustanovení § 102 odst. 3. Pro dávky státní sociální podpory je takový postup možný podle § 59 odst. 2 zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů; odstavec 4 tohoto paragrafu umožňuje využít tyto dávky také na úhradu dluhu na nájemném. Zvláštního příjemce dávek předpokládá rovněž nový zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, v § 40 odst. 2.

příslušný orgán⁵ může k tomuto opatření přikročit bez souhlasu oprávněné osoby (tj. nájemce či ubytovaného v případě ubytovny). K tomu je samozřejmě nutná spolupráce orgánu státní správy (Úřadu práce) a vaší samosprávy. Když například váš bytový odbor zjistí, že nájemci narůstá dluh na nájemném, a nepodaří se mu navázat s nájemcem spolupráci na řešení tohoto problému, může požádat oddělení státní sociální podpory, aby rozhodlo, že příslušné sociální dávky určené na bydlení neplatícího nájemce budou zasílány přímo na účet obce/ města, který bytový odbor určí. Orgán rozhodující o dávce postupuje dále podle příslušných právních předpisů.

Institut zvláštního příjemce by nicméně měl být využíván s rozvahou, a pokud možno pouze přechodně, tzn. jen po dobu, kdy je to nutné. Negativní stránkou jeho aplikace totiž může být zpasivnění klienta. Ten se nemusí starat o termíny placení, takže může časem ztratit přehled o náležitostech placení nájemného nebo dokonce návyk odkládat si peníze na nájem stranou.⁶ Využívání institutu by proto mělo být navázáno na upevňování kompetencí k hospodaření s peněžními prostředky prostřednictvím sociální práce.

5 Od 1. ledna 2012 je jím v případě obou dávek Úřad práce.

6 Institut zvláštního příjemce není opatřením, jež by řešilo celý problém. Dávky na bydlení totiž nepokrývají vždy celé náklady na bydlení. V takových případech musí nájemce uhradit rozdíl mezi výší dávek a výší nájmu, přestože jeho většina již byla pokryta dávkami poukázanými na účet zvláštního příjemce (pronajímatele). Jakkoli tato částka může být nízká, pokud by ji nájemce nehradil, hrozí mu nebezpečí, že mu v následujícím čtvrtletí nebude přiznán příspěvek na bydlení (a v závislosti na tom ani doplatek na bydlení), protože nebude moci doložit, že po tři předchozí měsíce řádně hradil nájemné a služby spojené s bydlením.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Program Druhá šance, Brno

Od června do října roku 2010 probíhal v Brně pilotní projekt nazvaný Druhá šance. Jeho základní myšlenka spočívala v intenzivní spolupráci mezi bytovými odbory městských částí, terénními pracovníky neziskových organizací a nájemníky, kteří již dluží jeden až dva nájmy nebo kterým zadlužení se na nájmu hrozí. Program navrhli členové pracovní skupiny pro integraci Magistrátu města Brno. Na jeho realizaci spolupracovaly neziskové organizace IQ Roma servis, o. s., příspěvková organizace Drom, romské středisko, Společenství Romů na Moravě a Romodrom. Z městských částí se do pilotní fáze programu zapojila pouze městská část Brno-střed. Bytový odbor městské části vybral více než třicet nájemníků, jejichž dluhy se k danému datu pohybovaly mezi šedesáti a sto tisíci korun. Ve všech případech šlo o předlužené nájemníky, kteří neplatili nájem několik let.

Nakonec nebyl realizován původní záměr spolupracovat především s nájemníky, kteří dluží maximálně tři měsíční nájmy a mají šanci udržet si bydlení, program přesto měl viditelné dopady:

- V průběhu trvání programu se podařilo oslovit téměř všechny vybrané nájemníky, přičemž více než polovina z nich začala platit alespoň měsíční nájem, někteří z nich i splátky dluhu.
- Částka vybraná na nájmem a splacených dluhích za uvedené období přesahovala dohromady tři sta tisíc korun.
- Někteří z nájemníků zapojených do Druhé šance spolupracovali s neziskovými organizacemi na udržení svého bydlení i po skončení pilotního programu.

Do programu Druhá šance se zapojily i další obce Jihomoravského kraje, konkrétně Břeclav, Tišnov a Zastávka u Brna.

Na program Druhá šance navázala spolupráce se Správou nemovitostí městské části Brno-střed, p. o., která spravuje více než sto bytových domů v „problémových lokalitách“ této městské části. Správa nemovitostí si zažádala o projekt z Evropského sociálního fondu v ČR, ve kterém jako partneři působí organizace Drom, romské středisko, a IQ Roma servis. Smyslem projektu je prevence zadlužení na nájmem u nájemníků spravovaných obecních domů (doprovodný sociální program). Mezi další aktivity patří předcházení ekonomické nestabilitě rodin i jednotlivců a program návratu na trh práce. Přímá práce s klienty se rozběhla začátkem května 2011.

Správa nemovitostí městské části Brno-střed, p. o.
 (www.stred.brno.cz/sprava-nemovitosti-mc-brno-stred)
 IQ Roma Servis (http://www.iqrs.cz)

NÁKLADY

Většina aktivit spadajících pod toto opatření nepředstavuje žádnou zátěž pro rozpočet vaší obce/města. Pokud jde o financování terénních pracovníků, naleznete relevantní informace v příručce věnované sociálním službám.

Na financování tohoto opatření lze využít Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, konkrétně výzvy v rámci oblasti podpory 3.1 - Podpora sociální integrace a sociálních služeb. Cílem podpory je sociální začleňování sociálně vyloučených osob a osob ohrožených sociálním vyloučením, včetně odstraňování bariér v jejich přístupu ke vzdělávání a k zaměstnání, cestou zajištění a zvyšování dostupnosti, kvality a kontroly služeb. V navazujícím programovém období budou vypisovány obdobné výzvy. Dále je možno využít dotačního programu Podpora terénní práce každoročně vypisovaný Radou vlády pro záležitosti romské menšiny.

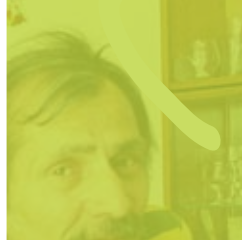
(<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?pgid=476>)

ZDROJE INFORMACÍ

- Lovriš, V. Neplacení nájmu: Řešení nemusí být drastické
(<http://moderniobec.ihned.cz/c1-20588130-neplaceni-najmu-reseni-nemusi-byt-drasticke>)
- Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení
- Zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře
- Zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi
- Metodika pro vymáhání dluhů na nájemném z bytů v domech v majetku města Brna (2010)
(<http://www.brno.cz/sprava-mesta/magistrat-mesta-brna/usek-hospodarsky/byto-vy-odbor/>)

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Neziskové organizace**, které mají s prevencí zadlužování zkušenost
(např. IQ Roma Servis)

Regulace fungování soukromých ubytoven

Možná, že se jako celá řada měst a obcí potýkáte s existencí více či méně problémových soukromých ubytoven, jež poskytují bydlení nízkopříjmovým skupinám obyvatel, kteří jsou často zároveň etnický stigmatizováni.¹

Možná rovněž patříte mezi ty místní samosprávy, jež se obávají, aby nebyly nejrůznější prázdné objekty využity právě za účelem ubytování sociálně vyloučených obyvatel.

Pokud ve vaší obci existují problémové ubytovny, můžete využít hned několik nástrojů, jež vám pomůžou alespoň částečně regulovat jejich fungování, a zmírňovat tak negativa spojená s jejich existencí a provozem.

---

¹ Ubytovny provozují také mnohé obce/města. V některých případech se s těmito zařízeními pojí stejné problémy jako s těmi soukromými. Jiným naopak není co vytknout.

Tato ubytovací zařízení jsou problémová v několika ohledech:

- Ubytovny jsou místy koncentrace sociálně vyloučených rodin a osob a vážou na sebe další negativní jevy ovlivňující širší okolí.
- Ubytovny neplní roli krizového či přechodného ubytování. Pro mnoho domácností, které fakticky nemají šanci (znovu) získat standardní nájemní bydlení, se ubytovny stále

častěji stávají bydlením dlouhodobým až trvalým, ač k tomuto účelu nejsou často uzpůsobeny. Na ubytovnách často nemají jednotlivé ubytovací jednotky vlastní sociální zařízení a kuchyni. Taková zařízení, jež neposkytují dostatek soukromí a autonomie, a v některých případech nesplňují ani základní hygienické standardy, jsou zvláště nevhodná pro dlouhodobé bydlení rodin s (malými) dětmi.

No to mi tedy řekněte, jak si můžu poradit s ubytovnou, do které soukromník stěhuje samé problémové lidi. Vždyť proti tomu jsme jako obec úplně bezmocní...

To není úplně pravda. Nabízí se celá řada možností, jak můžete postupovat. Ve spolupráci s odborem životního prostředí, stavebním úřadem, krajskou hygienickou stanicí a dalšími můžete provést na místě kontrolu, jestli jsou dodržovány všechny právní předpisy. Můžete jednat s pobočkou úřadu práce, aby zastropovala výši doplatku na bydlení, která v místě může být vyplácena a nebo můžete této ubytovně vytvořit konkurenci v podobě ubytovny, kterou bude provozovat vaše obec.

- Část sociálně vyloučených opakovaně migruje mezi různými ubytovnami, což má na rodiny (zvláště pak na jejich školou povinné děti) řadu negativních dopadů.
- Na ubytovnách (na rozdíl od azylových domů) se často ubytovaným nedostává sociálních služeb, ačkoli jde o lidi, kteří by je potřebovali.
- Bydlení na ubytovnách je v neposlední řadě často velmi drahé. Není výjimkou, že ubytovaní za jednu místnost platí dvakrát více, než kolik by ve stejném městě platili místně obvyklé (tržní) nájemné za standardní byt větších rozměrů. V případě chudých rodin tyto neúměrně vysoké náklady většinou nese stát (prostřednictvím doplatků na bydlení zasílaných často rovnou na účet ubytovatele).

Pokud ve vaší obci existují problémové ubytovny, můžete využít hned několik nástrojů, jež vám pomůžou alespoň částečně regulovat fungování ubytoven, a zmírňovat tak negativa spojená s jejich existencí a provozem. Můžete např.:

- využít možnosti kontroly dodržování právních předpisů živnostenským úřadem, cizineckou policií, krajskou hygienickou stanicí a hasiči na ubytovnách,
- zadat zmapování situace na ubytovnách,
- přijmout obecně závaznou vyhlášku o místním poplatku z ubytovací kapacity,
- vyjednat s úřadem práce zastropování výše vypláceného doplatku na bydlení lidem žijícím na ubytovnách,
- provázat bydlení na ubytovně se sociální službou, popř. začlenit ubytovny do systému dostupného bydlení,
- nahradit soukromé ubytovny zařízením obecním/městským (buďto odkoupením soukromé ubytovny, nebo kombinací tlaku na problémovou ubytovnu a zřízení nové městské ubytovny),
- vytvořit alternativní možnosti bydlení pro nízkopříjmové domácnosti (systém dostupného bydlení), pravidla přidělování nájemních bytů a koncepce bytové politiky v obci.¹

¹ Viz první tři kapitoly této příručky.

JAK NA TO

1.

Ve spolupráci s relevantními orgány státní správy proved'te kontrolu dodržování právních předpisů provozovatelů ubytoven

Ke kontrolám na ubytovnách je podle kontextu vhodné pozvat následující subjekty:¹

■ **a. Odbor životního prostředí**

Odbor zjišťuje, zda ubytovny nakládají s odpady dle zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, a zda plní povinnosti dané tímto zákonem.

■ **b. Stavební úřad**

Odbor provádí kontrolní prohlídku stavby (podle § 133 stavebního zákona)². Při kontrolní prohlídce stavební úřad zjišťuje, zejména zda je stavba užívána jen k povolenému účelu a stanoveným způsobem. Dále kontroluje:

- zda je řádně prováděna údržba stavby,
- dodržení rozhodnutí nebo jiného opatření stavebního úřadu týkajícího se stavby anebo pozemku,
- stavebně-technický stav stavby,
- zda není ohrožován život a zdraví osob nebo zvířat, bezpečnost anebo životní prostředí,
- zda provozem stavby není nad přípustnou míru obtěžováno její okolí.

1 Kontrol se mohou účastnit dále např. pracovníci oddělení sociálně-právní ochrany dětí či strážníci městské policie. Cílem kontrol by nicméně neměla být „šikana“ obyvatel ubytoven, ale regulace praktik majitelů těchto zařízení.

2 Zákon č. 183/2006 Sb., o územním plánování a stavebním řádu, v platném znění (stavební zákon).

Vedle kontrolních prohlídek stavby vykonává stavební úřad státní dozor ve věcech stavebního řádu (podle § 171 stavebního zákona). Při výkonu této působnosti dozírá na dodržování ustanovení stavebního zákona, právních předpisů vydaných k jeho provedení, jakož i na dodržování rozhodnutí vydaných na základě stavebního zákona.

■ **c. Živnostenský odbor obecního živnostenského úřadu**

Odbor zjišťuje způsobilost provozovny k účelu ubytovacích služeb, zda je její činnost ohlášena a označena dle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání.³ Odbor dále může ověřovat kapacitu lůžek a jejich obsazenost.

■ **d. Krajská hygienická stanice**

Krajská hygienická stanice na základě zákona o ochraně veřejného zdraví⁴ zjišťuje, zda má zařízení vypracované zásady předcházení infekčním chorobám a provozní řád,⁵ jak je zajišťován úklid,

3 Zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání. Podle § 17 odst. 4 je podnikatel povinen zajistit, aby provozovna byla způsobilá pro provozování živnosti podle zvláštních právních předpisů a byla řádně označena. Pro každou provozovnu musí být ustanovena osoba odpovědná za činnost provozovny; to neplatí pro automaty. Podle § 17 odst. 7 musí být provozovna trvale a zvenčí viditelně označena obchodní firmou nebo názvem nebo jménem a příjmením podnikatele a jeho identifikačním číslem, bylo-li přiděleno. Mobilní provozovna a automat musí být dále označeny údajem o sídle nebo místě podnikání nebo adrese, na které je umístěna organizační složka zahraniční osoby.

4 Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví a o změně některých souvisejících zákonů.

5 Podle § 21a jsou osoby poskytující ubytování v ubytovacích zařízeních v rámci provozované hostinské živnosti a osoba provozující živnost

manipulace s prádlem a zda se v objektu nevyskytují plísň.

■ e. Hasičský záchranný sbor

Předmětem kontrol prováděných hasiči na ubytovnách je dodržování požární ochrany a kontrola příslušné dokumentace podle zákona o požární ochraně.⁶ Kontroly mohou být tematické nebo kompletní. Kontroluje se především požární evakuační plán, směrnice, zda jsou volné a označené únikové cesty, řádné označení hlavních uzávěrů vody a plynu. Jaká dokumentace je vyžadována, je dáno mírou požárního nebezpečí (ubytovny mají většinou zvýšený stupeň ochrany).

■ f. Cizinecká policie

Podle § 167 o pobytu cizinců na území ČR⁷ je policie oprávněna vstupovat do ubytovacích zařízení za podmínek stanovených tímto zákonem, kontrolovat domovní knihy a provádět pobytovou kontrolu.

---

ubytovací služby, s výjimkou osob poskytujících ubytování v bytových domech, v rodinných domech a ve stavbách pro individuální rekreaci, povinny vypracovat provozní řád. V provozním řádu uvedou podmínky činnosti, zásady prevence vzniku infekčních a jiných onemocnění, způsob zacházení s prádlem a způsob očisty prostředí ubytovacího zařízení. Provozní řád a jeho změny předloží před jejich přijetím ke schválení příslušnému orgánu ochrany veřejného zdraví. Provozní řád je osoba povinna změnit vždy při změně podmínek pro poskytování služby.

6 Zákon č. 133/1985 Sb. (zákon o požární ochraně). Pro kontroly je dále relevantní vyhláška 246/2001 Sb.

7 Zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území ČR.

2. Zmapujte situaci na ubytovnách

Předpokladem efektivní politiky je vždy důkladná znalost situace. Pokud nedisponujete dostatkem informací o životních podmínkách na ubytovnách či o skladbě jejich obyvatel, můžete (vedle kontrol prováděných výše uvedenými orgány státní správy) nechat zpracovat zmapování situace na ubytovnách. V závislosti na množství ubytoven nacházejících se na území vaší obce/města a také na předpokládané podrobnosti mapování můžete tento úkol svěřit zaměstnancům obce/města nebo jej můžete provést ve spolupráci s místními neziskovými organizacemi či jej můžete svěřit externímu subjektu, který má s obdobnými zakázkami zkušenosti. Přehled ukazatelů, jež je vhodné sledovat, naleznete v dokumentu Mapování ubytoven na příloženém DVD.

3. Přijměte obecně závaznou vyhlášku o místním poplatku z ubytovací kapacity

Jako další vhodné opatření v souvislosti s regulací komerčních ubytoven doporučujeme, aby vaše obec/město schválila obecně závaznou vyhlášku o místním poplatku z ubytovací kapacity.⁸ Poplatek může být symbolický (např. 1–5 Kč na osobu a den) nebo vyšší. Tento nástroj může být přínosný v několika ohledech:

---

8 Příkladem města, jež přijalo obecně závaznou vyhlášku o místním poplatku z ubytovací kapacity s cílem získat kontrolu nad komerčními ubytovnami, je Kladno. Jeho vyhláška z roku 2011 je zařazena na příloženém DVD.

- získáte lepší přehled o obsazenosti ubytoven, skladbě jejich obyvatel a o jeho vývoji (v souvislosti s výběrem poplatku musí majitel ubytovny úředníkům města umožnit nahlížet do knihy ubytovaných),
- snížíte pronajímatelům zisky z ubytování chudých lidí, jež jsou většinou placeny státem prostřednictvím doplatku na bydlení (což společně se zastropováním výše vypláceného doplatku na bydlení – viz níže – může přispět k tomu, že někteří podnikatelé přehodnotí svůj záměr otevřít ubytovnu),
- zároveň získáte do rozpočtu alespoň minimální prostředky za lidi, kteří často nemají trvalé bydliště ve městě, kde jsou ubytováni a jehož (nejen) sociální služby přitom využívají.

4. Pokud příslušný Úřad práce nezastropoval výši vypláceného doplatku na bydlení, jednejte s ním o této možnosti

Doplatek na bydlení, jež mohou získat lidé žijící v ubytovně, pokud jsou Úřadem práce vyhodnoceni jako případ hodný zvláštního zřetele⁹, je nenárokovou dávkou. Je tedy na orgánu pomoci v hmotné nouzi, zda po zvážení příčin, proč osoba používá dlouhodobě jinou než nájemní formu bydlení, dávku přizná, či nikoliv, popř. v jaké výši.

K 1. lednu 2012 došlo ke stanovení maximální možné výše vyplácených doplatků na bydlení v případech hodných zvláštního zřetele. Zákon nově

stanoví, že v případech užívání jiné než nájemní nebo vlastnické formy bydlení (tzn. v ubytovnách, popř. podnájmech) je možná úhrada nákladů na bydlení maximálně do výše normativních nákladů podle zákona o státní sociální podpoře.¹⁰ Změna, již přinesla citovaná novela zákona o pomoci v hmotné nouzi, ovšem není v žádném případě dostatečná.¹¹

Ministerstvo práce a sociálních věcí již v roce 2010 orgánům pomoci v hmotné nouzi (jimiž tehdy byly obce) doporučilo, aby při stanovení výše doplatku na bydlení v případech hodných zvláštního zřetele u částek vyjadřujících celkový náklad na bydlení používaly výše úhrady,

¹⁰ Viz § 34 odst. 1 písmeno c) zákona č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi (viz tabulka Normativní náklady na bydlení).

¹¹ Proč není uvedené zastropování výše doplatku prostřednictvím normativních nákladů na bydlení dostatečné? Např. v ubytovnách ve Varnsdorfu (městě s patnácti tisíci obyvatel) platili dosud dospělí zhruba 3 000 Kč na osobu, děti polovinu. Čtyřčlenná rodina tak za jednu místnost o několika metrech čtverečních platila kolem 9 000 Kč. To znamená, že pronajímatel by teoreticky mohl přistoupit ke zdražení ubytování, protože normativní náklady (a tedy „strop“ pro výplatu doplatku na bydlení) pro čtyřčlennou domácnost ve městech s počtem obyvatel přes deset tisíc obyvatel činí 11 862 Kč. Jak ale ukazuje mapa nájemného Ministerstva pro místní rozvoj ČR, místně obvyklé nájemné za standardní byt (tj. byt s vlastní kuchyní a příslušenstvím) střední velikosti (40 až 70 m²) v roce 2011 činilo 3 036–3 354 Kč. Byť částka v mapě nájemného nezahrnuje náklady za energie a služby, ale jen tzv. čistý nájem, můžeme konstatovat, že i po novelizaci umožňuje zákon o pomoci v hmotné nouzi vlastníkům ubytoven inkasovat více než dvojnásobek částky, kterou by lidé platili ve stejné obci/městě za výrazně větší, kvalitnější a v neposlední řadě právně jistější (tj. chráněnější) bydlení!

⁹ Ust. § 33, odst. 5 zákona o pomoci v hmotné nouzi.

Následující tabulka zobrazuje normativní náklady na bydlení v bytech užívaných na základě nájemní smlouvy, jež byly stanoveny pro rok 2012 (platné od 1. 1. 2012 do 31. 12. 2012 v Kč měsíčně)

Počet osob v rodině	Počet obyvatel obce				
	Praha	nad 100 tis. obyvatel	50 000–99 999 obyvatel	10 000–49 999 obyvatel	do 9 999 obyvatel
1	7 068	5 616	5 352	4 563	4 379
2	10 144	8 157	7 796	6 715	6 464
3	13 813	11 214	10 742	9 330	9 001
4 a více	17 269	14 135	13 565	11 862	11 466

kteřá je v místě obvyklá u obdobného zařízení, popřípadě bytu. Za obdobné zařízení lze považovat azylový dům pro matky s dětmi (popř. pro rodiny), jenž se nachází ve vaší obci/městě či blízkém okolí.¹² Jeho ceny můžete použít pro stanovení stropu výše vypláceného doplatku na bydlení.

Jak můžete ve věci zastopování postupovat?¹³

- V prvé řadě musíte vyjednat spolupráci s místně příslušným Úřadem práce.
- Mějte vždy na paměti zájem nízkopříjmových domácností, pro které je bydlení na ubytovně často v podstatě jedinou možností. Ke snahám o regulaci výše vyplácených doplatků na bydlení proto musí být přistupováno s rozmyslem a citlivě (tak, aby výsledkem nebylo další zhoršení ekonomické situace domácností žijících v ubytovnách, nebo dokonce rodiny bez přístřeší vystěhované z ubytoven

¹² Např. Azylový domů Střediska křesťanské pomoci v Horních Počernicích (městské části Praha 20) účtuje 70 Kč za dospělou osobu a den a 40 Kč za dítě a den. Matka se dvěma dětmi tak v uvedeném zařízení za měsíc pobytu zaplatí 4 650 Kč. Normativní náklady na bydlení pro tři osoby jsou přítom v Praze 13 813 Kč. Tolik by teoreticky mohl Úřad práce při stávajícím zastopování proplácet uvedené domácnosti za náklady na bydlení.

¹³ Ministerstvo práce a sociálních věcí připravilo v roce 2012 transformaci dávek na bydlení. Ta by měla v budoucnu značně omezit možnosti majitelů soukromých ubytoven vydělávat na bydlení chudých. Lidem v jiných formách bydlení než nájemní totiž bude nový příspěvek na náklady na bydlení vyplácen v mnohem nižší výši, než kolik v současnosti často (v případě, že jsou uznáni za případ hodný zvláštního zřetele) dostávají prostřednictvím doplatku na bydlení.

poté, co nebudou schopny prostřednictvím sníženého doplatku za ubytování zaplatit).¹⁴

- Doporučujeme nejdříve provést alespoň základní zmapování situace v oblasti sekundárního trhu s bydlením (ubytovacích zařízení). Přihlížejte k místním specifikům (např. poptávka po substandardním ubytování ze strany zahraničních dělníků).
- Regulaci výše vypláčeného doplatku zkuste předjednat s vlastníky ubytovacích zařízení.
- Začněte u ubytovacích zařízení vlastněných vaší obcí/městem.
- V případě soukromých ubytoven zvažte propojení zastropování s celkovou kontrolou ubytovacího zařízení (viz výše).

14 Když město Kutná Hora přistoupilo v roce 2011 k zastropování výše doplatků vypláčených v případech hodných zvláštního zřetele, setkalo se s dvojitou reakcí. V případě ubytoven, kde tvořili většinu ubytovaných zahraniční dělníci a jen několik málo sociálně slabých rodin, ponechali i po zastropování cenu bydlení na původní výši (přesahující „stropní“ výši vypláčeného doplatku). Sociálně slabým domácnostem tak nezbylo nic jiného než rozdíl mezi doplatkem a cenou dopláct z jiných zdrojů nebo si hledat jiné bydlení. Jiná byla reakce majitelů ubytoven, kde většinu ubytovaných tvořily sociálně slabé domácnosti. Ti se prý změně „přizpůsobili“ a snížili cenu za ubytování. Před zastropováním někteří z nich vybírali až 5 500 Kč za osobu, po něm snížili cenu až o tisíc korun. Žádný z klientů oddělení pomoci v hmotné nouzi se vůči rozhodnutí o přiznání doplatku (a jeho výši) neodvolal. Dle pracovníka sociálního odboru je výše doplatku klientům lhostejná, protože peníze jsou poukázovány rovnou na účet majitelů ubytoven.

5. Iniciujte provázání bydlení na ubytovně se sociální službou, popř. začlenění ubytovny do systému prostupného bydlení

Pokuste se zprostředkovat spolupráci mezi poskytovateli sociálních služeb (konkrétně terénních programů či sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi) a majitelů ubytoven (viz kapitola Systém prostupného bydlení).

6. Nahraďte soukromou ubytovnu obecním/městským ubytovacím zařízením

Nabízejí se dvě varianty tohoto opatření:

- Jednak můžete odkoupit soukromou ubytovnu a provozovat ji za nových podmínek jakožto obecní/městské zařízení (poskytující finančně dostupné a důstojné dočasné/krizové bydlení provázané se sociální službou, jejímž cílem je co nejrychlejší návrat ubytovaných do standardního bydlení),
- jednak se můžete pokusit kombinací tlaku na vlastníka problémové ubytovny (prostřednictvím výše popsaných nástrojů) a zřízení vlastního (obecního/městského) ubytovacího zařízení přimět vlastníka k uzavření soukromé ubytovny.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Zastropování výše doplatku na bydlení vypláceného majitelům ubytoven ve výši ceny za pobyt v azylovém domě praktikuje např. Úřad práce v Chomutově.

<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp/ulk/kop/chomutov>

NÁKLADY

S výjimkou mapování situace na ubytovnách (je-li zadáno externímu subjektu) nejsou opatření zaměřující se na regulaci fungování soukromých ubytoven spojena s žádnými mimořádnými nároky na městský rozpočet.

ZDROJE INFORMACÍ

- Doporučení pro obce a města pro předcházení tvorby a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit se zdůrazněním zajištění potřeby bydlení,
http://www.ochrance.cz/uploads/tx_odlistdocument/Doporučení_socialni_vyloučení.pdf.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- Kontroly na ubytovnách lze konzultovat s jednotlivými místně příslušnými orgány státní správy.
- O zastropování výše vypláceného doplatku na bydlení jednejte s **vedením místně příslušného kontaktního pracoviště Úřadu práce**.

Institut domovníka a domovní řády

Může se stát, že se v sociálně vyloučených lokalitách na území vaší obce/města potýkáte s problémy spojenými s údržbou nemovitostí, nedaří se vám bránit jejich poškození, nájemníci domů ani sousedé se necítí bezpečně a sousedské vztahy nejsou příliš funkční. Jako jedno z možných řešení této situace se nabízí zavedení domovnictví a/nebo domovní správy.

Smyslem zavedení domovnictví v sociálně vyloučené lokalitě je především zajištění pořádku v domě a jeho okolí, zamezení znehodnocování nemovitosti, ale také zvýšení pocitu bezpečí nájemníků a vytvoření si lepšího vztahu k místu, kde žijí. Pokud se podaří zapojit do brigád a dobrovolných aktivit větší počet nájemníků, zlepší se sousedské vztahy a místo i jeho obyvatelé se oživí.

Vhodnými kandidáty/kandidátkami na výkon funkce domovníka/domovnice jsou osoby důvěryhodné a aktivní, jež jsou autoritou v místním společenství, jsou zodpovědné a důsledné. Pracovní náplň domovníka určuje jeho zaměstnavatel (majitel či správce domu) nebo domovník vykonává funkci dobrovolně a pak se může s majitelem na určení náplně práce podílet místní poskytovatel sociální služby i samotní nájemníci.

Domovník může vykonávat funkci údržbáře, dohlížet na technický stav a pořádek v domě, zprostředkovávat komunikaci nájemníků s dalšími subjekty (majitelem domu, správcovskou firmou, relevantními odbory městského úřadu, policií, sociálními pracovníky atd.). Dále může být úkolem domovníka výkon dohledu v domě a okolí, kontrola užívání bytů a technického stavu, hlášení závad, údržbářské práce, ale i organizace svépomocných akcí.¹ Náplň práce musí být osobám, jež budou funkci vykonávat, jasně určena a vysvětlena. Profesionální domovníci by měli být proškoleni úměrně náplni a rozsahu práce, vhodná je podpora sociálního/komunitního pracovníka.

Možné náplně činnosti domovníka:

Zprostředkovatel informací

- informování nájemníků, zprostředkování kontaktu mezi nájemníky a majitelem nemovitosti (obousměrné tlumočení požadavků)

Běžný dohled

- dohled nad udržováním čistoty ve společných prostorách domu, na dvoře/zahradě, v místě uložení odpadních nádob, dohled nad plněním úklidových služeb
- bránění vandalismu, kontrola dodržování domovního řádu
- monitoring výskytu cizích osob v domě, zamykání domu, vpouštění cizích osob jen na požádání, monitoring pohybu po lokalitě, přivolání Policie ČR, Městské policie či rychlé záchranné pomoci

Kontrola užívání bytů, technického stavu a hlášení závad

- včasné hlášení závad vybavení a zařízení bytů
- kontrola a případné ohlášení neoprávněné manipulace s měřidly (černé odběry)
- kontrola počtu osob užívajících byt pro potřeby vyúčtování služeb, hlášení případné neoprávněné manipulace s byty (neoprávněné vniknutí do volného bytu, neoprávněná výměna bytu, užívání bytu nehlášenými osobami atp.)
- spolupráce při provádění odečtů měřidel a při dalších akcích dle pokynů správce

¹ Detailně viz dále.

Údržbářské práce

- drobné údržbářské činnosti (výměny žárovek, drobné opravy klik, zámků, poštovních schránek atp.), kontrola funkčnosti osvětlení a technického vybavení (výťahy, zvonky, domovní telefon, osvětlení před domem), znalost hasicího systému domu, hlavních uzávěrů vody a plynu
- hlášení vzniklých závad a havárií správci objektu, komunikace s technikem, hlášení akutních havárií v době mimo pracovní dobu správce určené havarijní službě
- organizace (či podíl na organizaci) úklidu společných prostor

Svépomocné akce, společné brigády

- úklid společných prostor, výmalba schodiště a chodby, drobné opravy (spravení omítky, dveří atp.)
- úklid a úprava venkovních prostor (dětské hřiště, posezení, klepadla koberců, úprava zeleně před domem)
- ošetření místa s nádobami na odpad

JAK NA TO

Postup pro zavedení domovnictví a ustavení domovního výboru, jak je popsán níže, může variovat podle konkrétních podmínek v jednotlivých lokalitách. Návod je vodítkem pro facilitátora (nejčastěji komunitního nebo terénního pracovníka).

1.

Vytvořte přípravnou skupinu a v jejím rámci hrubou představu o podobě opatření.

Požadavek na zavedení domovníka v lokalitě může vzejít z iniciativy majitele bytového domu či jeho správce, od nájemníků či pracovníků poskytujících v místě sociální služby. Je vhodné zformovat přípravnou skupinu (za účasti vlastníka domu, popř. jeho správce, místních poskytovatelů sociálních služeb atd.), která vytvoří rámcovou představu o podobě opatření a naplánuje jeho realizaci.

2.

Vyberte osobu (osoby) na funkci domovníka.

Vhodné kandidáty na domovníky (splňující výše uvedená kritéria) vytipují členové přípravné skupiny.¹

¹ V případě, že je vybíráno více domovníků, je vhodné, aby šlo o zástupce různých rodin.

3. Svolejte shromáždění nájemníků a zorganizujte volbu domovníka a domovního výboru.

Následně svolte shromáždění všech obyvatel domu,² kde přítomné informujte o funkci domovníctví a domovního výboru. Vysvětlete, čemu mají domovníci a domovní výbor lokality a jejím obyvatelům sloužit, jaká zlepšení díky nim mohou očekávat. Upozorníte obyvatele, že půjde o jejich vlastní samosprávnou aktivitu, „zvenku“ pouze podporovanou. Následně zorganizujte volbu domovníka/domovníků. Informujte nájemníky o dalších plánech a o možnosti podílet se na nich tak, že se stanou členy domovního výboru (dobrovolné aktivní skupiny nájemníků, která pojmenovává problémy a potřeby lokality, plánuje a organizuje svépomocné akce). Vybrané domovníky následně důkladně seznamte s náplní činnosti,³ aby mohli začít brzy pracovat.

4. Svolejte první schůzi domovního výboru.

První schůzi domovního výboru svolte nedlouho (týden či čtrnáct dnů) po jeho zformování. Seznamte členy blíže s funkcemi výboru:

- identifikace problémů a potřeb komunity,
- zhodnocení dostupných zdrojů a možností obyvatel,
- určení oblastí, kde budou potřebovat podporu zvenku.

² Shromáždění nájemníků nebo alespoň zástupců každé z domácností se schází v pravidelných intervalech (jednou za měsíc či dva měsíce).

³ Domovníci by rovněž měli vědět, na koho se v případě potřeby obrátit.

Pokud se členové shodnou na potřebě zpracování (nového) domovního řádu, může domovní výbor pod vedením facilitátora vytvořit jeho návrh.

5. Svolejte druhé shromáždění nájemníků a učiňte první kroky ke společné akci.

Na druhém shromáždění s nájemníky prodiskutujte problémy a potřeby lokality, jež identifikovali členové domovního výboru. Po dohodě s majitelem domu (který by měl být členem přípravné skupiny) představte a diskutujte nový domovní řád. Předložte nájemníkům návrh první společné aktivity a vyzvěte je k podílení se na její realizaci. Může jít např. o opravu a vymalování společných prostor v domě, úklid dvora a venkovního prostoru, vytvoření posezení a hřiště venku. První společná brigáda by měla mít viditelné výsledky.

6. Svolejte druhou schůzi domovního výboru.

Schůzi by měla předcházet dohoda s vlastníkem domu na podpoře připravované svépomocné akce. Plánujte s výborem postupy, navrhujte dílčí kroky. Členové by si postupně měli rozdělit role a odpovědnosti. Výstupem schůze by měl být konkrétní plán společné akce, způsob informování a zapojení co největšího počtu nájemníků.

7. Svolejte třetí shromáždění nájemníků a realizujte svépomocnou akci.

Tyto dvě události (shromáždění a svépomocná akce) by na sebe měly přímo navazovat. Na shromáždění nájemníkům představte záměr společné akce. Měli by souhlasit se svou účastí. Diskutujte s nimi o užitečnosti akce a jejím přínosu pro ně samotné. Dohodněte se na konkrétním termínu konání. Samotná realizace by měla být vedena domovníkem a členy domovního výboru, příp. dalšími aktivními nájemníky.

8. Oslavte společně vykonané dílo.

Oslava společně vykonaného díla je nezbytnou součástí akce. Posiluje sousedské vztahy a motivuje k další práci na rozvoji místního prostředí.

9. Zhodnoťte akci a naplánujte další schůzi domovního výboru.

Svolejte třetí schůzi domovního výboru a zhodnoťte společně průběh akce, její úspěchy, neúspěchy, přehnaná očekávání a naopak prozatím nevyužitě možnosti místních obyvatel. Diskutujte další problémy a potřeby lokality, cíle a možnosti řešení. Pojmenujte podpůrné a brzdicí faktory. Sestavte seznam zdrojů pomoci (známí lidé, doporučení na úřadě, místní obyvatelé). Sestavte plán plnění dílčích cílů. Vytvořte plán oprav (svépomocných i odborných), který předložíte majiteli.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Domovnictví v Zengrově ulici, Kolín

V lokalitě Zengrovka bylo domovnictví zavedeno v roce 2008. Podnět pro zřízení samosprávy vzešel od obyvatel lokality. Spolupráce domovní samosprávy a města byla formalizována na komunitním setkání v lednu 2009, kde byla uzavřena dohoda o postupu přidělování bytů. Původním záměrem bylo zamezení přistěhování problémových rodin do lokality. Tento cíl je díky novému systému přidělování bytů naplňován a domovní samospráva se postupně stala zprostředkovatelem komunikace nájemníků s městem, díky níž se podařilo domy v lokalitě sanovat. Díky domovní samosprávě byly provedeny některé opravy, instalovány mříže a odpadkové koše na ulici, zřízena klubovna pro děti a hřiště. U nájemníků je podporována co největší samostatnost při údržbě a fungování domů. Činnost domovní samosprávy je dohlížena a podporována sociálními pracovníky z komunitního centra Zengrovka provozovaného o. s. Prostor.

Dlužníci nemají nárok na jakoukoli opravu v bytě. Při soudní výpovědi z bytu je rodině poskytnut na dva měsíce holobyt, pokud nájemníci dluh uhradí a složí novou kauci, je jim znovu přidělen městský byt.

Systém přidělování bytů: Město předá domovní samosprávě seznam žadatelů o přidělení bytu, ze kterého domovníci vybírají jednoho kandidáta. O vybraném kandidátovi následně rozhoduje tajné hlasování všech obyvatel domu. Pokud není navržený kandidát schválen, probíhá celý proces znovu. Žadatel musí splňovat několik základních podmínek: trvalé bydliště v Kolíně, zaměstnání a schopnost platit, bezdlužnost. Město tímto způsobem od zavedení opatření přidělilo 25 bytů a situace v lokalitě je nyní stabilizovaná. Popsaný systém přidělování bytů bude zrušen spolu se zavedením záslužného systému podpory bydlení mimo lokalitu, jenž je připravován v roce 2012.

www.os-prostor.cz

NÁKLADY

Opatření je finančně nenáročné, je založeno na svépomocných aktivitách nájemníků. Náklady vycházejí z rozsahu činnosti, kterou domovník vykonává, a také z toho, jestli pracuje jako dobrovolník, nebo je zaměstnancem obce/města či správcovské firmy, a také jestli ho podporuje sociální nebo komunitní pracovník. Domovníci zpravidla vykonávají činnost v rámci hlavního pracovního poměru, dohody o provedení práce nebo může jít o dobrovolnickou činnost.

Předpokládá se, že náklady na drobné opravy (ve společných prostorách domů) včetně zajištění materiálu hradí majitel nemovitosti v rámci běžné správy domu.

Prostředky k financování lze získat z dotací Rady vlády pro záležitosti romské menšiny (RV ZRM, Dotační program Prevence sociálního vyloučení a komunitní práce),

Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ) oblasti podpory 3.3 a 2.1, který umožňuje zřídit dotovaná pracovní místa. Další možností je využití dotací Programu prevence kriminality a extremismu – Úsvit (bod 6 – domovník) Ministerstva vnitra ČR či z dotací soukromých nadací. Finanční podporu může poskytnout majitel nemovitosti, domovník může být zaměstnancem správy nemovitostí nebo sociální firmy.

ZDROJE INFORMACÍ

- <http://www.zengrovka.cz/>
- <http://www.darjav.webgarden.cz/komunitni-programy>
- http://www.ckrkosice.sk/wp-content/2009/05/brozura_seminar_vymeny_skusenosti_web_verzia.pdf
- <http://www.socialniprojekty.cz/?p=1592>
- rozhlasový rozhovor s domovníkem:
<http://romove.radio.cz/mp3/orv12-06-16b.mp3>
- Schuringa, L. *Komunitní práce a inkluze Romů*. Ostrava: Radovan Goj, 2007.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- Občanské sdružení Prostor (www.os-prostor.cz)

Úvod

Motto:

Sociální začlenění, jež se nemůže opřít o začlenění profesní, je odsouzeno k věčnému začleňování, Jan Keller

Úspěšné zapojení na trh práce je klíčovým předpokladem sociálního začleňování obyvatel sociálně vyloučených lokalit. V některých sociálně vyloučených lokalitách dosahuje **míra nezaměstnanosti 90 až 100 procent**. Velmi často se jedná o **dlouhodobou či opakovanou nezaměstnanost**, která má vážné dopady nejen na obyvatele těchto lokalit, ale i na celou obec. Vedle jejich chudoby jde také o sociální důsledky (dlouhodobě nezaměstnaní jsou vyloučeni ze zapojení do společenského i ekonomického života obce) a psychické důsledky (tito lidé postupně **rezignují na další hledání práce, ztrácejí pracovní návyky, podléhají závislostem** aj.). To vše zároveň vede ke stále se snižujícím šancím na jejich opětovné zapojení na trh práce. Často tak u obyvatel sociálně vyloučených lokalit můžeme hovořit o faktické nezaměstnatelnosti.

Nezaměstnanost má také značný regionální rozměr. V místech, kde přesahuje 15–20 procent, převyšuje poptávka po volných pracovních místech několikanásobně nabídku. Za této situace se lidé ze sociálně vyloučených lokalit na trhu práce uplatní jen velmi složitě.

Pokud lidé ze sociálně vyloučených lokalit pracují, je jejich pozice na trhu práce většinou marginální. Vykánávají především **sezonní a příležitostné práce**, které se často zakládají na nechráněných pracovních vztazích. Tato forma práce je spojena vedle nízkých výdělků s **neustálým rizikem ztráty pracovního místa**. Zaměstnanecké poměry na dobu neurčitou jsou v případě obyvatel sociálně vyloučených lokalit naprosto výjimečné.

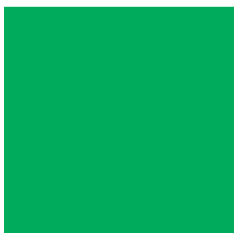
Dlouhodobě nezaměstnaní obyvatelé sociálně vyloučených lokalit si tak postupně vytvářejí alternativní životní strategie, pomocí kterých zajišťují svoji obživu. Jako zdroj obživy mají sociální dávky, zadlužují se, pracují „na černo“ a podobně. Tyto problémy jsou přitom vzájemně provázané: například zadluženost působí jako překážka pro získání formálního zaměstnání. Jakmile totiž zadlužený člověk přijme formální pracovní poměr, stává se značná část jeho mzdy předmětem vymáhání dluhů. Proto je pro něj neformální zaměstnání v tomto ohledu výhodnější strategií. Spolu s tím podceňují význam vzdělání a práce za mzdu, orientují se na přítomnost atd. Tyto strategie jsou v prostředí sociálně vyloučených lokalit postupně upevňovány a předávají se z generace na generaci.

Mezi **vnější příčiny vysoké nezaměstnanosti** obyvatel sociálně vyloučených lokalit patří zejména demotivující sociální systém, nedostatečně efektivní využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, malá flexibilita v oblasti pracovněprávních vztahů a především v oblasti odměňování, ale také různé formy diskriminace na trhu práce.

Mezi **vnitřní příčiny vysoké nezaměstnanosti** lze zařadit zejména nedostatečnou kvalifikaci a nízkou úroveň vzdělání, ztrátu pracovních návyků, nedostatečné sociální kompetence a předlužení.

V této příručce vám představíme možnosti, jak ve vaší obci zavést některé nástroje, jež by pomohly aktivizovat dlouhodobě nezaměstnané, obnovily u nich pracovní návyky a dokázaly je vrátit zpět na trh práce. Jsou mezi nimi například vhodné využívání **veřejné služby** a její návaznost na následné pracovní uplatnění (tzv. **prostupné zaměstnávání**), promyšlené **využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti** (v závislosti na potřebách místního trhu práce a profilace uchazečů o zaměstnání), **pracovní a kariérové poradenství**, **využívání institutu zvláštní podmínky při zadávání veřejných zakázek**, **sociální podnikání**, realizace **projektů na podporu zaměstnanosti** a další.

Veřejná služba

Možná se ve vaší obci nachází řada dlouhodobě nezaměstnaných osob, které jsou závislé na sociálních dávkách a postupně ztrácejí pracovní návyky a dovednosti.

Zároveň byste rádi ušetřili část prostředků na výdaje za služby, které jako obec musíte pro svoje občany zajišťovat. V tom případě vám doporučujeme spolupracovat s Úřadem práce ČR a umožňovat osobám, které se nacházejí v hmotné nouzi nebo jsou v evidenci uchazečů o zaměstnání, výkon veřejné služby.

Osobám, které se ve výkonu veřejné služby osvědčí, je potřeba ve spolupráci s Úřadem práce ČR pomáhat v uplatnění na trhu práce.

Veřejná služba (VS) je aktivizačně-motivační opatření sledující zejména obnovení či získání pracovních návyků u osob, které o tyto návyky přišly či jsou ohroženy jejich ztrátou. Veřejná služba má i důležitý sociální rozměr, podporuje sociální začleňování, zvyšuje participaci nezaměstnaných na životě obce či komunity.

Institut veřejné služby byl zaveden v květnu 2009, mimo jiné také z podnětů mnoha starostů, kteří chtěli pro obec využít pracovního potenciálu osob dlouhodobě závislých na sociálních dávkách. Do konce roku 2011 byla organizace veřejné služby v kompetenci obcí a bylo čistě na jejich rozhodnutí, zda budou veřejnou službu organizovat, či nikoli.

V rámci Sociální reformy I. bylo k lednu 2012 organizování veřejné služby převedeno do kompetence Úřadu práce ČR, jak upravuje novela zákona o pomoci v hmotné nouzi a novela zákona o zaměstnanosti. Zároveň se rozšířil okruh lidí, pro které je veřejná služba určena. Zatímco do konce roku 2011 ji vykonávaly pouze osoby v hmotné nouzi (které si odpracováním 30 a více hodin měsíčně mohly navýšit příspěvek na živobytí), v novém pojetí se veřejná služba chápe jako jeden z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti cílený především na dlouhodobě nezaměstnané (přičemž původní bonifikace jejího výkonu ve formě navýšení příspěvku na živobytí byla zrušena).

JAK NA TO

1.

Chcete-li ve vaší obci realizovat veřejnou službu, **vytipujte** společně s místními příspěvkovými organizacemi a nestátními neziskovými organizacemi **místa vhodná pro výkon veřejné služby**. Veřejná služba by však nikdy neměla nahrazovat placenou práci (není přípustné nahrazování kmenových zaměstnanců vykonavateli veřejné služby).

2.

Kontaktujte příslušného krajského koordinátora veřejné služby na krajské pobočce Úřadu práce ČR,¹ případně pracovníka kontaktního pracoviště Úřadu práce ČR,² a vyjednejte s ním konkrétní podmínky spolupráce (domluvte se na způsobu úhrady pojištění vykonavatelů, na způsobu výběru uchazečů o zaměstnání do výkonu veřejné služby, na hodnocení vykonavatelů apod.). Uzavřete rámcovou smlouvu³ (krajská pobočka Úřadu práce ČR může uzavřít rámcovou smlouvu

1 Kontakty na krajské pobočky Úřadu práce ČR: <http://portal.mpsv.cz/upcr/kp>, kontakty na koordinátory veřejné služby viz příloha Krajský koordinátoři VS.

2 Dle informací krajské pobočky Úřadu práce v Ústí nad Labem se budoucí realizátoři veřejné služby mohou v Ústeckém kraji obracet přímo na pracovníky kontaktních pracovišť Úřadu práce ČR. Není tudíž nutné kontaktovat krajské koordinátory veřejné služby.

3 Vzory smluv viz přílohy. Písemná smlouva obsahuje podmínky vedení evidence osob vykonávajících veřejnou službu (evidence obsahuje základní údaje o těchto osobách včetně informací o zahájení výkonu veřejné služby, o jejím ukončení a její hodnocení), udělování závazných pokynů při výkonu veřejné služby a zabezpečování kontroly výkonu veřejné služby.

o realizaci veřejné služby také s příspěvkovou organizací obce, místní nestátní neziskovou organizací apod.).

3.

Podílejte se na výběru uchazečů o zaměstnání do výkonu veřejné služby (např. v rovině požadavků na kvalifikaci, požadavku specifických dovedností apod.).

4.

Při hodnocení vykonavatelů veřejné služby se **snažte drobná porušení podmínek VS řešit vlastními silami**, například domlu-

vou, případně spolupracujte s referentem agendy zaměstnanosti nebo hmotné nouze nebo sociálním pracovníkem Úřadu práce ČR či sociálním pracovníkem místní nestátní neziskové organizace. Lze tak účinně předcházet sankčnímu vyřazení vykonavatelů veřejné služby z evidence uchazečů o zaměstnání.

5.

Nastavte ve vaší obci systém tzv. prostupného zaměstnávání – snažte se úspěšným vykonavatelům veřejné služby ve spolu-

práci s kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR a dalšími lokálními partnery (nestátní neziskové organizace, zaměstnavatelé apod.) pomáhat zajistit následné pracovní uplatnění, a to i s vhodným využitím nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.⁴ Dlouhodobý výkon veřejné služby není pro vykonavatele přínosem, maximální délka výkonu veřejné

⁴ Při výběru nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti je důležité zvážit také riziko zaměstnání kratšího než jeden rok, které nezakládá nárok na podporu v nezaměstnanosti, a dále riziko nemotivujícího příjmu, který je nižší nebo ve stejné výši jako příjmy ze sociálních dávek.

služby by měla být 3 měsíce s možností maximálně jednoho opakování v průběhu 12 měsíců. Během této doby je nezbytné s nezaměstnaným pracovat tak, aby byl připraven na vstup na trh práce (tuto přípravu může zabezpečovat pracovník kontaktního pracoviště Úřadu práce ve spolupráci s nestátní neziskovou organizací či sociálním pracovníkem obce). Po uplynutí 3 měsíců byste měli společně vyhodnotit, zda bude uchazeč ve veřejné službě pokračovat, zda tato plní svůj účel, případně zda je vhodné u konkrétního uchazeče použít jiné nástroje aktivní politiky zaměstnanosti.⁵

6.

Zvažte založení sociálního podniku, kde by úspěšní vykonavatelé veřejné služby nacházeli uplatnění.

Sociální podnik může poskytovat jak stálá, tak dočasná pracovní místa (tzv. tranzitní sociální podnik).⁶

⁵ Bude-li v budoucnu zavedeno tzv. zónové zprostředkování zaměstnání, jehož smyslem je profilace uchazečů o zaměstnání již při vstupu do evidence Úřadu práce ČR a možnost poskytovat služby dle individuálních potřeb, budou do výkonu veřejné služby přijímáni již jen takoví uchazeči o zaměstnání nebo příjemci dávek hmotné nouze, pro které může být veřejná služba skutečným přínosem.

⁶ Více viz podkapitola Sociální podnikání. Tabulka Sociální podnik v konceptu prostupného zaměstnávání viz příloha.

JAKÉ JSOU PŘÍNOSY VEŘEJNÉ SLUŽBY

Přínos veřejné služby lze vnímat ze dvou hledisek. Především **může veřejná služba přinést značný individuální efekt u nezaměstnané osoby**. Člověk zapojený do veřejné služby si **obnovuje pracovní návyky, lépe se začleňuje do společnosti**, v ideálním případě se pak **navrací na pracovní trh** (je-li s ním v průběhu veřejné služby v tomto smyslu pracováno).

Přidanou hodnotou veřejné služby je potom **práce ve veřejném zájmu**. Nemusí však jít pouze o úklid veřejných prostranství: veřejnou službou se rozumí pomoc obcím nebo dalším subjektům zejména v oblastech zlepšování životního prostředí, udržování čistoty ulic a jiných veřejných prostranství, ale také pomoc v oblasti kulturního a sportovního rozvoje nebo sociální péče (viz příloha Kategorie činností). Veřejná služba by však svou povahou nikdy neměla nahrazovat placenou práci. Jejím využitím navíc mohou obce levněji zabezpečovat služby, které by tak jako tak musely nakupovat.

Výhodami jsou zajištění pojištění ze strany krajské pobočky Úřadu práce ČR, možnost získání dotací na tzv. předáky (osoby koordinující veřejnou službu), zaměstnávání osob, které se ve veřejné službě osvědčí, zvyšování participace dlouhodobě nezaměstnaných osob na životě obce či komunity, jejich sociální začleňování, prevence sociálně patologických jevů, pozitivní reakce veřejnosti.

JAKÁ JSOU RIZIKA VEŘEJNÉ SLUŽBY

Mezi nejvýznamnější rizika patří zejména nahrazování placené práce prací neplacenou (tomu lze zabránit kontrolní činností Úřadu práce ČR, který má za tímto účelem zpracovanou metodiku), dále je to možná nízká motivace a nespolehlivost osob vykonávajících veřejnou službu (s tím souvisí otázka výběru osob do výkonu veřejné služby, jejich kontroly a komplexní sociální práce při spolupráci všech zainteresovaných institucí), ale také možné problémy při zajišťování vykonavatelů veřejné služby a jejich předáků na veřejně prospěšné práce ze strany krajské pobočky Úřadu práce ČR, nezajištěnost návazného pracovního uplatnění absolventů veřejné služby (veřejná služba → veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, tranzitní sociální podniky či dotace na pracovní místa z Evropských sociálních fondů → otevřený trh práce).

Obec jako realizátor veřejné služby musí mít uzavřenou závaznou smlouvu s krajskou pobočkou Úřadu práce ČR, je povinna zajišťovat vykonavatelům VS i jejich předákům ochranné pomůcky, pracovní prostředky, vstupní lékařské prohlídky či školení (náročnost této povinnosti vyplývá z časově omezeného působení vykonavatelů VS).

Při rozhodování o tom, zda obec bude, či nebude realizovat veřejnou službu, je nutné vzít v úvahu všechna možná rizika a povinnosti a posoudit, zda jsou pro obec přijatelnou zátěží v porovnání s přínosy veřejné služby.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

ONZA, a. s.

Sociální podnik ONZA, a. s., se sídlem v Jirkově vznikl na jaře 2012 díky podpoře z Evropských sociálních fondů, Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (ESF – OP LZZ), projekt Jirkov – město pro sociální ekonomiku. Projekt je zaměřen na zvýšení dlouhodobé zaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit, zejména Romů, v Jirkově a okolí a na jejich pracovní i společenské začlenění. Toho má být docíleno činností akciové společnosti ONZA, jejímž jediným akcionářem a hlavním objednavatelem služeb je město Jirkov. Projekt chce rovněž přispět k vytvoření místního systému, který zapojí všechny relevantní instituce, firmy a úřady, a bude tak propagovat principy sociálního podnikání na lokální úrovni.

Podnikání firmy ONZA je založeno na poskytování technických služeb. Cílem projektu je během dvanácti měsíců dlouhodobě zaměstnat na hlavní pracovní poměr nejméně 10 lidí ze sociálně vyloučených lokalit z Jirkova a Chomutova a nejméně 15 dalším lidem zajistit jiné formy pracovních vztahů (DPP, DPČ).

Samotné zaměstnávání je úzce provázáno se sociálními službami a volnočasovými aktivitami, které zajišťují místní neziskové organizace, jejichž zástupci jsou členy představenstva firmy. **Projekt je unikátní tím, že do značné míry využívá pracovníků veřejné služby.**

Realizace projektu: 1. březen 2012–28. únor 2013

<http://www.esfcr.cz/projekty/jirkov-mesto-pro-socialni-ekonomiku>

<http://www.onzajirkov.cz/>

NÁKLADY

Vykonavatelé veřejné služby mohou do jisté míry pokrýt dodávky služeb, které by tak jako tak obec musela zajišťovat nebo nakupovat (komunální služby, sociální služby apod.), realizací veřejné služby tak **obec jednoznačně ušetří**. Na druhou stranu **je nutné počítat s náklady na organizaci veřejné služby, školení vykonavatelů, pracovní prostředky a ochranné pomůcky.**

Pokud jde o **personální zabezpečení veřejné služby**, doporučený počet osob připadajících na jednoho koordinátora veřejné služby (předáka) je 5–20, podle charakteru vykonávané činnosti a nároků na prostorové rozmístění osob při výkonu veřejné služby.

Náklady na tzv. předáky, kteří přímo v terénu zajišťují organizaci, vedení činnosti a kontrolu vykonavatelů veřejné služby, **lze hradit z prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti**. Obec může krajskou pobočku Úřadu práce ČR požádat o dotaci na veřejně prospěšné práce (obce, na jejichž území je realizována veřejná služba, bývají v dotačním řízení zvýhodněny). Na těchto dotovaných pracovních místech by měli působit zejména úspěšní absolventi veřejné služby.

Příspěvek lze poskytnout až do výše skutečně vyplacených mzdových nákladů na zaměstnance přiděleného na tyto práce, včetně pojistného na sociální zabezpečení a státní politiku zaměstnanosti a pojistného na všeobecné zdravotní pojištění, které zaměstnavatel za sebe odvedl z vyměřovacího základu tohoto zaměstnance (zpravidla jde o částku až 15 000 Kč měsíčně ve spojení s veřejnou službou). K žádosti je třeba doložit potvrzení o bezdlužnosti z finančního úřadu a celního úřadu, okresní správy sociálního zabezpečení a od všech zdravotních pojišťoven, u kterých má zaměstnavatel pojištěny své zaměstnance (příslušná potvrzení nesmějí být starší než 1 měsíc), originál a kopii dokladu prokazujícího právní subjektivitu zaměstnavatele, doklad o vedení běžného účtu v bance, platné usnesení z ustavujícího zasedání zastupitelstva, doklad o IČ zaměstnavatele, doklad o provozovně. V případě kladného posouzení žádosti je uzavřena dohoda na konkrétního uchazeče o zaměstnání s uvedením délky trvání, druhu práce a výše příspěvku. Po podpisu dohody jsou nově vytvořená pracovní místa obsazena uchazeči doporučenými Úřadem práce ČR. Kopie pracovních smluv zaměstnavatel doloží Úřadu práce ČR nejpozději do deseti pracovních dnů od jejich nástupu do pracovního poměru. Příspěvek je zaměstnavateli proplácen na základě měsíčního vyúčtování.¹

Zajímavým příkladem může být poskytování dotací Karlovarským krajem na podporu obcím při zajištění veřejné služby:

http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/Dotace_all/dotaceKK/seznam_prispevku/verejna_sluzba.htm

Karlovarský kraj rovněž poskytuje obcím bezúročné půjčky na financování veřejně prospěšných prací:

http://www.kr-karlovarsky.cz/kraj_cz/Dotace_all/dotaceKK/seznam_prispevku/verejne_prosp_prace.htm

ZDROJE INFORMACÍ:

- Příručka Obec a veřejná služba (MPSV 2010):
http://www.mpsv.cz/files/clanky/9269/verejna_sluzba_27-07.pdf
- Zákon č. 366/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony:
http://socialnireforma.mpsv.cz/files/clanky/7/zakon_366_2011.pdf
- Zákon č. 367/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů
- Přílohy (vzory smluv, seznam krajských koordinátorů veřejné služby, kategorie činností)

¹ Formuláře ke stažení zde: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

■ **Orgány státní správy**

Mgr. Petr Beck, zástupce odboru rodiny a dávkových systémů

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

e-mail: beck.petr@mpsv.cz

tel.: 221 922 321

www.mpsv.cz

■ **Krajští koordinátoři veřejné služby v rámci krajských poboček Úřadu práce ČR** (viz příloha)

■ **Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování**

www.socialni-zaclenovani.cz

Podpora sociálního podnikání

Pokud jste ve vaší obci zaznamenali vyšší počet dlouhodobě nezaměstnaných osob a jedná-li se především o lidi se základním vzděláním a nízkou kvalifikací, kteří jen těžko nacházejí uplatnění na trhu práce, doporučujeme podpořit na území obce vznik sociálního podniku (sociálních podniků).

Sociální podnik je opatření, kterým lze řešit několik problémů zároveň. Kromě dlouhodobé nezaměstnanosti může pomoci vyřešit také nedostatek prostředků či pracovních sil na údržbu zeleně, opravy chodníků, nedostatek určitého zboží na lokálním trhu apod.

To jsou přitom jen příklady lokálních potřeb, které může sociální podnik uspokojit – jejich výčet není omezený, důležité je, že se jedná o potřeby, které jsou rozpoznatelné na úrovni obce. Sociální podnik tak hraje důležitou roli v místním rozvoji.

Sociální podnik je subjekt sociálního podnikání, tj. právnická nebo fyzická osoba, která naplňuje veřejně prospěšný cíl, jenž je formulován v jejích základacích dokumentech. Pro sociální podnik je stejně důležité dosahování zisku i zvýšení veřejného prospěchu. Sociální podnik vzniká a rozvíjí se podle konceptu tzv. trojího prospěchu – sociálního, ekonomického

a environmentálně-místního. To znamená, že sociální podnik by měl prospívat společnosti či specifické skupině lidí, případný zisk by měl být používán pro rozvoj sociálního podniku nebo pro naplnění veřejně prospěšných cílů, sociální podnik by měl sloužit především k uspokojování místních potřeb a přednostně využívat místní zdroje.

Moc se mi to nezdá. Slyšel jsem už o několika sociálních podnicích, které ale dost brzy zkrachovaly...

Ano, to nepopírám. Je opravdu zásadně důležité dobře promyslet, v jaké oblasti může takový podnik působit. Určitě předtím proveďte průzkum trhu, zjistěte, jaké služby, které by mohli dělat lidé s nízkou kvalifikací, ve vaší obci nejsou dostatečně zastoupeny. Sestavte podnikatelský plán, proveďte analýzu rizik. S přípravou podnikatelského plánu vám mohou pomoci regionální rozvojové agentury, regionální hospodářské komory, neziskové organizace nebo Agentura pro sociální začleňování. Navštivte také předtím nějaký sociální podnik, který už delší čas funguje a zeptejte se jich na jejich zkušenosti.

Důležité je rovněž zapojení důležitých lokálních aktérů do činnosti sociálního podniku, zapojení zaměstnanců sociálního podniku do rozhodovacích procesů a zohledňování místního životního prostředí.¹

Nejběžnějším typem sociálního podniku v České republice je tzv. **integrační sociální podnik**. Ten naplňuje veřejně prospěšný cíl zaměstnávání a sociálního začleňování osob znevýhodněných na trhu práce (osoby se zdravotním postižením, dlouhodobě nezaměstnané či s nízkou kvalifikací apod.).²

Pracovní místa v sociálním podniku mohou mít **tranzitní (dočasný)** nebo **trvalý charakter**. Tranzitní pracovní místo může být vnímáno jako **tréninkové pracoviště**, osoby se znevýhodněním na trhu práce mohou v sociálním podniku získat pracovní návyky a dovednosti, sociální zkušenosti a připravit se na vstup na otevřený (volný) trh práce.

Sociální podnikání lze tedy chápat jako jeden ze stupňů systému tzv. prostupného zaměstnávání (veřejná služba → dotovaná pracovní místa či tranzitní sociální podnik → uplatnění na otevřeném trhu práce). V současné době se zvažuje zařazení integračních sociálních podniků mezi **nástroje aktivní politiky zaměstnanosti**. V rámci sociálního podniku by mělo být poskytováno individuální vzdělávání a poradenství na základě dohody s Úřadem práce s cílem uplatnění osob se znevýhodněním (nejen osob se zdravotním postižením) na otevřeném trhu práce.

1 Blíže viz příloha Principy sociálního podniku nebo http://www.socialni-ekonomika.cz/images/Pdf/TESSA_tabulka%20principu_SP_schvalena.pdf.

2 Je třeba rozlišovat mezi integračním sociálním podnikem a chráněnými pracovními místy pro osoby se zdravotním postižením (dříve chráněnými pracovními dílnami) – není to totéž. Integrační sociální podnik zaměstnává jak osoby se znevýhodněním na trhu práce, tak osoby bez znevýhodnění (jeho cílem je integrace).

JAK NA TO

1. Chcete-li podpořit vznik a rozvoj sociálního podnikání na svém území, můžete sami založit sociální podnik nebo sociální podniky podporovat, a to např. bezúročnými či výhodnými půjčkami, bezúplatným či zvýhodněným poskytnutím vhodných prostor, slevami za některé služby nebo zvýhodňováním sociálních podniků ve veřejných zakázkách. Na svém území můžete také podporovat vznik tzv. podnikatelských inkubátorů pro dlouhodobě nezaměstnané osoby.¹

2. Rozhodnete-li se pro **založení vlastního sociálního podniku**, měli byste vždy vycházet z nenaplněné sociální potřeby v obci. Jako **vhodné oblasti podnikání obcí** se ukazují například úklidové či stavební práce, údržba zeleně či komunikací, sociální služby (po splnění požadované kvalifikace dle zákona o sociálních službách), ekologická likvidace elektroodpadů, telekomunikační služby, ale také prádelna, šicí dílna nebo pohostinské a ubytovací služby. Zpravidla (ale ne vždy) se jedná o typ služeb, které má obec dle zákona o obcích v rámci samostatné působnosti povinnost zajišťovat, přičemž je možné zabývat se i více činnostmi najednou.

3. Stěžejní otázkou na začátku podnikání je vždy **volba právní formy sociálního podniku**. V případě obcí zpravidla přicházejí v úvahu

1 Podnikatelské inkubátory pomáhají prostřednictvím fyzického zařízení a poskytovaných služeb (poradenství, vzdělávání, servis) vytvořit zázemí pro nově vznikající firmy.

družstva, obecně prospěšné společnosti, společnosti s ručením omezeným či akciové společnosti.

4.

V další fázi je třeba vypracovat příslušný **zakladatelský dokument**, který by měl obsahovat přihlášení k principům sociální ekonomiky.

5.

Nezbytnou součástí zahájení podnikatelské činnosti je **podnikatelský plán**. Správně sestavený plán vám řekne, zda je projekt životaschopný, a upozorní vás na možná úskalí ještě před samotným začátkem podnikání. Nezbytné je plán sestavit, pokud usilujete o finanční prostředky od banky, investora, ze strukturálních fondů či chcete sehnat společníka pro společné podnikání (např. další obec, firmu apod.). Písemné zpracování se doporučuje v každém případě, i pokud je určené jen pro vlastní účely.

Podnikatelský plán by měl obsahovat: informace o sociálním podniku a jeho strategiích ● popis podnikatelských aktivit (detailní popis produktu) a podnikatelských příležitostí ● analýzu trhu ● marketingovou strategii ● zajištění provozu a managementu (sociální podnik by měl mít zajištěnou i podporu pro své zaměstnance) ● finanční analýzu ● analýzu rizik.

S přípravou podnikatelského plánu vám může pomoci celá řada podpůrných institucí. Jsou to např. regionální rozvojové agentury, regionální hospodářské komory, regionální poradenská a informační centra, Agentura pro sociální začleňování, Agentura pro podporu podnikání a investic CzechInvest, soukromé poradenské společnosti (např. P3 – People, Planet, Profit, o. p. s., Personální a poradenské sociální družstvo), podnikatelské inkubátory apod. Některé z těchto institucí mají ná-

vod na sestavení podnikatelského plánu umístěný i na svých webových stránkách.² Vhodné je také navštívit již fungující sociální podnik, ideálně takový, který se zabývá podobnými podnikatelskými aktivitami.³ Doporučujeme vám také stát se členy Tematické sítě pro rozvoj sociální ekonomiky (TESSEA).⁴

6.

Věnujte dostatečnou pozornost potřebám zaměstnanců (vzdělávání, rekvalifikace, dluhové poradenství apod.), zřídte v integračním sociálním podniku pozici mentora či sociálního pracovníka. V případě tranzitního sociálního podniku poskytněte ve spolupráci s kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR a místními neziskovými organizacemi zaměstnancům podporu při hledání následného pracovního uplatnění na otevřeném trhu práce.

7.

Oslovujte velké firmy s nabídkou subdodavatelských služeb, oslovujte veřejnou správu, aby využívala možnosti společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek, na základě které můžete být zvýhodňováni při zadávání veřejných zakázek.

² Viz např. <http://www.czechinvest.org/data/files/podnikatelsky-plan-48-cz.pdf> nebo <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/jak-napsat-podnikatelsky-plan-obsah-3762.html>.

³ Inspirovat se můžete např. na webových stránkách Evropského sociálního fondu v ČR <http://www.esfcr.cz> (sekce Realizované projekty) nebo na http://www.p-p-p.cz/images/Pdf/ssp_leden_2012.pdf.

⁴ Blíže viz <http://www.p-p-p.cz/index.php/cs/home/55-informace/65-tessea>.

8.

V průběhu podnikatelské činnosti se může objevit celá řada problémů. Za **nejzávažnější chyby, pokud jde o udržitelnost sociálního**

ho podniku, lze považovat zejména:

- nedostatečný marketingový průzkum,
- závislost na dotacích,
- nedostatečná péče o pozitivní vztahy s partnery a zákazníky

JAKÉ JSOU VÝHODY SOCIÁLNÍHO PODNIKÁNÍ?

- podpora vlastní aktivity nezaměstnaných – růst sebedůvěry, pocit smysluplnosti práce, z klientů sociálních služeb a příjemců sociálních dávek se stávají pracující lidé
- vnáší do podnikání etický rozměr, kultivuje podnikatelské prostředí
- využívání místních zdrojů, posilování místní ekonomiky
- přednostní uspokojování místní potávkvy, cílení na potřeby místní komunity, zajištění chybějících služeb v obci, rozšíření nabídky služeb a zboží
- řešení místní nezaměstnanosti, snižování závislosti na veřejné podpoře
- smysluplné využití nevyužívaných objektů v obci
- možnost získání dotací z Úřadu práce či ze strukturálních fondů
- úspora státních prostředků – místo dotací a pobírání sociálních dávek vytváření zisku, placení daní, snížení závislosti na státu
- začleňování sociálně vyloučených občanů do společnosti
- posilování sociální soudržnosti
- propojení soukromého, veřejného a neziskového sektoru

- nedostatky v řízení podniku
- neexistenci parametrů a ukazatelů výkonnosti sociálního podniku apod.⁵

5 Blíže viz příloha Manuál pro přežití sociálního podnikatele, který vznikl v rámci projektu Optimální systém podpory sociálních podniků a družstev v nejkritičtější fázi jejich vzniku a prvotního rozvoje – Aftercare v sociálním podnikání (Svaz českých a moravských výrobních družstev, 2010).

- podpora trvale udržitelného rozvoje a regionálního rozvoje

SOCIÁLNÍ PODNIKÁNÍ VŠAK MŮŽE ZNAMENAT TAKÉ:

- riziko neznámého (pojmová, legislativní a institucionální neukotvenost, málo zkušeností)
- riziko nedostatku vstupního a provozního kapitálu
- vysokou administrativní náročnost
- vysoký počet kontrol
- přítomnost obchodních, ekonomických i finančních rizik (včetně bankrotu)
- nutnost úvěrů a záruk za úvěry
- nedostupnost komerčních dluhových nástrojů (nedůvěryhodnost v očích bankovních společností)
- nedostatek podnikatelských nápadů nebo zkušeností
- v případě čerpání prostředků ze strukturálních fondů riziko neuznatelnosti nákladů, podezření z netransparentnosti výběrových řízení apod.
- v případě podnikání obcí riziko zneužití majetku a veřejných prostředků apod.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:
videomedailon Sociální podnikání v Přerově

Příklady sociálních podniků v sociálně vyloučených lokalitách (většinou podpořených z evropských dotací):

Stavzem, s. r. o.

Firma Stavzem je sociální podnik fungující v Odrách na Novojičínsku. Stavzem, s. r. o., se zaměřuje na stavební a zemní práce, údržbu zeleně, popř. další služby (natěračské práce, tesařské práce, zimní údržba komunikací).

Firma vznikla díky realizaci projektu Sociální podnik na Oděruku – stavební činnost Stavzem, který byl financován z prostředků ESF prostřednictvím OP LZZ. Společnost byla založena v roce 2009, reálně svou činnost zahájila v dubnu 2010 (se zahájením grantového projektu). Cílem sociálního podniku je začlenění sociálně vyloučených osob a zaměstnání dlouhodobě nezaměstnaných Romů. Cílovou skupinou firmy (i realizovaného projektu) jsou příslušníci romského etnika, kteří jsou dlouhodobě nezaměstnaní. V rámci projektu měla být vytvořena minimálně tři stálá pracovní místa pro příslušníky cílové skupiny, v plánu je až deset pracovních míst.

Realizace projektu: 1. duben 2010–31. březen 2012

<http://www.stavzem.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/socialni-podnik-na-odersku-stavebni-cinnost-stavzem>

VS Rychleby, s. r. o.

Sociální podnik VS Rychleby, s. r. o., z Velké Kraše se zaměřuje na výrobu a prodej dekoráčních předmětů, jako jsou věnce, kytice, svícny apod. Cílovou skupinou jsou sociálně vyloučení Romové.

Hlavním cílem sociální firmy je zaměstnat příslušníky cílové skupiny, zvýšit jejich kvalifikaci a umožnit jim návrat na trh práce. Firma zároveň poskytuje svým zaměstnancům podporu při zapojení do pracovního procesu a sociální a psychologickou pomoc (pokud je to nutné, je pomoc zajišťována externími pracovníky mimo sociální firmu). V současnosti tvoří 30 % zaměstnanců firmy lidé znevýhodnění na trhu práce. V roce 2011 firma získala podporu z ESF prostřednictvím OP LZZ (projekt Zpracování ovoce a bylin). V rámci projektu bude vytvořeno pět pracovních míst, z nichž tři budou určena pro cílovou skupinu.

Realizace projektu: 1. září 2011–31. květen 2013

<http://www.vsrychleby.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/zpracovani-ovoce-a-bylin>

Dřevovýroba Tomíkovice

– Sociální podnik v romské lokalitě Kobylá n. Vidnavkou, Velká Kraš

V rámci projektu Dřevovýroba Tomíkovice – Sociální podnik v romské lokalitě Kobylá n. Vidnavkou, Velká Kraš financovaného z ESF prostřednictvím OP LZZ byl vytvořen sociální podnik zaměřený na zaměstnávání dlouhodobě nezaměstnaných obyvatel sociálně vyloučené lokality. Sociální podnik je zaměřen na výrobu stavebního řeziva (prkna, latě, trámy, krovy a palety), probíhá zde i výroba a prodej palivového dřeva.

Cílem projektu bylo zaměstnat dlouhodobě nezaměstnané obyvatele sociálně vyloučené romské lokality a zvýšit jejich kvalifikaci (školení, odborné poradenství, motivace). V rámci projektu byly realizovány i rekvalifikační aktivity, konkrétně kurzy: základní kurz pro výrobu řeziva na pásové pile, základní kurz pro práci s ruční motorovou pilou a kurz pro obsluhu rozmítacích a sámovacích pil. Pracovní pozice obsazené cílovou skupinou byly: obsluha rámové pily, manipulace kulatiny, obsluha omítací pily. V rámci projektu bylo vytvořeno pět nových pracovních míst, tři z nich byla obsazena osobami z cílové skupiny.

Realizace projektu: 1. červenec 2010–31. říjen 2011

<http://www.adklasek.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/drevovyroba-tomikovice-socialni-podnik-v-romske-lokalite>

SOFIRA Kadaň – Slunce pro všechny

SOFIRA Kadaň, s. r. o., byla založena jako sociální podnik organizace RADKA, o. s. (Sociální firma RADKA). Předmětem podnikání firmy je provoz restaurace. Vznik sociálního podniku umožnila realizace projektu SOFIRA – Slunce pro všechny financovaného z ESF prostřednictvím OP LZZ. V rámci projektu bylo zrenovováno a vybaveno bývalé stravovací zařízení v Kadani a vytvořena z něj jídelna a kavárna s dětskou restaurací. Od počátku realizace projektu v květnu 2010 do června 2010 probíhaly stavební úpravy a vybavení prostoru restaurace a nábor personálu, 4. června 2010 byla restaurace otevřena. Celkem má firma deset zaměstnanců, čtyři z nich jsou lidé znevýhodnění na trhu práce. Po dobu trvání projektu byl provoz restaurace dotován, cílem bylo zajistit samofinancování firmy po skončení projektu.

Realizace projektu: 1. květen 2010–31. červenec 2011

<http://www.sofira.kadan.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/sofira-slunce-pro-vsechny>

Catering NANY v Milovicích-Mladé

Sociální podnik Catering NANY je zaměřen na gastronomii a specializuje se na nabídku romských jídel. Firma vznikla díky podpoře v rámci projektu Catering financovaného z ESF (v rámci OP LZZ a IOP). Cílem projektu je vytvoření nové sociální firmy, která by se zaměřovala na oblast cateringových služeb (pojízdna prodejna rychlého občerstvení, která bude kromě standardního zboží nabízet i tradiční romská jídla a romské speciality). Cílovou skupinou projektu jsou osoby ze sociálně vyloučených romských lokalit, příslušníci etnických menšin, dlouhodobě nezaměstnaní a osoby s nízkou kvalifikací. Vedle zaměstnání cílové skupiny je cílem projektu i seznámení veřejnosti s romskými tradičními pokrmy a stravovacími zvyklostmi.

V rámci projektu jsou zaměstnání čtyři dlouhodobě nezaměstnaní příslušníci romské menšiny ze sociálně vyloučených lokalit (u kterých není nutná předchozí kvalifikace).

Realizace projektu: 1. březen 2011–28. únor 2013

<http://www.catering-nany.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/catering>

Trutnovská zeleň, o. p. s.

Organizace Trutnovská zeleň, o. p. s., realizuje na Trutnovsku projekt Lesní práce – sociální podnik rovných příležitostí, v rámci kterého vznikl sociální podnik. Projekt je financován z ESF (prostřednictvím OP LZZ a IOP). Cílem projektu je vytvořit šest pracovních míst v oblasti lesního hospodářství (likvidace odpadu ze zeleně štěpkováním, péče o extravilán a intravilán, separace elektroodpadu) a úklidové činnosti (celoroční údržba zeleně kolem komunikací, údržba koryt řek a potoků, remízků, likvidace náletů, údržba parků a zelených ploch, svoz vzniklého odpadu). Cílovou skupinou projektu jsou lidé se zdravotním handicapem a Romové. Součástí projektu je i sociálně-psychologické poradenství zaměřující se na vytvoření či obnovení sociálně-pracovních návyků.

Realizace projektu: 1. duben 2011–31. březen 2013

<http://www.trutnovskazelen.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/lesni-prace-socialni-podnik-rovnych-prilezitosti>

Občanské sdružení Liga

Občanské sdružení Liga se zaměřuje na obyvatele sociálně vyloučených lokalit v Bruntále, jeho cílovou skupinou jsou děti a mládež ze sociálně a kulturně znevýhodněného prostředí a dlouhodobě nezaměstnaní. Organizace v současné době zaměstnává 30 zaměstnanců a je členěna do dvou základních sekcí: sekce Sociální práce a sekce Sociálně podnikatelské aktivity.

Sociálně podnikatelské aktivity o. s. Liga Bruntál představují především malé technické služby, v rámci kterých bylo vytvořeno osm pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané, u nichž dochází ke kumulaci sociálních znevýhodnění.

Do sociálně podnikatelských aktivit spadá i chráněná dílna pro osoby se zdravotním postižením (Zelená dílna), která byla založena v roce 2005. V dílně se provádí ekologická recyklace odpadního elektrického a elektronického zařízení. Pracují zde příslušníci etnických menšin, osoby nad 50 let věku, ženy samoživitelky a lidé s těžkým zdravotním postižením. Od roku 2009 je Zelená dílna samostatnou organizací mimo strukturu o. s. Liga (právní forma organizace je společnost s ručením omezeným) a jde o sociální podnik. V Zelené dílně v současnosti pracuje 45 zaměstnanců.

Další ze sociálně podnikatelských aktivit sdružení Liga je spravování domů v sociálně vyloučené lokalitě.

<http://www.ligabruntal.cz/>

AC AERO, s. r. o.

Firma AC AERO, s. r. o., z Oder na Novojičínsku vznikla v roce 2009 sloučením dvou samostatných subjektů s cílem zajistit svým potenciálním zákazníkům co nejkomplexnější služby v oblasti zahradní a krajinné tvorby. Předmětem činnosti firmy je především projekce, realizace a údržba v oblasti sadových úprav u veřejných i soukromých objektů. Dále se specializuje na navrhování, zprostředkování výroby a montáž dětských hřišť, dřevostaveb pro zahrady, parky i krajinu, dřevěných konstrukcí a pergol a na zhotovování zahradního mobiliáře. Nabízí také služby v oblasti údržby a oprav zahradnické techniky a strojů a zařízení pro dřevovýrobu.

1. ledna 2011 firma AC AERO, s. r. o., získala status sociální podnik, což jí umožnilo plnohodnotně zaměstnávat příslušníky etnické menšiny a osoby z odlišného sociokulturního prostředí. Díky podpoře z ESF vznikl projekt s názvem AC AERO – kultivace krajiny Oderska, jehož cílem je přispět ke komplexnímu rozvoji regionu a dát práci lidem znevýhodněným na pracovním trhu. V současné době firma umožňuje zaměstnání 6 příslušníkům etnických menšin, kterým zajišťuje rovné příležitosti v pracovním uplatnění a nabízí jim i další podporu, která může přispět k jejich opětovnému začlenění do společnosti.

Projekt by měl být ukončen k 31. prosinci 2012.

<http://www.zahrady-acaero.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/ac-aero-kultivace-krajiny-oderska>

3B sociální firma, s. r. o.

3B sociální firma, s. r. o., byla založena 11. ledna 2011 neziskovou organizací Květina, o. s., která vznikla v srpnu roku 2006 a svoji činnost zaměřuje na realizaci sociálních a dalších služeb ve městě Duchcově a okolních obcích.

Firma byla založena proto, aby lidé, kteří jsou nejvíce ohroženi dlouhodobou nezaměstnaností, měli šanci realizovat se a uplatnit své schopnosti a dovednosti v běžné firmě fungující ve standardním konkurenčním prostředí.

Založení firmy bylo podpořeno projektem 3B sociální firma, s. r. o. z ESF ČR prostřednictvím OP LZZ. V rámci projektu se firma zavazuje k vytvoření a udržení 5 nových pracovních míst pro občany znevýhodněné na trhu práce. Na sezonní práce by měly být zaměstnány další cca 4 osoby na DPČ. Mezi hlavní činnosti firmy patří údržba zeleně, zahradnictví a kovovýroba, drobné řemeslnické práce a práce údržbového charakteru, pomocné stavební práce a úklidové práce.

Realizace projektu: 11. leden 2011–31. prosinec 2013

<http://www.3bsocialnifirma.cz/>

<http://www.esfcr.cz/projekty/3b-socialni-firma>

Zajímavý příklad spolupráce romské firmy STERENA, s. r. o., s EKOLTES Hranice, a. s.:

Romská firma STERENA, s. r. o., je od roku 2004 dodavatelem úklidových a komunálních služeb pro a. s. EKOLTES Hranice, jejímž stoprocentním vlastníkem je město Hranice. V rámci romské firmy nacházejí pracovní uplatnění zejména méně kvalifikovaní pracovníci bez větších požadavků na zaškolení. Cílem je naučit tyto osoby základním pracovním návykům a po prověření jejich pracovních kvalit a kompetencí uvolnit tyto pracovníky pro otevřený trh práce s doporučením a. s. EKOLTES, města Hranic a Úřadu práce pro eventuální zaměstnavatele nebo jim pomoci ke získání živnostenského listu pro soukromé podnikání.

<http://www.ekoltes.cz/zajimavosti.html>

V současné době realizuje STERENA, s. r. o., projekt financovaný z ESF prostřednictvím OP LZZ s názvem Sociální podnik – Hlídací služby, v rámci kterého zaměstná 10 pracovníků se zdravotním postižením.

<http://www.esfcr.cz/projekty/socialni-podnik-hlidaci-sluzby>

Sociální podnik zřízený obcí:**ONZA, a. s.**

Sociální firma ONZA, a. s., se sídlem v Jirkově vznikla na jaře 2012 díky podpoře z ESF prostřednictvím OP LZZ (projekt Jirkov – město pro sociální ekonomiku). Projekt je zaměřen na zvýšení dlouhodobé zaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit, zejména Romů, v Jirkově a okolí a na jejich pracovní i společenské začlenění. Toho má být docíleno činností akciové společnosti ONZA, jejímž jediným akcionářem a hlavním objednavatelem služeb bude město Jirkov. Projekt by měl rovněž přispět k vytvoření místního systému, který by se zapojením všech relevantních institucí, firem a úřadů propagoval principy sociálního podnikání na lokální úrovni.

Podnikání firmy ONZA je založeno na poskytování technických služeb. Cílem projektu je během dvanácti měsíců dlouhodobě zaměstnat na hlavní pracovní poměr nejméně 10 lidí ze sociálně vyloučených lokalit z Jirkova a Chomutova a nejméně 15 dalším lidem zajistit jiné formy pracovních vztahů (DPP, DPČ). Samotné zaměstnávání bude úzce provázáno se sociálními službami a volnočasovými aktivitami zajišťovaných místními neziskovými organizacemi, jejichž zástupce je v představenstvu firmy. Projekt je unikátní tím, že do značné míry využívá pracovníků veřejné služby. V únoru 2012 zastupitelstvo města Jirkov schválilo poskytnutí půjčky ve výši 500 000 Kč pro společnost ONZA, a. s., na nákup pracovních pomůcek a základního technického vybavení.

Realizace projektu: 1. březen 2012– 28. únor 2013

<http://www.esfcr.cz/projekty/jirkov-mesto-pro-socialni-ekonomiku>

<http://regiony.impuls.cz/ustecky-kraj/socialni-firma-zamestnava-na-tricet-lidi-20120509-th3m-137m.html>

NÁKLADY

Náklady na založení sociálního podniku jsou obdobné jako na založení běžného podniku. **Náklady navíc** jsou v případě integračních sociálních podniků dány zaměstnáváním osob znevýhodněných na trhu práce, u nichž lze předpokládat potřebu větší podpory, kontroly, speciálních úprav pracoviště, vzdělávání, tréninku potřebných dovedností apod. Službu pracovní asistence v případě potřeby může zabezpečovat např. místní nezisková organizace, u sociálních podniků se předpokládá i zajištění mentoringu či sociální práce se zaměstnanci. Lze předpokládat menší konkurenceschopnost firmy zapříčiněnou nižší produktivitou práce některých zaměstnanců. Sociální podnik musí v případě potřeby hledat úspory jinde než na mzdových nákladech.

Pokud jde o financování sociálního podniku, obecně je doporučováno **vícezdrojové financování**, které umožňuje vedle dostatečného podílu vlastních tržeb využívat i dalších veřejných a soukromých zdrojů.¹

Mezi nejvýznamnější **veřejné zdroje** patří především dotace poskytované ze strukturálních fondů, v současnosti jde o dotace na podporu sociální ekonomiky z Integrovaného operačního programu (IOP; výzva č. 8)² a Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost (OP LZZ; výzva č. 30)³. Obce jako takové žadateli být nemohou, mohou jimi však být podnikatelské právnické osoby zřizované obcemi.

Dotace může sociálním podnikům poskytovat také Úřad práce ČR (**nástroje aktivní politiky zaměstnanosti** – např. na veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa, chráněná pracovní místa, překlenovací příspěvek pro osoby samostatně výdělečně činné apod.).⁴

Dále lze využívat **komerční dluhové zdroje** (bankovní úvěry apod.). Sociálním podnikům mohou usnadnit fungování také komerční slevy od obchodních partnerů, zálohové faktury, odložené lhůty splatnosti, slevy na vedení účetnictví a daňovém poradenství apod. Nepřímou formou podpory jsou výhody vyplývající z uzavření dlouhodobého partnerství (druh společenské odpovědnosti firem). Dále to mohou být např. výpomoci soukromých osob (půjčky), dary a jiné formy fundraisingu.⁵

1 Tyto další zdroje by však měly sloužit pouze k rozjezdu a případnému rozvoji sociálního podniku (za účelem rozvoje sociálního podniku by měl být zřízen rezervní fond), nikoliv k financování běžného provozu. V zásadě platí, že sociální podnik by měl být na běžném trhu konkurenceschopný, tedy že by si každý zaměstnanec měl sám vydělat minimálně na svoji mzdu.

2 <http://www.mpsv.cz/cs/11137> – výzva je průběžná do 30. 6. 2013.

3 <http://www.esfcr.cz/vyzva-30> – výzva je průběžná do 30. 11. 2012.

4 Blíže viz kapitola Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/dotace/apz>.

5 Blíže viz Jetmar, M. *Financování sociálních podniků – externí zdroje financování dostupné v ČR*. Nová ekonomika 2010, http://www.socialni-ekonomika.cz/images/Pdf/Financovani_socialnich_podniku.pdf.

ZDROJE INFORMACÍ

- Nová ekonomika, o. p. s.
<http://www.socialni-ekonomika.cz>
- P3 – People, Planet, Profit, o. p. s.
<http://www.p-p-p.cz/>
- Personální a poradenské sociální družstvo
<http://www.ppsd.eu/>
- Sekce na webu Agentury pro sociální začleňování
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/podpora-podnikatelskych-aktivit-v-socialne-vyloucenych-lokalitach>
- Výzva IOP 3.1 c) na webu MPSV
<http://www.mpsv.cz/cs/11137>
- Výzva č. 30 na webu ESF ČR
<http://www.esfcr.cz/vyzva-30>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Neziskové organizace:

- P3 – People, Planet, Profit, o. p. s.
<http://www.p-p-p.cz>
- Nová ekonomika, o. p. s.
<http://www.socialni-ekonomika.cz/>
- Personální a poradenské sociální družstvo
<http://www.ppsd.eu/>
- Evropský sociální fond v ČR
<http://www.esfcr.cz/kontakty>
- Integrovaný operační program
<http://www.strukturalni-fondy.cz/iop>
<http://www.mpsv.cz/cs/5485>
- Úřad práce ČR
<http://portal.mpsv.cz/sz/local>
<http://portal.mpsv.cz/upcr>

Orgány státní správy:

- Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování
www.socialni-zaclenovani.cz
- Úspěšní provozovatelé sociálních podniků:
  - Bc. Jana Juřenová, výkonná ředitelka o. s. Liga
<http://www.ligabruntal.cz/>

Sociálně odpovědné zadávání veřejných zakázek

- uplatnění podmínky zaměstnávání
10 procent dlouhodobě nezaměstnaných
osob ve veřejných zakázkách

Je ve vaší obci větší počet dlouhodobě nezaměstnaných osob, kterým byste chtěli pomoci s návratem na trh práce?

Můžete k tomu využít jednoduchý nástroj v podobě uplatnění podmínky zaměstnávání 10 procent dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách.

Zvláštní podmínka na plnění veřejné zakázky v zadávací dokumentaci umožňuje § 44 odst. 10 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách (před novelou zákona ze 4. 8. 2011 šlo o odst. 8):

Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, v platném znění

Část druhá: Zadávací řízení

Hlava IV: Zadávací dokumentace a technické podmínky

§ 44 odst. 10 (dříve 8)

„Zadavatel může v zadávacích podmínkách uvést též požadavky týkající se zvláštních podmínek na plnění veřejné zakázky, a to zejména v sociální oblasti, v oblasti zaměstnanosti nebo v oblasti životního prostředí.“

U nás ale stavební firmy nemají problém sehnat si dělníky. Najdou si je sami a vyjdou je ještě levněji.

Ano, ale často tak dochází k tomu, že zaměstnávají zahraniční dělníky za nízké platy, přitom ve vaší obci je plno nezaměstnaných, kteří by takovou práci mohli dělat. Nebo firmy zaměstnávají lidi načerno. Ti si tak mohou vydělat o něco víc, ale nejsou jistěni žádným právním vztahem, takže se snadno může stát, že jim zaměstnavatel nezaplatí slíbenou částku. Tímto rozhodnutím tedy můžete legalizovat práci řady lidí a zajistit jim lepší pracovní podmínky a jistotu výdělku. Administrativně se jedná pouze o přidání jedné přílohy k zadávací dokumentaci. Splnění podmínky žadatelé prokáží pomocí jednoho razítka Úřadu práce dokládajícího, že vybraní pracovníci byli před svým nástupem k vítězné firmě dlouhodobě nezaměstnaní. Vlastní proces posuzování a hodnocení nabídek není nijak dotčen, neboť podmínka platí pro všechny stejně, a není tak předmětem hodnocení. Pokud si nejste jistý, zda je legitimní si při zadávání veřejných zakázek klást zvláštní podmínky, podívejte se do Metodiky zadávání veřejných zakázek, kterou vydalo Ministerstvo pro místní rozvoj ČR.

Je tedy legitimní, aby obec coby zadavatel veřejné zakázky požadovala, aby alespoň 10 procent z celkového počtu pracovníků dodavatele, kteří se budou podílet na plnění zakázky, pocházelo z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob, tj. uchazečů o zaměstnání, kteří byli bezprostředně před započítáním plnění zakázky evidováni Úřadem práce po dobu alespoň 5 měsíců. Podmínku dodavatel splní, pokud tyto osoby **prokazatelně ukončí evidenci na Úřadě práce** v souvislosti s uzavřením pracovního vztahu s dodavatelem.¹

Součástí nabídky musí být **prohlášení** uchazeče o veřejnou zakázku potvrzující, že nejméně 10 % osob, které se budou podílet na plnění zakázky, přijme do pracovního poměru či na dohodu o pracích konaných mimo pracovní poměr z řad

dlouhodobě nezaměstnaných osob (viz příloha k zadávací dokumentaci). Vítězný uchazeč o zakázku předloží před podpisem smlouvy se zadavatelem **seznam osob**, s nimiž uzavřel pracovní právní vztah v souvislosti s plněním zakázky potvrzený místně příslušným kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR. Zároveň předloží prohlášení o celkovém počtu osob, které se budou na plnění zakázky podílet.

Nemusíte být tedy závislí už jen na dotacích Úřadu práce ČR na veřejně prospěšné práce, ale **můžete využít potenciálu veřejných zakázek**, jež jako obec vyhlásíte, např. když potřebujete něco postavit, zrekonstruovat či upravit nebo když potřebujete zajistit některé služby (např. úklid prostor obecního úřadu apod.).

---

¹ Uplatňování podmínky zaměstnávání určitého procenta dlouhodobě nezaměstnaných osob při zadávání veřejných zakázek posvětil jak Úřad pro ochranu hospodářské soutěže (viz příloha Podmínka zaměstnávání 10 % dlouhodobě zaměstnaných osob ve veřejných zakázkách, s. 4–5), tak Ministerstvo pro místní rozvoj ČR (viz příloha Metodika zadávání veřejných zakázek, s. 87).

JAK NA TO

1.

Zvažte, zda by pro vás nebylo výhodné zabezpečit některé služby formou veřejné zakázky, v rámci níž by vítězná firma byla povinna zaměstnat minimálně 10 procent dlouhodobě nezaměstnaných osob.

2.

Pokud se rozhodnete uplatnit tzv. zvláštní podmínku zadavatele dle § 44 odst. 10 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách, **uvedte tuto podmínku do zadávací dokumentace a do smlouvy uzavírané s dodavatelem.** Jde o absolutní podmínku závaznou pro každého uchazeče o zakázku, nikoli o hodnotící kritérium.

3.

K usnadnění administrace doporučujeme **připravit pro uchazeče o zakázku přílohu k zadávací dokumentaci**, kterou firma ucházející se o zakázku jen podepíše:

**Příloha č. ... k zadávací dokumentaci:
Prohlášení ve smyslu § 44 odst. 10 zákona č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách**

Prohlašuji, že nejméně 10 procent z celkového počtu pracovníků, kteří se budou podílet na plnění zakázky, bude pocházet z řad dlouhodobě nezaměstnaných osob. Bude se jednat o uchazeče o zaměstnání, kteří jsou evidováni Úřadem práce po dobu alespoň 5 měsíců, s nimiž uzavřu pracovní právní vztah v souvislosti s plněním zakázky formou zakládající ukončení jejich evidence na Úřadu práce.

Pracovní právní vztah bude trvat minimálně po dobu celého plnění veřejné zakázky. Zavazuji se k tomu, že před podpisem smlouvy předložím zadavateli seznam osob z řad dlouhodobě nezaměstnaných, s nimiž byl uzavřen pracovní právní vztah v souvislosti s plněním zakázky, potvrzený od místně příslušného Úřadu práce ČR, spolu s uvedením celkového počtu osob, které se na plnění zakázky budou podílet.

4.

Požádejte o spolupráci místní nestátní neziskové organizace (NNO), které mohou pro vítěznou firmu poskytovat servis v podobě předvýběru osob vhodných pro přijetí do zaměstnání, ale také službu tzv. pracovní asistence, která omezí případná nedorozumění mezi zaměstnavatelem a novými zaměstnanci. Pro zaměstnavatele je důležité i to, aby NNO vyhledala zaměstnance v případě, že firmu předčasně opustí, a pomohla s ukončením pracovního poměru.

5.

Využijte též spolupráce s příslušným kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR. Úřad práce potvrdí, že na seznamu pracovníků, které firma najala v souvislosti se zakázkou, jsou skutečně osoby, které byly nejméně 5 měsíců nezaměstnané a z důvodu uzavření pracovní právního vztahu s dodavatelem zakázky byly vyřazeny z evidence uchazečů o zaměstnání. Úřad práce ČR je zároveň možné oslovit kdykoli během realizace zakázky a podat podnět ke kontrole přítomnosti pracovníků na pracovišti, jejich součástí je předložení seznamu všech zaměstnanců dodavatelské firmy i jejich subdodavatelů (doporučujeme přitom, aby zaměstnanci byli přímými zaměstnanci dodavatele).

6.

Do podmínky 10 procent by měli být zahrnuti takoví lidé, kterým opatření může pomoci, tedy nikoliv ti, kteří potřebují více podpory, ani takoví, kteří by byli zaměstnání i bez této podmínky. Vhodní jsou lidé, kteří si občas vypomáhají nelegální prací a kterým zkušenost s legální prací může pomoci dostat se z bludného kruhu dlouhodobě nezaměstnanosti.

KDYŽ PRÁVNÍCI NAMÍTNOU, ŽE...

... tento postup zákon o veřejných zakázkách neumožňuje

Postup umožňuje § 44, odst. 10 (dříve 8) zákona o veřejných zakázkách, byl „posvěcen“ mnoha právníky (např. JUDr. Jiřím Taišlem, specialistou na české a evropské právo veřejných zakázek) i Úřadem pro ochranu hospodářské soutěže.

... zadavatel někoho znevýhodňuje

Zadavatel nikoho neznevýhodňuje, protože podmínka zaměstnání alespoň 10 procent dlouhodobě nezaměstnaných osob je absolutní a rovná pro všechny uchazeče o zakázku.

... tento postup neúměrně zatěžuje potenciální dodavatele

Potenciální dodavatel při podávání své nabídky pouze podepíše čestné prohlášení, které je součástí zadávací dokumentace. Dlouhodobě nezaměstnané zaměstná teprve tehdy, když zakázku vyhraje. Úřad práce může provést výběr dle potřeb firmy z titulu zákona o zaměstnanosti.

... jde o zásah do pracovněprávních vztahů firmy ucházející se o zakázku

Firma může se zaměstnanci uzavřít DPP, DPČ či pracovní poměr se zkušební lhůtou, na dobu určitou apod. Jedinou podmínkou je, aby forma pracovněprávního vztahu znamenala pro nezaměstnaného vystoupení (vyřazení) z evidence uchazečů o zaměstnání. Podmínku dodržení 10% podílu zaměstnanců po dobu plnění veřejné zakázky v případě ukončení pracovněprávního vztahu s dříve dlouhodobě nezaměstnaným zaměstnancem dodavatel splní přijetím náhradníka se stejnou charakteristikou.

... pracovníci budou najímáni spekulativně pouze na několik dní

Kromě podmínky, že v případě ukončení pracovněprávního vztahu před skončením plnění se dodavatel zavazuje k přijetí nového pracovníka z řad osob dlouhodobě nezaměstnaných, toto zneužití vylučuje významný ekonomický faktor: bezúčelná fluktuace je pro zaměstnavatele vždy sama o sobě nevýhodná.

VEŘEJNÉ ZAKÁZKY JSOU WIN-WIN OPATŘENÍM S PŘÍNOSEM PRO VŠECHNY

Pro obce:

- legitimizace investic v sociálně vyloučených lokalitách
- příklady dobré praxe pro ostatní nezaměstnané
- „dobré jméno“ politické reprezentace města
- omezení nelegálního zaměstnávání

Pro občany:

- pracovní příležitosti v místě bydliště
- začleňování těch obyvatel obce, kteří jsou dlouhodobě sociálně vyloučení nebo sociálním vyloučením ohrožení, do společnosti

Pro firmy:

- motivace k legálnímu zaměstnávání
- potlačování nekalé soutěže při využívání nelegálního zaměstnávání
- nové podnikatelské příležitosti

Pro všechny:

- posílení sociální soudržnosti
- postupná změna ve vnímání zakázek: od neprůhledné soutěže k zakázkám skutečně veřejným, s viditelným pozitivním dopadem na životy lidí

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedaillon Využití pravidla deseti procent pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané ve veřejných zakázkách města Mostu

Rekonstrukce panelových domů na sídlišti Chanov, úklid prostor Magistrátu města Mostu

Město Most uplatnilo podmínku zaměstnávání 10 procent dlouhodobě nezaměstnaných osob zatím u čtyř veřejných zakázek vypsanych na rekonstrukce panelových domů na sídlišti Chanov a u jedné veřejné zakázky vypsané na úklid prostor Magistrátu města Mostu. V případě zakázky na úklid vítězná firma zaměstnala jednu pracovníci z řad dlouhodobě nezaměstnaných, zakázky na stavební práce vyhrály dvě firmy, z nichž jedna zaměstnala tři a druhá čtyři dlouhodobě nezaměstnané osoby. S dalšími nezaměstnanými byly uzavřeny dohody o provedení práce. Firmy zaměstnaly uchazeče na základě doporučení místních neziskových organizací nebo na základě vlastních

zkušeností a referencí (na rozdíl od pracovníků na dohodu o provedení práce, kteří byli přijímáni živelně a anonymně, což se neosvědčilo – krádeže apod.). Vesměš šlo o lidi bez vzdělání, praxe a zkušeností, kteří byli dle vedoucích zaměstnanců sice pomalí a ne-samostatní, ale tvarovatelní. K výměně osob na pozicích došlo jen ve dvou případech. Pět osob ze sedmičlenné skupiny si firmy chtěly ponechat ve stavu i po skončení prací na zakázce, nakonec u firem našli stálé zaměstnání dva pracovníci.

Pracovníci se přes počáteční nedůvěru ostatních zaměstnanců rychle zařadili do kolektivu a podíleli se na realizaci zakázky v celém jejím průběhu. Kvalifikovaní řemeslníci prováděli výhradně odbornou práci, pracovníci nově přijatí v rámci podmínky 10 % vykonávali během odborných prací přípravné, dokončovací a pomocné práce. Pokud jde o odchody a případná selhání, bylo zaznamenáno 1 selhání, 1 odchod za lepším a v závěru zakázky odchod 2 lidí kvůli exekucím na plat.

Podmínka 10 % zúčastněné firmy ani město nijak nezatížila, neprodrazila zakázky. Firmy dokonce zvažují, že nejen naplní povinnou kvótu deseti procent, ale dají práci i dalším nezaměstnaným.

Město Most zvažuje využití této podmínky i u dalších veřejných zakázek, je rovněž součástí Integrovaného plánu rozvoje města. Jednat se bude především o stavební zakázky, zejména o demolice a terénní úpravy (opravy chodníků či úpravy veřejných prostranství), tedy práce, které mohou vykonávat i nezaměstnaní se základním či s nedokončeným základním vzděláním.

<http://www.mesto-most.cz/verejne-zakazky.asp?p1=1159>

Ing. František Jirásek, vedoucí oddělení rozvoje a územního plánu

Magistrát města Mostu

tel.: 476 448 233, 474 771 233, 774 710 611

e-mail: Frantisek.Jirasek@mesto-most.cz

Zaměstnávání osobních poradců z řad uchazečů o zaměstnání, Most

Úřad práce v Mostě (dnešní kontaktní pracoviště Úřadu práce v Mostě) stanovil při realizaci regionálních individuálních projektů na podporu zaměstnanosti ve veřejných zakázkách podmínku zaměstnávání určitého počtu dlouhodobě nezaměstnaných. Z uchazečů o zaměstnání byli vybráni ti, kteří na tom byli o něco lépe, byli vybaveni komunikačními dovednostmi a tyto osoby byly zaměstnány jako pracovní laičtí poradci. Ostatním dlouhodobě nezaměstnaným uchazečům o zaměstnání pomáhali zorientovat se na trhu práce, vybírat z pracovních nabídek, připravovat se na pracovní pohovory apod. Uplatňování této podmínky se osvědčilo, osobní poradci pracovali s nadšením, byli vděční za pracovní příležitost a stali se dobrým vzorem pro ostatní nezaměstnané.

<http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/rozhovory/205-zadavani-veejnych-zakazek-v-most.html>

Mgr. Pavla Zůzová, ředitelka Kontaktního pracoviště Úřadu práce ČR – krajské pobočky v Ústí nad Labem, Most

tel.: 950 137 450

e-mail: pavla.zuzova@mo.mpsv.cz

NÁKLADY

Opatření nevyžaduje žádné zvláštní výdaje ze strany obcí. Administrativně se jedná pouze o přidání jedné přílohy k zadávací dokumentaci – čestného prohlášení, jež firmy vyplní a podepíše. Splnění podmínky žadatelé prokážou pomocí jednoho razítka Úřadu práce ČR dokládajícího, že vybraní pracovníci byli před svým nástupem k firmě dlouhodobě nezaměstnaní. Vlastní proces posuzování a hodnocení nabídek není nijak dotčen, neboť podmínka platí pro všechny stejně, a není tak předmětem hodnocení.

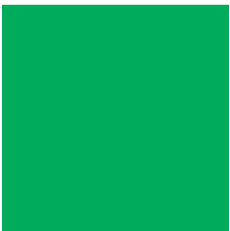
Dodavatelům mohou vzniknout vyšší náklady na zajištění kontroly pracovníků (dlouhodobě nezaměstnaní lidé mívají zpravidla horší pracovní návyky), k zajištění služeb pracovní asistence však mohou využít spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi, které danou službu poskytují zdarma.

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 137/2006 Sb., o veřejných zakázkách
- Sekce na webu Agentury pro sociální začleňování
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/podminka-zamestnavani-deseti-procent-dlouhodore-nezamestnanych-osob-ve-verejnych-zakazkach>
- Příručka Podmínka zaměstnávání 10 % dlouhodobě nezaměstnaných osob ve veřejných zakázkách
<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/dokumenty-k-oblasti-zamestnanost/podminka-zamestnavani-10-procent-dlouhodore-nezamestnanych-osob-ve-verejnych-zakazkach-asz-2011/download>
- Stránky Public procurement
<http://www.public-procurement.cz/>
- Článek na webu www.socialni-ekonomika.cz
<http://www.socialni-ekonomika.cz/cs/archiv-lank/67-veejne-zakazky-mohou-pomoci-zamstnani-socialn-slabyh.html>
- Průvodce zadáváním veřejných zakázek, Otevřená společnost, o.p.s., 2009
http://www.osf.cz/media/com_form2content/documents/c5/a366/f20/Pruvodce_zadavanim_vz.pdf

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Orgány státní správy:**
Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování
www.socialni-zaclenovani.cz
- **Nezisková organizace, která poskytuje poradenství v oblasti sociálního podnikání a společensky odpovědného zadávání veřejných zakázek:**
P3 – People, Planet, Profit, o. p. s.
<http://www.p-p-p.cz>

Pracovní poradenství

Možná se ve vaší obci nachází řada nezaměstnaných lidí, kteří mají nízkou kvalifikaci, a tedy i menší objektivní šance uspět na trhu práce. Kromě toho se tito lidé také hůře orientují na trhu práce, postupně ztrácejí pracovní návyky a následkem častých neúspěchů při hledání pracovního uplatnění se snižuje jejich sebevědomí a motivace k práci.

Kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR nemá kapacitu věnovat těmto lidem patřičnou podporu a ve vaší obci nepůsobí organizace, která by se touto problematikou zabývala. V tom případě je vhodné, abyste ve vaší obci zřídili službu pracovního poradenství.

Co se rozumí pod pojmem pracovní poradenství?

Podle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, je pracovní poradenství, respektive poradenská a informační činnost v oblasti pracovních příležitostí, součástí zprostředkování zaměstnání. Zaměstnání mohou zprostředkovávat jednak krajské pobočky a kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR, jednak právnické nebo fyzické osoby, které mají povolení k příslušné formě zprostředkování zaměstnání (agentury práce).¹

Poradenství, které provádějí nebo zabezpečují krajské pobočky a kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR pro fyzické osoby, se zaměřuje na zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Poradenství pro zaměstnavatele se zaměřuje na výběr zaměstnanců podle kvalifikačních a osobnostních předpokladů. Informační činnost spočívá zejména v informování o možnostech zaměstnání a o volných pracovních místech a volných pracovních silách.

Specifickým druhem poradenské činnosti, který zabezpečují pracoviště Úřadu práce, je tzv. **Job club**. **Job club je poradenský program, jehož hlavním cílem je motivovat a aktivizovat jeho účastníky k uplatnění na trhu práce**, a to získáním orientace na trhu práce a nácvikem dovedností a technik vyhledávání zaměstnání. Job club probíhá formou opakovaných skupinových setkávání v malých skupinách (zpravidla o 8–10 účastnících). Původně byl Job club určen zejména uchazečům o zaměstnání, kterým Úřad práce věnuje zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání, v současné době je však otevřen všem uchazečům o zaměstnání, kteří si chtějí vylepšit sebe prezentaci, pracovat na svém osobnostním růstu, posílit sebevědomí a naučit se zvládat stresové situace spojené s nezaměstnaností.²

Pracovní poradenství můžeme chápat jako kvalifikovanou pomoc nezaměstnaným lidem, která jim má usnadnit začlenění na trh práce a v důsledku toho i do společnosti. Pracovní poradenství má u těchto osob snižovat riziko dlouhodobé nezaměstnanosti, neustálé fluktuace na pracovním trhu nebo nelegálního zaměstnávání. Mělo by být zaměřeno zejména na ty klienty/uživatele, kteří jsou bez vnější intervence na legálním trhu práce nezaměstnatelní.

Pracovní poradenství může mít formu nejrůznějších vzdělávacích, poradenských a motivačních programů (skupinových i individuálních), zprostředkování zaměstnání, zprostředkování komunikace mezi klientem/uživatelem, Úřadem práce a potenciálním zaměstnavatelem, ale i exkurzí, praxí, prací

¹ Blíže viz hlava IV zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti: http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zakon_c_435-2004_sb.pdf.

² Blíže viz <http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/jobclub>.

na zkoušku či praktických zkušeností s různými profesemi. Pracovní poradenství může zahrnovat i **kariérové poradenství**. V případě individuální potřeby může být také doprovázeno **pracovní asistencí**, která napomáhá udržení zaměstnání.

Pracovní poradenství by mělo vždy vycházet z **individuální situace klienta/uživatele**. S klientem/uživatelé by měl být sestaven **individuální plán**, vyžadující jeho aktivní přístup k řešení jeho sociální situace. Pracovní poradenství by mělo **komplexní službou**, která by měla zahrnovat i terénní složku, spolupráci s rodinou klienta, a také by mělo být úzce provázáno se sociální prací, s dlouhodobým poradenstvím apod.³

Nedílnou součástí pracovního poradenství je také **práce se zaměstnavateli**.

Tato oblast zůstává často opomíjena, přestože díky podpoře poskytované zaměstnavateli je možné napomáhat vytvoření pozitivního pracovního vztahu mezi zaměstnavatelem a jeho zaměstnancem a eliminovat problémy, které vedou k ukončení pracovního poměru. Pracovní poradenství tedy nekončí nástupem klienta/uživatele do zaměstnání, ale zahrnuje i **podporu pracovníka po nástupu do zaměstnání**.

³ Zadluženost působí jako překážka pro získání formálního zaměstnání. Jakmile zadlužený člověk přijme formální pracovní poměr, stává se značná část jeho mzdy předmětem vymáhání dluhů. Proto je pro něj neformální zaměstnání v tomto ohledu výhodnější strategií.

JAK NA TO

1.

Oslovte s návrhem na zřízení služby pracovního poradenství **nestátní neziskové organizace** působící na území vaší obce, **konzultujte** svůj záměr s **okolními obcemi a s kontaktním pracovištěm Úřadu práce, jeďte se podívat** někam, kde tuto službu již provozují.

2.

Nebudou-li mít místní neziskové organizace o poskytování služby pracovního poradenství zájem, zřídte za tímto účelem vlastní příspěvkovou organizaci nebo obecně prospěšnou společnost.

3.

Zašlete MPSV žádost o povolení zprostředkování zaměstnání¹ nebo uzavřete dohodu s kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR či pracovní agenturou o zprostředkování zaměstnání pro klienty zařazené do programu pracovního poradenství.

4.

Zajistěte si zdroje financování služby pracovního poradenství (budete-li žádat MPSV o dotace na sociální služby, zajistěte si u vašeho krajského úřadu registraci k poskytování sociálních služeb).²

¹ Tiskopis žádosti o povolení zprostředkování zaměstnání: http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zpr_prace/zadostzpr.

² Pracovní poradenství je možné zahrnout pod služby sociální rehabilitace, odborného sociálního poradenství či terénní programy – bližší viz příručka Sociální služby.

5.

Zajistěte si kvalitní pracovní poradce, pracovní asistenty a vhodné prostory poskytující dostatek soukromí.

6.

Staňte se členy České unie pro podporované zaměstnávání nebo jiných asociací, účastněte se konferencí a vzdělávacích akcí

– pomůže vám to zvolit vhodné metody práce, získávat aktuální poznatky a vyměňovat si zkušenosti.

7.

Buďte ve stálém kontaktu s kontaktním pracovištěm Úřadu práce, místními neziskovými organizacemi a pracovními agenturami

– mohou vám pomoci získávat klienty (např. z řad vykonavatelů veřejné služby) a zprostředkovávat zaměstnání pro vaše klienty s využitím vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.

8.

Oslovujte místní zaměstnavatele, nabízejte jim analýzu pracovních míst, reagujte na jejich potřeby, dodávejte jim pracovníky

z řad vašich klientů, pomáhejte jim získat od Úřadu práce dotace na zřizování pracovních míst.

9.

Spolupracujte se vzdělávacími zařízeními, plánujte společně s nimi, zaměstnavateli a kontaktním pracovištěm Úřadu práce

rekvalifikace.

10.

Připravujte společné projekty.

JAKÉ JSOU PŘÍNOSY PRACOVNÍHO PORADENSTVÍ?

- zvýšení schopnosti klientů/ uživatelů řešit svoji sociální situaci
- prevence dlouhodobé nezaměstnanosti, opakované fluktuace na trhu práce, nelegální práce, zadluženosti, závislosti na sociálních dávkách, kriminality a dalších negativních jevů
- koordinace aktivit v oblasti sociálních služeb a služeb zaměstnanosti
- zvyšování zaměstnatelnosti a faktické zaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit
- motivace zaměstnavatelů k vytváření legálních pracovních příležitostí
- sociální začleňování

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Člověk v tísní, o. p. s. – Program Kariérní a pracovní poradenství

Od ledna 2006 realizuje společnost Člověk v tísní, o. p. s., v jedenácti městech České republiky program Pracovní poradenství, který je zaměřen na podporu osob se ztíženým přístupem na otevřený trh práce. Cílová skupina je tvořena převážně nezaměstnanými Romy ohroženými sociálním vyloučením, kteří jsou schopní a motivovaní získat zaměstnání. Pracovní poradci jim radí, jak při hledání práce postupovat, učí je vyjednávat, vyřídit si potřebné dokumenty. Pracovní poradci vyhledávají volná pracovní místa v regionu a jednají se zaměstnavateli o přijetí dlouhodobě nezaměstnaných lidí. Zároveň vyjednávají na kontaktních pracovištích Úřadu práce zřízení rekvalifikačních kurzů v oborech, které jsou na trhu práce neobsazené, a vytipovávají vhodné klienty, kterým doporučují účast ve vhodných vzdělávacích a rekvalifikačních programech. Pracovní poradci úzce spolupracují s terénními sociálními pracovníky v místě a vycházejí z jejich dlouhodobé zkušenosti a systematické práce v přirozeném prostředí klientů.

Pracovní poradci tak propojují a koordinují speciální poradenství a přímou terénní sociální práci s motivační prací s klientem a s mapováním a nabídkou služeb zaměstnanosti v nejbližším klientově okolí.

V únoru 2008 byl program rozšířen o kariérní poradenství a v současné době se celý program nazývá Kariérní a pracovní poradenství. Toto rozšíření reaguje na neustále se zvyšující kvalifikační náročnost trhu práce: na základě mnoha ekonomických analýz lze předpokládat, že pracovních příležitostí pro nekvalifikované bude do budoucna ubývat, a proto je potřeba soustředit maximální podporu do oblasti zvyšování kvalifikace. Kariérní poradci se primárně zaměřují na prevenci předčasného ukončení procesu vzdělávání v posledních ročnících základních škol.

Cílem programu je zvětšit sociální mobilitu klienta a jeho schopnosti samostatně řídit svůj život; zvýšená sociální mobilita zahrnuje i překonání pasivity ve vztahu k trhu práce a aktivní přístup klienta k existující nabízené institucionální pomoci (rekvalifikační kurzy, veřejně prospěšné práce atd.). Cílem je vytvoření záchranné integrační sítě pro příslušníky vyloučených komunit dříve, než se plně rozvinou negativní důsledky sociálního propadu (dlouhodobá nezaměstnanost, ztráta motivace apod.). Cílem je i řešení problematiky sociální exkluze navázáním dosud chybějící součinnosti v oblasti sociálních služeb a specializovaného poradenství (především v oblasti zaměstnanostní politiky). Zároveň díky individuální práci se zaměstnavatelem i potenciálními zaměstnanci program zpřístupňuje sociální a zaměstnanostní služby potřebným klientům a snaží se otevřít přístup místních zaměstnavatelů k příslušníkům cílové skupiny Romů.

<http://www.pracovniporadenstvi.cz/>

IQ Roma servis, o. s.

IQ Roma servis realizuje projekty a aktivity směřující k rozvoji zaměstnanosti Romů. V přímé práci poskytuje klientům podporu při hledání práce, řešení problémů souvisejících se zaměstnáním a zvyšování kvalifikace. Dále pak spolupracuje s Úřadem práce a se zaměstnavateli, snaží se přispívat ke změnám vedoucím k obecnému zlepšení fungování trhu práce a klientů na něm.

Od roku 2007 IQ Roma servis udílí zaměstnavatelům, kteří se hlásí k zásadě rovného zacházení a ve své praxi nediskriminují uchazeče o práci a pracovníky (nejen) pro jejich etnický původ a národnost, značku Ethnic Friendly zaměstnavatel. Klienti organizace a další lidé (nejen) romského původu tak mají jasný signál, že nemají rezignovat na hledání práce z důvodu odmítnutí pro svůj původ, že existují i zaměstnavatelé, kteří jim dají stejnou příležitost jako všem ostatním.

<http://www.iqrs.cz/search.php?rsvelikost=sab&rstext=all-phpRS-all&rstema=160>

<http://www.ethnic-friendly.eu/>

NÁKLADY

Náklady na zajištění služby pracovního poradenství jsou odvislé od počtu nezaměstnaných osob v sociálně vyloučené lokalitě, které mají zájem o poskytování služby. Průměrně je pracovní poradce schopen intenzivně pracovat s cca 5–7 uživateli.¹ Náklady na jednoho pracovního poradce s úvazkem 1,0 přitom mohou ročně činit cca 300 000 Kč včetně odvodů na sociální a zdravotní pojištění. Výhodné je pokrytí mzdových nákladů z projektu ESF – OP LZZ, méně výhodné z dotací MPSV na sociální služby.

Služby pracovního poradenství lze částečně financovat ze **státního rozpočtu – dotace MPSV na poskytování sociálních služeb** dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (fakultativní součást služby odborného sociálního poradenství, sociální rehabilitace a terénních programů).² Dotaci lze poskytnout pouze poskytovateli sociální služby, který má oprávnění k poskytování sociálních služeb (registraci) a/nebo je zapsán v registru poskytovatelů sociálních služeb (§ 85, odst. 1 zákona o sociálních službách).³

Dále lze poradenskou činnost financovat na základě **dohody mezi Úřadem práce ČR a realizátorem**.⁴

1 Viz Souhrnná metodika podporovaného zaměstnávání. Praha: Rytmus, 2005, <http://www.unie-pz.cz/files/files/knihovna/souhrnna-metodika.pdf>.

2 Blíže viz příručka Sociální služby.

3 Blíže viz <http://www.mpsv.cz/cs/740>.

4 K tomu je nutné vyplnit formuláře Nabídka provedení poradenské činnosti a Kalkulace nákladů poradenské činnosti na webových stránkách MPSV: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Pokud by byl pracovní poradce rekrutován z evidence uchazečů o zaměstnání, náklady na něj by bylo možné po určitou dobu hradit z **prostředků na aktivní politiku zaměstnanosti** (dotovaná pracovní místa typu veřejně prospěšné práce či společensky účelná pracovní místa).⁵

Pokud začne být realizováno tzv. **sdílené zprostředkování zaměstnání** podle § 119a zákona o zaměstnanosti, agentury práce mohou být rovněž příjemci **příspěvků za zprostředkování zaměstnání**.

Lze také využívat **granty krajských úřadů, vypisovat vlastní granty**, využívat **nadačnických prostředků**, poskytovat služby pracovního poradenství v rámci **regionálních individuálních projektů Úřadu práce ČR** apod. Rozvoj služeb pracovního poradenství je však z převážné části financován z **prostředků ESF – OP LZZ**.⁶

ZDROJE INFORMACÍ

Pracovní poradenství:

- <http://portal.mpsv.cz/sz/>
- <http://www.pracovniporadenstvi.cz/>
- http://www.iqrs.cz/storage/1240411225_sb_iqrs_kz_trh_prace.pdf
- <http://www.unie-pz.cz/>
- <http://cvtplzen.cz/metodiky/pp/0.html>
- http://olomouc.charita.cz/uploads/clankyprilohy/44/METODIKA_TPP.pdf
- Metodika poradenského programu Cesta ke změně
http://www.css.krumlov.cz/DOC/148_Metodika_poradenskeho_programu_Cesta_ke_zmene.pdf
- Souhrnná metodika odporovaného zaměstnávání, Rytmus, 2005
<http://www.unie-pz.cz/files/files/knihovna/souhrnna-metodika.pdf>

Kariérové poradenství:

- <http://portal.mpsv.cz/sz/obcane/poradstrediska>
- <http://www.vychova-vzdelavani.cz/karierove-poradenstvi/>
- <http://www.occupationsguide.cz/cz/main/default.aspx>
- <http://www.job-tip.cz/>

5 Blíže viz kapitola Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.

6 Blíže viz www.esfcr.cz, OP LZZ, oblasti podpory 3.3, 2.1, případně 3.2.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Neziskové organizace, realizátoři služby pracovního poradenství (Člověk v tísni, IQ Roma servis a další organizace):

- **Česká unie pro podporované zaměstnávání**
<http://www.unie-pz.cz/>
- **IQ Roma servis**
<http://www.iqrs.cz/>
- **Člověk v tísni, o. p. s.**
<http://www.clovekvtisni.cz/>

Státní správa:

- **Krajské pobočky a kontaktní pracoviště Úřadu práce ČR**
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp>
- **Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování**
www.socialni-zaclenovani.cz

Využívání nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti

Je-li ve vaší obci zvýšená nezaměstnanost, můžete tento stav zlepšit vytvářením nových pracovních míst pro dlouhodobě nezaměstnané osoby. K tomuto účelu obce dříve často využívaly veřejně prospěšné práce, tj. přechodně vytvořená pracovní místa, na jejichž zřízení jim mohl Úřad práce ČR poskytnout dotace.

V současné době však na tyto dotace dosáhnou víceméně jen obce, na jejichž území je realizována veřejná služba. Veřejně prospěšné práce ale nejsou jediným nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, jehož prostřednictvím lze pomáhat dlouhodobě nezaměstnaným lidem v návratu na trh práce.

V této kapitole shrneme, jaké nástroje aktivní politiky zaměstnanosti existují a jak je můžete využít ve vaší obci.

Aktivní politika zaměstnanosti je souhrn opatření směřujících k zajištění maximální možné míry zaměstnanosti. Mezi nástroje, jimiž je realizována aktivní politika zaměstnanosti, patří dle zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti,¹ zejména:

- rekvalifikace
- investiční pobídky
- veřejně prospěšné práce
- společensky účelná pracovní místa
- překlenovací příspěvek
- příspěvek na zapracování
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti jsou rovněž podle téhož zákona:

- poradenství, které provádějí nebo zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce a které slouží ke zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti,
- podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením,
- sdílené zprostředkování zaměstnání,
- cílené programy k řešení zaměstnanosti.

Rekvalifikace

Jedním z nejvyužívanějších nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti jsou **rekvalifikace**. Rekvalifikací se rozumí **získání nové kvalifikace či zvýšení, rozšíření nebo prohloubení dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování**. Za rekvalifikaci se považuje i **získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která dosud žádnou kvalifikaci nezískala**.

Rekvalifikace je zajištěna **dohodou** mezi Úřadem práce a uchazečem o zaměstnání nebo zájemcem o zaměstnání a uskutečňuje se tehdy, když to vyžaduje jejich uplatnění na trhu práce. Úřad práce účastníkovi proplácí **náklady na rekvalifikaci** a může mu poskytnout **příspěvek na úhradu prokázaných nutných nákladů spojených s rekvalifikací**.

Rekvalifikaci zajišťuje krajská pobočka Úřadu práce příslušná podle místa bydliště uchazeče o zaměstnání nebo zájemce o zaměstnání. Ten si může také zabezpečit rekvalifikaci sám: zvolí si druh pracovní činnosti, na kterou se chce rekvalifikovat, a rekvalifikační zařízení, které má rekvalifikaci provést. Pokud zvolená rekvalifikace přispěje k uplatnění uchazeče/zájemce

¹ Srov. http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zakon_c._435-2004_sb.pdf.

o zaměstnání na trhu práce a je pro něj vzhledem k jeho zdravotnímu stavu vhodná, může Úřad práce po jejím úspěšném absolvování uhradit cenu rekvalifikace rekvalifikačnímu zařízení.

Rekvalifikace může být prováděna i u **zaměstnavatele** pro podpoření dalšího pracovního uplatnění jeho zaměstnanců. Rekvalifikace zaměstnanců se provádí na základě dohody uzavřené mezi zaměstnavatelem a zaměstnancem.

O rekvalifikaci zaměstnanců spočívající v získání, zvýšení nebo rozšíření kvalifikace může Úřad práce uzavřít se zaměstnavatelem dohodu. Pokud je rekvalifikace zaměstnanců prováděna na základě dohody s Úřadem práce, mohou být zaměstnavateli nebo rekvalifikačnímu zařízení, které pro zaměstnavatele rekvalifikaci zaměstnanců zajišťuje, Úřadem práce plně nebo částečně hrazeny náklady na rekvalifikaci zaměstnanců.

Jestliže pro zaměstnavatele zabezpečuje rekvalifikaci zaměstnanců rekvalifikační zařízení, uzavírá se dohoda mezi zaměstnavatelem a rekvalifikačním zařízením, popřípadě mezi Úřadem práce, zaměstnavatelem a rekvalifikačním zařízením.

Rekvalifikace je účelná v případech, kdy:

- se uchazeč rozhodne pro kvalifikaci, pro kterou je dostatek volných pracovních míst nebo je opodstatněná prognóza vzniku pracovních míst
- existuje závazný příslib zaměstnavatele o přijetí uchazeče po rekvalifikaci do pracovního poměru nebo se uchazeč zaváže, že po skončení rekvalifikace zahájí samostatnou výdělečnou činnost, jejíž výkon je rekvalifikací podmíněn
- uchazeč splňuje vstupní kvalifikační předpoklady pro daný rekvalifikační

kurz (kromě určitého stupně vzdělání to mohou být dále předpoklady zdravotní způsobilosti, psychické způsobilosti, někdy i věková hranice, trestní bezúhonnost apod.)

- uchazeč má dobrou pracovní morálku a aktivně spolupracuje s Úřadem práce při zprostředkování zaměstnání

Je žádoucí, aby byla **vyhodnocována úspěšnost rekvalifikací** (např. na základě procenta absolventů rekvalifikačních kurzů, kteří si do 12 měsíců po ukončení kurzu najdou zaměstnání). V ideálním případě by měly obce spolupracovat s Úřadem práce ČR a dalšími institucemi (rekvalifikační zařízení, zaměstnavatelé apod.) a společně rekvalifikace plánovat.

Potřebné formuláře naleznete na <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Investiční pobídky

Investiční pobídky jsou nástrojem aktivní politiky zaměstnanosti, který vydáním rozhodnutí o příslibu investiční pobídky hmotně podporuje zaměstnavatele k:

- vytváření nových pracovních míst,
- rekvalifikaci nebo školení nových zaměstnanců.

Tato podpora může být poskytnuta pouze v územních oblastech, kde je průměrná míra nezaměstnanosti nejméně o 50 % vyšší než průměrná míra nezaměstnanosti v České republice za dvě ukončená pololetí předcházející datu předložení záměru zaměstnavatele získat investiční pobídky. Nově vytvořená místa a rekvalifikovaní nebo školení zaměstnanci se zahrnují do celkového počtu ode dne předložení záměru získat investiční pobídky.

Hmotná podpora na vytváření nových pracovních míst nebo hmotná podpora na rekvalifikace či školení nových zaměstnan-

ců nebudou zaměstnavateli poskytnuty po dobu 3 let ode dne nabytí právní moci rozhodnutí o uložení pokuty za umožnění výkonu nelegální práce.²

Veřejně prospěšné práce

Veřejně prospěšné práce (VPP) jsou časově omezené pracovní příležitosti vytvořené především pro obtížně umístitelné a dlouhodobě nezaměstnané uchazeče o zaměstnání evidované Úřadem práce.³

Tato místa vytváří zaměstnavatel na základě písemné dohody s Úřadem práce ke krátkodobému pracovnímu umístění uchazeče o zaměstnání, nejdéle však na dobu dvanácti po sobě následujících měsíců ode dne sjednaného nástupu uchazeče o zaměstnání do pracovního poměru. Finanční příspěvek na úhradu mzdových nákladů zaměstnance, který byl veden v evidenci Úřadu práce, na takto vytvořeném místě může být zaměstnavateli poskytován až do výše skutečných mzdových nákladů,⁴

2 Více informací naleznete na http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/podpora_zamest. Informace o investičních pobídkách v gestu MPSV a formuláře žádosti o poskytnutí podpory najdete na webové stránce pověřené organizace CzechInvest (<http://www.czechinvest.org/>). Dle informací z Úřadu práce ČR jsou ovšem v letošním roce (2012) investiční pobídky víceméně nefunkční, situace se však od roku 2013 může výhledově změnit. Sledujte proto zmíněné webové stránky.

3 Dle informací Úřadu práce ČR jsou dotace na veřejně prospěšné práce v současné době poskytovány zejména v souvislosti s veřejnou službou nebo v případě uchazečů o zaměstnání, kterým se při zprostředkování zaměstnání věnuje zvýšená péče (uchazeči se zdravotním postižením, uchazeči vedení v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců, uchazeči 50+ apod.).

4 Dle informací Úřadu práce ČR ve spojení s veřejnou službou (VPP na předáky VS) může jít až o částku 15 000 Kč měsíčně, většinou se však jedná o částku 9 000 Kč měsíčně.

včetně sociálního a zdravotního pojištění.

Co se týče **úspěšnosti VPP** při uplatnění na trhu práce, nelze je vyčíslit stejně jako např. u rekvalifikací. Pracovní místa jsou pouze krátkodobá a mají za úkol zejména motivovat dlouhodobě nezaměstnané a obtížně umístitelné uchazeče k návratu na trh práce.⁵

Formulář žádosti o příspěvek na vytvoření pracovní příležitosti v rámci veřejně prospěšných prací k umístění uchazečů o zaměstnání naleznete na

<http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Společensky účelná pracovní místa

Společensky účelnými pracovními místy (SÚPM) se rozumí pracovní místa, která zaměstnavatel zřizuje nebo vyhrazuje na základě dohody s Úřadem práce.

Společensky účelná pracovní místa přispívají k dlouhodobějšímu pracovnímu uplatnění uchazečů o zaměstnání s méně závažnými handicapami na trhu práce (např. uchazeči s nedostatkem praktických zkušeností, ženy vracející se na trh práce po mateřské a rodičovské dovolené, starší osoby, osoby s kvalifikací neuplatnitelnou na trhu práce apod.), kterým nelze v daném okamžiku zajistit pracovní uplatnění jiným způsobem.

Společensky účelným pracovním místem je i pracovní místo, které zřídil po dohodě s Úřadem práce uchazeč o zaměstnání za účelem výkonu samostatné výdělečné činnosti. Na společensky účelná pracovní místa může Úřad práce poskytnout příspěvek na úhradu mzdových nákladů, a to na

5 Při výběru nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, zejména v případě VPP, je důležité zvážit riziko zaměstnání kratšího než jeden rok, které nezakládá nárok na podporu v nezaměstnanosti, a dále riziko nemotivujícího příjmu, který je nižší nebo ve stejné výši jako příjmy ze sociálních dávek.

dobu maximálně 12 měsíců. Jedním z předpokladů tvorby společensky účelných pracovních míst a jejich efektivního využití je nízký stav nabídky volných pracovních míst z hlediska profesního nebo územního.

Vzhledem ke svému charakteru patří tento nástroj k neúčinnějším nástrojům aktivní politiky zaměstnanosti a vede k přímému a zpravidla dlouhodobému uplatnění na trhu práce.

Formulář žádosti o příspěvek na vytvoření společensky účelného pracovního místa vyhrazeného pro uchazeče o zaměstnání naleznete na <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Překlenovací příspěvek

Překlenovací příspěvek může Úřad práce na základě dohody poskytnout osobě samostatně výdělečně činné (OSVČ), která přestala být uchazečem o zaměstnání a které byl poskytnut příspěvek na zřízení společensky účelného pracovního místa. Překlenovací příspěvek se poskytuje nejdéle po dobu 5 měsíců na úhradu provozních nákladů,⁶ které vznikly a byly uhrazeny v období, na které je překlenovací příspěvek poskytnut.

Formulář žádosti o překlenovací příspěvek naleznete zde: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Příspěvek na zapracování

Příspěvek na zapracování může Úřad práce poskytnout zaměstnavateli na základě do-

hody, pokud zaměstnavatel přijímá do pracovního poměru uchazeče o zaměstnání, kterému je při zprostředkování zaměstnání věnována zvýšená péče dle § 33 zákona o zaměstnanosti a který bude vykonávat u zaměstnavatele kvalifikovanou činnost, v níž dosud nemá pracovní zkušenosti nebo na ni nemá kvalifikaci. Maximální doba poskytování příspěvku je 3 měsíce a může činit měsíčně nejvýše polovinu minimální mzdy na jednu fyzickou osobu, která uchazeče o zaměstnání zapracovává.

Formulář žádosti o příspěvek na zapracování naleznete zde: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program

Příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program může Úřad práce poskytnout zaměstnavateli na základě s ním uzavřené dohody, pokud zaměstnavatel přechází na nový podnikatelský program a z tohoto důvodu nemůže zabezpečit pro své zaměstnance práci v rozsahu stanovené týdenní pracovní doby. Přechodem na nový podnikatelský program se rozumí taková změna výroby nebo poskytování služeb, při které dochází k zásadním technologickým změnám, nebo změna předmětu podnikání zapsaná v obchodním rejstříku nebo v živnostenském oprávnění. Smyslem příspěvku je prevence nebo omezení propouštění zaměstnanců zaměstnavatele. Příspěvek lze poskytovat na částečnou úhradu náhrady mzdy, která zaměstnancům přísluší podle pracovních právních předpisů. Příspěvek lze poskytovat maximálně po dobu 6 měsíců. Měsíční příspěvek na jednoho zaměstnance může činit nejvýše polovinu minimální mzdy.

Formulář žádosti o příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program naleznete zde: <http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

⁶ Jde o nájemné a služby s ním spojené, náklady na dopravu materiálu a hotových výrobků, náklady na opravu a údržbu objektu, ve kterém je provozována samostatná výdělečná činnost, pokud je tento objekt ve vlastnictví OSVČ a náklady souvisí s provozováním samostatně výdělečné činnosti (je-li součástí výše uvedených nákladů daň z přidané hodnoty a OSVČ není plátcem této daně, považuje se DPH za provozní náklad).

JAK NA TO

1. Navažte spolupráci s kontaktním pracovištěm Úřadu práce ČR a poradte se o vhodnosti použití jednotlivých nástrojů

aktivní politiky zaměstnanosti. Je třeba vycházet z toho, že prostředky **aktivní politiky zaměstnanosti je nutné využívat v souladu s jejich určením, tj. k zajištění pracovního uplatnění a pomoci při návratu uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřadem práce ČR na trh práce**. Není tedy možné vnímat aktivní politiku zaměstnanosti jako jakýsi dodatečný zdroj pro rozpočet a rozvoj obce bez ohledu na základní účel těchto prostředků. V minulosti k tomu docházelo zejména v souvislosti s dotacemi na zřizování veřejně prospěšných prací, kde pracovali stále tíživší lidé, a nedocházelo tak k jejich začleňování na otevřený trh práce.

2. Vytvořte v obci systém prostupného zaměstnávání. Snažte se nástroje aktivní politiky zaměstnanosti využívat tak, aby na sebe logicky navazovaly a umožňovaly uchazečům o zaměstnání postupný vstup na trh práce. Za první stupeň lze považovat již veřejnou službu, druhý stupeň by měly tvořit veřejně prospěšné práce, společensky účelná pracovní místa či jinak dotovaná pracovní místa (např. uplatnění v tranzitním sociálním podniku¹), třetí stupeň představuje uplatnění na otevřeném trhu práce. Přidanou hodnotou tranzitních sociálních podniků je poskytování doprovodných služeb během získávání pracovních zku-

šeností tak, aby byli uchazeči připraveni na vstup na volný trh práce.²

3. Zahajte spolupráci s poskytovateli sociálních služeb a uchazečům o zaměstnání společně zajistěte komplexní služby, které podpoří jejich začlenění na trh práce (dluhové poradenství, podpora bydlení apod.).

4. Vyhodnocujte společně se zúčastněnými partnery efektivitu jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti,³ inspirujte se příklady dobré praxe z ČR i zahraničí, připravujte projekty na podporu zaměstnanosti.⁴

se příklady dobré praxe z ČR i zahraničí, připravujte projekty na podporu zaměstnanosti.⁴

1 Srov. kapitolu Podpora sociálního podnikání.

2 Blíže viz příloha Sociální podnik v konceptu prostupného zaměstnávání.

3 K větší efektivitě by mělo přispívat i tzv. zónové zprostředkování zaměstnání (srov. pozn. 5, kapitola Veřejná služba), které, bude-li v budoucnu zavedeno, umožní lepší zacílení nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti díky profilaci uchazečů o zaměstnání.

4 Viz kapitola Obec jako realizátor projektů na podporu zaměstnanosti.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Kostka Krásná Lípa, p. o. – Učení je cesta

Hlavním cílem projektu p. o. Kostka Krásná Lípa s názvem Učení je cesta je aktivizovat 19 osob, zapojit je do projektu, z toho 17 osob zapojit do pracovní nebo bilanční diagnostiky, 12 osob do motivačního kurzu, pro 18 osob zajistit rekvalifikační kurz pracovník v sociálních službách – terénní pracovník s rozšířeným počtem hodin praxe a 15 úspěšných absolventů zaměstnat na dotovaných pracovních místech. Zapojeným osobám se tím zvýší kvalifikace využitelná na trhu práce. Vhodným výběrem poradenství a nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti vedoucích k motivaci a zvyšování kompetencí pro trh práce bude rovněž podpořena integrace cílové skupiny na legálním trhu práce a odstraňování bariér bránících cílové skupině získat a udržet si zaměstnání.

Realizace projektu: 1. květen 2012–30. prosinec 2013

<http://www.esfcr.cz/projekty/uceni-je-cesta>

<http://kostka.krasnalipa.cz>

Ingrid Kny, ucenijecesta@krasnalipa.cz, tel. 774 700 499

NÁKLADY

Příspěvky v rámci aktivní politiky zaměstnanosti na zahájení podnikání, na vytváření nových pracovních míst nebo vyhrazování stávajících jsou poskytovány Úřadem práce na základě dohody v případě, že uchazeči o zaměstnání, který nastoupí na pracovní místo, nelze zajistit uplatnění jiným způsobem. Uchazeč o zaměstnání nastoupí na dané pracovní místo až po uzavření výše zmíněné dohody.

Pro uzavření dohody je podstatné, že žadatel nemá podle evidence daní daňové nedoplatky, nemá nedoplatek na pojistném a na penále na veřejné zdravotní pojištění nebo na pojistném a na penále na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, s výjimkou případů, kdy bylo povoleno splácení ve splátkách a není v prodlení se splácením splátek nebo bylo povoleno posečkání daně. Zaměstnavatel má možnost potvrzení o bezdlužnosti doložit sám nebo může Úřad práce pověřit, aby si na základě ustanovení § 147b zákona o zaměstnanosti vyžádal potvrzení o bezdlužnosti od příslušných institucí.

Formuláře žádostí o příspěvky aktivní politiky zaměstnanosti jsou ke stažení zde:

<http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>.

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti:
http://portal.mpsv.cz/sz/obecne/prav_predpisy/akt_zneni/zakon_c._435-2004_sb.pdf
- Formuláře žádostí o příspěvky na aktivní politiku zaměstnanosti:
<http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/kestazeni>
- Evropský sociální fond v ČR:
www.esfcr.cz

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- Kontaktní pracoviště a krajské pobočky Úřadu práce ČR:
<http://portal.mpsv.cz/upcr/kp>
- Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování:
www.socialni-zaclenovani.cz

Obec jako realizátor projektů na podporu zaměstnanosti

Možná se na území vaší obce potýkáte s vysokou nezaměstnaností obyvatel, která je navíc často dlouhodobá nebo opakovaná, nezaměstnaní lidé přicházejí o pracovní návyky nebo dokonce nikdy nepracovali, mají nízkou kvalifikaci a postupně ztrácejí motivaci k práci. V tom případě jsou pro vás ideální příležitostí programy (projekty) na podporu zaměstnanosti.

Realizátorem projektů na podporu zaměstnanosti může být sama obec nebo se na jejich realizaci může podílet formou partnerství (např. s krajskou pobočkou Úřadu práce nebo s místní neziskovou organizací). Další možností je spolupráce obcí v rámci mikroregionu.

Neměl by nezaměstnanost řešit hlavně Úřad práce a stát?

To také, ale ke snížení vysoké nezaměstnanosti ve vaší obci můžete přispět i samostatnou aktivitou vaší obce. S pomocí Úřadu práce, místních neziskových organizací a dalších partnerů můžete připravit rozsáhlý projekt, díky kterému podrobně zjistíte, jaké jsou dovednosti dlouhodobě nezaměstnaných a na jaké profese by se hodili, budete je moci motivovat k tomu, aby si zvýšili kvalifikaci účastí v rekvalifikačních kurzech a pro některé z nich, kteří takový kurz absolvují, budete moci vytvořit zbrusu nové pracovní místo. Ti ostatní si budou moci absolvování kurzu napsat alespoň do životopisu a zvýší se tak jejich šance na to, že najdou zaměstnání.

JAK NA TO

1.

Pokud se rozhodnete připravit a realizovat projekt zaměřený na podporu zaměstnanosti ve vaší obci, je nutné **nejdříve vypracovat**

projektový záměr. Ten by měl popsat zejména:

- cílovou skupinu a její potřeby (je nutná jednoznačná identifikace cílové skupiny a důkladná znalost jejich potřeb),
- klíčové aktivity a jejich výstupy včetně zdrojů ověření,
- rizika a způsoby jejich řešení,
- udržitelnost aktivit po ukončení projektu,
- hlavní položky rozpočtu,
- realizační tým,
- zkušenosti žadatele s podobnými aktivitami,
- zkušenosti předpokládaných partnerů s podobnými aktivitami,
- zapojení dodavatelů,
- přibližný harmonogram projektu,
- prostory a zařízení, které budou pro realizaci aktivit nezbytné.

S vypracováním projektového záměru i s přípravou projektové žádosti vám může pomoci řada institucí jak ze soukromého, tak z neziskového sektoru. Stejně tak

Agentura pro sociální začleňování v rámci své podpory sociálně vyloučeným lokalitytám **poskytuje projektové poradenství**.¹

¹ Děje se tak na základě uzavřené dohody o spolupráci při přípravě a realizaci projektu. Konkrétní podmínky spolupráce jsou dány metodikou projektového poradenství Agentury pro sociální začleňování (ASZ) – blíže viz Standard projektového poradenství ASZ (<http://www.socialni-zaclenovani.cz/dokumenty/o-agenture>).

Analýza cílové skupiny musí být u projektů zaměřených na zaměstnanost přiložena vždy. Pokud ve vaší lokalitě proběhl průzkum zadaný Agenturou pro sociální začleňování, je možné pro analýzu využít jeho dat; někdy jsou tyto údaje součástí strategických plánů. Nejsou-li data k dispozici, je třeba kontaktovat všechny relevantní instituce, které mohou shromažďovat kvantitativní i kvalitativní data o cílové skupině, a podrobné údaje získat. Obvykle se nepodaří zjistit kompletní číselné údaje, pak je namíste vlastní terénní průzkum a až v poslední řadě kvalifikovaný odhad.

Pokud jde o **klíčové aktivity**, ty jsou vždy dány konkrétní výzvou. Může jít např. o:

- pracovní a bilanční diagnostiku
- motivační aktivity
- poradenské činnosti a programy
- realizaci rekvalifikačních kurzů
- zprostředkování zaměstnání
- podporu uplatnění na trhu práce formou příspěvku na úhradu mzdových nákladů zaměstnavatelům
- zajištění odborné praxe
- pracovní asistenci
- doprovodná a podpůrná opatření, která mohou napomoci začlenění znevýhodněných osob na trh práce apod.

Pracovní a bilanční diagnostika je komplexní profesní, psychologické a pedagogické vyšetření, které využívá speciálních psychologických testů a dotazníků. Jejím hlavním cílem je získání charakteristiky klienta a definování vhodného směru a možností jeho dalšího profesního rozvoje. Výstupem je závěrečná zpráva, která obsahuje osobnostní a kvalifikační profil klienta a individuální akční plán.

Pracovní a bilanční diagnostika by měla být využívána pouze v opodstatněných případech a v cenách místně obvyklých a musí být vedena osobou, která má pro tuto činnost kvalifikaci (specializovaný psycholog).² Je vhodná zejména pro ty klienty, kteří se chtějí requalifikovat na jinou profesi, protože jim pomůže vybrat obor, který je v souladu s jejich schopnostmi a dovednostmi. Dále je obecně vhodná pro dlouhodobě nezaměstnané ke zjištění jejich osobnostního potenciálu a k podpoře osobnostního rozvoje.

Motivačními aktivitami se zpravidla myslí aktivity, jež u klientů zvyšují orientaci v požadavcích trhu práce, a dále aktivity, které podporují motivaci a aktivizaci klienta k zaměstnání a jeho udržení.

Poradenské činnosti a programy jsou poskytovány za účelem zjišťování a posouzení osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci u osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti.

Requalifikacemi se rozumí rozvoj a podpora osob při získávání nové kvalifikace a zvýšení, rozšíření nebo prohlubování dosavadní kvalifikace, včetně jejího udržování nebo obnovování. Za requalifikaci se považuje i získání kvalifikace pro pracovní uplatnění fyzické osoby, která doposud žádnou kvalifikaci nezískala. Requalifikaci mohou zpravidla provádět pouze vzdělávací zařízení, která disponují odpovídajícími akreditovanými vzdělávacími programy.

Zprostředkováním zaměstnání jsou myšleny činnosti, které souvisejí s vyhledáváním zaměstnání pro fyzickou osobu, která se uchází o práci, s vyhledáváním zaměstnanců pro zaměstnavatele, který hledá nové pracovní síly, a s poskytováním poradenské a informační činnosti v oblasti pracovních příležitostí. Zaměstnání mohou zprostředkovávat pouze oprávněné subjekty.³ Zprostředkovatelskou činností lze zajistit i prostřednictvím partnera, který disponuje tímto povolením, ale zpravidla za podmínky, že partner bude vykonávat i další aktivity nesouvisející se zprostředkováním, nebo je možné tuto činnost zajistit prostřednictvím dodavatele služeb – agentury práce – a jeho služby nakoupit. Lze také uzavřít smlouvu o spolupráci s Úřadem práce ČR. Pro vytváření pracovních míst či umístění na pracovní místa přímo u žadatele či jeho partnera není povolení obvykle vyžadováno.

Podpora uplatnění na trhu práce formou příspěvku na úhradu mzdových nákladů zaměstnavatelům by měla napomoci vytváření nových pracovních míst nebo umístění příslušníků cílové skupiny na volná pracovní místa.

Zajištění odborné praxe je určeno pro získání pracovních zkušeností, dovedností a návyků. Odborná praxe je zpravidla součástí requalifikace a musí být prováděna v zařízení zaměstnavatele. V rámci projektů jsou často v odůvodněných případech způsobilé náklady spojené s realizací praxe (náklady na odborného pracovníka, který zabezpečuje odbornou praxi u zaměstnavatele, náklady na použitý materiál, ochranné pracovní po-

2 Blíže viz příloha Rámcové kvalifikační předpoklady a požadavky pro externí dodavatele bilanční diagnostiky.

3 Viz http://portal.mpsv.cz/sz/zamest/zpr_prace/zadostzpr.

můcky či hygienické prostředky apod.). Mzdové příspěvky pro cílovou skupinu po dobu praxe není většinou možné hradit z rozpočtu projektu.

Pracovní asistence je systematické působení na klienta tak, aby byl schopen udržet si zaměstnání. Podpora má dočasný charakter, může být klientovi poskytovaná na pracovišti, ale také mimo pracoviště (doprovody na úřady, konzultace po pracovní době, nácvik dovedností, které klient neovládá a potřebuje je k udržení zaměstnání apod.). Oba druhy podpory je možné kombinovat. Pracovní asistence je do jisté míry také službou pro zaměstnavatele – jejím cílem je vytvořit stabilní pracovní vztah mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem.

Pokud jde o **doprovodná a podpůrná opatření**, která mohou podpořit začlenění znevýhodněných osob na trh práce, opět zde záleží na podmínkách konkrétní výzvy. Může jít např. o poskytování příspěvků na péči o osobu blízkou, veřejnou dopravu, ubytování a stravování účastníků projektu, zdravotní průkazy, doprovod apod.

2.

Projektový záměr rozhodně konzultujte s příslušným kontaktním pracovištěm či krajskou pobočkou Úřadu práce, s místními neziskovými organizacemi, vzdělávacími zařízeními, významnými zaměstnavateli, se zastupitelstvem, ale také s veřejností (a to zejména s obyvateli sociálně vyloučených lokalit, kde má být projekt realizován), případně s dalšími významnými lokálními aktéry. V případě, že projekt přesahuje do dalších obcí, měla by být informována i jejich politická reprezentace a veřejnost.

3.

Najděte si vhodnou výzvu. Využít můžete např. grantového kalendáře na www.neziskovky.cz, <http://www.smocr.cz/cz/dotace-a-granty/default.aspx>, grantového kalendáře Agentury pro sociální začleňování⁴, Regionálního informačního servisu (<http://www.risy.cz/cs/dotace>), sledujte stránky <http://www.strukturalni-fondy.cz/getdoc/8709cd6c-e8d9-4c88-bc53-ecb0872d1c89/Vyzvy>.

4.

Doporučujeme **důkladné prostudování příručky pro žadatele** a nejlépe i příručky pro příjemce, **účast na seminářích pro žadatele, komunikaci s vyhlášovatelem konkrétní výzvy**. V komunikaci s vyhlášovatelem výzvy pokračujte **i během realizace projektu**.

5.

Při **hodnocení projektů** je obvykle kladen důraz na **individuální přístup** k osobám z cílových skupin a na respektování jejich specifických potřeb, na **logickou provázanost aktivit** poskytovaných osobám z cílových skupin a na **zahrnutí všech relevantních činností potřebných pro úspěšnou realizaci projektu** v jasné vazbě na potřeby cílové skupiny a s ohledem na účelnost a hospodárnost vynaložených prostředků.

V každém projektu by měla být zařazena **aktivita spojená s tvorbou nových pracovních míst, umístěním na volná pracovní místa či zprostředkováním zaměstnání**, čímž je v maximální míře zajištěno zvýšení pracovního uplatnění cílové skupiny.

⁴ http://www.socialni-zaclenovani.cz/index.php?option=com_k2&view=item&id=82:grantovy-kalendar&Itemid=12

Zároveň je nutné dbát na zajištění **komplexního charakteru** předkládaného projektu, který musí tvořit provázaný celek na sebe navazujících aktivit, jež usnadní přístup cílové skupiny na trh práce. Jste-li ve fázi zvažování přípravy a realizace projektu, zkuste se zamyslet nad následujícími výhodami a nevýhodami:

Výhody realizace obecního projektu na podporu zaměstnanosti:

- obec má možnost ovlivnit stav zaměstnanosti v obci
- obec má možnost vybírat kvalitní dodavatele služeb pro nezaměstnané občany
- obec má možnost získání finančních prostředků na služby podporující začleňování na trh práce
- dobrá vizitka vedení obce
- příklad dobré praxe pro ostatní obce

Nevýhody realizace obecního projektu na podporu zaměstnanosti:

- časová, odborná i finanční náročnost přípravy projektu, zpracování žádosti i řízení realizace projektu (vyhlašovatelé výzev poskytují zpravidla bezplatné konzultace a semináře, využijte této možnosti)
- zpravidla nutnost předfinancování projektu, někdy i spolufinancování projektu
- nároky na personální zabezpečení projektu (můžete využít zaměstnance obecního úřadu nebo hradit mzdové náklady z projektu, zaměstnat pracovníky na veřejně prospěšné práce, lze také využít vykonavatele veřejné služby či dobrovolníky)

PŘÍKLADY A KONTAKTY

RESTART – podpora sociální integrace obyvatel romské lokality v obci Obrnice

Hlavním cílem projektu realizovaného severočeskou obcí Obrnice bylo podpořit sociální integraci obyvatel sociálně vyloučené romské lokality Obrnice a odstranit veškeré bariéry v jejich přístupu ke vzdělávání a zaměstnání prostřednictvím vybraných sociálních služeb.

Mezi specifické cíle patřilo např. vytvoření poradenského pracoviště HELP DESK, místně dostupného pro cílové skupiny, vytvoření balíčku poradenských, motivačních, diagnostických a vzdělávacích programů pro cílovou skupinu či zprostředkování udržitelného zaměstnání pro cílové skupiny.

Realizace projektu: 1. prosinec 2009–31. říjen 2011

<http://www.esfcr.cz/projekty/restart-podpora-socialni-integrace-prislusniku-romskych>
<http://www.restartobrnice.cz/>

Drahomíra Miklošová, starostka@ouobrnice.cz, tel. 724 181 155

Kostka Krásná Lípa, p. o. – Učení je cesta

Hlavním cílem projektu p. o. Kostka Krásná Lípa s názvem Učení je cesta je aktivizovat 19 osob, zapojit je do projektu, z toho 17 osob zapojit do pracovní nebo bilanční diagnostiky, 12 osob do motivačního kurzu, pro 18 osob zajistit rekvalifikační kurz pracovník v sociálních službách – terénní pracovník s rozšířeným počtem hodin praxe a 15 úspěšných absolventů zaměstnat na dotovaných pracovních místech. Zapojeným osobám se tím zvýší kvalifikace využitelná na trhu práce. Vhodným výběrem poradenství a nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti vedoucích k motivaci a zvyšování kompetencí pro trh práce bude rovněž podpořena integrace cílové skupiny na legálním trhu práce a odstraňování bariér bránících cílové skupině získat a udržet si zaměstnání.

Realizace projektu: 1. květen 2012–30. prosinec 2013

<http://www.esfcr.cz/projekty/uceni-je-cesta>
<http://kostka.krasnalipa.cz>

Ingrid Kny, ucenijecesta@krasnalipa.cz, tel. 774 700 499

NÁKLADY

Při **přípravě projektové žádosti** je nutné počítat s **náklady na její pořízení** – buď je nutné zaplatit externího zpracovatele, nebo je třeba vyčlenit pracovníka obce, který projektovou dokumentaci zpracuje. Počítejte, že příprava projektu vám zabere cca 3 měsíce. V případě realizace projektu je zpravidla nutné mít k dispozici **prostředky na předfinancování projektu**, v některých případech je nutné **projekt spolufinancovat**. Doporučujeme **zajistit si finance na předfinancování realizace v předstihu**, tzn. započít vyjednávání o poskytnutí úvěru s bankovním ústavem na daný projekt již před podáním žádosti o dotaci. Zejména banka, kde máte svůj bankovní účet, vám může poskytnout výhodnější podmínky.

Pro případ, že by projekt nebyl finančně podpořen, je třeba vytvořit **rezervu**, případně vyjednávat s komerčními bankovními ústavu o možnosti **poskytnutí úvěru**. Druhou cestou je zjistit, proč nebyl projekt úspěšný, přehodnotit jeho náplň, aby lépe odpovídala podmínkám výzvy a hodnotícím kritériím, a podat žádost o dotaci v dalším kole výzvy nebo v jiné podobně zaměřené výzvě. Neúspěch projektu ještě nemusí znamenat, že je projekt špatný, může být pouze důsledkem velké konkurence, která však může být jen dočasná, než se vyčerpá absorpční kapacita v území.

Nižší ekonomická náročnost a vyšší efektivnost projektu jsou podstatnými hodnotícími kritérii projektu, stejně jako úroveň odborného zpracování ekonomických propočtů nákladovosti projektu a jejich přehledná prezentace. Je proto žádoucí věnovat jim maximální pozornost.

V rámci zpracování požadovaných údajů je zapotřebí **co nejpodrobněji vyčíslit výši plánových výdajů** na spotřebované nákupy (materiál, energie apod.), služby (výkony mandatářů, nájemné, cestovné, školení apod.), osobní výdaje (mzdy a odměny z dohod v mimopracovním poměru, zákonné pojištění atd.), výdaje na daně a poplatky a na další nákladové položky. Osobní výdaje je přitom nutné rozvést pro každou odbornost a specifickou činnost. U prostředků na pořízení investičního majetku je též nutné zvlášť specifikovat i účel a kapacitní využití majetku.

Při zpracování předmětné části projektu je nutno mít na zřeteli, že některé nákladové či investiční položky nemusí být pro vyhlášovatele grantu způsobilé či přiměřené, a proto tyto položky z obsahu dotace vyloučí nebo je do značné míry omezí. Je tedy vhodné mít pro ně zajištění z dalších zdrojů.

V současné době je velkou příležitostí k zajištění financí na realizaci projektů zaměřených na podporu zaměstnanosti **Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost**. Rovněž v období 2014+ bude zaměstnanost jednou z prioritních oblastí Operačních programů Strukturálních fondů EU.

ZDROJE INFORMACÍ

- <http://www.esfcr.cz/>
- <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU/Jak-na-projekt>
- <http://www.strukturalni-fondy.cz/Files/00/00c0db99-84ae-4317-823e-13d4593f728f.pdf>
- <http://www.esfcr.cz/desatero-rad-uspesneho-projektu>
- <http://portal.mpsv.cz/sz>
- www.neziskovky.cz
- <http://www.smocr.cz/cz/dotace-a-granty/default.aspx>

Webové stránky jiných vyhlašovatelů výzev

- Materiály v příloze

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Úřad vlády ČR – Agentura pro sociální začleňování**
www.socialni-zaclenovani.cz
- **Vyhlašovatelé výzev**
např. <http://www.esfcr.cz/>, www.mpsv.cz
- **Obce, které mají zkušenosti s realizací projektů na podporu zaměstnanosti**
např. Obrnice, <http://www.ouobrnice.cz/>

Žáci ze sociálně slabších rodin nebo z prostředí odlišných kultur často ve školách nezískávají plnohodnotné základní vzdělání, natož vzdělání střední. Někteří [docházejí do základních škol praktických určených pro žáky s mentálním postižením](#), odkud mají jen malou šanci přejít na běžnou školu nebo pokračovat na střední škole s výsledky srovnatelnými s ostatními dětmi. Řada dětí z dlouhodobě chudých rodin do školy ani nedochází. Pokud ano, [nerozumí si často s učiteli, nepřipravují se kvalitně a pravidelně. Příčin tohoto stavu je více, navzájem se navíc násobí a leckdy i podmiňují.](#)

Kvalitní vzdělávání dětí a mladých lidí je základem úspěšného řešení situace sociálně vyloučených lokalit. Cílem je zajistit, aby pokud možno všechny děti prošly běžným vzdělávacím systémem v tzv. hlavním vzdělávacím proudu, tedy dohromady s dětmi ostatními. Jedině taková vzájemná zkušenost může být oporou budoucí společenské soudržnosti a společenského vzestupu dětí ze sociálně vyloučeného prostředí. Zahraniční i domácí zkušenosti ukazují, že se jedná o dlouhodobý, ale realizovatelný, potřebný a efektivní proces.

Vy Kročit k němu může i vaše obec. V této příručce najdete několik podrobných návodu, jak podpořit vzdělávání dětí ze sociálně slabších rodin ve vaší obci. Jde například o to, jak školy ve vaší obci mohou využívat [asistenty pedagogů](#), jak mohou [zřídit poradenská pracoviště](#) přímo při škole, jak můžete posílit [předškolní vzdělávání](#) anebo jak v případě potřeby [sloučit školy](#), tak abyste vyřešili problém existence více škol, do kterých docházejí žáci z opačných pólů společenského spektra.

Asistent pedagoga

Mají žáci z chudších rodin ve vaší obci problémy udržet se v běžných základních školách?

Stěžují si pedagogové, že v třicetihlavé třídě neumí a nemohou těmto žákům poskytnout odpovídající podporu?

Jedním z neefektivnějších nástrojů řešících tento problém je asistent pedagoga.

Jedním z nástrojů, které pomáhají vyrovnávat a odstraňovat handicapy dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí, a udržet je tak v běžných základních školách, je asistent pedagoga (AP). Asistuje učiteli přímo při výuce ve třídě: individuálně se věnuje dětem, které mají speciální vzdělávací potřeby (např. problémy s pozorností a soustředěním, sluchové či zrakové obtíže nebo jde o děti s fyzickým či lehčím mentálním postižením), může však na sebe také přebírat některé povinnosti učitele, aby se dětem mohl individuálně věnovat on. Děti se speciálními vzdělávacími potřebami, tedy i děti sociálně znevýhodněné, se tak mohou vzdělávat v jedné třídě společně s ostatními dětmi.

V ČR je značný nedostatek asistentů pedagoga (na více než 4 300 základních školách působí přibližně 500 asistentů) a nejsou ani nijak jednotně metodicky vedeni. Neexistuje bohužel ani žádný metodický materiál, který by ukotvoval práci asistenta pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním. Ředitelé, učitelé i samotní asistenti si musí smysl a obsah práce asistenta pedagoga vyvozovat ze stručných zmínek ve školském zákoně, zákoně o pedagogických pracovnících a ve vyhlášce 73/2005, o vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Inspirovat se k práci asistenta pedagoga pro sociálně znevýhodněné děti lze z materiálů zabývajících se prací asistenta pedagoga pro zdravotně postižené děti.

Asistent? Ten bývá ve škole především pro děti s postižením, ne?

To vůbec ne. Asistenta pedagoga můžete využít i pro podporu práce s dětmi z chudších a sociálně slabších rodin. I ty přicházejí do školy s řadou hendikepů, které se ale brzy může podařit odstranit a ony mohou být úspěšné v běžné třídě.

Zmíněná vyhláška 147/2011 Sb. definuje hlavní činnosti asistenta pedagoga následovně:

- pomoc pedagogickým pracovníkům školy při výchovné a vzdělávací činnosti, pomoc při komunikaci se žáky a zákonnými zástupci nezletilých žáků a komunitou, ze které žák pochází,
- podpora žákům při přizpůsobení se školnímu prostředí,
- pomoc žákům při výuce a při přípravě na výuku,
- nezbytná pomoc žákům s těžkým zdravotním postižením při sebeobsluze a pohybu během vyučování a při akcích pořádaných školou mimo místo, kde škola v souladu se zápisem do školského rejstříku uskutečňuje vzdělávání.

Pracují-li školy ve vaší obci s žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, je přítomnost asistentů pedagoga podmínkou úspěšného vzdělávání všech – nejen sociálně znevýhodněných – žáků.

Asistent pedagoga podporuje žáka – pomáhá mu s vyučovanou látkou, individuálně vysvětluje, pomáhá mu orientovat se v kultuře, která pro něj může být cizí (např. pokud jde o dítě cizinců), s orientací ve škole a v kontaktu s ostatními žáky, pomáhá také s porozuměním českému jazyku, které je nezbytné pro získání plnohodnotného vzdělání. Může být také vzorem, tedy člověkem z komunity, který „to někam dotáhl“.

Asistent pedagoga podporuje učitele – bere na sebe část jeho povinností, a uvolňuje mu tak ruce pro vynalézavější výuku včetně nových a efektivnějších přístupů, pomáhá mu naplňovat potřeby všech žáků ve třídě, vytváří mu prostor pro práci se znevýhodněným žákem stejně jako mu umožňuje věnovat cílenější pozornost žákům průměrným i žákům nadaným.

Asistent pedagoga také podporuje kurikulum školy – pomocí svých služeb pomáhá naplňovat školní vzdělávací program ve vztahu k žákům se speciálními vzdělávacími potřebami, ale i vzhledem k žákům bez speciálních potřeb, kteří se tak učí žít s odlišností vedle sebe a mohou se těšit z kvalifikovanější a cílenější podpory svých pedagogů.

Asistenti pedagoga jsou však často využíváni k činnostem, které jim nepřísluší. Jedná se o hlídání dětí na školním hřišti či v jídelně, chození na nákupy nebo na poštu apod. Práce asistenta by rovněž měla pouze minimálně vypadat tak, že si během hodiny odvede vybrané žáky do kabinetu a tam se učí odděleně od ostatních žáků. Asistent a pedagog učí zásadně v tandemu a jejich cílem je začleňování dětí do třídního kolektivu, a nikoliv vydělování z něj.

Financování pozic asistentů pedagoga bohužel není možné z běžných rozpočtových prostředků kapitoly školství, ale pouze z velmi omezených prostředků dotačního programu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR (MŠMT), které ke školám putují přes krajské úřady. Podle směrnice MŠMT (č.j. 28768/2005-45) a § 161 školského zákona (561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání) mají krajské úřady navíc vytvářet rezervy pro financování pozic asistentů pedagoga. V současnosti tak ale činí pouze dva kraje v ČR.

Pozice asistentů pedagoga je možné financovat také z evropských zdrojů: z Operačního programu vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK, <http://www.strukturalni-fondy.cz/opvpk>), nicméně ne všechny kraje to při vypisování výzev umožňují. Omezení ze strany krajů je možné se vyhnout a v rámci projektu OPVK vytvořit pracovní pozice velmi podobné asistentovi pedagoga, ale obohacené o některé další aspekty práce a pojmenované např. školní asistent.

JAK NA TO?

Pokud chcete ve škole ve vaší obci závest pozici asistent pedagoga, můžete postupovat následujícími kroky:

1. **Definujte** a se školou i s odborníky (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, neziskové organizace) prokonzultujte potřebu asistentů pedagoga pro sociálně znevýhodněné žáky. Mějte jasno v tom, **kolik asistentů** a s **jakým vzděláním/** dovednostmi potřebujete a **co by měli dělat**. Je dobré mít v ruce analýzu vývoje zastoupení znevýhodněných žáků ve škole, abyste dokázali potřebu asistentů předvídat a přizpůsobovat jí plánování a žádosti o dotace/projekty.

2. **Zajistěte, aby ve škole všichni chápali roli asistentů,** aby chápali důvody, proč má být do vzdělávání sociálně vyloučených dětí zapojen, a důvody, proč je potřeba s ním úzce spolupracovat. Zajistěte také vzdělání pedagogů školy v oblasti spolupráce s asistentem. Ideální bude, pokud kontaktujete školu v okolí vaší obce, která má s činností asistentů pedagogů dobrou zkušenost. Poté můžete uspořádat ve škole ve vaší obci krátký seminář s pedagogem a asistentem z této školy. Kvalitní vzdělávání jak asistentů, tak pedagogů spolupracujících s asistenty sociálně znevýhodněných žáků nabízejí také některé neziskové organizace, jako např. Nová škola.

3. **Zjistěte si termíny pro podání projektů** týkajících se asistentů pedagoga **u vašeho kraje a MŠMT.** Dotační

program MŠMT na financování asistentů pedagoga pro sociálně znevýhodněné děti bývá vypisován včetně aktuálních pravidel v podzimních měsících na další kalendářní rok. Kraje však mívají vlastní termíny pro zasílání žádostí i vlastní dodatečná pravidla a požadavky. Je potřeba mít na paměti, že se žádá vždy na kalendářní rok, nikoliv na rok školní. Zabezpečení průběžného financování zaměstnaných asistentů proto vyžaduje značné manažerské schopnosti na straně ředitele školy.

4. **Podejte žádost** o souhlas se zřízením pozice AP krajskému úřadu. Dle vyhlášky 73/2005 Sb. musí žádost obsahovat tyto náležitosti:

- název a sídlo právnické osoby, která vykonává činnost školy,
- počet žáků a tříd celkem,
- počet žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,
- dosažené vzdělání asistenta pedagoga,
- předpokládanou výši platu nebo mzdy,
- zdůvodnění potřeby zřízení pozice asistenta pedagoga,
- cíle, kterých chce ředitel školy zřízením této pozice ve škole dosáhnout,
- náplň práce asistenta pedagoga.

Krajský úřad žádosti souhrnně předává MŠMT a to poté přiděluje finanční prostředky. Prostředky státu a krajů bohužel často nestačí na všechny pozice asistentů, které školy potřebují. Připravte se tedy na situaci, že nemusíte dostat finanční prostředky v požadovaném rozsahu. Připravte se také na to, že administrace dotačního programu trvá ministerstvu každý rok až cca do února (někdy i déle). Budete

tedy velmi pravděpodobně vystavení situaci, kdy byste již měli služeb asistenta využívat, a platit mu tedy mzdu, kterou vám má dotace pokrýt, ale stále nebudete vědět, jestli vám MŠMT asistenta schválí a prostředky poskytne. Pro tyto případy je potřeba mít k dispozici záložní prostředky a také záložní plány.

Bohužel je také pravda, že v mnoha krajích jsou pozice asistentů rozdělovány podle vztahů odpovědných krajských úředníků s řediteli škol. Je-li ředitel vaší školy z jakýchkoliv důvodů v konfliktu s krajskými úředníky, jeho pozice bude při žádání o asistenty poněkud horší než v případě ředitelů s dobrými či přímo osobními vztahy na kraji. V některých případech může při jednání s krajským úřadem pomoci diplomacie zástupců obce.

5.

Podějte projekt do evropských fondů. Nabízí se také možnost připravit rozsáhlejší projekt do Operačního programu Vzdělávání

pro konkurenceschopnost (OPVK), resp. po roce 2014 jeho ekvivalentu v programovém období 2014–2020. Výhodou této varianty je, že můžete projekt doplnit o další aktivity a pozice (např. o školního speciálního pedagoga či psychologa, doučování apod.) a činnost asistenta pedagoga s nimi provázat. Je také možné asistenta lépe finančně ohodnotit (pokud dáte pozici jinou náplň práce a jiný název, než používají zákony). Nevýhodou je, že na prostředky OPVK nedosáhnou všichni žadatelé (budete nutně soupeřit o prostředky s ostatními školami v kraji, stejně jako v případě státních prostředků), a také fakt, že program se blíží ke svému konci (kraje tedy vypisují poslední výzvy OPVK). Zapojování znevýhodněných žáků do běžných škol je nicméně jedním

z témat dalšího dotačního období Evropského sociálního fondu (2014+), proto lze očekávat, že bude možné financovat podobné aktivity z těchto zdrojů i nadále. Užitečné je partnerství s neziskovou organizací, která se zaměřuje na služby znevýhodněným žákům. Tyto organizace bývají často zkušené v psaní projektů a mohou vám s tím pomoci, mohou také poskytnout některou ze služeb projektu, např. doučování.

6.

Shánějte vhodné kandidáty na pozice asistentů.

Ti musí mít minimálně základní vzdělání a 120hodinový kurz pro asistenty pedagoga. Samozřejmě, že čím vyšší a kvalitnější vzdělání asistent má, tím lépe. Ideální jsou asistenti s plnohodnotným pedagogickým vzděláním, nejlépe speciální pedagogové. V případě práce s romskými žáky je pozitivní, pokud je asistent pedagoga Rom a může zároveň plnit roli mediátora konfliktů a být vzorem pro romské žáky.

7.

Naplánujte si a pravidelně provádějte evaluaci. Jako zřizovatel máte právo vědět, je-li asistent pedagoga správně a efektivně využí-

ván, přispívá-li k udržení sociálně znevýhodněných žáků na běžných školách, nedochází-li k jeho ignorování ze strany pedagogů, má-li dostatečné kompetence a zvládá-li své úkoly apod.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedaillon Využití asistentů pedagoga na ZŠ Boženy Němcové v Přerově

Školy, které mají velmi dobrou zkušenost s využíváním asistentů pedagogů, najdete například zde:

ZŠ Svitavy-Lačnov

www.zslacnov.svitavy.cz

ZŠ Poběžovice

www.zspobezovice.cz

ZŠ Lyčkovo náměstí

(Praha 8-Karlín)

www.zs-ln.cz

NÁKLADY

Náklady na zřízení funkce asistenta pedagoga lze rozdělit do několika položek:

1. Náklady na přípravu, zejména provzdělání pedagogického sboru

Lze je odhadnout na cca 5 000 Kč na jednoho pedagoga.

2. Náklady na samotnou pozici asistenta pedagoga

Asistentovi v nejnižší možné platové třídě (8.) s méně než 6 lety praxe přísluší 15 000 Kč hrubého. Náklady zaměstnavatele pak budou 20 100 Kč za měsíc, tedy 241 200 Kč za kalendářní rok.

3. Provozní náklady (pracovní místo, teplo, energie apod.)

Budou přibližně stejné jako u ostatních pedagogů dané školy.

4. Náklady na vybavení pro asistenta (počítač, pomůcky atd.)

Lze odhadnout na cca 20 000 Kč.

ZDROJE INFORMACÍ

- Portál Inkluzivní škola – o asistentech pedagoga pro žáky cizince, nicméně je zde shrnuta celá tematika.
<http://www.inkluzivniskola.cz/organizace-integrace-cizincu/asistent-pedagoga>
- Kurzy pro asistenty pedagoga pro děti se sociálním znevýhodněním na stránkách Nové školy, o. p. s. Tato organizace vzdělává nejen samotné asistenty, ale také pedagogy, aby uměli s asistenty efektivně spolupracovat.
<http://www.novaskola.org/pilot/>
- Vyhláška č. 317/2005 Sb., o dalším vzdělávání pedagogických pracovníků, akreditační komisi a kariérním systému pedagogických pracovníků
- Pape, I. *Jak pracovat s romskými žáky, kapitola Asistent pedagoga*. Praha: Slovo 21, 2007

NA PŘILOŽENÉM DVD NAJDETE

- Metodický pokyn Ústeckého kraje ke zřízení pracovního místa asistenta pedagoga ve třídě nebo studijní skupině, ve které se vzdělává dítě, žák nebo student se speciálními vzdělávacími potřebami
- Směrnice MŠMT č.j. 28768/2005-45, kterou se stanoví závazné zásady, podle nichž provádějí krajské úřady rozpis finančních prostředků státního rozpočtu přidělovatých podle § 161 odst. 6 a odst. 7 písm. a) školského zákona
- Informace MŠMT č.j. 14453/2005-24 k zabezpečení vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami s podporou asistence
- Náplň práce asistenta pedagoga z návrhu novely vyhlášky č. 73/2005 Sb., o vzdělávání dětí, žáků a studentů se speciálními vzdělávacími potřebami a dětí, žáků a studentů mimořádně nadaných

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Neziskové organizace**, které vzdělávají asistenty pedagogů:
např. **Nová škola, o. p. s.**
www.novaskola.org
Pod Výtopnou 2, 186 00 Praha 8-Karlín
e-mail: novaskola@novaskola.org
- **Škola v okolí**, která má zkušenost s prací s asistenty pedagoga
- **Speciálně pedagogické centrum**
Působí ve větších městech, často však s prací s asistenty nemá žádnou větší zkušenost.

Předškolní vzdělávání přípravná třída

Mají děti z tzv. sociálně vyloučených lokalit ve vaší obci problém s nástupem do základní školy?

Dostávají často odklad školní docházky?

Odcházejí během prvních dvou let do základních škol praktických?

Stěžují si pedagogové, že jsou nepřipravené a zaostávají za ostatními dětmi?

Je to mimo jiné proto, že často neabsolvovaly mateřskou školu a neosvojily si základní dovednosti, které mají ostatní děti.

Neznamená to ale, že by měly méně inteligence, jen se s mnoha pravidly seznamují až při nástupu do základní školy. Nabízí se tedy několik možností, jak podpořit předškolní vzdělávání a přípravu těchto dětí na nástup do základní školy.

Děti, které vyrůstají v prostředí dlouhodobé chudoby a sociálního vyloučení, mívají potíže při nástupu do základní školy. Kvůli svému prostředí mají často omezenou schopnost pozornosti a paměti a špatnou znalost češtiny. Praxe i výzkumy přitom ukazují, že pokud tyto děti před nástupem na základní školu chodily do mateřské školy, mohou v první třídě podávat výkony srovnatelné s výkony jejich vrstevníků. Chybějící docházku do mateřské školy může částečně nahradit docházka do tzv. přípravné třídy.

Obecně platí, že prostředky investované do vzdělávání dítěte jsou neefektivnější právě v předškolním věku. Dítě dobře připravené na školní docházku se zpravidla ve škole neseťká se zásadním neúspěchem a většinou nekončí se vzděláním na základním stupni, ale pokračuje na střední školu. Podpora předškolního vzdělávání může přinést řadu úspor, například za asistenty pedagoga a další podpůrná opatření, která jsou poskytována dětem v základní škole.

V mateřské škole či přípravné třídě je nutné pracovat se sociálně vyloučenými dětmi tak, aby se jejich znevýhodnění vyrovnávalo. To znamená, že je nutné zaměřit se na rozvoj jejich pozornosti a paměti, na logické uvažování, práci v kolektivu, jemnou motoriku a grafomotoriku a zejména pak na znalost českého jazyka. Kvalitní a osvědčené jsou norská metoda Grunnlaget, Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování či předškolní verze programu Začít spolu (viz odkazy níže).

Jak ukázal výzkum společnosti GAC z roku 2009¹, sociálně vyloučené děti, které absolvovaly mateřskou školu, si při dalším vzdělávání počínají mnohem lépe než ty, které chodily pouze do přípravné třídy.

Shrňme argumenty, které vyznívají proti přípravným třídám:

- Děti z přípravné třídy zpravidla stejně potřebují další podporu v hlavním vzdělávacím proudu.
- V přípravné třídě se setkávají pouze děti se znevýhodněním, čímž vzniká kolektiv postrádající pestrost celé společnosti (s ostatními dětmi se však děti z přípravných tříd potkávají alespoň během přestávek, mimovýukových aktivit či společných akcí školy).
- Z přípravné třídy často vzniká přímo první třída oddělená od ostatních žáků, do ní jsou posléze většinou přidáváni pouze žáci se speciálními vzdělávacími potřebami.
- Velmi problematické je také zřizování přípravných tříd u již segregovaných základních škol praktických. Tento postup jde proti snahám o vzdělávání dětí s různými specifiky v normálních třídách běžných základních škol společně s ostatními dětmi.

V každém případě je však přípravná třída pro děti nepostradatelným bonusem. I tato forma předškolní přípravy jim jednoznačně pomůže a budou mít jednodušší průchod dalším vzděláváním.

Předností mateřských škol oproti přípravným třídám i ostatním formám předškolního vzdělávání (předškolní kluby, sociálně aktivizační služby pro matky s dětmi) je i to, že dokážou působit plošně na velký počet dětí, nikoliv na velmi úzce vymezenou skupinu.

Zájmem obce, ve které žijí sociálně vyloučení obyvatelé, by proto mělo být dosahnout toho, aby všechny děti ze sociálně vyloučeného prostředí chodily do běžných mateřských škol. Pouze v případě, že takové řešení není v lokalitě možné, je dobré zřídit přípravné třídy při základních školách a děti z těchto tříd při přechodu do prvních tříd důsledně a rovnoměrně rozdělovat mezi ostatní děti.

¹ Vzdělávací dráhy romských žáků a žáků základních škol v okolí vyloučených lokalit (GAC, 2009).

Využívání standardních mateřských škol sociálně vyloučenými dětmi má tři překážky:

- 1.** Nedostatek míst ve školkách, o kterém mluví zástupci v podstatě všech obcí v ČR. Tento problém je možné řešit rozšířením kapacit mateřských škol kontejnerovou přístavbou nebo využitím kapacity většinou nezaplňených základních škol. Legislativní požadavky na vybavení a hygienické zabezpečení mateřské školy jsou velmi přísné, a tak je v případě zřízení mateřské školy ve stávající základní škole nutné počítat s úpravami učeben, společných prostor, sociálních zařízení apod.
  - 2.** Pravidla pro přijímání do mateřských škol často vylučující děti ze sociálně slabších rodin. Pravidla by neměla obsahovat podmínky typu zaměstnání rodičů či přítomnost mladšího sourozence v domácnosti. Školka je primárně vzdělávací a výchovná instituce, nikoliv hlídací zařízení odlehčující zátěž pracujícím rodičům.
  - 3.** Třetí překážkou jsou výdaje spojené s docházkou do školky (na rozdíl od přípravné třídy). Rodiče platí „školkovné“ a stravné. První částku může ředitel mateřské školy odpustit (bez náhrady z veřejných rozpočtů). Platbu za stravné však odpustit nelze, resp. nelze vzdělávat dítě bez zaplaceného stravného. Řešením může být proplácení části sociálních dávek náležitých rodiči přímo školce prostřednictvím institutu zvláštního příjemce nebo relativně malé navýšení obecních prostředků v oblasti předškolního vzdělávání, jímž by bylo stravné těmto dětem hrazeno.
-

Přípravnou třídu zřizuje obec nebo svazek obcí se souhlasem kraje či samotný kraj podle § 47 školského zákona (zákon č. 561/2004 Sb.) pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a u kterých je předpoklad, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Minimum pro zřízení třídy je sedm, maximum patnáct dětí (z tohoto počtu lze ovšem povolit v souladu s § 23 odst. 4 školského zákona výjimku).

O zařazení žáků do přípravné třídy rozhoduje ředitel školy na žádost zákonného zástupce dítěte a na základě písemného doporučení školského poradenského zařízení, které zákonný zástupce přiloží k žádosti.

Podle vyhlášky č. 48/2005 Sb., o základním vzdělávání a některých náležitostech plnění povinné školní docházky, se obsah vzdělávání v přípravné třídě řídí Rámcovým vzdělávacím programem pro předškolní vzdělávání (jím se řídí i hodnocení výsledků) a je součástí školního vzdělávacího programu.

Metody a formy práce je nezbytné maximálně přizpůsobovat vývojovým, fyziologickým, kognitivním, sociálním i emocionálním potřebám dětí a vytvářet společenské klima i psychohygienické podmínky srovnatelné s těmi, jaké jsou zajišťovány v mateřských školách.

Přípravné třídy je možné financovat z kapitoly školství státního rozpočtu prostřednictvím krajů. Je potřeba kontaktovat příslušný odbor krajského úřadu pro aktuální a podrobnější podmínky žádání.

JAK NA TO

1. **Zjistěte aktuální potřebu předškolního vzdělávání** ve spolupráci se zástupci základních i mateřských škol a především se zástupci vyloučených komunit a s lidmi, kteří „znají tamní poměry“ (informovaní lidé z komunity, místní autority, sociální pracovníci apod.). Udělejte si střednědobou (10–15 let) prognózu vývoje obyvatel obce a počtu dětí, které potřebují předškolní vzdělávání (využít lze data Českého statistického úřadu, www.czso.cz). Zjistěte, jaké jsou možnosti obce investovat do rozšíření kapacity mateřských škol a jaká je vůle dalších zastupitelů učinit z této oblasti jednu z rozpočtových i politických priorit.

2. **Zajistěte, aby se o potřebě předškolního vzdělávání dozvěděly rodiny ze sociálně vyloučeného prostředí.** **Informujte zároveň rodiny z většinové společnosti o tom, proč je vhodné, aby jejich děti vyrůstaly v různorodém kolektivu společně s dětmi ze sociálně slabších rodin.** Nejdůležitější na celém tomto opatření je, aby rodiče dětí ze sociálně vyloučeného prostředí byli dostatečně motivováni k tomu posílat děti do mateřských škol. Ve všech komunitách identifikujte respektované osoby, které jsou schopné přenést informaci k dalším lidem. Opakujte argumenty o důležitosti předškolního vzdělávání pro další vzdělávání a profesní uplatnění dětí a o potřebě brzkého kontaktu s jinakostí, který povede k utlumení vzájemných nevráživostí všech zúčastněných v budoucích letech. V tomto vám může pomoci místní nezisková organizace nebo Orgán sociálně-právní ochrany dítěte (OSPOD).

3. **Informujte o potřebě docházení sociálně vyloučených dětí do mateřských škol ředitele těchto škol.** Uspořádejte společná jednání, vyslechněte potřeby, které mateřské školy mají. Reagujte na tyto potřeby. Naplánujte prostředky na další vzdělávání pedagogů, modernizaci prostředí školky, nákup pomůcek apod. V případě zájmu o relativně levné rozšíření mateřských škol zadejte do internetového vyhledávače spojení „kontejnerová školka“, získáte řadu odkazů na firmy schopné postavit během letních prázdnin nový pavilon mateřské školy.

4. **Kontaktujte odbor školství příslušného krajského úřadu a informujte se o aktuálních pravidlech pro zřízení přípravné třídy.** Připravte jednání rady obce, je-li zřízena, její usnesení budete do žádosti přikládat. S ředitelem příslušné školy dejte dohromady 7 až 15 zájemců (žáků) a zajistěte, aby si obstarali potvrzení od pedagogicko-psychologické poradny.

5. **Domluvte možnost vyplácení dávek přes institut zvláštního příjemce přímo mateřské škole.**

6. **Sháňte vhodné kandidáty na pozice pedagogů.** Kandidát musí mít vysokoškolské vzdělání, ideální je kombinace učitelství pro první stupeň se speciální pedagogikou.

7. **Naplánujte si a pravidelně provádějte evaluaci.** Jako zřizovatel školy či školky máte právo vědět, je-li smysl předškolní přípravy naplňován, podporuje-li udržení znevýhodněných v hlavním vzdělávacím proudu, přispívá-li ke společnému, nikoliv segregovanému vzdělávání apod.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedaillon Přípravné třídy a předškolní vzdělávání v Jirkově

Následující mateřské školy a organizace mají velmi dobrou zkušenost s předškolním vzděláváním a zřizováním přípravných tříd:

MŠ Svitavy-Lačnov

www.zslacnov.svitavy.cz

Mateřské školy v programu Začít spolu

www.sbscr.cz

Klub Asaben při farnosti Zábrdovice v Brně

www.ddz.wz.cz/asaben.html

Předškolní kluby organizace Člověk v tísni

www.integracniprogramy.cz

Předškolní klub Klubíčko v Plzni

www.ponton.cz/nase-cinnost/klubicko

NÁKLADY

Zřízení přípravné třídy vás bude stát čas a energii na projednání záležitosti. Samotné provozování bude znamenat běžné provozní náklady na třídu základní školy hrazené z rozpočtu obce. Zbývající prostředky budou hrazeny z kapitoly školství státního rozpočtu.

Rozšíření/rekonstrukce mateřské školy bude záviset na stavu budov, požadované velikosti apod.

ZDROJE INFORMACÍ

- Články na webu RVP věnované přípravným třídám (dokumenty, tvorba vzdělávacího plánu apod.):
<http://clanky.rvp.cz/>
- Rámcové vzdělávací programy na webu MŠMT, naleznete zde Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání:
<http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>
- Kritický pohled na problematiku přípravných tříd od speciálního pedagoga Stanislava Zeleného:
<http://zeleny.blog.respekt.ihned.cz/c1-52190070-pripravne-tridy-zakladni-skoly>
- Článek o přípravné třídě v Učitelských novinách:
Najdete na: <http://www.ucitelskenoviny.cz/>

- Stručné informace o norské vyučovací metodě Grunnlaget na webu organizace Člověk v tísni:
Najdete na: <http://www.integracniprogramy.cz/>
- Rozhovor s pracovnící využívající metodu Grunnlaget při práci s předškolními dětmi:
Najdete na: <http://www.clovekvtisni.cz/>
- Základní informace o metodě instrumentálního obohacování na webu Centra kognitivní edukace – COGITO:
Najdete na: <http://www.centrum-cogito.cz/>
- Programy rozvoje osobnosti – Feuersteinovo instrumentální obohacování:
<http://www.ucime-se-ucit.cz/uvod/>
- Stránky občanského sdružení Step by Step ČR – metodika programu Začít spolu,
informace, kurzy:
<http://www.sbscr.cz/>

NA PŘILOŽENÉM DVD NAJDETE

- Výchovný a vzdělávací program Přípravná třída, zdroj Výzkumný ústav pedagogický v Praze

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT:

- **Základní škola v okolí**, která má zřízeny přípravné třídy. Informujte se o jejich úspěších a výsledcích (není přitom důležité, kolik dětí přípravnou třídou prochází, ale jaká je jejich následující vzdělávací dráha), pedagogové i ředitel vám jistě popíší fungování třídy, administrativní požadavky či nástrahy.
- **Mateřská škola v okolí**, o které je známo, že „je dobrá“, že umí úspěšně integrovat znevýhodněné děti a pracovat s nimi. Inspirujte se z jejího příkladu.
- **Odbor školství příslušného krajského úřadu**, zde můžete zjistit informace potřebné ke zřízení přípravné třídy.
- **Neziskové organizace**, které mají zkušenost s předškolním vzděláváním (uvedené výše mezi příklady).

Slučování škol

V blízkosti domů nebo části obce obývané převážně chudými a nezaměstnanými lidmi je jedna či více škol spojováno s docházkou dětí z tohoto prostředí. Žáci z ostatních vrstev společnosti je proto začínají opouštět a tyto školy se postupně stávají školami, kde většinu, často až 80 procent žáků tvoří žáci ze sociálně slabších vrstev nebo odlišného etnika či kulturního prostředí.

Tyto školy se – v souladu s povinností danou zákonem – snaží co nejvíce zaměřit na specifika svých žáků, dokážou jim nabídnout přívětivé prostředí a adekvátní podporu. Rodiče z vyloučené lokality to oceňují a škola je pro ně přednostní volbou. Přesto je však v tomto případě dobré zvážit, zda by nebylo výhodnější tento stav změnit.

Škola sice zůstává oficiálně v rámci hlavního vzdělávacího proudu, ale stává se zároveň školou pro děti ze sociálně vyloučeného prostředí a začíná vykazovat nevýhody praktické školy.

Taková škola ve vaší obci totiž narušuje rovnováhu vzdělávací sítě. Jedna či několik škol má na bedrech zásadní množství dětí se speciálními vzdělávacími potřebami a má s nimi plno práce. Přitom pokud by byla zátěž rovnoměrně rozprostřena na síť všech škol, znamenalo by to jen o něco málo více práce pro všechny školy. Zároveň se v těchto školách často s úbytkem žáků z většinové společnosti snižuje počet dětí na třídu, což vede i k neadekvátní zátěži obecního rozpočtu.

Tato situace je pro vaši obec nevýhodná také proto, že v dlouhodobějším výhledu narušuje soužití obyvatel ve městě

a rozděluje je na většinu a menšinu, a to již od dětského věku. Narušené soužití je obvykle spojeno s dalšími náklady pro obec. Vyžaduje například různá bezpečnostní opatření, třeba pokud obec navyšuje počty městských policistů nebo zřizuje kamerový systém v důsledku zhoršené bezpečnosti. Vzdělávání, při kterém jsou různé skupiny dětí oddělené a nemohou se setkávat a vyrůstat společně, de facto brání tomu, aby se děti z vaší obce naučily vedle sebe a spolu žít napříč příjmovými a etnickými skupinami. Děti chudých rodičů nezískávají vzory, podněty a především aspirace od dětí vyrůstajících bez

Sloučit dobře fungující školu s tou problémovou v blízkosti ghetta? To jste se asi zbláznil... Jak to mám asi vysvětlit rodičům?

Ano, je to výzva, ale jde to. Nejprve si vše dobře připravte, včas informujte kantory a uklidněte je, že budou zachována jejich místa. Sezvěte poté rodiče a podrobně je informujte o všem, co s sebou změna přinese, jak budou na práci se sociálně slabšími dětmi připraveni učitelé i škola. Sežeňte si příklady z míst, kde už se něco podobného bez problémů stalo. Hlavně jim ale vysvětlete, že společné chování do školy je podmínkou toho, aby v budoucnu žily různé skupiny obyvatel vedle sebe bez zbytečného sociálního napětí.

sociálního znevýhodnění. Nedovedou si zjednodušeně řečeno představit život mimo vyloučenou lokalitu se vším, co k tomu patří, včetně vzdělání, standardního bydlení a příjmu. Nelze se tak příliš divit, že nepovažují výuční list, maturitu či dokonce vyšší vzdělání za metu, které je reálně možné či dokonce žádoucí dosáhnout. Kruh předávání chudoby a neúspěšných strategií rodičů na další generaci se tím uzavírá. Méně úspěšné děti obecně mohou od svých úspěšnějších vrstevníků získávat motivaci ke vzdělávání.

Praxe navíc ukazuje, že ve společných třídách lepší žáci často táhnou nahoru ty slabší. Děti bez handicapů se naopak včas učí vnímat rozmanitost ve společnosti, poznávají, co znamenají různá znevýhodnění, učí se vzájemnému respektu a pochopení, jsou připraveny pomáhat. Když děti vyrůstají společně, zmírňuje se vzájemná nedůvěra, vznikají přátelství, děti se navzájem učí, že životní světy a šance mohou být různé a lidé v těchto světech dobří i špatní. Mnohonásobně se tak snižuje pravděpodobnost a četnost budoucích konfliktů. To je také nejlepší prevence např. proti vlivu radikálních nacionalistů.

Společné vzdělávání je rovněž důležité pro další vzdělávání vyloučených dětí. Ty, které jsou motivovány příkladem úspěšnějších, dokončují základní i střední školy, a jsou tedy mnohem kvalifikovanější pro pracovní trh. Obec tak zároveň může v budoucnu ušetřit na nákladech spojených s řešením nezaměstnanosti a jevů vyplývajících z dlouhodobého neúspěchu na trhu práce.

Týká-li se vaší obce taková situace, stojíte před otázkou, jak ji řešit. Možná že řešení opatrně odkládáte, protože oddělená docházka vlastně všem v obci vyhovuje

(často dokonce i sociálně vyloučeným). Na druhou stranu je obecní rozpočet stále víc zatěžován rostoucími náklady na školu a nedaří se ani nijak významně zlepšovat vztahy mezi sociálně vyloučenými a většinou.

Jedním z opatření, která v těchto případech doporučujeme, je sloučení této „sociálně vyloučené“ školy se školou jinou či její úplné zrušení. Obojí samozřejmě předpokládá pečlivou přípravu a organizaci změny, co nejvyváženější rozprostření znevýhodněných dětí mezi všechny školy v obci a nastavení odpovídající podpory těmto školám. Jde o velký zásah do lokální vzdělávací sítě, a proto je třeba jej dobře naplánovat, vyjednat se všemi aktéry, opatrně realizovat a zajistit mu odpovídající podporu a dodatečné finanční zdroje.

Variety sloučení, které vám umožňuje školský zákon:

1. První variantou je „splnutí“ (§ 127 odst. 4 zák. č. 561/2004 Sb.), tedy zrušení obou slučovaných škol a zřízení nového školského subjektu zpravidla v budově jedné z obou škol. V tomto případě jde o převod majetku a pracovněprávních závazků na nový subjekt. Musí také proběhnout výběrové řízení na ředitele nového subjektu.
2. Druhou variantou je „sloučení“ (§ 127 odst. 3 zák. č. 561/2004 Sb.), tedy převedení majetku, žáků a pracovněprávních vztahů rušené školy na školu jinou. Zde pak ředitelem zpravidla zůstává ředitel nástupnické školy (v závislosti na jeho smlouvě).¹

¹ Pro zjednodušení následujícího textu bude používán termín „sloučení“ pro obě zákonem zmíněné varianty.

Zákon upravuje ještě další aspekty slučování:

Podle odst. 5 § 127 školského zákona není možné sloučení ani splynutí školských právnických osob, pokud mají různé zřizovatele veřejné správy (stát, kraj, obec, svazek obcí). Nemůžete tak sloučit například tzv. praktickou základní školu zřízenou krajem s běžnou základní školou zřízenou obcí. (Můžete ale zrušit

ZŠ praktickou zřizovanou krajem – resp. kraj ji může zrušit po dohodě s vámi – a převést žáky, pedagogy a vybavení na obecní spádové základní školy na základě smlouvy s krajem. V případě zrušení základní školy praktické přecházejí automaticky pouze žáci do spádových škol. Vše ostatní – pedagogové, materiální i metodické vybavení – závisí na dohodě kraje a vaší obce.)

MOTIVACE A POSTOJE AKTÉRŮ

Musíte se připravit na to, že kromě vás (obce – iniciátora sloučení) a případně neziskových organizací, které sledují zájmy znevýhodněných žáků, budou pravděpodobně všichni ostatní aktéři proti slučování škol. Obavy mohou být přizívány zájmem médií a jejich skandalizační tématu, případně politizační tématu v rámci politického boje v obci. Jedinými nástroji, jak negativní přístup aktérů ovlivnit, jsou komunikace a neustálé vysvětlování pozitiv sloučení a samozřejmě také zapojení jednotlivých aktérů do nastavení slučování.

Obec

Obec je zpravidla hlavním iniciátorem slučování. Motivací pro ni může být úspora nákladů na provoz škol, která souvisí i s úbytkem žáků. Finance mohou být důvodem i ke sloučení základní školy hlavního vzdělávacího proudu se školou zřízenou pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami. Školy totiž získávají zvýšený normativ (více peněz) na žáka se speciálními potřebami a pro obec může být výhodné získávat tyto prostředky pro jí zřizovanou běžnou základní školu. Obec může mít zájem i na tom, aby se škola v blízkosti sociálně vyloučené lokality zbavila své negativní pověsti.

Kraj

Kraje se týká v podstatě pouze případ zrušení krajské základní školy praktické a převedení žáků do spádových obecních škol. Kraj sám o sobě zřejmě nebude ochoten tento krok iniciovat, bude bránit své lidi a instituce. Motivací pro kraj by mohlo být uspoření prostředků a agendy, kterou by v případě sloučení přenechal obci. V případě slučování běžných škol hlavního vzdělávacího proudu by mohl kraj (z mnoha různých důvodů, zejména-

na kvůli osobním vazbám či antipatiím krajských úředníků a ředitelů jednotlivých škol) komplikovat převedení kapacit asistentů pedagoga či přípravných tříd (přes kraj putují ministerské dotační prostředky na mzdy asistentů a přípravné třídy, jak jsme zmínili v předchozí kapitole).

Většinová společnost

Zpravidla se ke slučování škol staví odmítavě. Obavy může vzbuzovat to, že do školy přichází skupina romských žáků nebo žáků s diagnózou lehkého mentální postižení (ze ZŠ praktických). Rodiče se mohou obávat kázeňských problémů těchto žáků, konfliktů s jejich vlastními dětmi apod. V obou případech slučování se rodiče z většinové populace často bojí snížení kvality vzdělávání v nástupnické škole. Tyto obavy můžete zmírnit pouze otevřenou komunikací s veřejností a zajištěním adekvátní podpory nástupnické školy. Předejdete tak masivnějšímu odlivu žáků z většinové společnosti z nástupnické školy.

Veřejnost ze sociálně vyloučené lokality

Zpravidla se ke slučování staví odmítavě. Důvodem může být zvyk: do rušené školy chodilo několik generací dětí, lidé jsou na školu zvyklí, pedagogové jsou zvyklí na vyloučené/romské žáky. Ve škole, která je v blízkosti sociálně vyloučené lokality, je také menší pravděpodobnost konfliktů s žáky z většinové společnosti. V praktické základní škole je navíc výuka výrazně méně náročná, takže žáci tyto školy absolvují s iluzí většího úspěchu (poměřovaného školními známkami). Důvodem odmítání sloučení může být také větší vzdálenost nové školy, čímž se zvyšují náklady na dopravu do školy, riziko záškoláctví či riziko (byť domnělé) konfliktů s okolím během cesty do/ze školy.

Rušená škola

Pedagogové rušené školy se zpravidla oprávněně obávají o svá pracovní místa.

Nevědí, jestli se s nimi počítá, a sloučení vnímají jako kritiku své práce. Proto opakují, že dělají pro „své“ děti všechno nejlépe, jak to jde, apod. Nutno ale zdůraznit, že tito pedagogové mají zcela jistě nepostradatelné schopnosti a kompetence pro práci se specifickou skupinou žáků (ze sociálně vyloučeného prostředí či „s diagnózou“), které je potřeba přenést do nástupnických škol. Vedení rušené školy se zpravidla staví ke sloučení odmítavě, protože přichází o své vedoucí pozice. Je však možné je zapojit do vedení nástupnických škol.

Nástupnická škola

I v případě, kdy se obě školy zruší a ustaví nový subjekt, bude se škola, která fyzicky „pojme“ druhou školu, považovat za nástupnickou, případně bude „nástupnických“ škol více, pokud jsou žáci rozptýleni do více škol. Zde může být na jedné straně pozitivně motivované vedení školy, kterému mohou přibýt žáci se zvýšeným normativem, na druhé straně se ale většinou bude vedení bránit, a to z jednoduchého důvodu: se sloučením bude jednoznačně více práce. Samotní pedagogičtí pracovníci budou zřejmě podobně jako rodiče z většinové společnosti vnímat sloučení jako ohrožení. Pedagogové nemusí mít zkušenosti se vzděláváním vyloučených žáků či žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, někteří jsou zatíženi předsudky či obavami.

Nezisková organizace poskytující sociální služby či aktivity provázané se školou

Ve výjimečných případech může být nezisková organizace navázaná na rušenou školu či organizace vyrůstající z aktivity lidí ze sociálně vyloučené lokality proti sloučení škol. Zpravidla však budou tyto organizace, zejména větší poskytovatelé sociálních služeb, zřejmě jedním z mála aktérů, kteří vás ve slučování podpoří. Jejich pracovníci by měli být obeznámeni s poměry v sociál-

ně vyloučených lokalitách, pravděpodobně pracují s vybranými rodinami na zlepšení jejich životních poměrů, dětem poskytují individuální doučování či různé skupinové vzdělávací a volnočasové aktivity. Je proto dobré jejich kapacity (zejména ve vyjednávání podpory samotných sociálně vyloučených) využít.

Jelikož o slučování škol pravděpodobně povedete dlouhé diskuse, shrňte si základní argumenty:

1. Finanční úspory.

Sníží se objem peněz investovaných do provozu budov. S přijetím žáků se zdravotním postižením do hlavního vzdělávacího

se výrazně sníží jejich vzájemná nedůvěra, popřípadě nevráživost a s ní spojené konflikty, které byste v obci museli řešit. Tento efekt je přínosný jak pro menšiny či sociálně vyloučené, tak pro většinovou společnost.

3. Snížení dopadů sociálního vyloučení.

Žáci z nepodnětného prostředí, kteří chodí do třídy s žáky z většinové společnosti, jsou zpravidla motivováni k vyšším výkonům, setkávají se se sociálními návyky většinové populace, s profesemi rodičů ostatních žáků atd. Je pro ně tedy běžné pokračovat ve studiu na střední škole a chtějí mít v budoucnu stálé zaměstnání. Zrušení či sloučení základní školy praktické

JAKÉ BY MĚLY BÝT VAŠE CÍLE, ABY SLOUČENÍ MĚLO POTŘEBNÝ EFEKT

Obecně:

1. Desegregovat vzdělávání v obci
2. Zlepšit vzdělávací šance sociálně vyloučených a/či romských žáků

Konkrétně:

3. Efektivně a nekonfliktně provést sloučení škol
4. Zvýšit kvalitu vzdělávání intaktních žáků i žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
5. Zabránit postupné „ghettoizaci“ školy v budoucnosti
6. Zajistit dostatečné obecní, krajské, grantové a sponzorské prostředky pro nástupnické školy

proudu se navíc do běžných základních škol přesunou i prostředky pro práci s dětmi se specifickými potřebami, které dosud končily v krajském školství. Tyto prostředky pomohou ke snížení počtu dětí ve třídě, zaměstnání asistentů pedagoga apod.

2. Zlepšení soužití mezi majoritou a sociálně vyloučenými.

Tím, že žáci budou chodit do třídy a školy společně (pokud učitelé zvládnou s jejich individuálními potřebami vhodně pracovat),

s běžnou základní školou sice může vést k větší zátěži žáků se speciálními potřebami, s dostatečnou podporou však mohou pokračovat ve studiu na střední škole a mnohem snáze se uplatnit na trhu práce. Společné vzdělávání tak předchází rozvoji rizikového jednání a sociálně patologických jevů (i když je samozřejmě nemůže vymýtiti zcela), šetří městský rozpočet v oblasti boje proti těmto jevům, bezpečnosti a řešení důsledků nezaměstnanosti občanů obce.

4. Lidská práva a právo obecně.

Oddělené vzdělávání je dle mezinárodních dohod nepřipustné a obec či kraj jako zřizovatel školy, která odděluje skupiny dětí, může být teoreticky hnán k odpovědnosti.

5. Předchozí čtyři body platí pouze omezeně.

Sociálně patologické jevy či nevráživost mezi skupinami obyvatel mohou být společným vzděláváním omezeny, ale nebudou zcela vymýceny, protože na ně působí mnoho dalších faktorů. Totéž platí pro nezaměstnanost, která není pouze výsledkem získaného vzdělání a dovedností, ale také je ovlivňována ekonomickým vývojem či kulturními bariérami na trhu práce.

Pozitivní efekty sloučení jsou navíc dlouhodobého charakteru, a je tak bohužel velmi těžké, ne-li nemožné je ihned veřejnosti vysvětlit. Za čtyři roky volebního období lze změnit poměrně hodně (zejména samotné fungování vzdělávacích institucí ve vaší obci), ale zásadnější pozitivní společenské důsledky se dostaví v delším časovém horizontu. Jste tak postaveni před nelehký úkol, je však možné využít zkušeností z jiných měst, která se k tomuto kroku rozhodla již dříve, a sledovat přínosy tohoto rozsáhlého a velmi systematického opatření.

JAK NA TO

Efektivní a nekonfliktní sloučení

- Budete-li o sloučení rozhodovat, učíte tak minimálně s ročním předstihem, aby bylo možné efektivně naplánovat další opatření.
- Do debaty o slučování zapojte všechny aktéry. Zcela nepostradatelní jsou představitelé všech škol, zástupci pedagogů (pozor, není totéž!), rodiče z majority i minority/sociálně vyloučeného prostředí, zástupce zřizovatele škol, zástupce neziskových organizací poskytujících sociální služby a zástupce sociálního odboru města. Bez účasti a srozumění těchto aktérů se vám efektivní sloučení nepovede. Ideálně do jednání zapojte také představitele poradenských zařízení (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum) a představitele OSPOD.
- Jednání aktérů uměle neukončujte. Trpělivě diskutujte, přesvědčujte, naslouchejte a hledejte společná řešení jejich obav. Pokud totiž především rodiče všech skupin a pedagogové budou mít pocit, že jejich obavy nebyly vyslyšeny, sloučení se může minout účinkem.
- Jednejte s aktéry osobně! Ano, i se zástupci rodičů ze sociálně vyloučeného prostředí. Z dobrých praxí se ukazuje, že osobní jednání je nenahraditelnou podmínkou úspěchu.
- Plán sloučení podložte analýzou, jaké podíly dětí z vyloučených lokalit do jednotlivých škol chodí a kam budou rodiče pravděpodobně posílat děti po sloučení škol. Ideální je takový postup, kdy v prvním školním roce po rozhodnutí na rušení školy již nenastupují první ročníky. Děti jsou zapsány na nástupnické školy, a vy tak přibližně zjistíte, kam budou rodiče posílat i ostatní děti po zrušení celé školy.

Můžete pak adekvátněji připravovat nástupnické školy na příchod nových žáků a pedagogických pracovníků a nastavovat co nejlépe podpůrná opatření.

- Dopředu mějte vyjasněno, co provedete se všemi pracovními úvazky (v případě slučování podle zákona přecházejí na novou školu, nicméně to neplatí u končících dohod na dobu určitou). Pedagogové, asistenti a další pracovníci by měli dopředu vědět, zda se s nimi počítá. Vaším cílem musí být využití praktických zkušeností pedagogů a asistentů, kteří vzdělávají sociálně vyloučené žáky, přičemž hlavním kritériem by měly být dovednosti a zkušenost v práci s vyloučenými žáky, nikoliv formální vzdělání. V případě, že se dohodnete s krajem na rušení krajské praktické školy, mělo by dojít k dohodě mezi obcí a krajem o převedení zkušených pedagogů na ostatní základní školy v obci.
- Podobně předem rozhodněte, jak se rozdělí materiální a metodické vybavení včetně tematických pomůcek apod. mezi nástupnické instituce. Pomůcky musí směřovat za žáky, kteří je potřebují. Při rušení krajské základní školy praktické by opět mělo dojít k dohodě kraje a města a k převedení materiálního a metodického vybavení na nástupnické školy.
- Analogicky rozhodněte o převedení případných nagrantovaných prostředků, a to opět tak, aby šly za žáky, kteří je potřebují. Pozor ale na velmi různá pravidla jednotlivých grantů: některá vám převedení neumožní. Vždy je nutné to konzultovat s dárcem.
- V případě, že dojde k rozptýlení žáků rušené školy mezi více škol v obci, je potřeba výše uvedené materiální i lidské zdroje rozdělit tak, aby byly posíleny kapacity všech škol! Takový postup sice zákon neukládá, ale vy jako zřizovatel jej můžete smluvně ošetřit.

Zachování a zvýšení kvality vzdělávání

Sloučení škol nebude mít zamýšlený efekt, pokud současně nenastavíte konkrétní opatření pro zvýšení kvality vzdělávání v nástupnických školách, předcházení konfliktům mezi žáky apod. Popis všech takových opatření by vydal na další materiál, proto jen stručně:

Úprava ŠVP

Školní vzdělávací program (ŠVP) nástupnické školy v případě slučování škol hlavního vzdělávacího proudu můžete ponechat víceméně bez změn. Podrobněji ale můžete v ŠVP ošetřit jazykovou přípravu v prvních letech základní školy. Zcela jistě bude nutná individualizace výuky, která může být také promítnuta do ŠVP.

Zásadnější je ale zapracování vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (včetně zdravotně postižených žáků) do ŠVP zejména v případě rušení základní školy praktické. Bude nutné provést úpravy ŠVP, tak aby bylo možné zapojit do všech tříd žáky se zdravotním postižením. Dočasně je možné převedení celých tříd ze základní školy praktické a postupně je pak rozpouštět do ostatních tříd. Tuto tzv. skupinovou integraci (jak ji nazývá školský zákon) však rozhodně není možné považovat za inkluzivní přístup. Převedení „zvláštních“ tříd do „normální“ ZŠ bez plánu, jak třídy postupně vzájemně promíchat, rozhodně není opatřením, které by dlouhodobě řešilo výše uvedené problémy.

Vzdělávání pedagogů

Pedagogický sbor nástupnických škol bude mít zřejmě velmi malé zkušenosti se vzděláváním sociálně vyloučených žáků, romských žáků či žáků s diagnózou lehkého mentálního postižení. Proto je potřeba pedagogy cíleně vzdělávat. Před sloučením proveďte personální audit, který zhodnotí dovednosti všech pedagogů v práci s těmito dětmi. Na jeho základě vytvořte plán

vzdělávání. Jako velmi přínosný se jeví tzv. peer-to-peer vzdělávání, tedy přenos zkušeností mezi samotnými pedagogy, kde je velký prostor pro uplatnění zkušeností pedagogů z rušené školy. Oblastmi takového vzdělávání budou zřejmě nefrontální styly výuky, interkulturní kompetence, spolupráce s asistentem pedagoga, výuka žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, rozvoj kognitivních funkcí, komunikace s rodiči atd. V tomto ohledu se nabízí spolupráce se Střediskem služeb školám, které se zabývá podporou a vzděláváním pedagogů.

Asistence při výuce

Jedním z nejefektivnějších podpůrných nástrojů, které je v současném českém školství možné využívat, je asistent pedagoga. Nejenže byste měli všechny asistenty rušené školy převést na školy nové, ale měli byste také cíleně zařadit asistenty do tříd s dětmi ze sociálně vyloučeného prostředí. Asistent pedagoga pomáhá ve třídě během vyučování, aby bylo možné poskytnout podporu všem dětem, tedy i těm, které tempo kolektivu nestíhají a potřebují větší podporu. Bez zapojení asistentů pedagoga je velmi těžké si představit efektivní sloučení základních škol. Asistenti jsou v současné době financováni Rozvojovým dotačním programem MŠMT rozdělovaným krajskými úřady, proto byste měli při slučování škol i o zřízení pozice asistenta s krajem předem komunikovat.

Důraz na rozvoj kognitivních funkcí a jazyka

Základním problémem, se kterým se žáci ze sociálně vyloučeného prostředí setkávají, je, že oproti svým vrstevníkům nemají dostatečně rozvinutou pozornost a paměť. Také často neumí tak dobře česky jako jejich vrstevníci, což vyplývá z nepodnětného a jazykově odlišného prostředí, ve kterém vyrůstali. Laicky řečeno tyto děti do školy přicházejí nepřipravené – neumí správně uchopit tužku, nerozeznávají všechny barvy a tvary, neznají pojmenování

pro mnoho zcela rutinních věcí, mají velmi malou slovní zásobu, neumí správně skládat věty atd. Tyto nedostatky jsou bohužel často dnešním školským diagnostickým systémem zaměřovány za lehké mentální postižení, přičemž je ale známo, že pečlivá práce s dítětem je dokáže vyrovnávat (např. Feuersteinova metoda instrumentálního obohacování). Snažte se proto nástupnickým školám zajistit speciální pedagogy. Někteří budou mezi stávajícími pedagogy škol, některé školy možná mají svého školního speciálního pedagoga, každopádně by měl být školní speciální pedagog na každé škole. Dokáže jednak individuálně reagovat na speciálně pedagogické potřeby dětí, ale může také poskytnout podporu kmenovým učitelům, aby problémy zvládali sami.

Podpora poradenských zařízení

Ještě před sloučením/zrušením škol předjednejte pokrytí zvýšené potřeby poradenských i diagnostických služeb ze strany pedagogicko-psychologické poradny, případně speciálně pedagogického centra. Jejich podpora může výrazně pomoci při nastavování konkrétních opatření ve výuce. Je ale potřeba pomoc soustředit přímo do školy, ve spolupráci poradenského pracovníka a konkrétních pedagogů.

Řešení konfliktů, šikany či rasismu mezi žáky

Se sloučením škol bude spojen i dočasně zvýšený potenciál konfliktů mezi žáky, rasistických výpadů například proti nově přichozím romským žákům či šikany (oboustranné). Zajistěte proto, aby nástupnické školy měly plány na předcházení těmto rizikovým jevům a také podrobné postupy, co dělat, když se ve škole objeví některý z výše uvedených problémů. Třídní učitelé by měli být na problémy připraveni a pedagogický sbor by měl mít nastaveny standardizované postupy jejich řešení. Do takového řešení musí být vtaženi rodiče všech zainteresovaných dětí, třídní učitelé, metodik prevence,

školní speciální pedagog, školní psycholog, případně OSPOD, policie atd.

Další služby vzdělávací soustavy a neziskové organizace

Jednoznačně doporučujeme v okolí sociálně vyloučených lokalit zásadně posílit síť mateřských škol a motivovat rodiče z lokalit k tomu, aby do nich jejich děti docházely (příkladem, vysvětlováním, odpuštěním poplatků za docházku, proplácením stravného). Je potřeba dosáhnout stavu, kdy všechny děti ze sociálně vyloučených lokalit chodí do standardních mateřských škol, a to nejméně dva předškolní roky. Takto připravené děti značně odlehčí nápor na základní školy v obci v první až třetí třídě, čímž se zásadně sníží množství problémů spojených s jejich vzděláváním. Přípravné třídy bohužel nejsou v tomto ohledu vhodným řešením. Jejich efekt na vzdělávací dráhu dítěte je mnohem menší než u mateřské školy. Nicméně je samozřejmě lepší, aby děti chodily alespoň do přípravného ročníku.

Podobně byste měli ve vaší obci posílit poskytování sociálně aktivizačních služeb, provoz nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, doučování, kroužky a další služby neziskových organizací, které doplňují nabídku škol (většina z uvedených služeb je podrobněji popsána v samostatné příručce věnované oblasti sociálních služeb). Sloučení škol zajisté nevyřeší problematiku sociálního vyloučení, dokonce ani samotný problém vzdělávacích šancí vyloučených žáků, ale vhodnou kombinací těchto opatření můžete situaci ve vaší obci změnit.

Zabránění „ghettoizaci“ nástupnických škol

Toto je zřejmě nesložitéjší a nejdůležitější úkol, který před vámi stojí. Pokud pouze přesunete žáky z rušené školy, v níž převažovaly děti ze sociálně slabších rodin, do jiné školy, během několika málo let se stane

novou takovou školou a budete znovu řešit identický problém.

Sloučení škol má ale přinést zcela jiný efekt, tedy rozdělení znevýhodněných žáků rovnoměrně mezi ostatní školy (pokud ve vaší obci je více základních škol). Jedině tak se nároky na různá opatření ve škole rozdělí rovným dílem mezi všechny školy a zamezí se opakování „ghettoizace“ některé z dalších škol.

Jak ale na to?

a) Změňte spádové oblasti škol tak, aby jednotlivé části sociálně vyloučené lokality patřily do několika spádových oblastí.

To sice nezabrání obyvatelům lokality přihlašovat děti, kam chtějí (na což mají ze zákona právo), ale minimálně je to donutí se nad tím zamyslet. Zajistěte také, aby na všech ostatních školách nekladl nikdo překážky přijímání znevýhodněných dětí.

b) Z dobrých praxí se ukazuje, že nejvíce pomáhá komunikace. Mluvte s rodiči ze sociálně vyloučené lokality, především s matkami a s respektovanými osobnostmi, a stále dokola je přesvědčujte, že společné vzdělávání jejich dětí s dětmi z většinové společnosti (když se dobře zvládne) je cestou, jak jim pomoci z chudoby a vyloučení. K tomu ale musí posílat své děti do všech škol ve městě.

c) Případně můžete také omezit kapacitu nejbližší (resp. obyvateli sociálně vyloučené lokality nejoblíbenější) z nástupnických škol (i dočasně). Plná kapacita je totiž jediným zákonem povoleným důvodem odmítnutí dítěte ve škole, a rodiče tak budou nuceni děti posílat do ostatních škol.

d) Pokud jsou další školy fyzicky vzdálené od vyloučené lokality, uvažujte o zřízení školního autobusu, který by děti rozvážel do různých škol ve městě.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Krnov

Město Krnov poměrně úspěšně sloučilo školu v blízkosti sociálně vyloučené lokality s ostatními školami ve městě. Vedení města se podařilo přesvědčit rodiče z vyloučené lokality, aby děti vodili do různých škol, a ředitele všech ostatních škol, aby se na celé akci rovnoměrně podíleli. Podařilo se zde také nastavit podpůrný projekt, který pomáhá školám zvládat zvýšené nároky znevýhodněných dětí. Kontaktní osobou je paní starostka Mgr. Alena Krušinová, která se jako zástupce města na slučování škol podílela.

www.krnov.cz

Teplá

Ve městě Teplá došlo ke sloučení základní školy praktické se základní školou hlavního proudu. Byl prozatím proveden pouze první krok – převedení celých tříd. Děti jsou i nadále vyučovány odděleně, dokonce jsou oddělené i v čase přestávek apod. Zde je tedy možné se inspirovat především v otázkách formálního nastavení a provedení sloučení. Kontaktní osobou je starostka Mgr. Jana Čížková.

www.tepla.cz

Kadaň

V Kadani se vedení města dohodlo s jednotlivými školami o rovnoměrném umístění dětí ze sociálně vyloučené lokality mezi všechny základní školy ve městě. Aby nedocházelo k problémům s docházkou dětí do vzdálenějších škol, zavedlo město rozvoz dětí ze sociálně vyloučené lokality do škol obecním autobusem. Ten ráno objede všechny školy a děti do nich rozveze. Odpoledne se děti vrací pěšky či běžnou městskou hromadnou dopravou. Opatření zajistilo, že do všech kadaňských škol chodí přibližně stejné množství dětí z vyloučené lokality.

www.mesto-kadan.cz

NÁKLADY

Nejobtížnějším aspektem celé problematiky je nalezení odpovídajících prostředků pro nastavení adekvátní podpory žákům a pedagogům po sloučení.

Jedním ze zdrojů, které můžete využít, je samotný **rozpočet obce**. Prostředky ušetřené na nákladech na provoz rušené školy můžete investovat např. do snížení počtu dětí ve třídě (zvýšení počtu pedagogů). Dlouhodobě se vám to vyplatí, ale vyžaduje to střednědobé posílení rozpočtu školství.

Dalším zdrojem jsou rozvojové **dotační programy MŠMT**, které financují asistenty pedagoga, případně další opatření na začleňování žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a také mzdové prostředky pro školy vzdělávající velké počty sociálně vyloučených dětí. Dotace jsou vypisovány každý rok s jinými pravidly, je proto nutné

sledovat webové stránky MŠMT (www.msmt.cz). Problematické v těchto programech je jednoleté nenárokové financování, které kopíruje fiskální, nikoliv školní rok (velmi těžko se tak plánuje využití dotace), a také fakt, že o prostředky z těchto programů de facto soutěžíte s dalšími školami, které o ně také žádají.

Posledním možným zdrojem financování z veřejných rozpočtů je **Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK)** Evropského sociálního fondu. V tomto programu je možné financovat velké množství aktivit od vzdělávání pedagogů po podpůrné služby pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami. Program ale nelze použít na ty položky, které jsou standardně (byť nedostatečně) financované veřejnými rozpočty. Nelze je tedy použít například na platy pedagogů, na platy asistentů pedagoga pouze v případě souhlasu kraje (z OPVK 1.4. lze financovat asistenty pedagoga také za souhlasu kraje). Z OPVK lze nicméně financovat různá další opáření, na která škola prostředky nemá, ať již je to školní poradenské pracoviště nebo konkrétní služby pro žáky. Vždy záleží na komunikaci s krajem, který vypisuje výzvy. V OPVK ale již nyní zbývají poslední prostředky, takže není možné očekávat velké částky. V případě slučování by mohla být přidanou hodnotou projektu spolupráce více škol, pedagogicko-psychologické poradny, speciálně-pedagogického centra, neziskových organizací atd. Více o OPVK viz www.esfcr.cz. Inkluzivní vzdělávání bude zcela určitě předmětem dotačního období po roce 2014, nicméně konkrétní informace o jeho nastavení zatím nejsou známy.

NA PŘILOŽENÉM DVD NAJDETE

- Dobrá praxe sloučení škol v Krnově

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- Krajský úřad – odbor školství
- Zástupci obcí, které mají se sloučením škol zkušenost – například zástupci měst Krnov, Teplá nebo Kadaň (viz výše)
- Příslušná pedagogicko-psychologická poradna
- Nezisková organizace, která může pomoci zajistit dostatečnou podporu pro nově vzniklé školy
- Program Varianty organizace Člověk v tísni, o. p. s. – www.varianty.cz
Šafaříkova 24, 120 00 Praha 2
e-mail: varianty@clovekvtsni.cz

Školní poradenské pracoviště

Mají školy ve vaší obci problémy vzdělávat žáky, kteří pochází z chudších rodin, jejichž rodiče jsou dlouhodobě nezaměstnaní a nekladou na vzdělání svých dětí dostatečný důraz?

Odcházejí tito žáci častěji do základních škol praktických?

Potřebují akutní i dlouhodobé služby, které jim nemůže poskytnout samotný učitel?

Potřebují učitelé odbornou speciálně pedagogickou či psychologickou podporu pro vzdělávání těchto žáků?

Stěžují si, že se jim takové podpory nedostává v dostatečné míře?

Že se děti dostanou na vyšetření do „poradny“ až za několik měsíců od odhalení problému a že poradenští pracovníci přímo do škol nechodí dostatečně často?

Na tyto problémy reaguje další nástroj, který pomáhá vyrovnávat a odstraňovat handicapy dětí ze sociálně znevýhodněného prostředí a udržet je v běžných základních školách. Je jím školní poradenské pracoviště (ŠPP). Nejčastěji jsou poradenské služby ve školách poskytovány výchovnými poradci a metodiky prevence. Pro úspěšné zapojení takto znevýhodněných dětí je vhodné rozšířit pracoviště ještě o školního psychologa a školního speciálního pedagoga, případně též o sociálního pedagoga. Ti všichni mohou společně působit v takzvaném školním poradenském pracovišti. Mezi jeho pracovníky se řadí také asistent pedagoga¹. Důležité je, že školní poradenské pracoviště se nachází přímo ve škole a jeho pracovníci jsou zaměstnanci školy. Je také možné zřídit poradenské pracoviště pro několik škol, které se o kapacity pracovníků budou dělit.

Zmínění pracovníci především včas rozpoznávají výukové a výchovné problémy u žáků, poskytují žákům i celým třídám psychologické a speciálně pedagogické služby a věnují se i metodické podpoře učitelů. Zpravidla také zasahují v krizových situacích, které ve škole nastávají. Ačkoliv ve většině českých škol takto nastavené poradenské pracoviště zatím není, již dnes jeho činnost upravuje vyhláška číslo 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Zajisté namítnete, že psychologové a speciální pedagogové pracují v tzv. školských poradenských zařízeních, jako jsou pedagogicko-psychologické poradny či speciálně pedagogická centra. Kapacita těchto zařízení však zdaleka neodpovídá potřebám škol. Zařízení nemají možnost poskytovat přímou podporu pedagogům, věnovat se kontinuální práci s žákem a třídním kolektivem, navázat kolegiální vztah s ostatními pracovníky školy. Problémy jsou tak řešeny odtaženě od školního prostředí, bez návaznosti na konkrétní vzdělávací metody, konkrétní třídní kolektiv apod. Jednoduše řečeno, přítomnost psychologa a speciálního pedagoga přímo ve škole přináší kvalitativně zcela jinou úroveň zapojení těchto odborníků.

Pracují-li školy ve vaší obci s žáky ze sociálně znevýhodněného prostředí, je efektivně fungující školní poradenské pracoviště téměř nezbytnou podmínkou úspěšného vzdělávání všech – nejen sociálně znevýhodněných – žáků.

Pro ilustraci uvedme stručné shrnutí náplně práce školního psychologa a speciálního pedagoga. Náplně práce ostatních pracovníků školního poradenského pracoviště, stejně jako doporučené činnosti ostatních pedagogů, kteří se podílí na poradenských službách ve škole, naleznete [na přiloženém DVD](#) v souboru Návrh koncepce poradenských služeb ve škole.

¹ Tomu je věnována samostatná kapitola této příručky.

Školní psycholog

Diagnostika, depistáž²:

- Spolupráce při zápisu do 1. ročníku základní školy.
- Depistáž specifických poruch učení na základních a středních školách.
- Diagnostika výukových a výchovných problémů žáků.
- Depistáž a diagnostika nadaných dětí.
- Zjišťování sociálního klimatu ve třídě.
- Screening, ankety, dotazníky ve škole.

Konzultační, poradenské a intervenční práce:

- Péče o integrované žáky (pomoc při sestavování individuálního programu, vedení).
- Individuální případová práce se žáky řešící jejich osobní problémy (konzultace, vedení...).
- Krizová intervence a zpracování krize pro žáky, pedagogické pracovníky a zákonné zástupce.
- Prevence školního neúspěchu žáků (náprava, vedení apod.).
- Kariérové poradenství u žáků.
- Techniky a hygiena učení (pro žáky).
- Skupinová a komunitní práce s žáky.
- Koordinace preventivní práce ve třídě, programů pro třídy apod.
- Podpora spolupráce třídy a třídního učitele.
- Individuální konzultace pro učitele v oblasti výchovy a vzdělávání.
- Konzultace se zákonnými zástupci při výukových a výchovných problémech dětí.
- Pomoc při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí.

² Depistáž je vědomým, cíleným a včasným vyhledáváním vybraného negativního jevu v populaci nebo ve vybraných skupinách.

Metodická práce a vzdělávací činnost:

- Spoluúčast na přípravě programu zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání.
- Metodická pomoc třídním učitelům.
- Pracovní semináře pro pedagogické pracovníky (konzultace a metodické vedení).
- Účast na pracovních poradách školy.
- Koordinace poradenských služeb poskytovaných ve škole (výchovný poradce, školní metodik prevence, třídní učitelé).
- Koordinace poradenských služeb mimo školu a spolupráce se školskými poradenskými zařízeními, zdravotnickými a dalšími zařízeními.
- Metodické intervence z psychodidaktiky pro učitele, včetně podpory při tvorbě školního vzdělávacího programu.
- Besedy a osvěta (zákonným zástupcům).
- Prezentační a informační činnost.
- Spoluúčast na přípravě přijímacího řízení ke vzdělávání na střední škole.

Školní speciální pedagog

Depistáž, diagnostika:

- Spolupráce při zápisu do 1. ročníku základního vzdělávání dle potřeb a možností školy a školního poradenského pracoviště.
- Vyhledávání žáků s rizikem vzniku speciálně vzdělávacích potřeb a zařazení do vhodného preventivního (stimulačního) či intervenčního programu.
- Vyhledávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a jejich zařazení do speciálně pedagogické péče.

- Zjištění hlavních problémů žáka, stanovení individuálního plánu pedagogické podpory v rámci školy a mimo ni (druh, rozsah, frekvence, trvání intervenčních činností).
- Diagnostika speciálně vzdělávacích potřeb žáka (shromáždění údajů o žákovi, včetně anamnézy rodinné a osobní), speciálně pedagogická diagnostika (např. při výukových problémech žáků) pro navazující intervence ve školním prostředí, speciálně pedagogická diagnostika předpokladů pro čtení, psaní, počítání, předpokladů rozvoje gramotnosti, analýza získaných údajů a jejich vyhodnocení.
- Speciálně pedagogická diagnostika při výchovných problémech (etopedická), stanovení intervenčního přístupu v rámci školy i mimo ni, dle potřeb, možností a profilace školy.
- Screening, ankety, dotazníky ve škole týkající se speciálních vzdělávacích potřeb a rizika vzniku těchto potřeb.
- Spoluúčast na vytvoření individuálního vzdělávacího plánu u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami či individuálního plánu pedagogické podpory u žáků s rizikem vzniku speciálních vzdělávacích potřeb (v kooperaci s třídním učitelem, učitelem odborného předmětu, s vedením školy, se zákonnými zástupci žáka, se žákem a s ostatními partnery podpůrného týmu uvnitř i vně školy).
- Průběžné vyhodnocování účinnosti navržených opatření pro žáky se speciálně vzdělávacími potřebami a rizikem vzniku těchto potřeb, dle potřeby navržení a realizace úprav.
- Preventivní intervenční programy v oblasti školního neúspěchu/výchovných problémů s uplatněním speciálně pedagogických/etopedických přístupů.
- Spoluúčast na kariérovém poradenství – volba vzdělávací dráhy žáka, individuální provázení žáka.

Konzultační, poradenské a intervenční práce:

- Dlouhodobá i krátkodobá individuální speciálně pedagogická práce se žákem se speciálními vzdělávacími potřebami (speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, reedukační, kompenzační a stimulační činnosti) a se žákem s rizikem vzniku těchto potřeb (vzdělávací činnosti, stimulační činnosti).
- Dlouhodobá i krátkodobá speciálně pedagogická práce se skupinami žáků se speciálními vzdělávacími potřebami (speciálně pedagogické vzdělávací činnosti, reedukační, kompenzační a stimulační) a se skupinami žáků s rizikem vzniku těchto potřeb (vzdělávací činnosti, stimulační činnosti).
- Individuální konzultace pro rodiče, zabezpečení průběžné komunikace a kontaktů s rodiči/zákonnými zástupci žáka.
- Individuální konzultace pro pedagogické pracovníky v oblasti speciálních vzdělávacích potřeb a rizika vzniku těchto potřeb.
- Speciálně pedagogické přístupy při řešení multikulturní problematiky ve školním prostředí.
- Konzultace s pracovníky školských a dalších poradenských zařízení.

Metodické, koordinační a vzdělávací činnosti:

- Příprava a průběžná úprava podmínek pro integraci žáků se zdravotním postižením ve škole a pro poskytování speciálně pedagogické péče u žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a žáků s rizikem vzniku těchto potřeb.
- Metodická pomoc třídním učitelů při integraci, při vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a rizikem vzniku těchto potřeb, metodické činnosti pro další pedagogické pracovníky školy – specifika výuky a možnosti žáků dle druhu a stupně speciálních vzdělávacích potřeb a rizika vzniku těchto potřeb, návrhy metod a forem práce se žáky – jejich zavádění do výuky, instruktáže využívání speciálních pomůcek a didaktických materiálů.
- Pracovní semináře pro pedagogické pracovníky v oblasti speciálních vzdělávacích potřeb a rizik jejich vzniku.
- Spolupráce s odborníky týmu školního poradenského pracoviště (školní psycholog, školní metodik prevence, výchovný poradce) dle potřeb učitele i potřeb školy.
- Kooperace se školskými poradenskými zařízeními a s dalšími institucemi a odbornými pracovníky ve prospěch žáka se speciálními vzdělávacími potřebami a žáka s rizikem vzniku těchto potřeb.
- Spoluúčast na vytváření školních vzdělávacích programů, individuálních vzdělávacích plánů, individuálních plánů pedagogické podpory s cílem rozšíření služeb a zkvalitnění péče o skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a rizikem jejich vzniku.
- Koordinace a metodické vedení asistentů pedagoga ve škole.
- Besedy a osvěta (pro zákonné zástupce žáků).

Financování školního poradenského pracoviště je poměrně komplikované. Bohužel zatím není možné využít běžných rozpočtových prostředků kapitoly školství. Nicméně ministerstvo školství se ve vládou přijaté Strategii boje proti sociálnímu vyloučení (2011) zavázalo začlenit školní poradenská pracoviště do standardního financování základních škol.

Školní poradenské pracoviště je v současnosti možné financovat z evropských zdrojů, a to z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (<http://www.strukturalni-fondy.cz/opvpk>).

JAK NA TO

1. **Definujte** a se školou i s odborníky (pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum, neziskové organizace zabývající se prací se znevýhodněnými žáky) prokonzultujte **potřebu psychologa, speciálního pedagoga a dalších pracovníků ve škole**. Mějte jasno v tom, jak velké úvahy jednotlivých pracovníků potřebujete a co budou dělat.

2. **Zajistěte, aby ve škole všichni chápali roli školního poradenského pracoviště**, aby chápali důvody, proč mají být jeho pracovníci do činnosti školy zapojeni, a důvody, proč je potřeba s nimi úzce spolupracovat. V tomto ohledu se zřejmě setkáte s mnohem menším odporem pedagogů než v případě zřizování pozice asistenta pedagoga. Zajistěte také vzdělání pedagogů školy v tom, jak mohou spolupracovat se specialisty školního poradenského pracoviště.

3. **Zjistěte si termíny výzev Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK) a dalších grantových zdrojů (tzv. Norské fondy, korporátní nadace apod.).**

4. **Zformulujte a podejte projekt do programu OPVK.** Výhodou takového projektu je možnost propojit v něm i další opatření, jako jsou asistenti pedagoga,

doučování apod. Nevýhodou je, že na prostředky z tohoto programu nedosáhnou všichni žadatelé (budete nutně soupeřit o prostředky s ostatními školami v kraji), a také fakt, že program se blíží ke svému konci (kraje tedy vypisují poslední výzvy OPVK). Začleňování znevýhodněných žáků ve školách je nicméně jedním z témat dalšího dočasného období Evropského sociálního fondu (2014+), proto lze očekávat, že bude možné financovat podobné aktivity z těchto zdrojů i nadále. Užitečné je partnerství s neziskovou organizací orientující se na služby znevýhodněným žákům. Tyto organizace bývají často zkušené v psaní projektů a mohou vám s tím pomoci.

5. **Shánějte vhodné kandidáty na vámi požadované pozice.** Kandidáti musí mít vysokoškolské vzdělání v příslušných oborech.

6. **Naplánujte si a pravidelně provádějte evaluaci.** Jako zřizovatel školy máte právo vědět, je-li školní poradenské pracoviště správně a efektivně využíváno, přispívá-li k udržení sociálně či zdravotně znevýhodněných a zdravotně postižených žáků v hlavním vzdělávacím proudu, nedochází-li k jeho ignorování ze strany pedagogů, mají-li pracovníci dostatečné kompetence a zvládají-li své úkoly apod. V projektu pamatujte na supervizi pracovníků i spolupracujících pedagogů a její evaluaci.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Velmi dobré zkušenosti s fungováním školního poradenského pracoviště mají například následující školy:

ZŠ Svitavy-Lačnov

www.zslacnov.svitavy.cz

ZŠ Poběžovice

www.zspobezovice.cz

ZŠ Grafická Praha

www.zsgraficka.cz/

ZŠ 28.října Tišnov

www.tisnov-zs28.cz

ZŠ Boženy Němcové Přerov

www.zsbn-prerov.cz

ZŠ Londýnská Praha

www.londynska.cz/

ŠPP ZŠ Židlochovice

www.sppzidlochovice.cz

NÁKLADY

Náklady na zřízení školního poradenského pracoviště lze rozdělit do několika položek:

1. Náklady na přípravu, zejména provzdělání pedagogického sboru, a na napsání projektu

Lze je odhadnout na cca 5 000 Kč na jednoho pedagoga a ekvivalent cca čtrnácti dnů práce pracovníka, který bude psát projekt. Tyto výdaje lze považovat za jednorázové.

2. Náklady na samotné pozice psychologů, speciálních pedagogů a dalších pracovníků

Ty závisí na délce praxe pracovníků a odvíjí se od státem a ministerstvem školství definovaných mzdových nákladů na jednotlivé profese (viz metodický pokyn MŠMT k odměňování pedagogických pracovníků a ostatních zaměstnanců škol a školských zařízení a jejich zařazování do platových tříd podle katalogů prací, č.j. 10300/2010-25, <http://www.msmt.cz/file/11931>). Podle tabulek přísluší např. speciálnímu pedagogovi plat v rozmezí cca 20 000–25 000 Kč hrubého měsíčně. Při platu 22 000 Kč hrubého jsou náklady zaměstnavatele cca 29 500 Kč, tedy 354 000 Kč ročně. Jedná se o opakující se výdaje.

3. Provozní náklady (pracovní místo, teplo, energie apod.)

Budou přibližně stejné jako u ostatních pracovníků dané školy. Jedná se o opakující se výdaje.

4. Náklady na vybavení (počítač, pomůcky atd.)

Mělo by jít o cca 30 000 Kč. Nejnákladnější zde jsou specializované diagnostické nástroje (nejpoužívanější psychologické testy WISC III a SON-R stojí 17 000, resp. 36 000 Kč –, srov. www.testcentrum.com). Jedná se o jednorázové výdaje.

ZDROJE INFORMACÍ

- RVP – najdete zde samostatné sekce věnované školnímu poradenskému pracovišti, školnímu psychologovi i školnímu speciálnímu pedagogovi:
<http://wiki.rvp.cz>
- Portál projektu Rozvoj školních poradenských pracovišť:
<http://www.rspp.cz/rspp/>
- Sekce Školní poradenská pracoviště na webu Národního ústavu pro vzdělávání:
<http://www.nuv.cz/poradenstvi/skolni-poradenska-pracoviste>
- Sekce portálu školství Zlínského kraje věnovaná poradenským pracovištím:
<http://www.zkola.cz/zkedu/pedagogictipracovnici/kabinetvychovehoporadenstvispecialnipedagogikyaskolnipsychologie/default.aspx>
- MŠMT: Věstník z července 2005
– Koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole (č.j. 27 317/2004-24)
(ke stažení na webu www.msmt.cz)

NA PŘILOŽENÉM DVD NAJDETE

- Zapletalová, J.: Návrh koncepce poradenských služeb poskytovaných ve škole. IPPP ČR, 2011

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Základní škola v okolí**, která zřídila podobné školní poradenské pracoviště. Nechte si sdělit zkušenosti, rady a tipy. Část informací vám sdělí přímo pracovníci poradenského pracoviště, provozní a technické záležitosti pak ředitel školy.
- **Národní ústav pro vzdělávání (www.nuv.cz)** – patří pod něj bývalý Institut pedagogicko-psychologického poradenství včetně projektu Rozvoj školních poradenských pracovišť.

Svozy a doprovody dětí do školy

Nachází se ve vaší obci sociálně vyloučená lokalita, která je od okolí oddělena i prostorově – je několik kilometrů za obcí, sousedí s rozsáhlou průmyslovou zónou či velmi rušnou komunikací, do centra města se z ní dá dostat pouze po rušné silnici bez přechodů?

Děti z této lokality to mají do školy daleko, procházejí přitom přes nebezpečné části města (nebo přes ty, které za nebezpečné považují jejich rodiče). Do lokality ani do její blízkosti nejezdí hromadná doprava nebo pouze velmi zřídka.

Děti mají problémy s včasným vstáváním a docházkou do školy ve správný čas, jejich rodiče nejsou schopní děti včas vypravit nebo se bojí je do školy posílat.

Dětem rychle narůstají absence a s tím přibývají problémy pro obec, OSPOD, sociální pracovníky atd. Hrozí, že tyto děti nedokončí školní docházku nebo ji dokončí s velmi špatnými výsledky, což bude mít zásadní vliv na jejich budoucnost a uplatnění na pracovním trhu.

Tento stav přitom může výrazně zlepšit i drobná pomoc, jakou může být třeba svážení či doprovázení dětí z takovýchto lokalit do škol.

Pro řešení výše uvedených problémů proto můžete ve vaší obci zavést školní autobusy. Může se jednat o mikrobuses, autobus nebo upravenou linku hromadné dopravy. Efektivní jsou ale i doprovody dětí pěšky. Následující řádky se věnují svozu dětí a žáků základních škol, opatření jsou však použitelná i pro děti z mateřských škol. Všichni dobře známe obrázek žlutého autobusu „school bus“ z amerických filmů. Méně z nás už ví, že i některá větší města v České republice mají své školní autobusové linky a že některé menší obce a města sváží žáky z okolí do spádových škol minibusy apod. Školní autobusy jsou známým nástrojem, který se používá u nás i ve světě v situacích, kdy se děti potřebují pravidelně přepravovat do školy na větší vzdálenost nebo kdy se některé skupiny dětí z různých důvodů samy do školy nedostanou. V některých zemích jsou školní autobusové linky zabezpečovány plošně v rámci systému veřejné dopravy, v Česku a dalších státech zabezpečují tuto dopravu jen některé obce a větší města nebo přímo samotné školy.

V případě dětí ze sociálně vyloučeného prostředí spojuje zpravidla školní autobus oba důvody, pro které bývá zaváděn. Zaprvé do školy je to často daleko nebo je cesta z různých důvodů neprůchodná, zadruhé jsou děti znevýhodněné tím, že rodina nemá peníze na individuální dopravu a není z mnoha dalších důvodů schopná a/či ochotná je do školy pravidelně vypravovat a doprovázet.

Motivace rodičů mohou být různé a většinou se navzájem kombinují. Mnozí sociálně vyloučení nevidí ve vzdělávání smysl. Podle nich škola nepomůže a místo ní je lepší se orientovat na praktické dovednosti života v sociálně vyloučené lokalitě. Někteří se bojí děti do školy posílat po rušné silnici plné kamionů nebo přes čtvrtě, kde byly několikrát napadeny. Ať již jsou důvody rodičů jakékoliv či jich je dokonce více najednou, na absence doplácení především dětí. V dlouhodobém horizontu však na tento stav doplácí i vaše obec. Neuplatnitelní absolventi základní školy (často z ní odcházejí po splnění povinné devítileté docházky, ale s neukončeným základním vzděláním) nastupují namísto střední školy přímo na trh práce, respektive se zapojují rovnou do systému sociálních dávek, protože bez dokončeného základního vzdělání není možné sehnat v podstatě žádnou práci. Šance, že si v budoucnu naleznou plnohodnotné zaměstnání, je minimální.

Školní autobus může vyřešit oba problémy. Převeze děti přes území, kudy by jinak musely jít pěšky, motivuje rodiče k posílání dětí do školy, bere jim případnou výmluvu na nedostupnost apod.

Školní autobus nemusí být zaměřen pouze na děti sociálně vyloučených obyvatel obce. Naopak, když už bude fungovat, bylo by dobré, aby vozil všechny děti, které to potřebují, včetně těch sociálně vyloučených.

Svážení a doprovázení dětí do školy může mít několik variant:

První z nich je **řádná linka veřejné dopravy** podle zákona č. 111/1994, o silniční dopravě, provozovaná na základě licence a smlouvy o veřejných službách. Může být označena jako „školní linka“, má přizpůsobený jízdní řád (jeden až dva spoje ráno před začátkem školy a jeden až dva spoje odpoledne) a zvláštní trasu (zastavuje především před školou a v místech, kde bydlí školou povinné děti). Výhodou této varianty je, že obec nemusí linku sama provozovat a provozovatel (dopravce) má nárok na dorovná- ní ztrát z provozu od kraje. Linka veřejné dopravy ale podle zmíněného zákona musí přepravovat všechny zájemce, nikoliv pouze děti. To může být problém, když je dětí dostatek na zaplnění kapacity autobusu. Tato varianta má nesporné výhody v plošnosti. Můžete tak dostávat poměrně velké počty dětí z relativně rozsáhlého území do jedné či více škol. Na druhou stranu pochopitelně postrádá individuální přístup k dítěti a jeho rodině. Problémem také může být, že rodiče často nebudou mít peníze na zaplacení jízdného v běžné dopravě.

Druhou variantou je **speciální obecní autobus**, mikrobuse, vícemístná dodávka apod. Obec může vozidlo provozovat sama nebo může smluvně zajistit provozování jiným subjektem. Ideální je využití vozu pro další služby v obci. Mezi ranním a odpoledním rozvozem dětí může mikrobuse sloužit k převozu školních obědů, pečovatelské službě, převozu seniorů či tělesně postižených apod. Každé další využití snižuje náklady na samotné svážení dětí. A naopak, pokud již obec takový autobus vlastní, může být svážení dětí do školy pouze jedním z jeho využití. Pokud je dětí hod-

ně a obec je sváží klasickým autobusem, zřejmě jej během dne příliš nevyužije. Nicméně je možné využívat kapacity řidičů, kteří ve zbývajícím čase mohou vykonávat další práce pro radnici. Toto řešení má podobné výhody v plošnosti jako předchozí varianta. Obě „autobusové“ varianty mohou být a často bývají doplněny o doprovodný personál zajišťující bezpečnost dětí, řešící případné konflikty mezi dětmi apod.

Třetí, málo využívanou, ale velmi efektivní metodou jsou **pěší doprovody dětí**. Oproti autobusům a mikrobusem jsou určeny především dětem na prvním stupni. Jedná se o to, že se rodiče střídají v doprovázení dětí do školy. V konkrétních ulicích projde v domluvený čas před začátkem školy jeden z rodičů a buď vyzvedne již čekající dítě, nebo zazvoní u jednotlivých domů a bytů a nechá si děti přivést. Skupinu pak dovede do školy a odpoledne děti doprovodí zpět nebo si je rodiče vyzvednou už jednotlivě. U rodičů se tak podporuje smysl pro odpovědnost za doprovod dětí do školy, ale zároveň se požadavek rozloží mezi zapojené rodiče. Doprovod mohou zajišťovat i praktikanti z řad studentů škol, pracovníci školy či obce, pracovníci neziskové organizace apod. Mohou (ale nemusí) být selektivní ve výběru rodin, mohou navazovat na spolupráci se sociálními službami či školou. Vždy je potřeba služby propojovat s prací s rodinou, konkrétně pak poskytovat doprovody třetí osobou pouze dočasně a za určitých podmínek a spíše přesvědčit rodiče, aby děti doprovázeli sami – cílem služeb by mělo být aktivizovat u rodičů odpovědnost za vzdělávání dětí a plnění rodičovských povinností. Doprovody dětí do škol jsou již dnes nabízeny některými neziskovými organizacemi v rámci sociálních služeb.

Pro řešení situace jednotlivých rodin či několika málo „vchodů“ nedaleko školy se nabízí pěší doprovod. Pro zajištění dopravy většího počtu dětí je vhodné zřídit některou z forem hromadného svážení dětí do škol. Mikrobusevé varianty svozů přepraví menší počty dětí, a umožní proto také určitou komunikaci s rodinou.

Obzvláště v místech, odkud je škola jen obtížně dostupná, je dobré svozy či doprovody poskytovat i ze školy domů. Pro tento případ je potřeba sladit konce vyučování jednotlivých tříd i škol. Je ale možné poskytovat pouze důležitější část – svoz do školy – a odpolední

rozvozy již nechat na rodičích a běžné hromadné dopravě.

Pokud máte ve městě vyloučenou lokalitu s velkým počtem dětí, je rozumné svoz nastavit tak, aby děti rozvážel do více škol ve městě. Rovnoměrně se tím rozdělí požadavky kladené na jednotlivé školy a zároveň se vyloučené děti i děti z majority učí žít vedle sebe. To může ve vaší obci významně přispět ke snížení napětí mezi sociálními skupinami. Více o tomto tématu naleznete v popisu opatření věnovaném slučování základních škol.

JAK NA TO

1.

Zjistěte, jak funguje či nefunguje školní docházka dětí ze sociálně vyloučené lokality. Důležité jsou zejména absence v prv-

ních vyučovacích hodinách. Pokud jsou absence vysoké, zjistěte přes kontaktní osoby z komunity či sociální pracovníky, jaké důvody lidé uvádí. Zjistěte, jakého počtu dětí se to týká a jsou-li to žáci jedné či více škol, z jedné či více lokalit apod. Jednejte v této věci s řediteli škol, s Orgánem sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD) a s neziskovými organizacemi pracujícími s obyvateli sociálně vyloučené lokality.

2.

Zvolte jednu z výše popsaných variant. Pokud

jsou udávanou příčinou vzdálenost, stav cesty do školy, absence hromadné dopravy či neschopnost rodin platit za hromadnou dopravu, lze to řešit školní autobusovou linkou či obecním autobusem nebo mikrobusem (dle počtu žáků). Pokud se to týká pouze jednotlivých rodin, nabízí se pěší doprovody.

3.

Jednejte s krajem, soukromými dopravci či městskými organizacemi – zejména o možnosti

zavedení školní autobusové linky dotované krajskými prostředky o pronájmu autobusů či mikrobuseů od soukromého dopravce či o využívání

stávajícího obecního autobusu nebo mikrobusu společně s dalšími službami města.

4.

Jedněte s poskytovateli sociálních služeb – zejména o možnostech rozšíření služeb o doprovody dětí do školy. Pokud mají

s docházkou problémy děti z několika jednotlivých rodin, bude služba neziskové organizace efektivnější než zavádění autobusů a je namísto připojit i poskytování sociálních služeb zaměřených na posílení rodičovské zodpovědnosti, aby doprovody nebyly potřebné. Nezisková organizace také může zabezpečit zřízení rodičovských skupin střídajících se v doprovázení.

5.

Kupte autobus/mikrobus/dodávku a najměte personál. Pokud se rozhodnete zabezpečit službu vlastními silami, zjistěte, jaké jsou

na trhu mikrobuse a který je pro vás vhodný. Začněte hledat řidiče a ostatní personál (doprovod apod.). Řidič musí mít řidičské oprávnění pro danou

velikost vozidla a počet přepravovaných osob, doprovodným pracovníkem by ideálně měl být sociální pracovník nebo pedagog. Můžete rovněž najmout například maminku některého z dětí ze sociálně vyloučené lokality, která přinese pocit bezpečí a známosti. Na tyto činnosti je také možné využít institut veřejné služby či veřejně prospěšné práce.

6.

Informujte obyvatele sociálně vyloučené lokality o této službě.

Komunikujte s lidmi, kteří mají v komunitě autoritu, pomocí sociálních pracovníků či osobně jedněte přímo s rodinami. Lidé musí pochopit, že služba je zde pro ně, ale zároveň již nebude možné vymlouvat se při absencích na dopravu do školy.

7.

Naplánujte si a pravidelně provádějte evaluaci. Měli byste vědět, kolik dětí službu využívá, jestli má efekt na absence dětí apod.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Kadaň

Ve městě je v provozu školní autobus a byly posíleny linky hromadné dopravy tak, aby jimi mohly děti ze sociálně vyloučené lokality jezdit do školy a dospět do práce.

www.mesto-kadan.eu

NÁKLADY

Náklady se mohou velmi lišit podle formy řešení, kterou zvolíte.

- Pokud se domluvíte se soukromým dopravcem, cena se bude pohybovat okolo 50 Kč za kilometr jízdy autobusu. Vynásobte tuto částku počtem kilometrů za měsíc a číslem 10 (počet měsíců školní docházky) a získáte přibližné roční náklady na provoz. Město Příbram v roce 2009 vyčíslo náklady na provozování školního autobusu smluvně pronajímaného od soukromého dopravce na cca 200 000 Kč ročně.
- Pokud budete službu zabezpečovat sami, počítejte s nákupem dodávky, mikrobusu či autobusu. Ojetý mikrobus s 15 a více místy (nejméně kvalitní typy) pořídíte zhruba do 400 000 Kč. Počítat musíte také s náklady na pravidelnou údržbu apod.
- Náklady na řidiče, pokud bude pracovat pro obec mezi dobami svozu a odvozu dětí, budou odvislé od průměrné hodinové mzdy řidiče ve vašem kraji. Totéž platí pro doprovod, podpůrný personál v autobuse apod.

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Nevládní organizace** – většina kvalitních nevládních organizací pracujících se sociálně vyloučenými žáky a rodinami je schopná vám poradit ohledně doprovodu dětí do škol
- **Škola v okolí**, která využívá některou z forem svozu či doprovodu – ptejte se na zkušenosti, rady apod.

Úvod

Život dětí v sociálně vyloučených lokalitách se mnohdy odvíjí dost odlišně od života jejich vrstevníků v běžné společnosti. Specifické prostředí sociálního vyloučení je spojené s řadou problémů.

Rodiny často nemají dostatek finančních prostředků, permanentně se tudíž snaží zajistit si základní životní potřeby. Domácnosti mnohdy nejsou dostatečně materiálně vybavené, nedostává se jim peněz na nákup školních pomůcek a hraček. Děti vyrůstající v sociálně vyloučených lokalitách mají také velmi často omezený životní prostor – domácnosti obývá zpravidla větší počet členů široké rodiny, děti nemají dostatečné soukromí ani vhodné podmínky pro školní přípravu.

V odlehlých lokalitách s minimální infrastrukturou a materiálním vybavením mají děti často nedostatek podnětů a užší síť kontaktů. Ty se obvykle omezují jen na obyvatele této lokality. V sociálně vyloučených lokalitách se děti mnohdy setkávají s tím, že mladiství i dospělí mají nízké vzdělání, nepracují, jsou závislí na drogách či alkoholu. Děti si tak mohou do značné míry zvnitřňovat pokřivené morální a životní hodnoty, které se pak liší od těch uznávaných jejich vrstevníky.

Děti ve vyloučených lokalitách se také z nedostatku podnětů a kontaktů mnohdy uchylují k jednotvárnému způsobu využití volného času. Často pak mohou hledat možnost zvrátit tyto stereotypy rizikovými činnostmi: nalézáním zábavy v hernách, zábavních podnicích, experimentováním s drogami, vandalstvím, ojedinělá není ani drobná trestná činnost.

V sociálně vyloučených lokalitách je **ohrožena i bezpečnost dětí**. Mohou se stát oběťmi lichvy, kuplířství či drobné kriminální činnosti. Od raného věku se setkávají s drogami, gamblerstvím a vzájemnou agresivitou mezi obyvateli lokality.

V běžné společnosti pak děti z vyloučených lokalit mohou čelit negativním projevům a diskriminaci. Děti tak každodenně vnímají a zakoušejí napětí mezi většinovou společností a obyvateli sociálně vyloučených lokalit a zpětně se **ztotožňují s rolí vyloučeného jedince**.

Dětem ze sociálně vyloučených lokalit se také často nedostává přiměřené **zdravotní péče**. V důsledku špatných bytových a hygienických podmínek jsou například více ohroženy výskytem infekčních chorob, zejména žloutenky.

Dochází také k častému **odebírání dětí z rodin** a jejich umístování do náhradní či ústavní péče. Zde děti přejímají návyky a normy většinové společnosti, avšak výrazně zkreslené ústavním prostředím.

Vaší obci se nabízí k využití celá řada nástrojů pro práci s ohroženými rodinami a dětmi. Tato příručka vám podrobně představí některé z nich. Dozvíte se, jak můžete v obci zřídit **mateřské centrum**, jak řešit **záškoláctví** nebo **případy šikany** ve škole. Také se zde můžete dočíst, **jaká je role obce při řešení případů týraných nebo zanedbávaných dětí** a jaké změny v současnosti probíhají v souvislosti s reformou systému péče o ohrožené děti.

Možnosti obce ve výkonu sociálně-právní ochrany dětí a práce s rodinou

Vyskytují se ve vaší obci případy zanedbávaných nebo týraných dětí? Vyrůstají některé děti v podmínkách, které ohrožují jejich zdravý vývoj, a musí jejich situaci řešit pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí? Je prostředí v sociálně vyloučené lokalitě dostatečné pro zdravý vývoj dětí?

Bohužel platí, že systém péče o děti v ČR nepreferuje preventivní práci s rodinou, ale reaguje pozdě a důsledkem toho je mechanické odebírání dětí z rodin a jejich zařazování do ústavní výchovy.

V současnosti však v ČR probíhá rozsáhlá transformace systému péče o ohrožené děti. V souvislosti s ní dochází k řadě změn. Významnější roli v práci s ohroženými dětmi dnes mohou mít i samotné orgány sociálně-právní ochrany v obcích.

Přečtěte si několik možností, jak se jako obec můžete zapojit do řešení situace ohrožených dětí ve vaší obci.

Česká republika v současné době prochází transformací systému sociálně-právní ochrany dětí. Její součástí je novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí č. 359/1999 Sb., jež je v čase přípravy této příručky v legislativním procesu. Měnit se budou i další související zákony, například zákon o rodině. Ministerstvo práce a sociálních věcí se i v reakci na zahraniční kritiku¹ snaží změnit dosavadní systém fungování péče o ohrožené děti. Hlavními zásadami připravovaných změn jsou deinstitucionalizace, tj. odklon od mechanického odebírání dětí z rodin a přeměna velkých zařízení institucionální výchovy na menší, zejména ambulantní zařízení, a dále důraz na prevenci a aktivní depistáž² v ohrožených rodinách, rozvoj sítí služeb pro rodiny s dětmi, metody sanace rodiny a profesionální pěstounství.

---

1 Česká republika je opakovaně kritizována také na mezinárodní úrovni, níže jsou uvedeny závazky, jimiž je ČR vázána:

Úmluva o právech dítěte – přijata na půdě OSN v roce 1989, úmluva zejména stanoví, že dítě má právo vyjadřovat se ke všem záležitostem, které se ho týkají, přičemž jeho názorům musí být věnována patřičná pozornost.

Evropská úmluva o výkonu práv dětí – rovněž zdůrazňuje právo dítěte na informace a jeho možnost vyjádření svého názoru v průběhu řízení.

Úmluva o ochraně lidských práv - úmluva se netýká jen práv dětí, ale také rodičů. Díky této úmluvě, se lidé, kteří cítí být poškozeni rozhodnutím národních orgánů, mohou obrátit na Evropský soud pro lidská práva.

2 Např. pravidelné a vyhodnocované vstupování do terénu, rozhovory s lidmi v jejich domácím prostředí, zúčastněné pozorování a vyhodnocování zpozorovaných změn ad., viz dále.

Hlavní zásady připravovaných změn lze shrnout:

- Primární v oblasti sociálně-právní ochrany dítěte je prevence.
- Nejlepším místem pro výchovu, socializaci a zdárný vývoj dítěte je jeho biologická rodina.
- Ekonomická situace nesmí být důvodem pro odebrání dítěte do ústavního zařízení.
- Klíčové je předcházet defektním stavům v rodině a vítána jsou opatření na podporu dětí a rodin a jejich specifických potřeb.
- Institucionální, ústavní péče o dítě je krajním řešením, dítě je v ústavní výchově umístěno na co nejkratší dobu a jeho pobyt v ústavním zařízení je pravidelně přezkoumáván.
- Pokud je dítě v ústavní výchově, má nárok na vyhodnocení svých individuálních potřeb.
- Není-li možný návrat do rodiny, musí být dítěti poskytnuta jiná forma náhradní péče, jež nejlépe respektuje jeho specifické potřeby.
- Na „alternativním“ způsobu výchovy dítěte by se měla podílet i biologická rodina, pokud není možné, aby v ní dítě zůstalo.
- V rámci institucionální výchovy je třeba respektovat právo na soukromí, etnický a socio-kulturní původ dítěte, sourozenecké vazby, vazby na biologickou rodinu.
- Klíčem k úspěchu je multidisciplinární přístup odborníků a případové konference.

Proč ke změnám dochází?

V České republice je počet dětí umístěných v různých formách ústavní péče dlouhodobě vysoko nad průměrem vyspělých zemí. Tento stav se negativně odráží především na dětech a jejich psycho-sociálním vývoji: jednoznačně jsou prokázány neurologické dopady na dítě, které je po dlouhou dobu vychováváno v ústavním zařízení, a tyto defekty si pak nese po celý život. Přesto počet dětí v ústavní výchově v ČR rok od roku stoupá.

Samotný orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD) nedokáže působit dostatečně preventivně a častěji jedná až v okamžiku, kdy je zapotřebí razantní zákrok v rodině v zájmu dítěte, provedení předběžného opatření či podání návrhu na odebrání dítěte. Orgán sociálně-právní ochrany dětí má trvale nedostatek pracovníků, pracovnice a pracovníci řeší stovky spisů s vysokou administrativní zátěží. Mimo jiné proto je jejich práce s dětmi a rodinami často automatizovaná a chybí větší důraz na včasné odhalení potenciálních problémů v rodině, preventivní práci a zaměření se na individuální potřeby dítěte. OSPOD rezignuje na preventivní funkce a pro řadu klientů je především orgánem represivní povahy, jakýmsi „strašákem“. Za této situace pochopitelně o dost hůře získává důvěru rodičů potřebnou ke spolupráci.

Až 50 procent všech dětí v České republice je do ústavní péče rodinám odebráno z ekonomických a bytových důvodů. Přitom existuje jednoznačná judikatura Ústavního soudu, která stanovuje, že důvodem pro odebrání dítěte z péče nemohou být ekonomické důvody, tedy důvody materiální nedostatečnosti rodičů.

Co ještě pravděpodobně přinese novela zákona o sociálně-právní ochraně dětí?

Jednotné standardy kvality a jednotný postup OSPOD

Novela zákona směřuje k tomu, aby orgány sociálně-právní ochrany dětí a ostatní aktéři, kteří pracují s ohroženými dětmi, postupovali jednotně. Vyhláška vydaná Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR stanoví metodiku standardů kvality práce s ohroženými dětmi a rodinami, ale také minimální obsah odborného poradenství či obsah individuálního plánu dítěte. Tento krok je velmi podstatný, neboť díky němu dojde k sjednocení odlišné praxe jednotlivých orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Sjednotí se tím i dosavadní rozdílná praxe v různých regionech.

Pěstounská péče

Novelizovaná legislativa se pokouší rozvíjet a podporovat pěstounskou péči na úkor péče ústavní. Novela přináší řadu novinek. Zde nelze uvést všechny, zmiňujeme proto jen ty, které by se mohly zásadně dotknout obcí.

- Se všemi pěstouny, kteří mají alespoň jedno dítě v pěstounské či předpěstounské péči, budou uzavírány dohody. Dohody musejí být v souladu s rozhodnutím soudu o uložení pěstounské péče a s individuálním plánem ochrany dítěte.
- Zákon mění některé podmínky výkonu pěstounské péče v zařízeních pro výkon pěstounské péče, která jsou z větší části pod kuratelou krajů. Novela již vůbec nepracuje s pojmem „zařízení pro výkon pěstounské péče“ a nově stanovuje, že zařízeními sociálně-právní ochrany dětí jsou:

- zařízení odborného poradenství pro péči o děti
  - zařízení sociálně výchovné činnosti
  - zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc
  - výchovně-rekreační tábory pro děti
- Nově dochází k úpravě pěstounství na přechodnou dobu, která stanoví odměnu pěstounovi na přechodnou dobu, jenž je veden v seznamu osob pěstounů na přechodnou dobu, i když se aktuálně o žádné dítě nestará.

Sociální kuratela

Nově se v legislativě objevuje pojem sociální kuratela, kterým se rozumí soubor specializovaných opatření, jež v rámci přenesené působnosti zabezpečuje orgán sociálně-právní ochrany dětí kvůli odstranění, zmírnění a zamezení prohlubování nebo opakování poruch psychického, fyzického a sociálního vývoje dítěte do doby dovršení jeho zletilosti (ve vymezených případech i déle).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

V novele zákona také dochází k upřesnění fungování **zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc**. Reaguje na nedostatečné právní vymezení fungování těchto zařízení ve způsobu odměňování, ale zejména dochází ke stanovení počtu dětí na jednoho pracovníka, který nesmí překročit počet čtyř dětí. V celém komplexu jedné nebo více budov smí být umístěno maximálně 10 dětí. Výjimku tvoří jen případy, kdy jsou v zařízení sourozenci.

JAK NA TO

Přestože výkon OSPOD není v samostatné působnosti obce, je začleněn do struktury obecních úřadů a vedení obce může účinně spolupracovat s vedením sociálního odboru na nastavení činnosti sociálně-právní ochrany dětí. Bez ohledu na to, v jakém formátu budou nakonec novelizované normy přijaty, lze najít oporu v metodické podpoře MPSV a dobré praxi řady OSPOD, jež se rozeběhly již před několika roky v rámci pilotních projektů ve vybraných krajích v souvislosti s realizací Národního akčního plánu transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti, který vláda přijala v roce 2009 a jež od tohoto roku realizuje. Tyto dobré praxe jsme shrnuli v následujících opatřeních:

1.

Budujte v obci komplexní síť sociálních služeb

OSPOD nebude nikdy dostatečně vybavený pro samostatnou komplexní sociální práci v rodinách. Také nové trendy v sociálně-právní ochraně dětí staví OSPOD více do role koordinátora péče o děti a práci s rodinou a v tomto smyslu musí mít každý OSPOD k dispozici funkční síť sociálních služeb prevence, které může a musí svým klientům doporučovat. S poskytovateli sociálních služeb OSPOD spolupracuje při depistáži, preventivní práci v rodinách, ale také např. při sanaci rodiny, návratu dětí z ústavní výchovy či mládeže z nápravných zařízení.

Proto je zcela zásadní, aby ve vaší obci byla funkční co nejkomplexnější síť sociálních služeb prevence. Na jejich zajištění se může podílet jak stát a obec, tak neziskový sektor. Informace o tom, jak v obci

zavést většinu služeb, které se dotýkají i práce s ohroženými dětmi (sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi, mateřská centra, nízkoprahová centra pro děti a mládež apod.), najdete v samostatné příručce věnované sociálním službám. Probíhající reforma zřetelně míří k tomu, aby se pracovníci OSPOD stali jakýmsi „manažery případů“ a prostřednictvím případových konferencí či individuálních plánů ochrany dítěte (viz níže) rozdělovali práci s klienty i mezi další organizace nabízející sociální služby, které s nimi mohou pracovat.

2. Dbejte na docházení pracovníků OSPOD do vyloučených lokalit, zajistěte depistáž v rodinách

I přes velké množství řešených případů dbejte na to, aby pracovníci OSPOD mohli pravidelně docházet přímo do domácností, které jsou potenciálně rizikové. Ty jsou velmi často v sociálně vyloučených lokalitách, ale nejen tam. Zejména fenomén domácího násilí je rozšířen napříč populací ČR.

Aktivní depistáž je pravidelné a vyhodnocované vstupování do terénu, rozhovory s lidmi v jejich domácím prostředí, zúčastněné pozorování a vyhodnocování zpozorovaných změn. Důležitý je také aktivní kontakt s ostatními institucemi a lidmi, kteří jsou v častém styku s potenciálně rizikovými domácnostmi a mohou zaznamenat jejich problémy. Jedná se zejména o vychovatele v mateřských školách, učitele v základních školách, dětské lékaře, policisty a samozřejmě sociální pracovníky neziskových organizací.

Po změně výplatního místa nepojistných dávek a sjednocení na Úřadu práce se

uvolnily kapacity pracovníků odborů výplatních míst obecních úřadů, které je velmi vhodné využít právě k provádění depistáže a schopnost adekvátně reagovat přímo v terénu je žádoucí pracovníce a pracovníky proškolit, jelikož se jedná o náročný a odborný výkon sociální práce.

V ČR se postupně etabluje systém včasné intervence (SVI), který za účelem sledování a vyhodnocování potenciálních rizikových domácností využívá specifický software. Je vhodné zvážit také zapojení vaší obce do tohoto systému.

3. Připravte se na práci s individuálními plány ochrany dítěte

Novela zákona o sociálně-právní ochraně dítěte stanovuje OSPOD povinnost sestavit do jednoho měsíce od chvíle, kdy začne být poskytována sociálně-právní ochrana dítěte, tzv. **individuální plán ochrany dítěte**. V tomto plánu je kladen důraz především **na postupy, které by umožnily setrvání dítěte v rodině**. Plán se aktualizuje minimálně jednou za měsíc, častější aktualizace je žádoucí především za situace, je-li dítě umístěno v ústavním zařízení. Ministerstvo práce připravuje školení pro zástupce obcí o tom, jak s těmito plány pracovat.

Individuální plán ochrany dítěte podle novely zákona obsahuje:

- příčiny ohrožení dítěte a důvody zahájení sociálně-právní ochrany,
- vyhodnocení druhu a rozsahu opatření nezbytných k ochraně dítěte a poskytnutí pomoci rodičům a stanovení cíle těchto opatření,
- postup spolupráce OSPOD s ostatními orgány veřejné správy a dalšími subjekty,

- rozsah spolupráce rodičů nebo jiných osob odpovědných za výchovu dítěte s OSPOD a dalšími subjekty zapojenými do řešení situace dítěte,
- časový plán pro provádění konkrétních opatření v rámci sociálně-právní ochrany, způsob hodnocení a ověřování plnění naplánovaných opatření ze strany rodičů i orgánů sociálně-právní ochrany.

Tyto individuální plány již některé OSPOD realizují, často ve spolupráci se sociálními pracovníky neziskových organizací. Doporučujeme zavést individuální plány pilotně ve vybraných případech a před plošným zavedením je vyhodnotit nejen ze strany klienta, ale také spolupracujících organizací a samotných pracovníků OSPOD.

4. Podporujte pořádání případových konferencí a práci s metodami case managementu

V Česku je již zcela běžně používán tzv. **multidisciplinární přístup**. Znamená to, že v klientském případě spolupracují (nejčastěji pod vedením pracovníka OSPOD) také další instituce a pracovníci, kteří přicházejí do kontaktu s dítětem či rodinou. Tento přístup dokáže zamezit překrývání, ale také nedostatkům v intervenci v rodině a v poskytovaných službách. Je výhodný v tom, že práce s dítětem a rodinou může být mnohem koordinovanější a snáze se odhalí vzájemné souvislosti jednotlivých problémů. Děje se tak například prostřednictvím takzvaných případových konferencí (podrobněji jsou popsány v kapitole Case management v příručce Sociální služby). Účastní se jich nejen pracovníci OSPOD a další pracovníci, ale také rodiče (zákonní zástupci) a děti, o které v případě jde.

Případové konference se mohou účastnit:

- rodiče
- školy
- zdravotnická zařízení
- psychologové
- mediátoři
- neziskové organizace specializované na různé druhy rodinné terapie či mediace
- poskytovatelé sociálních služeb
- soudci
- státní zástupci
- probační úředníci
- další odborní pracovníci v oblasti náhradní rodinné péče

Případové konference jsou na první pohled relativně náročný výkon zapojující řadu pracovníků. V důsledku však výrazně šetří čas i finanční prostředky – koordinovaná a včasná práce s rodinou může předcházet krizovým situacím, které by bylo nutné složitě a nákladně řešit později (od záškoláctví přes domácí násilí až po nutnost odebrat dítě z rodiny).

Případové konference jsou metodologicky poměrně náročné a je vhodné pracovníky, kteří je povedou, velmi dobře proškolit. K dispozici jsou akreditovaná školení nejen MPSV.

Novelizovaný zákon by měl stanovit situace, ve kterých nastává povinnost OSPOD pořádat případovou konferenci. Děje se tak v případě návrhu soudu na:

- rozhodnutí o splnění podmínky osvojení spočívající v tom, že rodiče neprojevují zájem o své dítě,
- omezení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti nebo pozastavení jejího výkonu,
- nařízení ústavní výchovy,
- prodloužení nebo zrušení ústavní výchovy,

- svěření dítěte do péče zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc, na prodloužení doby trvání tohoto svěření a na zrušení rozhodnutí o svěření dítěte do tohoto zařízení,
- svěření dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu a jeho zrušení.

5.

Podporujte vzdělávání a další profesní přípravu pracovníků OSPOD

Doposud neexistují standardy práce při výkonu sociálně-právní ochrany. Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR (MPSV) je postupně připravuje a bude je zavádět v souvislosti s novou legislativou. Rovněž není stanoven rámec metodického řízení a individuální supervize pracovníků OSPOD při práci s klienty. Dlouhodobě mají

tyto nedostatky destruktivní vliv na výkon pracovníků OSPOD, pro něž tak není vždy a dostatečně zajištěno metodické vedení ani zpětná vazba na jejich práci. V práci s klienty často trpí syndromem vyhoření, někteří se profesně nerozvíjí. Někteří vedoucí pracovníci OSPOD tyto formy metodické podpory a supervize postupně zavádějí, přizpůsobují tomu také porady týmu a způsob dělení práce a úkolů mezi jednotlivé pracovníky. Dobrý výkon pracovníka OSPOD při práci s rodinou je přitom často rozhodující pro další budoucnost dětí a celé rodiny.

Vzdělávání a další profesní přípravu pracovníků OSPOD je nezbytné dále podporovat a rozvíjet, k dispozici jsou nejen akreditované kurzy, ale také možnosti využití např. strukturálních fondů EU k zajištění vzdělání a supervize, dokud nebude tento standard garantován MPSV.

ZDROJE INFORMACÍ

- Novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dítěte.
- Důvodová zpráva k novele zákona č. 359/1999 Sb.
- Publikace Ligy lidských práv *Děti z ústavů!*
<http://llp.cz/publikace/deti-z-ustavu/>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR** – Odbor rodiny a ochrany práv dětí
tel.: sekretariát 221 922 450
- **Neziskové organizace**,
které poskytují sociální služby nebo provádí preventivní programy
- **Agentura pro sociální začleňování**

Mateřská, rodinná a jiná centra

Všímáte si ve vaší obci toho, že některé skupiny obyvatel, rodin a dětí se jen obtížně aktivně zapojují do života obce?

Členy těchto skupin je těžké motivovat k aktivitám, které by pro ně mohly být prospěšné a užitečné. Mladé rodiny buď zůstávají doma, nebo tráví volné chvíle roztroušeni jeden bez druhého.

Snížili byste rádi počet malých dětí potloukajících se v ulicích, ve volném čase ponechaných samy sobě?

Byli byste rádi, aby rodiče dětí dovedli lépe komunikovat se školou, lépe připravovali své děti do školy a kladli větší důraz na jejich vzdělání?

Řada z těchto dětí není ve škole úspěšná, rodiny na vzdělání často rezignují a děti se snadnou mohou stát členy různých part a pachatelé trestné činnosti, která bude ohrožovat nejen je samotné, ale i bezpečnost vaší obce.

Vhodným nástrojem pro řešení situace rodin, které se potýkají s výchovnými i jinými problémy, a k získávání dovedností jako například starost o rodinný rozpočet, řešení výchovných problémů apod., jsou mateřská centra.

Úvodem vyjasněme základní pojmy – mateřská centra, rodinná centra, kluby matek, předškolní kluby a programy včasné péče.

1. Mateřská centra

Mateřské centrum vzniká obvykle na dobrovolnické bázi, jako neformální iniciativa. V případě, že má dostatek pracovníků, mění se v právní subjekt, nejčastěji v občanské sdružení, a profesionalizuje svou činnost. Mateřské centrum je většinou otevřené a přístupné všem lidem žijícím v jeho okolí. Mateřská centra často zakládají rodiče na mateřské dovolené, kteří se zároveň starají o chod, nabídku programů a aktivit v centru. Někteří rodiče na mateřské dovolené, zejména matky, se

Myslím, že ženy z těch vyloučených lokalit nebudou mít moc velký zájem do takového centra chodit. Mají svých starostí dost. Jak to mám udělat, abych je do centra dostala?

Právě proto, že mají dost různých starostí. Zjistěte od sociálních pracovníků a lidí, kteří jsou s nimi v kontaktu, jaké starosti nejčastěji řeší. Program klubu by pak měl nabízet možnost je řešit, nebo je alespoň vzájemně sdílet. Informace o otevření klubu poté šířte do lokalit prostřednictvím lidí, se kterými se matky znají a ke kterým mají důvěru – mohou to být právě oni sociální pracovníci, někteří učitelé ve školách nebo místní autority. Pokud se vám zajímavým programem podaří oslovit první návštěvníky, už se informace o možnosti docházet do klubu rychle rozkřikne.

kvůli celodenní péči o dítě mohou cítit částečně společensky izolovaní. Práce v mateřském centru jim umožňuje realizovat se, plánovat, komunikovat a vzájemně si poskytovat podporu. Mateřská centra také posilují rozvoj občanské společnosti a komunitní občanský život. Fungují na principu rodinné svépomoci, vzájemné služby a solidarity, posilují hodnoty rodiny, úlohy rodičů, právní ochranu rodiny, mateřství a rovných příležitostí mužů a žen. Od roku 2001, kdy vznikla první centra v ČR, jich každým rokem přibývá a v současné době je aktivních asi 300 mateřských center, která jsou členy Sítě mateřských center v České republice. Sít mateřských center je občanské sdružení, které v roce 2010 dosáhlo statutu organizace uznané MPSV.

Sít mateřský center, o. s., nabízí v rámci svých projektů i možnost odborného rekvalifikačního kurzu¹, který může některým maminkám usnadnit získání alespoň částečného zaměstnání. Jeden z hlavních cílů je zvýšení zaměstnatelnosti rodičů (především matek) pomocí alternativních forem práce (zejména částečných úvazků). Další služba, kterou Sít mateřských center nabízí, je pravidelné krátkodobé hlídání pro rodiče, kteří během rodičovské dovolené udržují kontakt s pracovním prostředím. Mateřská centra také pořádají vzdělávací semináře a poradenství. Kromě toho centra poskytují prostor a možnosti k navázání neformálních vazeb mezi mat-

¹ Rekvalifikační kurz Péče o děti ve věku od 3 do 15 let, akreditovaný MŠMT – účastník absoluuje 160 výukových hodin, seznámí se s prvky pedagogiky, vývojové psychologie, první pomoci, s legislativou a tvorbou programů pro děti od 3 do 15 let. Po složení závěrečné zkoušky získává osvědčení o rekvalifikaci. Ve vybraných mateřských centrech v různých krajích budou pro absolventky kurzu vytvořena pracovní místa na 0,5 úvazku. Na tato pracovní místa bude MPSV vyplácet příspěvek na mzdu po dobu 6 měsíců.

kami, které v nich mohou navzájem sdílet své každodenní starosti.

Sít mateřských center je sice poměrně široká a účast na jejich aktivitách není nijak limitována, přesto do těchto „klasických“ mateřských center nedochází příliš mnoho sociálně znevýhodněných rodin a dětí. Důvodů k tomu může být několik: hlavním bývají většinou obavy z neznámého prostředí, může jím být i to, že se často očekává, že návštěvnice centra budou samy pořádat některé akce a na to matky žijící v sociálním vyloučení nemají prostředky či dostatek času. Matky žijící v prostředí sociálního vyloučení také většinou řeší jiné (často závažnější problémy) než matky dětí z většinové společnosti. Možnost zapojovat rodiny se sociálním znevýhodněním do Sítě mateřských center by měla být podporována nejen těmi, kteří jim poskytují sociální služby, ale především zastupitelstvem obce. Více informací o mateřských centrech najdete na adrese www.materska-centra.cz

2. Kluby matek, předškolní kluby, programy včasné péče

Aktivity mateřských center však zpravidla nejsou bezplatné, a jak jsme již uvedli, sociálně slabší matky s dětmi do nich moc často nedochází. Paralelně však začaly vznikat další formy klubů a center, jež fungují na podobných principech jako mateřská centra.

Vedle mateřských center se tedy nabízejí služby klubů matek, předškolních klubů apod. Jejich fungování většinou zajišťují neziskové organizace. Ty většinou velmi dobře znají potřeby rodičů a dětí a pružně na ně reagují zvolenou nabídkou služeb. To, co je v „klasických“ mateřských centrech normou – maminky s dětmi chodí do centra rády, vymýšlejí, co s dětmi mohou

dělat, jak vhodně využít volný čas apod. – je pro spoustu matek žijících dlouhodobě v situaci sociálního znevýhodnění naprosto nové. Často se jedná o dovednosti či přístup k dítěti, které samy nezažily, neznají je a je potřeba jim je teprve zprostředkovat.

Pokud si kladete otázky, jaké výhody má podpora klubů matek či jiných forem jejich sdružování, pokusili jsme se sumarizovat několik zásadních přínosů. Ty jsou obecně platné pro mateřská centra, která navštěvují spíše rodiče z většinové populace, i pro kluby matek, předškolní kluby apod., kam častěji docházejí sociálně znevýhodněné rodiny s dětmi.

Tyto formy podpory rodin mají opravdu velký potenciál. Díky nim je možné přirozeně a bezpečně ovlivňovat fungování rodiny, zdravé vztahy a hranice mezi členy rodiny. Pokud se podaří zajistit, aby matka s dítětem začala do centra docházet pravidelně, je možné pracovat s mnohem širším rámcem:

- lze podpořit předškolní a školní přípravu dítěte,
- můžete usnadnit přiměřenou socializaci dítěte,
- můžete matkám předávat rodičovské dovednosti a zdravý výchovný styl,
- dokážete motivovat matku či celou rodinu k vlastní aktivitě,
- je možné hledat, co v rodině funguje, a tedy i možné zdroje pro řešení potíží a konfliktů.

Pokud se rodině a dětem pravidelně dostává této komplexní podpory, může to pro vaši obec představovat významný bod v oblasti primární, sekundární i terciární prevence. Tato střediska tak mohou ve vaší obci v dlouhodobém výhledu přispět ke snížení delikvence a kriminality mládeže.

VÝHODY MATEŘSKÝCH CENTER A KLUBŮ:

- **Děti se dostávají do skupiny vrstevníků, která podporuje jejich zdravý sociální vývoj.** Díky pobytu v této skupině se děti učí řešit mnoho nových sociálních situací. Učí se navazovat vztahy a hledat nové kamarády. Tyto dovednosti snižují pravděpodobnost konfliktů ve chvíli, kdy začnou chodit do školy.
- **Pro matky (rodiče) je zde prostor „nadechnout se“, sdílet své starosti, nalézt pochopení pro svá trápení a často i radu nebo tip, co mohou vyzkoušet.** V centru/klubu je možné si lépe všimnout drobností, snahy a malých úspěchů dětí, které často v domácím prostředí mohou zaniknout. Kontakty a přátelství zde mohou navazovat i dospělí. Matky zde ztrácejí ostych, slyší, že každá rodina má své problémy. Možnost sdílet problémy a vzájemná podpora může mít pro řadu z nich terapeutický charakter. V případě, že matky řeší závažnější problémy, mohou jim centra/kluby zprostředkovat kontakty na další navazující sociální služby.
- **Centra i kluby jsou otevřeny celé populaci, různým sociálním vrstvám, lidem s různými handicap, cizincům a dalším.** Tím tato zařízení napomáhají překonávat společenské stereotypy.
- **Centra a kluby ukazují rodinám různé možnosti využití volného času.** Rodiče zde mohou hledat a zkusit si společně s dítětem různé formy práce či spolupráce a objevovat, co je společně baví a co mají rádi. Na tento bod je v centrech/klubech kladen veliký důraz. V současné době rodiče s dětmi zapomínají trávit společný čas aktivně. Z toho důvodu dochází k odcizení, mizí

přirozená komunikace v rodině, vytrácejí se rodinná pouta. Děti velmi často brzy začínají trávit volný čas rizikově nebo zahání nudu neaktivními činnostmi, jako např. hraním počítačových her, surfování na internetu nebo sledováním televize. Naučit rodiny společnému trávení volného času a podporovat je v něm má významný preventivní rozměr.

- **Rodiče se mohou podílet přímo na činnosti centra/klubu.** Aktivní spolupráce na řešení jeho každodenního provozu posiluje sebevědomí matek a otců. Rodiče pak vychovávají děti jako aktivní jedince, kteří mají své ambice a dovedou si je i splnit.
- Rodiče, kteří se po rodičovské dovolené vrací do zaměstnání, jsou na trhu práce ohroženi diskriminací. Někteří zaměstnavatelé je nechtějí zaměstnat, na řadě míst je nedostatek volných míst v mateřských školách, aby rodiče vůbec mohli o návratu do zaměstnání přemýšlet. **Centrum/klub může rodičům pomoci zorientovat se v pravidlech zápisů do mateřských a základních škol, seznámit je s jejich právy a povinnostmi apod.**
- **Rodiče se v centrech/klubech učí také sebedisciplíně.** Ta vyplývá z pravidel zařízení i z toho, jaké povinnosti jsou

na ně delegovány kvůli dennímu provozu centra/klubu. Musí tak přijímat strukturu pravidel a odpovědnost, která může mít kladný vliv na jejich návyky například v oblasti hygieny, dodržování časového rozvrhu apod.

- **V centrech/klubech se rodiče mohou setkat s úspěšnými příběhy jiných rodičů,** které ukazují realnost vytyčených cílů a smysluplnost existence těchto zařízení, a jsou tak pozitivním motivačním prvkem.

NEVÝHODY MATEŘSKÝCH CENTER A KLUBŮ PRO MATKY:

- Nevýhodou může být malé propojení rodin a matek z prostředí sociálního vyloučení s matkami z většinové populace.
- Totéž platí i pro děti ze sociálně znevýhodněného prostředí. Pokud budou s rodiči docházet do klubu, kde se budou setkávat pouze s vrstevníky ze stejného sociálního prostředí, nelze počítat se žádoucím prolínáním v rámci vrstevnických kolektivů.

JAK NA TO

Chcete-li zřídit mateřské centrum/klub matek sami v rámci obce:

1. Založte vlastní organizaci, která centrum/klub povede, nebo si domluvte záštitu již existující organizace.

2. Získejte vhodné prostory. Vyhledejte vhodné prostory, které budou vyhovovat jak kapacitou a umístěním, tak tím, že je bude možné pronajmout za nižší částku. Informujte předem ostatní zastupitele o přínosech mateřského centra/klubu a důvodech jeho zřízení v obci. Získejte jejich souhlas a podporu pro přidělení obecního prostoru této aktivitě.

3. Zajistěte pro centrum/klub zdroj financování. Centrum/klub může být podporován prostředky z rozpočtu obce nebo na svůj provoz získat prostředky z evropských fondů (viz dále).

4. Zadejte provozovateli centra/klubu, aby připravil kvalitní program, který bude naplňovat cíle, s nimiž chcete centrum/klub v obci zřídit. Na činnosti centra/klubu by se měli podílet i sami návštěvníci (matky s dětmi).

5. Dejte vědět všem potenciálním návštěvníkům o začátku fungování centra/klubu a jeho nabídce (napište o jeho spuštění článek do obecních novin, pro informování rodin ze sociálně vyloučených lokalit šiřte zprávu přes školy a sociální pracovníky, kteří jsou s rodinami pravidelně ve styku a kterým rodiče většinou

důvěřují). Dostatečná návštěvnost je pro úspěšné fungování centra/klubu klíčová.

Chcete-li, aby mateřské centrum/klub matek zřídila ve vaší obci nezisková organizace:

1. Kontaktujte neziskové organizace a požádejte, aby vám představily služby, které zajišťují, kolik dětí a matek do center/klubů chodí apod.

Nečekejte závratná čísla – kontaktování, podpora a udržování rodin a dětí v jakémkoli systému jsou velice náročné (např. ale počet 6 matek je už významný, uvážíte-li vyšší počet dětí v rodině – jako byste naráz pracovali s cca 20 dětmi).

2. Vyptejte se zástupců vybraných organizací na možnosti předškolní přípravy, školní přípravy a potřeb a pomůcek s tím spojených.

3. Uvažujte o propojení sítí a služeb v obci. Můžete například uspořádat společnou schůzku, při které se několik organizací domluví na tom, že každá přispěje do fungování centra/klubu svou službou/činností.

4. Vyberte organizaci, která nejlépe odpovídá vašim požadavkům. Pokud bude souhlasit s navázáním spolupráce a zřízením centra/klubu ve vaší obci, snažte se zajistit další možnosti podpory její činnosti (viz výše – možnost zajištění prostorů pro centrum/klub ze strany obce, možnost příspěvku na činnost centra/klubu z obecního rozpočtu).

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Běžná mateřská centra můžete najít poměrně snadno na jejich internetových stránkách. V následujícím textu chceme především uvést pro inspiraci centra, která fungují „trochu jinak“.

Rodinné centrum v Ostravě-Zábřehu

Rodinné centrum je od 1. 7. 2003 součástí odboru sociálně-právní ochrany dětí statutárního města Ostravy, městského obvodu Ostrava-Jih. Jeho posláním je práce s rodinami ohroženými sociálním vyloučením. Zřízením centra byly vytvořeny podmínky pro individuální práci s rodinami i jednotlivci.

Příslušné aktivity vycházejí z ověřených potřeb uvedené rizikové skupiny obyvatel podložené terénní sociální prací. Cílovou skupinou jsou rodiny v evidenci odboru sociálně-právní ochrany dětí, občané nacházející se v různých tíživých situacích, sociálně znevýhodněné rodiny a příslušníci etnických skupin žijící v přílehlé lokalitě.

Činnosti Rodinného centra v Ostravě pokrývají celou řadu služeb: centrum se věnuje terénní práci s rodinami, disponuje byty pro potřeby sociálního bydlení. V provozu je klubovna, kde probíhá kromě jiných aktivit doučování i předškolní příprava. Centrum podporuje rozvoj volnočasových aktivit, poskytuje sociální poradenství.

www.rcentrum.com

Program včasné péče Klubíčko, občanské sdružení Ponton v Plzni

Program nabízí dětem a rodinám ze sociálně znevýhodněného prostředí alternativu předškolního zařízení. Reaguje na nejrůznější příčiny nezařazení dětí do mateřských škol, a připravuje je na vstup do běžných mateřských škol a prvních tříd základních škol.

Hlavním cílem je povzbudit zájem rodin o předškolní výchovu dětí a následně pracovat s dětmi předškolního věku. Program se řídí principy vzdělávacího programu Začít spolu, který se snaží o individuální přístup, všestranný rozvoj dítěte, spolupráci s rodinou a komunitou a multikulturní výchovu. Program akcentuje rovněž podporu rodičovských kompetencí a motivační aktivity s rodinami.

V Programu včasné péče Klubíčko rodiče neplatí školné a hradí pouze stravné dítěte. Děti jsou přijímány kdykoli v průběhu roku i na různé dlouhá období, s rodiči se uzavírá smlouva. Cílovou skupinou jsou děti od 3 do 6 let a jejich rodiny ze sociálně znevýhodněného prostředí z Plzně.

www.ponton.cz/nase-cinnost/klubicko

Předškolní nízkoprahový klub a klub matek, Člověk v tísni, o. p. s.

Předškolní klub je určen dětem od 3 let do nástupu školní docházky se specifickými vzdělávacími potřebami, které vyrůstají v sociálně znevýhodňujícím prostředí. Důraz je kladen na zvýšení základních komunikačních a sociálních dovedností důležitých pro vstup na základní školu. Přístup a způsob práce s dětmi podporují zážitek z vlastního

úspěchu a přiměřené začlenění mezi vrstevníky. Výchovně vzdělávací aktivity klubu jsou založeny na vzdělávací metodě Grunnlaget.

Paralelně s předškolními kluby jsou ve stejný čas k dispozici kluby matek. Činnost klubů matek dává maminkám příležitost se aktivně zapojit do dění v lokalitě, dozvídat se nové informace, ale hlavně přispívá ke zvýšení jejich kompetencí při podpoře domácí přípravy dětí a zvyšuje motivaci k podpoře vzdělávací kariéry dětí. Matky si více uvědomují význam předškolního vzdělání pro budoucí školní úspěšnost dítěte a více dbají na rozvoj jeho schopností a dovedností.

Cílem klubu je mimo jiné zprostředkovat matkám přednášky, rozhovory a besedy na aktuální témata, která si samy volí. Tento projekt paralelně běžících klubů je zdařilým propojením podpory vzdělávání dětí ohrožených sociálním vyloučením a podpory rodičovského systému a výchovných kompetencí rodičů (především matek).

www.integracniprogramy.cz

NÁKLADY

Obec může zřízení mateřského centra či klubu matek podpořit sníženým nájmem. Výše možného nájmu se liší pochopitelně podle atraktivnosti lokality a velikosti nabízených prostor. Je praktičtější, pokud jsou nabízené prostory tvořeny minimálně dvěma místnostmi (jedna pak slouží jako nutné zázemí pro personál a větší místnost je určena pro aktivity). Roční nájem za prostor bývá kolem 60 000 Kč. Platy dvou pracovníků centra pracujících na poloviční pracovní úvazek vyjdou zhruba na 240 000 Kč. Při zřizování centra je nutné počítat i s náklady na základní vybavení, hračky a pracovní pomůcky.

Mateřská centra a předškolní kluby lze financovat také z následujících dotačních titulů:

- dotace MPSV na poskytování sociálních služeb
- Operační program Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OP VK) v oblasti podpory 1.2 – Rovné příležitosti dětí a žáků, včetně dětí a žáků se speciálními vzdělávacími potřebami
- Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, 3.2 Podpora sociální integrace příslušníků romských lokalit – tento dotační titul je zaměřen pouze na osoby starší 15 let, proto tedy do případného projektu můžete zahrnout pouze tuto cílovou skupinu, tj. všechny aktivity s matkami a mládeží, aktivity a služby pro mladší děti musíte hradit z jiných zdrojů
- dotační výzvy krajů
- případné příjmy z vlastní činnosti (poplatky za docházení do centra/klubu, za akce centrem/klubem pořádané) – s tímto zdrojem financování je možné počítat spíše jen u mateřských center, do kterých docházejí rodiče z bohatších rodin, pokud chcete, aby se aktivit účastnily i sociálně slabší rodiny, není dobré zavádět za aktivity centra poplatky
- různé výzvy různých oddělení MŠMT – integrace, sociální vyloučení

ZDROJE INFORMACÍ

- Otevírání školy všem dětem – možnosti a příklady práce se sociálně a kulturně znevýhodněnými dětmi, o. s. AISIS, 2008, www.aisis.cz
- Pudelská, H. *Fenomén mateřských center v České republice*, www.tretipatro.cz

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Pokud chcete získat podrobnější informace o fungování mateřských center nebo klubů matek, můžete se obrátit například na:

- **Sít mateřských center** (www.materska-centra.cz) – na webové stránce sítě můžete najít nejbližší mateřské centrum ve vašem okolí, kontaktovat jej, případně i navštívit a získat všechny potřebné informace o jeho fungování, nákladech apod.
- **Neziskové organizace**, které mají zkušenost s provozováním klubů matek nebo jiných forem aktivit sdružujících matky s dětmi (např. výše uvedené organizace)

System včasné intervence, tímy pro mládež

Vyskytují se ve vaší obci problémy, které jsou způsobené tím, že ti, kdo mají řešit zanedbávání rodinné péče, nepostupují jednotně a nespolupracují?

Jako účinný nástroj pro práci s rodinami a problémovými dětmi a mládeží můžete využít systém včasné intervence nebo tímy pro děti a mládež.

Oba jmenované nástroje jsou v podstatě „státem garantovanou službou“, která má pevně danou metodiku, technické řešení a která se řídí platnými právními předpisy těch organizací, jež jsou do nich zapojeny. Tyto nástroje zatím nejsou využívány celorepublikově, ale pouze v některých městech České republiky. Rozhodnutí o jejich využití závisí na zájmu obce a tom, zda na ně má dostatek finančních prostředků.

Systém včasné intervence

Základním posláním systému včasné intervence (SVI) je, aby všechny instituce, které pracují s ohroženými dětmi, pracovaly rychle, adekvátně a efektivně v případech, kdy je třeba řešit problematickou situaci, do níž se děti dostaly (zanedbávání dětí, delikventní jednání dětí apod.). Prostřednictvím společné internetové aplikace SVI umožňuje, aby všichni, kdo s těmito dětmi pracují, byli současně informováni o aktuálním stavu každého případu a mohli vzájemně koordinovat svou činnost a další postup. Cílem je také zajistit, aby členové tohoto systému plnili svou roli a nepřehazovali odpovědnost jeden na druhého. Důležité také je, aby bylo možné zpětně kontrolovat, jaké postupy byly při řešení problémů voleny a jak fungovaly.

Do SVI mohou být zapojeny:

- orgány sociálně-právní ochrany dětí,
- Policie České republiky,
- obecní policie, soudy,
- státní zastupitelství,
- Probační a mediační služba,
- Úřad práce,
- zdravotní a školské orgány,
- nestátní neziskové organizace.

Cílovou skupinou SVI jsou:

- děti, které se dopustily protiprávního jednání bez ohledu na to, jak bude toto jednání později právně posouzeno,
- děti s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, na útěku ze zařízení a jejich rodiny,
- děti, u kterých dochází ke kumulaci závažných výchovných problémů (rizikovému chování),
- poškození (oběti) protiprávním jednáním nebo svědci protiprávního jednání a jejich rodiny (poškození i oběti do dovršení věku 18 let).

Projekt SVI vznikl na Odboru prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR v roce 1998 **jako reakce na závažné problémy a nedostatky systému péče o rizikové a ohrožené děti**. V letech 2000 až 2006 byl pilotně ověřen v několika vybraných městech České republiky (Ostrava, Svitavy). V roce 2007 vláda schválila projekt k plošnému šíření v celé republice. Do roku 2010 se rozšířil do 36 měst České republiky. **V březnu 2011 schválila vláda plošné nasazení projektu jako součásti transformace a sjednocení systému péče o ohrožené děti**. Odpovědnost za splnění usnesení vlády nesou zejména ministři práce a sociálních věcí a vnitra. V současnosti projekt SVI funguje na lokální úrovni – tedy v jednotlivých obcích s rozšířenou působností.

Celý systém v obci zastřešuje **řídící výbor**, který je složený ze zástupců obce, Probační a mediační služby, státního zastupitelství, okresního soudu a Policie ČR. Výbor zaručuje, aby opatření a postupy, které budou v rámci systému navrhovány, byly prosaditelné a aby se následně dodržovaly.

Hlavním nástrojem systému je Informační systém SVI¹, který obsahuje elektronické

1 Více informací v příloze AutoCont-Prezentace SVI-2011.

kou podobu registru ohrožených dětí. S údaji, které jsou uloženy v informačním systému SVI, mohou dle zákona nakládat obecní úřad s rozšířenou působností (popř. magistrát), okresní (městské) ředitelství Policie ČR, obvodní oddělení Policie ČR, středisko Probační a mediační služby, okresní státní zastupitelství, okresní soud. Ostatní mají do Informačního systému SVI přístup pouze formou hlášení, tj. mohou tak zvláštní formou plnit oznamovací povinnosti vůči OSPOD.

Jde o:

- obecní policii,
- školy a školská zařízení,
- zdravotnická zařízení²,
- Úřad práce,
- nestátní neziskové organizace.³

Tyto subjekty se ze systému bohužel nemohou zpětně dozvídat informace o případech, které ohlásily. Je to dáno

zákonem,⁴ v němž je stanoven rozsah, v jakém OSPOD mohou poskytovat údaje třetím osobám.⁵

Výhody (přínosy) SVI:

- zefektivníte a urychlíte práci s rizikovou a ohroženou mládeží v obci,
- ti, kteří s touto mládeží pracují, budou lépe informováni o tom, co kdo dělá,
- budete mít databázi ohrožených dětí ve vaší obci, ze které můžete rychle získávat potřebné informace.

V dlouhodobém výhledu přinese systém následující:

- v obci budete moci efektivněji směřovat prostředky na prevenci kriminality,
- sníží se protiprávní činnosti dětí,
- získáte podrobné dlouhodobé statistické informace o protiprávní činnosti dětí na území vaší obce i na území celé republiky.

2 Jde například o jednotlivá oddělení nemocnice, pediatri, praktické lékaře, mateřské, základní a střední školy apod., kteří v rámci projektu SVI poskytují informace (podezření na týrání nebo zneužívání dítěte, zanedbání rodinné péče, záškoláctví, výchovné problémy, toulání apod.). Tyto subjekty jsou vázány oznamovací povinností jednak ve vztahu k orgánům sociálně-právní ochrany dětí (§ 10 odst. 4 zák. č. 359/1999 Sb.), jednak ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení (§ 168 trestního zákona). Jejich zapojení do SVI znamená nový způsob a formu plnění oznamovací povinnosti vůči OSPOD, která je pružnější, efektivnější a umožňuje rychlejší přijetí potřebných opatření ze strany nejen OSPOD, ale též následně dalších zúčastněných subjektů. Ve vztahu k orgánům činným v trestním řízení z hlediska podezření na spáchání vybraných skutkových podstat trestných činů (§ 168 trestního zákona) je však oznamovací povinnost nutné plnit zvlášť.

3 Jedná se zejména o NNO, které pracují s dětmi a mládeží, poskytují probační resocializační programy, provozují krizová centra apod. Jejich zapojení do SVI je nezbytné.

4 § 51 zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí.

5 Za poskytování informací na základě dožadování bude odpovědný každý pracovník, který musí sám rozhodnout, zda je oprávněn požadované informace konkrétnímu subjektu sdělit, a sám také musí určit způsob rozsahu tohoto sdělení. Seznam příslušných pracovníků, včetně plnění jejich úkolů v SVI, bude těmto subjektům důkladně objasněn a bude také průběžně aktualizován při případných personálních změnách. Lze však předpokládat, že i tento model bude posouvat problematiku kupředu, protože výrazně usnadní způsob komunikace směrem k OSPOD i ostatním subjektům v rámci SVI.

JAK NA TO

Pokud máte zájem připojit se s vaší obcí do SVI, podnikněte následující kroky:

1.

Zjistěte potřebnost připojení vaší obce do SVI. Pokud v obci dlouhodobě řešíte větší počet případů trestné činnosti mládeže,

na území vaší obce dochází k trestné činnosti páchané na mládeži a zároveň nedochází ke kvalitní spolupráci všech, kteří mají s mladistvými klienty i oběťmi pracovat, může pro vás být SVI velmi užitečný nástroj. Informujte se o hlavních problémech a aktuální situaci u jednotlivých složek, které byly vyjmenovány výše, a nabídněte jim možnost zapojení obce do SVI.

Pro úspěšné fungování SVI je nutný zájem o aktivní zapojení do systému u většiny (ideálně u všech) výše uvedených složek.

2.

Kontaktujte Ministerstvo vnitra ČR. V případě zájmu o připojení vaší obce do SVI kontaktujte Odbor prevence kriminality

MVČR (viz Kontakty na závěr kapitoly) a informujte se o všech náležitostech potřebných k připojení do SVI. Příslušní pracovníci ministerstva vaši obec již provedou při zapojování se do systému – celý proces se skládá ze dvou hlavních fází, přípravné a realizační.

3.

Informujte o možnostech SVI a přínosech, které může pro obec znamenat, i ostatní zastupitele a **získejte pro něj dostatečnou politickou podporu.**

4.

Pravidelně se informujte o fungování systému

a o tom, jak jsou ti, kdo jsou do něj zapojeni v tomto systému aktivní, s jakými se setkávají problémy. Pravidelně poskytněte zpětnou vazbu ministerstvu vnitra o tom, jak systém ve vaší obci funguje a co byste potřebovali zlepšit.

Tým pro děti a mládež

Další možnost, jak zajistit koordinovaný postup při řešení problémů dětí a mládeže, se nabízí v podobě týmů pro děti a mládež (TDM), které mohou zřizovat členové systému včasné intervence (SVI). TDM je pracovní skupina, která se zaměřuje na řešení problémů dětí a mladistvých v kontextu rodiny. Týmy pracují s dětmi a mladistvými jako pachatelé i jako s oběťmi. Cílem této skupiny je odvést dítě od páčání trestné činnosti, následně zlepšit a zkvalitnit péči o děti a mládež s rizikovým chováním v místě.

Tyto týmy mohou být zakládány v obcích s rozšířenou působností. Členy týmu jmenují vedoucí pracovníci příslušných subjektů. Tajemníkem TDM je pracovník střediska Probační a mediační služby nebo osoba zvolená v rámci týmu.

Složení TDM vychází z „hlavní pětky“ subjektů zapojených do SVI: tvoří ho tedy většinou zástupce Probační a mediační služby, okresního soudu, okresního zastupitelství, okresního ředitelství Policie ČR a odboru sociálních věcí obecního/městského úřadu. Dále mohou být členy i pracovníci pedagogicko-psychologické poradny, střediska výchovné péče, škol a školských zařízení

(školní metodik prevence), zdravotnictví, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi (SAS), terénních programů, dalších neziskových organizací, které přímo pracují s ohroženou rodinou, nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, zdravotnických zařízení, Úřadu práce apod. (dle místních podmínek).

Členové TDM

- se pravidelně setkávají a informují se o aktuální situaci v oblasti delikvence mládeže v obci,
- připravují podrobný plán toho, jak snižovat delikvenci dětí v obci a jak řešit hlavní problematické oblasti, které se v obci vyskytují,
- projednávají společné postupy při řešení vybraných druhů delikventního chování,
- vybírají „typické“ případy a u nich sestavují typizované postupy řešení,
- mohou pořádat i případové konference a pracovat s rodinami metodou case managementu (podrobněji v kapitole Case management v příručce Sociální služby),
- sledují a vyhodnocují aktuální a dlouhodobé vývojové trendy v oblasti péče o ohrožené a rizikové děti.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Informace o obcích a městech, která již mají zavedený systém včasné intervence (SVI) a mají s ním dobrou zkušenost, najdete například zde:

Jablonec nad Nisou

www.tvrtm.cz/system-vcasne-intervence-muze-pomoci-mnoha-detem-i-jejich-rodinam-id-5600.html

Městská část Praha 2

www.praha2.cz/15885_System-vcasne-intervence-v-Praze-2

Mělník

www.melnik.cz/radnice-a-urad/mestsky-urad/aktuality/system-vcasne-intervence-funguje-na-melniku.html

Svitavy

web.svitavy.cz/pkb/projekty/svi/index.htm

NÁKLADY

Náklady na fungování SVI jsou v jednotlivých městech a obcích různé (například město Havířov uvádí v reportáži o zavádění SVI ve městě částku necelé 2 miliony Kč ročně).

Fungování SVI může být finančně podpořeno z následujících zdrojů:

- dotační tituly Evropské unie
- dotační tituly Ministerstva vnitra ČR
- dotační tituly Ministerstva práce a sociálních věcí ČR
- dotační tituly Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR
- výzvy jednotlivých krajů

Vytvoření týmů pro děti a mládež zpravidla nevyžaduje žádné přímé finanční náklady.

ZDROJE INFORMACÍ

- SVI Portál (stránky jsou neaktualizované)
<http://www.sviportal.cz/Default.aspx>
- Ministerstvo vnitra České republiky
Najdete na: <http://www.mvcr.cz/>
- Šebová E. *Systém včasné intervence a podmínky pro jeho realizaci v kraji Vysočina*. (Diplomová práce, PF MUNI Brno 2009, http://is.muni.cz/th/104588/pedf_m/System_vcasne_intervence_a_podminky_pro_jeho_realizaci_v_kraji_Vysocina.pdf)

Televizní reportáže:

- **Zavádění SVI na Kladně**
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/117322-kladno-zavadi-system-vcasne-intervence/>
- **Zavádění SVI v Havířově**
<http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/137961-system-ktery-ma-zamezit-tyrani-deti-zkousi-havirov-i-dalsi-mesta-v-kraji/>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Ministerstvo vnitra** – Odbor prevence kriminality
Nad Štolou 3, 170 34 Praha 7-Letná
tel.: 974 831 111
fax: 974 833 504
e-mail: sekropk@mvcv.cz
- **Mgr. Jitka Gjuríčová**
ředitelka odboru
tel.: 974 832 255
mobil: 725 190 155
e-mail: gjuricova@mvcv.cz
- **Mgr. Ferdinand Raditsch**
odborný garant a metodik projektu SVI
tel.: 974 832 368
mobil: 603 190 155
e-mail: raditsch@mvcv.cz
- **Města v okolí**, která mají zkušenost se zaváděním Systému včasné intervence

Probační programy pro mládež

Stoupá ve vaší obci počet trestních stíhání a přestupků?
Narůstá navíc kriminalita mládeže a rizikové chování
mladistvých?

Existují zároveň ve vaší obci ulice či čtvrtě, které jsou
vyčleněné a izolované a právě zde se objevuje vysoká
míra rizikového chování a kriminality?

Hledáte-li pomoc pro práci s mladistvými, kteří se
opakovaně dopouštějí trestné činnosti, nabízíme se jako
vhodná možnost probační programy pro mládež.

Probační programy jsou definovány jako jedno z výchovných opatření, jejichž hlavním cílem je postup proti recidivě trestné činnosti mladistvých.

V úvodu je důležité ujasnit si, v jakém systému probační programy fungují, kdo je provádí a na koho se můžete obrátit, pokud budete potřebovat konkrétní informace o aktuálně nabízených probačních programech ve vaší obci či příslušném kraji.

Možnost využívání a ukládání probačních programů umožňuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže.¹ Cílem těchto programů je účinně podpořit mladistvého, aby se **zdržel a cíleně vyhnul další kriminální kariéře**. Zapojení do probačních programů má u trestaných mladistvých vést k tomu, aby obnovili narušené sociální vztahy a rodinné vazby, aby se bezpečně zapojili

¹ Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.

Pokud se mládež dopouští trestné činnosti už v nízkém věku, je třeba je tvrdě potrestat, aby si to pro příště rozmysleli...

Tak to pozor, ukazuje se, že obzvláště u takzvaných prvopachatelů je úspěšným nástrojem, který snižuje počet opakující se trestné činnosti, účast v takzvaných probačních programech. Ty nejsou zpřísněním jejich trestu, ale nabízejí mladým delikventům poradenství, terapie, vzdělávací nebo rekvalifikační programy s cílem, aby se, až mu trest skončí, úspěšně vrátil do běžného života. Podle výzkumů se takto daří snížit počet opakujících se trestných činů až o pětinu.

zpět do společnosti nebo si například po návratu z výkonu trestu našli zaměstnání.

Probační program je uvedeným zákonem definován jako „program **sociálního výcviku, psychologického** poradenství, **terapeutický** program, program zahrnující obecně prospěšnou činnost, vzdělávací, doškolovací, rekvalifikační nebo jiný vhodný program k rozvíjení **sociálních dovedností** a osobnosti mladistvého, a to s **různým režimem omezení v běžném způsobu života**, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, a k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným“.

Mladiství klienti se mohou probačního resocializačního programu účastnit dobrovolně nebo jim může být soudem pro mládež uložen povinně. Probační programy se skládají z pravidelných skupinových setkání s plánovaným programem a náplní. Pro vás jako pro zástupce obce je dobré vědět, že pokud klient zahájí probační program, efektivitu probačního programu, účast v něm a míru angažovanosti klienta kontroluje úředník Probační a mediační služby.

Probační program nelze uložit dítěti mladšímu patnácti let. V případě dětí mladších patnácti let počítá zákon o soudnictví ve věcech mládeže se zařazením dítěte do terapeutického, psychologického nebo jiného výchovného programu ve středisku výchovné péče.

KDO POSKYTUJE PROBAČNÍ PROGRAMY?

Probační programy jsou realizovány **externě subjekty, které si je zaregistrovaly** na ministerstvu spravedlnosti (viz níže). O aktuální nabídce probačních programů se informujte v nejbližším středisku Probační a mediační služby ČR. Tato střediska jsou zřizována v každém okresním městě. V pracovním týmu každého střediska je rovněž specialista pro mládež, který by měl být zároveň jakýmsi garantem za poskytované služby a péči o mladistvé.

Každý probační program musí být akreditován u Ministerstva spravedlnosti ČR. Akreditační řízení probíhá dle metodiky ministerstva spravedlnosti (metodika hodnocení kvality probačních programů). Akreditační řízení má posoudit kvalitu probačního programu.

Posuzují se tři hlavní oblasti:

- proces poskytování služby
- personální zajištění
- ekonomické a materiální zabezpečení

Je tedy potřeba absolvovat také akreditační a dotační řízení. Akreditační řízení je tříkolové, dotační řízení dvoukolové.

Akreditační řízení

- V prvním kole je provedena evidence žádostí a kontrolováno, zda splňují všechny formální náležitosti.
- Ve druhém kole jsou žádosti včetně příloh a veškeré dokumentace předány k prostudování komisi expertů – hodnotitelů.
- Ve třetím kole jsou doporučení expertů postoupena akreditační komisi ministerstva spravedlnosti, která zpracuje finální doporučení k udělení/neudělení akreditační a následně toto doporučení předloží

ke konečnému rozhodnutí ministroví spravedlnosti. Řádná akreditace udělená probačnímu programu je platná 3 roky od data jejího vystavení. Řádná akreditace udělená s podmínkou je platná jeden rok. Pokud jsou ve stanovené lhůtě odstraněny zjištěné nedostatky probačního programu, je přeměněna v řádnou akreditaci platnou 3 roky.

Základní informace o vyhlášení akreditačního řízení, potřebné formuláře a výsledky akreditačního řízení jsou zveřejňovány na internetových stránkách www.justice.cz a www.pmscr.cz. Na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR je uveden aktuální seznam akreditovaných probačních programů.

Dotační řízení

V dotačním řízení mají prioritu probační programy, které se zaměřují na konkrétní potřeby mladistvých v daném regionu a které mají konkrétní cíle (zejména snížení rizika opakování trestné činnosti).

- V prvním kole dotačního řízení se provádí technické (administrativní) posouzení projektů.
- Ve druhém kole provede hodnotící komise kvalitativní a finanční vyhodnocení projektů a předá dotační komisi ministerstva spravedlnosti návrh rozhodnutí, v jaké míře má být projekt podpořen. Dotační komise ministerstva posoudí, zda jsou navržené finanční prostředky přiměřené, a předloží návrh ke konečnému rozhodnutí ministroví spravedlnosti. Ten pak potvrdí přidělení konkrétní výše finančních prostředků na jednotlivé projekty.

Základní informace o vyhlášení dotačního řízení, potřebné formuláře a výsledky dotačního řízení jsou zveřejňovány na internetových stránkách www.justice.cz či na stránkách Ministerstva spravedlnosti ČR.

VÝHODY A NEVÝHODY

Výhody probačních programů

- Ptáte-li se, jak **velká je efektivita probačních programů** a zda do této oblasti upírat úsilí, může vám odpovědět výzkum z roku 2011, který se zabýval **účinností probačních programů**. Ten uvádí, že k trestné činnosti se častěji vrací ti, kteří program nedokončí, než ti, kteří **jej úspěšně absolvují**. Rozdíl byl velmi významný. Ti, kteří program nedokončili, měli další záznam v rejstříku ve zhruba dvou třetinách případů. Ti, kdo program řádně dokončili, jen zhruba v jedné třetině. Menší recidiva byla také u osob, kterým byl probační program uložen v souvislosti **s prvním prohřeškem** proti zákonu. Prvopachatelé po absolvování probačního programu recidivovali cca o 20 procent méně než ti, kteří při nástupu do programu měli již zkušenosti s trestnou činností. O něco menší míru recidivy vykazovali i mladiství, kterým byl program **buď přímo uložen jako výchovné opatření**, nebo byl soud či státní zástupce **alespoň prostřednictvím probačního úředníka informován** o jeho výkonu. Autor výzkumu dodává, že výsledky výzkumu nelze prezentovat tak, že ke snížení došlo jen díky účasti v probačním programu. Pochopitelně se do situace může promítat ještě celá další řada faktorů.
- Ukládání probačních programů je vhodné **podpořit zvláště u prvopachatelů** (především těch, kteří dlouhodobě žili v sociálně vyloučeném prostředí). Probační program může být vůbec první možností s těmito mladistvými cíleně, smysluplně a důsledně pracovat.

- Další výhodou a přínosem probačních programů je, že jakmile je klient zařazen do programu, mnohem efektivněji a cíleněji **lze pracovat i s jeho rodinou**, rodinnými příslušníky či komunitou, ze které pochází. Lze pak ovlivňovat mnohem širší životní rámec mladistvého, a stoupá tak šance na jeho úspěšnou resocializaci. Klade to sice větší nároky na probačního úředníka (asistenta), ale návštěva lokalit a místa bydliště (ve smyslu terénních prací) také patří do popisu jeho práce a může pomoci většímu zapojení klienta do programu.
- Pokud již mladistvý absolvoval probační program, je vhodné uvažovat o **navazující individuální péči**. Absolventi probačních programů jsou většinou dobře motivováni k další spolupráci. Touto navazující individuální péčí může být například kontaktování mladistvého s nejbližším střediskem volného času, nízkoprahovým klubem, s poskytovateli sociálních služeb (jako například terénní programy nebo sociálně aktivizační služby). Případně může absolvent programu získat kontakt na státní instituce, které s ním mohou terapeuticky pracovat. Nabídky a možnosti k další spolupráci dostanou absolventi probačního programu od pracovníků Probační a mediační služby.

Nevýhody probačních programů

- Nevýhodou probačních programů může být jejich omezená dostupnost. Nabídka probačních programů není dostupná ve všech městech republiky. Pokud je nabídka programu v jiném městě, než je bydliště klienta, hrozí, že klient nebude do programu dojíždět.
- Nevýhodou může být i omezená kapacita programů. Není zaručeno, že zájemce o probační program ho bude moci absolvovat.
- V malém regionu může být obtížné najít vhodného realizátora.

Z výše uvedených informací vyplývá, že využívání probačních programů ve vaší obci může napomoci snížit počet trestných činů mladistvých.

JAK NA TO

Pokud chcete využívat probační programy pro práci s mladistvými pachatelé trestné činnosti ve vaší obci, postupujte následovně:

1. **Kontaktujte nejbližší středisko Probační a mediační služby** a informujte se, jakého charakteru jsou trestné činy ve vaší obci, kolik trestních stíhání se týká mladistvých, kolik z toho je prvopachatelů a kolik mladistvých již bylo trestáno opakovaně. Srovnajte aktuální čísla s minulými lety.

2. Ve středisku také získáte informace o možných probačních programech, které se pro vaši obec nabízejí. V každém středisku Probační a mediační služby ČR pracuje specialista vyškolený pro práci s mládeží, který má vždy nejaktuálnější informace. Bližší informace o probačních programech jsou rovněž dostupné na www.pmscr.cz/ programy. Můžete si vybrat program, který bude dostupný a který bude co nejlépe odpovídat potřebám vaší obce.

Adresář Probační a mediační služby ČR obsahuje kontakty na všechna střediska včetně ředitelství. Vše dostupné na www.pmscr.cz/kontakty.

Pokud probační programy v blízkém okolí nejsou:

1. Zkuste oslovit neziskové organizace, které působí v okolí vaší obce, a zjistěte, zda by neměly zájem o akreditaci probačních programů.

2. Pokuste se jim vysvětlit potřebnost probačních programů ve vaší lokalitě například při společné schůzce nebo prostřednictvím komunitního plánování. V tomto směru se nebojte využít rad zkušeného probačního úředníka.

3. Oslovte neziskové organizace s celostátní působností, které mají finanční i personální kapacity.

Je třeba zmínit rovněž přínos pořádání multidisciplinárních týmů (více v kapitole Systém včasné intervence, týmy pro mládež) při práci s mladistvými, kteří spáchali trestný čin. V těchto týmech se mohou setkávat pracovníci OSPOD, probační a mediační služby, státní zástupce, soudci a zástupci či vedení škol a vzájemně se informovat a sdílet aktuální vývoj v jednotlivých případech mladistvých.

Užitečnou informací by mohlo být, jak je **udělování probačních programů využíváno** soudci a státními zástupci. Výjimečné bohužel nejsou případy, kdy tato možnost zůstává ze strany soudců nevyužita, ačkoli tento přístup není namístě. Na výše uvedených společných schůzkách (**multidisciplinární týmy**) můžete vyjádřit podporu využití tohoto výchovného opatření a dát najevo, že byste uvítali častější ukládání tohoto výchovného opatření mladistvým (pokud je to opodstatněné). Nevyužívání tohoto opatření není namístě ani vzhledem k poskytovatelům, jestliže už nějaký program zajišťují a nabízejí. Pokud je klientů málo, daný program nelze realizovat a nebude otevřen. Vaše obec by tak zbytečně mohla zůstat bez podpory, která může přispět ke zlepšení života v obci.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Havířov

V Havířově jsou probační programy pro mládež součástí strategického plánu sociálního začleňování, který připravili členové Lokálního partnerství Havířov vedeného Agenturou pro sociální začleňování. Z tohoto plánu vycházela i příprava strategie prevence kriminality města Havířov, která také obsahuje návrhy na vznik nových probačních programů.

Probační program Most Třebíč

Tento probační program realizují pracovníci třebíčského K-centra Noe od roku 1997. Tým zajišťující program tvoří psycholog a psychoterapeut, sociální pracovník a sociální pedagog. Cílovou skupinou jsou mladiství se závislostním nebo jiným rizikovým chováním.

Cílem programu je rozvoj sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, a to s různým režimem omezení v běžném způsobu života, který směřuje k tomu, aby se mladistvý vyhnul chování, které by bylo v rozporu se zákonem, k podpoře jeho vhodného sociálního zázemí a k urovnání vztahů mezi ním a poškozeným, a změna postojů klienta ke stávajícímu životnímu stylu spjatého s užíváním alkoholu či jiných omamných a psychotropních látek. Program je zaměřen zejména na prevenci relapsu, na snižování sociálního vyloučení a patologických volnočasových aktivit, rozvoj a posílení pracovních návyků, podporu efektivní komunikace. Program trvá 10 měsíců v intervalech jednoho setkání za 14 dní. Na začátku programu proběhne vstupní diagnostika klienta, je sestaven individuální plán vycházející z potřeb klienta.

Probační program Právo pro každý den

Program je jedním z projektů, které fungují celorepublikově. Program byl ve spolupráci s Probační a mediační službou ČR vytvořen organizací Partners Czech jako interaktivní vzdělávání o zákonech, demokracii a lidských právech. Učí mladistvé pachatele znát svá práva, respektovat práva ostatních, pochopit dopady jednání jak na osobní a profesní rozvoj nebo uplatnění ve společnosti, tak i dopady na dění v jejich obci. Nacvičují se praktické dovednosti, jako je řešení konfliktů, kritické myšlení, srozumitelný projev, samostatnost a schopnost nahlížet problémy z více úhlů. Výběr klientů do programu probíhá za součinnosti OSPOD a Probační a mediační služby. Před začátkem programu se probační pracovníci a kurátoři pro mládež schází s realizátory programu a jeho lektory. Program obsahuje cca 40 hodin, jednotlivé lekce probíhají přibližně jednou týdně. Každá lekce je postavena na příběhu ze života, který se stal mladému člověku. Pomocí těchto příběhů se učí aplikovat získané znalosti z oblasti práva na reálné životní situace.

www.partnersczech.cz

Mentor

Program Mentor je speciální služba, jejímž hlavním cílem je snížit rizika recidivy a sociálního vyloučení u romských klientů Probační a mediační služby ČR, kterým byl uložen alternativní trest či opatření. Program zajišťuje Sdružení pro probaci a mediaci v justici, o. s. Je nabízen jako individuální práce vyškolené osoby (mentora) s mladistvým, který se hlásí k romskému etniku. Mentor podporuje mladistvého v převzetí odpovědnosti, posiluje jeho pracovní návyky, sociální a komunikační dovednosti a motivuje ho mít lepší vztahy s okolím. Snaží

se o to, aby mladistvý splnil podmínky alternativního trestu a nebyl mu uložen trest odnětí svobody. Mentori musejí absolvovat speciální školení a jsou pod pravidelnou supervizí.

www.mentoring.spj.cz

NÁKLADY

Opatření mohou být financována z Evropského sociálního fondu (ESF) prostřednictvím Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost – oblast podpory 1.1 i 1.2, dále z individuálních projektů v rámci Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost, výzvy č. 73 určené pro Ministerstvo spravedlnosti ČR – Probační a mediační služba České republiky, oblast podpory 3.1, Podpora sociální integrace a sociálních služeb.

Schválená výše dotací probačním programům v roce 2010 se pohybovala v rozmezí od 60 000 do 200 000 Kč.

Požadovaná výše finančních dotací se pohybovala v rozmezí od 70 000 do 200 000 Kč.¹

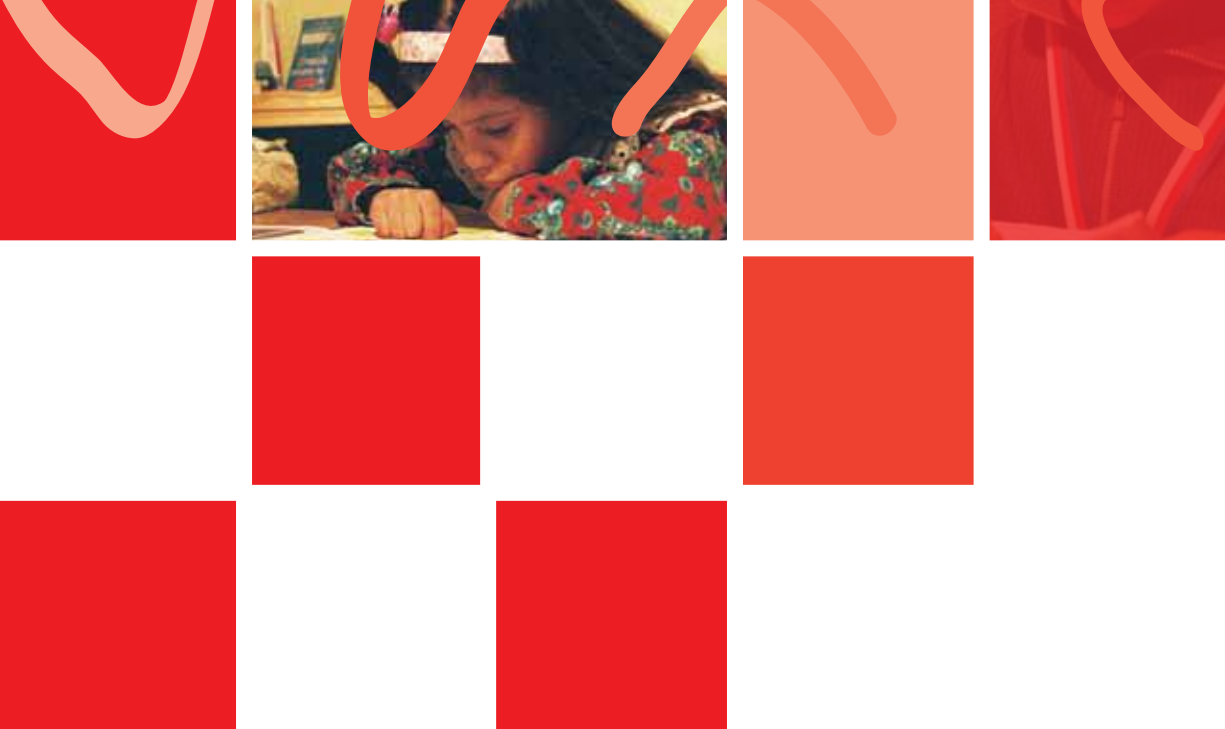
ZDROJE INFORMACÍ

- Rozum, J. a kol. *Probační programy pro mladistvé*. Praha: Institut pro kriminologii, 2011.
- Kratochvílová, K. *Probační programy v kontextu řešení kriminality mladistvých*. Brno: Katedra sociální pedagogiky, Masarykova Univerzita, 2010.
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže.
- Zákon č. 257/2000 Sb., o Probační a mediační službě.
- Probační a mediační služba ČR www.pmscr.cz.
- Sdružení pro probaci a mediaci v justici www.spj.cz.

NA KOHO SE OBRÁTIT

- **Probační a mediační služba ČR:** na adrese www.pmscr.cz/kontakty/ najdete veškeré kontakty na všechna střediska včetně ředitelství.
- **Neziskové organizace,** které provozují probační programy (např. Partners Czech, charita apod.), seznam všech programů najdete na adrese www.pmscr.cz/programy

¹ Zdroj: Zpráva o realizaci probačních programů v roce 2010 (Probační a mediační služba ČR).

Řešení záškoláctví

Jste v situaci, že žákům na školách ve vaší obci narůstá počet neomluvených hodin?

Školy řeší problémy se záškoláctvím a hledáte možnosti, jak jim s tím pomoci ze strany obce?

Na podmínky dlouhodobé chudoby a života ve vyloučených lokalitách reagují jejich obyvatelé mnohdy rizikovým chováním. Do tohoto typu chování je řazeno i záškoláctví (absence ve škole bez „řádného“ omluvení rodiči či lékařem). Z lékařského hlediska je řazeno mezi poruchy chování (asociální, únikového typu). Dále je možné se setkat také se skrytým záškoláctvím, jímž se rozumí neopodstatněná absence s vědomím rodičů.

V případě odhalení **pravého („neskrytého“)** záškoláctví je obvyklý postup školy a rodičů přibližně takovýto: škola rodiče informuje, rodiče jsou překvapeni, protože nevědí, že dítě chodí za školu, dítě je výchovně potrestáno dle školního řádu i rodiči. Rodiče se snaží (v ideálním) případě řešit, spolupracovat se školou, hledat a odstraňovat příčiny „chození za školu“.

V případě **skrytého záškoláctví** je situace jiná. Rodiče si jsou vědomi toho, že jejich dítě nedochází do školy, a píše mu omluvenky nebo je seženou u lékaře. Pedagog však postupně může zjistit, že omluvenky zakrývají skutečné důvody nedocházky do školy. V souladu s metodickým pokynem (viz níže) škola projedná situaci s rodiči, avšak nastává patová situace, ve které rodič podporuje dítě v rizikovém chování. Důsledkem jsou špatné výsledky ve škole, problémy žáka v třídním kolektivu, problémy žáka

s pedagogy (žák chodí do školy nepřipravený, nestihá učební látku apod.). Počet neomluvených či fiktivně omluvených hodin může narůst do desítek, resp. stovek, s čímž jsou spojená následná opatření, tj. realizace výchovných komisí, oznámení zasílaná na orgán sociálně-právní ochrany dítěte a Policii České republiky.

Často jediným efektivním nástrojem vedoucím k řešení záškoláctví je však odhalení příčin a jejich řešení pozitivně žádoucím směrem. Obzvláště v sociálně vyloučených lokalitách jsou příčiny záškoláctví vázány na další sociální a ekonomické problémy.

Mějte na paměti, že řešení záškoláctví není jednorázovou aktivitou s žákem (záškolákem), ale jde o dlouhodobou a systémovou práci a spolupráci s rodinou, školou a dalšími zúčastněnými orgány. Zároveň se v sociálně vyloučených lokalitách záškoláctví málokdy vyskytuje „samostatně“, většinou je spojeno s dalším rizikovým chováním (popř. i kriminalitou), taktéž se kombinuje s toulkami nebo s útekem dětí z domova. Při řešení záškoláctví nebudete řešit pouze tento fenomén, ale globální situaci rodiny, kde je záškoláctví jedním z rizikových faktorů, nebo se může stát varovným signálem k situaci ve škole: „Pozor, Petr nechodí do školy, má neomluvené hodiny, něco se děje.“

Příčiny záškoláctví

Záškoláctví má mnoho příčin. Jako první je možné uvést **rodinné příčiny**. Na školní docházku mívaly vliv styl a kvalita výchovy v rodině, sociální postavení rodičů, počet členů v rodině, ekonomické zázemí, domácí příprava do školy, kvalita společně tráveného volného času rodiny atd. Dále to mohou být **technické příčiny** jako například dopravní dostupnost školy, v rámci středního vzdělávání nevhodná volba studijního oboru, který studenta nebaví apod.

Další příčinou bývá **negativní vztah ke škole**. Ten může vyplývat z toho, že se dítě špatně přizpůsobuje školnímu režimu (žák není schopen snášet řád, omezení, podřídit činnost ostatním, nerespektuje autoritu), nemá chuť ke školní práci (příčinou může být nízká úroveň rozumových schopností či jazyková bariéra) anebo trpí poruchou mezilidských vztahů (šikana, kyberšikana, špatný vztah k učiteli – nespravedlivé hodnocení učitele). V důsledku těchto příčin může žák hledat únikové strategie, aby se vyhnul docházce do školy, např. předstírat nemoc apod. V době prepuberty a puberty může být příčinou záškoláctví **snaha patřit do nějaké party** nebo už vytvořená parta. Kamarádi a parta pak mají často větší vliv na žáka než jeho rodiče.

V praxi jsme se také setkali s žáky, kteří se účelově vyhýbali různým předmětům. Jednalo se například o výtvarnou a pracovní výchovu. Rodiče neměli finanční prostředky na zajištění potřebných výtvarných materiálů, a tak děti nešly do školy. Obdobně tomu bylo i v případě tělesné výchovy, kdy děti neměly sportovní úbor a přezůvky. Potíže mohou nastat při mimoškolních akcích (ná-

vštěva kina, divadla, školní výlet), které finančně hradí rodiče. Mnoha rodinám **ekonomická situace** nedovoluje výdaje „navíc“. Další příčinou záškoláctví může být nedostatečná domácí příprava.

Záškoláctví je pro žáka potenciálním nebezpečím, protože tak vzniká velký časový prostor, který dítě či mladistvý musí nějak vyplnit. Někteří žáci se mohou uchýlovat k rizikovému chování: požívání návykových látek, vandalismu (graffiti), ale také třeba krádežím. Odhalením záškoláctví a vhodnou intervencí (odstraněním příčin) můžete zabránit dalšímu propadu dítěte a internalizaci nevhodného či rizikového trávení volného času.

Stěžejní pro řešení záškoláctví je odhalit příčinu (typ záškoláctví) a následně získat ke spolupráci rodiče žáka.

Zákonné podmínky:¹

Dobu a uvolnění žáka ze školního vyučování stanovuje školní řád. Nepřítomnost nezletilého žáka omlouvá zákonný zástupce, zletilý žák omlouvá svou nepřítomnost sám. V případě, že nepřítomnost žáka přesáhne tři dny školního vyučování, může škola požadovat, aby žák doložil nepřítomnost z důvodu nemoci potvrzením od ošetřujícího lékaře (praktický lékař pro děti a dorost). Lékař přitom nemůže vydávat potvrzení o nemoci na dobu, která by předcházela návštěvě žáka u lékaře. Ve výjimečných případech (častá nepřítomnost žáka nasvědčující zanedbávání školní docházky) může škola požadovat potvrzení od lékaře i ve chvíli, kdy nepřítomnost žáka nepřesáhla tři dny. Školy a lékaři jsou

¹ Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č. j. 10 194/2002-14.

v souladu se zákonem o sociálně-právní ochraně dětí povinni oznamovat orgánu sociálně-právní ochrany dětí případy dětí, na něž se sociálně-právní ochrana zaměřuje (např. vedou zahálčivý nebo nemravný život spočívající v zanedbávání školní docházky).²

Pokud doklad o důvodu nepřítomnosti není věrohodný (např. při skrytém záškoláctví), může se ředitel školy obrátit na zákonného zástupce nezletilého žáka nebo požádat o spolupráci věcně příslušný správní orgán. Školní docházku eviduje třídní učitel. Je důležité vést o absenci žáků řádnou dokumentaci (pedagogický deník, kopie omluvenek). Metodický pokyn má pouze doporučující charakter.

JAK NA TO

Řešení záškoláctví v rámci školy:

1. Třídní učitel informuje výchovného poradce o neomluvené či zvýšené absenci žáka. Výchovný poradce situaci vyhodnocuje, při zvýšené neomluvené nepřítomnosti zjišťuje její příčiny. Neomluvenou nepřítomnost do součtu 10 neomluvených hodin řeší třídní učitel se zákonným zástupcem formou pohovoru, na který je žák nebo zákonný zástupce zván doporučeným dopisem. V průběhu pohovoru je projednán důvod nepřítomnosti žáka a způsob omlouvání jeho nepřítomnosti a zákonný zástupce je upozorněn na povinnost školní docházky a omlouvání případné nepřítomnosti stanovenou zákonem. Z pohovoru je vyhotoven zápis,¹ kde je uveden způsob nápravy, a je zúčastněnými stranami podepsán. Případné odmítnutí podpisu nebo nepřevzetí zápisu se do zápisu zaznamená.

2. Při počtu nad 10 neomluvených hodin svolává ředitel výchovnou komisi.

3. Při počtu nad 25 neomluvených hodin ředitel školy zašle bezodkladně oznámení² o pokračujícím záškoláctví s náležitou dokumentací příslušnému OSPOD nebo pověřenému obecnímu úřadu. Tato ohlašovací povinnost vychází z platné právní úpravy.³

² Ustanovení metodického pokynu čl. II odst. 1 až 5 jsou stanovena v dohodě se Sdružením praktických lékařů pro děti a dorost České republiky (<http://www.detskylekar.cz/>).

¹ Doporučený vzor je v příloze č. 1 metodického pokynu.

² Doporučený vzor oznámení viz příloha č. 3 metodického pokynu.

³ § 10 odst. 4 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších

Pokud se záškoláctví v průběhu školního roku opakuje a pokud již správní orgán rozhodl o tom, že se zákonní zástupci žáka dopustili přestupku,⁴ je třeba postoupit druhé hlášení o zanedbání školní docházky Policii ČR. Ta bude případ řešit jako trestní oznámení pro podezření ze spáchání trestného činu ohrožení mravní výchovy mládeže. Kopii hlášení o zanedbání školní docházky je třeba zaslat také příslušnému OSPOD nebo pověřenému obecnímu úřadu.

Při vyhodnocování neomluvené nepřítomnosti může ředitel školy, který chce zjistit pravou příčinu záškoláctví, požádat o spolupráci i odborníky (např. pracovníky pedagogicko-psychologické poradny, pracovníky různých neziskových organizací zabývajících se prevencí rizikového chování ve školách), popř. OSPOD.

Škola také může být zapojená do case managementu a účastnit se případových konferencí (viz kapitola Case management v příručce Sociální služby) a zapojit se do komplexního řešení situace rodiny.

---

předpisů: „Státní orgány, pověřené osoby, školy, školská zařízení a zdravotnická zařízení, popřípadě další zařízení určená pro děti, jsou povinny oznámit obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností skutečnosti, které nasvědčují tomu, že jde o děti uvedené v § 6 odst. 1, a to bez zbytečného odkladu po tom, kdy se o takové skutečnosti dozví. Zřizovatel zařízení uvedeného v § 39 písm. c) má při přijetí dítěte do zařízení povinnost tuto skutečnost ohlásit bez zbytečného odkladu obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jejímž správním obvodu má dítě trvalý pobyt, a není-li tento pobyt znám, obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností, v jejímž správním obvodu se nachází zařízení, do kterého bylo dítě přijato. Při plnění povinností podle věty první a druhé se nelze dovolávat povinnosti zachovat mlčenlivost podle zvláštního právního předpisu 9a).“

⁴ § 31 zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.

Řešení v rámci obce:

Jak bylo zmíněno výše, stěžejní je odhalit příčinu (typ záškoláctví) a získat ke spolupráci rodiče žáka. Nemělo by docházet k vyvolání nedorozumění či konfliktu mezi rodinou a školou (eventuálně dalšími státními orgány – OSPOD, Policie ČR).

Při řešení záškoláctví není možné nabídnout jeden konkrétní návod, jak postupovat. Řešení se vždy bude skládat z mnoha kroků, které se týkají nestandardní rodinné situace či ohrožení rodiny.

Přesto je možné při řešení záškoláctví ze strany obce dbát na několik pravidel:

- Vystupujte jednotně v rámci stanovených pravidel, potažmo sankcí.
- Při odhalování příčin záškoláctví vycházejte vždy z konkrétní situace dané rodiny. Možnou nápravu sjednávejte tak, aby byly vždy zajištěny potřeby a ochrana dítěte.
- Setkejte se na začátku školního roku s řediteli škol a definujte jednotné postupy pro prevenci a řešení záškoláctví. Ředitelé poté předají informace pedagogickým sborům. Je velmi důležité, aby se informace opravdu dostaly ke všem pedagogům a ti cítili jednotnou metodickou podporu a meziinstitucionální spolupráci při řešení záškoláctví.

Nejčastější problémy a možnosti řešení

- Škola nepředává informace OSPOD průběžně, ale až v pololetí nebo na konci školního roku.
- Lékaři vystavují neoprávněně omluvenky.
- Rodiče nereagují na výzvy k návštěvě školy a řešení situace.

Možnosti řešení:

Při řešení záškoláctví jde především o to, aby mezi sebou velmi dobře spolupracovaly všechny instituce, kterých se tento problém dotýká (rodina, škola, OSPOD, lékaři). Řešení bude efektivní, pokud všichni budou dodržovat předem stanovená pravidla (ideálně od začátku nového školního roku) a jsou si vědomi jednotného postupu, o který se mohou opřít.

Návrh možného postupu pro řešení záškoláctví ve vaší obci:

1.

Vytvořte pracovní skupinu složenou ze zástupců uvedených institucí: ředitel školy, školní metodik prevence, pracovník OSPOD, pediatr, pracovník neziskové organizace.

2.

První setkání pracovní skupiny. Na prvním setkání pracovní skupiny zformulujte možnosti toho, jak se do řešení problému může zapojit každá z institucí. Zjistěte nejpalčivější potíže při řešení záškoláctví, zformulujte, co se vám při řešení záškoláctví daří, seznamte se s platnou legislativou týkající se záškoláctví. Ze setkání vyhotovte zápis a rozešlete jej všem zúčastněným.

3.

Druhé setkání pracovní skupiny. Na druhém setkání pracovní skupiny schvalte konkrétní postupy v rámci řešení záškoláctví pro zúčastněné instituce – rodiče, pedagogy (ředitele), pracovníky OSPOD, pediatry. Ze setkání vyhotovte zápis a rozešlete jej všem zúčastněným.

4.

Stanovené postupy vytiskněte na letáky a umístěte na webové stránky zapojených institucí. Důležité je, aby ve vaší obci byli se závěry všichni zapojení seznámeni, včas a dostatečně informováni. V rámci škol ředitelé seznámí rodiče s opatřeními platnými od začátku nového školního roku. Pro rodiče je vhodné umístit informativní leták na začátku září do žákovské knížky.

5.

Třetí setkání pracovní skupiny – vyhodnoťte účinnost spolupráce i postupu jednotlivých institucí a proveďte případné úpravy.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Postup při řešení skrytého záškoláctví není v rámci České republiky řešen jednotně. Pro školy je znepokojující, že nemohou získat informace o tom, jak záškoláctví řešil OSPOD, jemuž zákon předávání informací nedovoluje. Uvádíme příklad řešení záškoláctví z Ústí nad Labem.

Ústí nad Labem¹

- Škola spolupracuje s rodiči a OSPOD městského úřadu.
- V případě zameškání hodin, které nebyly omluvené v souladu se školním řádem, v počtu nad 20 hodin zasílá škola na odbor kontroly magistrátu města oznámení o záškoláctví.
- Odbor kontroly řeší oznámené přestupky ve spolupráci s OSPOD, dětskými lékaři a rodiči, následně rozhodují o možnosti uložení sankce od napomenutí až po pokutu, která může být až do výše 3 000 Kč.
- Pokud se jedná o rodinu, která s odborem kontroly nespolupracuje nebo není vedena v registru obyvatel, na základě žádosti odboru kontroly provádí OSPOD šetření a zpětně o výsledku pracovníky odboru kontroly informuje. V případě, že je rozhodnuto o uložení přestupku, informuje odbor kontroly odbor sociálních věcí. Ten následně může rozhodnout o snížení nebo odebrání dávek v hmotné nouzi.
- Při opakovaném záškoláctví s velkým počtem neomluvených hodin po posouzení správním orgánem postupuje odbor kontroly případ Policii ČR. Následně jej řeší příslušný soud.

Největší odchylkou od metodického pokynu ministerstva školství je v Ústí nad Labem přesun kompetencí z OSPOD na odbor kontroly magistrátu města. Tomu školy zasílají oznámení o záškoláctví, žádají o zajištění potvrzování omluvenek lékařem. K OSPOD se informace dostane jen na základě žádosti odboru kontroly o prošetření. Odbor kontroly také neinformuje Policii ČR při počtu absencí vyšším než 100 hodin a při opakovaném záškoláctví a zároveň při vyšší míře absencí, přičemž tato míra je stanovována individuálně.

V listopadu 2011 došlo v systému řešení absencí v Ústí nad Labem k dalším změnám. Škola musí informovat rodiče o absenci žáka ve škole písemně (vzhledem k finanční situaci škol ale nejsou dopisy zasílány doporučeně), stejně tak rodič musí písemně dítě omluvit do 72 hodin. Doposud to bylo možné i telefonicky, z čehož pak vyvstávaly problémy při dokazování, zda dítě bylo omluveno, či ne.²

1 Zápis z expertní skupiny v oblasti vzdělávání: Řešení absencí žáků základních a středních škol v Ústí nad Labem, 15. 5. 2010, Společnost Člověk v tísni, vyjádření zaslala Jana Perenrová z odboru kontroly Magistrátu města Ústí nad Labem.

2 Celé znění zápisu expertní skupiny při řešení problematiky častých absencí naleznete na: <http://www.socialni-zaclenovani.cz/zaskolactvi>. Zde také naleznete další informace k problematice záškoláctví v názorném diagramu.

NÁKLADY

Toto opatření může být zavedeno bez zvláštních nároků na finanční prostředky, popř. financováno z Operačního programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost (OPVK).³

Zdroje informací

- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (Školský zákon) v platném znění
- Metodický pokyn k jednotnému postupu při uvolňování a omlouvání žáků z vyučování, prevenci a postihu záškoláctví, č. j. 10 194/2002-14
- Úmluva o právech dítěte
Najdete na: <http://www.ceskaskola.cz/>
<http://www.ostrovzl.cz/prevence/zaskolactvi/>
<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/S/6409/co-delat-kdyz...html/>
<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejvyajejichprevence/zaskolactvi/30276.asp>
<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejvyajejichprevence/zaskolactvi/2093.aspx>
<http://dilka.fsweb.cz/studentf/seminarky/sociologie/socs2.html>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Pokud budete ve vaší obci řešit problematiku záškoláctví, můžete se obrátit na tyto instituce:

- **Sdružení praktických lékařů pro děti a dorost České republiky**
<http://www.detskylekar.cz/>
- **Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně**
V rámci sítě školských poradenských zařízení se můžete obrátit na metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně. Vyhláška⁴ říká, že poradna prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů (aktuálně užívaný pojem: rizikového chování), realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.
- **Síť organizací na webovém portále Prevence-info.cz**
Zveřejněná mapa nabízí seznam s přehledy kontaktů na instituce, které v rámci ČR zabezpečují na horizontální i vertikální úrovni oblast primární prevence rizikového chování – věcně příslušné resorty, poradní a pracovní orgány a výbory, vzdělávací instituce, školská zařízení poskytující poradenské služby, nestátní neziskové organizace, školy a jiné, logicky tříděno dle krajů, dále pak podle příslušnosti k obcím s rozšířenou působností.
<http://prevence-info.cz/sit-sluzeb/sit-organizaci/prehled>

³ <http://www.esfcr.cz/07-13/opvk>.

⁴ Vyhláška č. 72/2005 Sb., v platném znění, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Řešení šikany

Objevily se v některé ze škol ve vaší obci v poslední době případy šikany?

Mezi dětmi a mladistvými je dnes celá řada potenciálních příčin neporozumění, napadání či psychického a fyzického ponižování, často kvůli odlišnosti (etnické, sociální), agresivitě, nepřiměřené soutěživosti a orientaci na individuální úspěch.

Pokud podobné problémy řeší škola ve vaší obci a chcete zjistit, jak se k této situaci můžete postavit ze strany obce, podívejte se na následující přehled možností.

Termínem šikana označujeme jakékoliv fyzické nebo psychické omezování, ubližování, vydírání, nadávání apod. jedinci (skupince) v kolektivu (skupině, třídě). Dochází k ní ve všech skupinách věkových i sociálních. K problematice šikany existuje celá řada odborných publikací, článků, webových portálů apod., které najdete v závěru tohoto textu. Najdete zde teoretický vhled do problematiky i konkrétní návody, jak postupovat v určitých situacích. Řešení šikany je během na dlouhou trať a je vysoce individuální (ve vztahu k agresorovi, oběti, rodičům, třídnímu učiteli, třídnímu kolektivu, vedení školy a všem zainteresovaným).

Zákonné podmínky:¹

- Za určitých okolností může šikanování přerůst až do forem skupinové trestné činnosti a v některých opravdu závažných případech může nabýt i rysy organizovaného zločinu.

Odpovědnost školy

- V souladu s ustanovením školského zákona jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů).

- Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.
- Z hlediska trestního zákona může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen trestných činů) vydírání (§ 235), omezování osobní svobody (§ 213), útisku (§ 237), ublížení na zdraví (§ 221–224), loupeže (§ 234), násilí proti skupině obyvatel a proti jednotlivci (zvláště § 197a), poškozování cizí věci (§ 257), znásilnění (§ 241), kuplířství (§ 204) apod.
- Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřešetření trestného činu (§ 168, 167 trestního zákona). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadržování (§ 166 tr. zákona) či schvalování trestného činu (§ 165 tr. zákona), v krajním případě i podněcování (§ 164 tr. zákona). Skutkovou podstatu účastenství na trestném činu (§ 10 tr. zákona) může jednání pedagogického pracovníka naplňovat v případě, že o chování žáků věděl a nezabránil spáchání trestného činu např. tím, že ponechal šikanovaného samotného mezi šikanoujícími žáky, apod.

¹ Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6.

Řešení šikany v rámci školy:

Řešení šikany vyžaduje citlivý a erudovaný přístup. Na každé škole je školní metodik prevence, který má na starosti prevenci rizikového chování, kam šikana spadá. V jeho kompetenci je v rámci minimálního preventivního programu zařadit program proti šikanování.² V něm je podrobně popsán postup školy k prevenci a řešení šikany, krizový plán, způsoby nápravy, zásady při vyšetřování apod. V rámci řešení je důležité rozkrýt nezdravé vztahy všech zúčastněných – nejen zmíněných obětí a agresorů, ale také tzv. mlčící většiny (spolužáci), třídního učitele, eventuálně dalších pedagogů. Podrobné postupy jsou popsány v uvedených materiálech.

---

² Podrobně čl. 5 Program proti šikanování Metodického pokynu ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6.

Řešení šikany v rámci obce:

Důležité je mít se na koho obrátit, tzn. systematicky budovat síť spolupracujících organizací a institucí, které jsou v dané věci kompetentní. Tato síť je podrobně rozepsána na str. 48 (Na koho se obrátit, s kým konzultovat).

ZDROJE INFORMACÍ:

- Informační portál o šikaně na školách
<http://www.minimalizacesikany.cz>
- Stránky občanského sdružení společenství proti šikaně
<http://www.sikana.org/>
- Metodický pokyn k prevenci a řešení šikanování mezi žáky
<http://www.msmt.cz/pro-novinare/metodicky-pokyn-k-prevenci-a-reseni-sikanovani-mezi-zaky>

PUBLIKACE

- Kolář, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. Praha: Portál, 2011.
- Janošová, P. *Šikana a vyčleňování žáků na základní škole*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2011.
- *Problémové situace v kolektivu [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Raabe, 2011.
- *Patologické vztahy ve skupině [materiály pro výchovné poradce a metodiky prevence na ZŠ a SŠ]*. Praha: Raabe, 2011.
- Rogers, V. *Kyberšikana: pracovní materiály pro učitele a žáky i studenty*. Praha: Portál, 2011.
- Vašutová, M. a kol. *Proměny šikany ve světě nových médií*. Ostrava: Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2010.
- Neckař, P. *Stop šikaně: publikace pro žáky a jejich rodiče*. Hradec Králové: Statutární město Hradec Králové, 2010.
- Peretti, F. *Poraněné srdce: příběh šikany*. Praha: KMS, 2010.
- Říčan, P., Janošová, P. *Jak na šikanu: jak zjistit šikanu, psychologie dětské skupiny, vyšetřování šikany, výchovný zásah a náprava následků, prevence*. Praha: Grada, 2010.
- Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže: druhy agresí, přístupy k agresivnímu chování, poruchy chování, šikana*. Praha: Grada, 2009.
- Herzog, R. *Násilí není řešení: prevence násilí a management konfliktu ve školách*. Plzeň: Fraus, 2009.
- Vágnerová, K. (ed.). *Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče (na základě praxe a zkušeností lektorů projektu Minimalizace šikany Markéty Bajerové et al.)*. Praha: Portál, 2009.
- Fieldová, E. M. *Jak se bránit šikaně: praktický rádce pro děti, rodiče i učitele*. Praha: Ikar, 2009.
- Spalková, D. *Postavme se šikaně!* Liberec Alfa marketing, 2007.
- Bourcet, S., Gravillonová, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma: jak bránit své dítě – praktický průvodce pro rodiče, pedagogy a vychovatele*. Praha: Albatros, 2006.
- Lovasová, L. *Šikana*. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006.
- Kolář, M. *Bolest šikanování*. Praha: Portál, 2005.
- Bendl, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. Praha: ISV, 2003.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

■ Školní metodik prevence

Školní metodik prevence je poradenským pracovníkem školy. Řeší problematiku a prevenci rizikového chování, kam šikana spadá. Je stěžejní osobou, která má v kompetenci řešení šikany v rámci školy. Více o náplni jeho práce v příloze č. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., v platném znění, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

■ Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně

V rámci sítě školských poradenských zařízení se můžete obrátit na metodika prevence v pedagogicko-psychologické poradně. Vyhláška¹ říká, že poradna prostřednictvím metodika prevence zajišťuje prevenci sociálně patologických jevů (aktuálně užívaný pojem: rizikového chování), realizaci preventivních opatření a koordinaci školních metodiků prevence.

■ Síť organizací na webovém portále Prevence-info.cz

Zveřejněná mapa nabízí seznam s přehledy kontaktů na instituce, které v rámci ČR zabezpečují na horizontální i vertikální úrovni oblast primární prevence rizikového chování – věcně příslušné resorty, poradní a pracovní orgány a výbory, vzdělávací instituce, školská zařízení poskytující poradenské služby, nestátní neziskové organizace, školy a jiné, logicky tříděno dle krajů, dále pak podle příslušnosti k obcím s rozšířenou působností.

<http://prevence-info.cz/sit-sluzeb/sit-organizaci/prehled>

Telefonické linky:

■ Linka bezpečí

Volání je zdarma z pevných i mobilních telefonů

Telefonická pomoc dětem: 116 111

Rodičovská linka: 840 111 234

e-mail: pomoc@linkabezpeci.cz

chat: chat.linkabezpeci.cz

■ Linka důvěry – Modrá linka

V provozu denně od 9.00 do 21.00 hod.

tel.: 549 241 010

mobil: 608 902 410

Skype: modralinka

e-mail: help@modralinka.cz

Přílohy

- Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy k prevenci a řešení šikany mezi žáky škol a školských zařízení č. j. 24 246/2008-6
- Vyhláška č. 72/2005 Sb., v platném znění, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních

¹ Vyhláška č. 72/2005 Sb., v platném znění, o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních.

Úvod

Sociálně vyloučené lokality jsou obecně spojeny s vyšší mírou kriminality, než je celorepublikový průměr. Příčinou tohoto stavu je především koncentrovaný výskyt jevů, které souvisejí s životem v sociálním vyloučení, jako například chudoba, zadlužení, nedostatek příležitostí k uplatnění v běžném životě nebo závislosti (gamblerství, alkohol, drogy).

Kriminalita v sociálně vyloučené lokalitě mívá obvykle **specifickou podobu**. Nejčastěji si ji můžeme představit jako pyramidu, na jejímž vrcholu stojí ti, kteří zneužívají složité životní situace lidí žijících v sociálním vyloučení. Jde o lichváře, drogové dealery, podvodníky či kuplíře. Většina obyvatel sociálně vyloučených lokalit pak bývá oběťmi trestné činnosti těchto osob. Specifikem je, že tato kriminalita je často latentní a zůstává skrytá i před zraky policie.

Velká část zločinů (především krádeže) se zde tedy děje jako důsledek jiných zločinů – jde o shánění peněz na splácení úroků pro lichváře, pro drogové dealery nebo na hrací automaty.

Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají obecně **nízké právní vědomí a malou důvěru v instituce** (včetně policie a soudů).

Řada sociopatologických jevů, které mohou být příčinou kriminality – jako alkoholismus nebo týrání žen a dětí, se zde objevuje přímo v rodinách.

Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit jsou zároveň jedním z cílů **nenávisných projevů politického extremismu**, jsou ohroženi i případnými fyzickými útoky a jinými druhy násilí z nenávisli.

Přesto již existuje řada opatření, která i na úrovni města či obce mohou výrazně přispět ke zlepšení bezpečnostní situace v sociálně vyloučené

lokalitě. Jsou to například sociální služba **asistent pro jednání s policií** a dalšími úřady, **možnost uzavírání koordinačních dohod** nebo **možnost řešit bezpečnostní otázky na úrovni komunikačních platforem**, do kterých se zapojí většina relevantních subjektů. Některá z těchto řešení vám představí tato příručka. Velký význam však mají i **preventivní programy** a **dostatečná nabídka volnočasových aktivit pro děti a mládež ze sociálně vyloučených lokalit**.

Sdílená bezpečnost a komunitní prevence kriminality – community policing

Udržení veřejného pořádku v sociálně vyloučených lokalitách a v jejich blízkosti není vždy jednoduché. Problémy se kumulují hlavně na prostranstvích, která ve městech slouží k odpočinku, u laviček apod. Lidé se mohou cítit obtěžováni nejen hlukem, ale také potenciální drobnou kriminalitou. V takových případech lze zabezpečení veřejného pořádku ve městech a obcích uskutečňovat formou známou jako community policing – tedy česky řečeno sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality.

Community policing je typ policejní práce, který výrazně zohledňuje roli veřejnosti. Nejde jen o nástroje (o těch více později), ale spíše o způsob myšlení, který zaručuje všem místním lidem i samosprávě aktivní podíl na ochraně obce (městské části, čtvrti). Takovéto sdílení bezpečnosti vyžaduje reflexi potřeb veřejnosti a veřejné správy vůči policejním složkám (ať již republikové či obecní policie) a návazné změny v jejich organizačních schématech. Zavádění systému community policing je oficiálně jedním z cílů pokračujících reforem Policie ČR i nového vládního návrhu zákona o obecní policii z dubna 2012.

Výhodou rozvinutí konceptu sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality je

- vtažení širší veřejnosti do aktivit vedoucích k udržení veřejného pořádku,
- obecná kultivace odpovědnosti všech za správu obce. To ovšem znamená také větší nasazení a motivaci všech, kdo se na takovémto konceptu podílí, především pak policistů samotných.

„Nevýhoda“ většího nasazení se v dlouhodobém horizontu několikanásobně vyplatí – a to jak ve vyšší objasňenosti trestných činů a přestupků, tak i v jejich lepším předcházení. O tom svědčí praxe těch měst a obcí, kde je sdílená bezpečnost a komunitní prevence kriminality praktikována. Tento způsob práce policie se nemusí zdaleka týkat jen jejich uniformovaných složek. Důležitou roli často sehrávají i kriminalisté, protidrogoví specialisté a specialisté na delikvenci mládeže a extremismus.

Koncept sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality se mnohem více než na represii trestné a přestupkové činnosti a sociálně patologických jevů ex post zaměřuje na jejich systémové předcházení. „Systémovost“ spočívá v dlouhodobém sdílení a vyhodnocování relevantních dat týkajících se skupin s rizikovým způsobem chování (náctiletí) anebo se ztíženým postavením ve společnosti (senioři, ale také etnické či cizinecké menšiny). Tato data sdílejí v rámci bezpečnostních platforem zástupci veřejné správy, policie a dalších aktérů (viz níže). Jde o to, aby prostor „problému“ obsadila policie a veřejná správa dříve než pachatelé. „Problémy“ jsou zpravidla určovány charakterem dané lokality a nelze je řešit izolovaně – mají svoji kauzalitu.

1. Nejprve je nutné na schůzce aktérů sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality **identifikovat** problém. Jde o určení tvořící se konfliktní zóny (často bar, plácek, kde se scházejí mladiství, parčík apod.).

2. Poté je třeba problém **analyzovat**, tedy shromáždit všechny dostupné informace, zjistit, kdo má v konfliktní zóně jaké kontakty (např. živnostenský úřad, hasiči), kdo s kým v dané zóně spolupracuje (či nespolečně) a jaké stížnosti byly doposud zaznamenány.

3. Následným krokem by mělo být provedení **opatření**, které problém eliminuje nebo alespoň vytěsňuje. Takovéto opatření (které může spočívat například v odstranění laviček) je dobré konzultovat s kontaktními osobami či institucemi v konfliktní zóně. Finální stadiem je pak **vyhodnocení** výsledku opatření.

JAK NA TO

Jak v obci zavádět prvky community policing?

Rajonizace

– tedy rozdělení obce či města na okrsky či rajony. V každém z nich působí konkrétní strážník nebo policista, případně vytvářejí společné hlídky. Okrskáři mají v rámci svých služeb vyčleněn čas pro kontakt s obyvateli daného okrsku, se kterými jsou v pravidelném spojení i mimo případy konkrétního „nápadu“ trestné nebo přestupkové činnosti. Svě (pro okrskovou práci speciálně zhotovené) vizitky s kontakty tak předávají různým skupinám místních obyvatel, například matkám s dětmi na hřišti či provozovatelům hostinských a zábavních podniků. Jména a kontakty policistů jsou v „okrsku“ známy jak z vývěsních nástěnek obecních úřadů, tak i z jejich webových stránek. K „okrskáři“ by měl být určen také člen zastupitelstva, jenž by s ním byl v permanentním spojení, a byl tak informován o vývoji bezpečnostní situace. Zastupitel by se měl v určeném období nejméně jednou zúčastnit společně se strážníkem/policistou hlídkové činnosti v okrsku.

V případě rajonizace a smíšených hlídek republikové a městské policie se občas objevuje otázka velení. Příslušník PČR totiž může strážníka jakožto civilní osobu a zaměstnance obce/města nanejvýše požádat o pomoc. V praxi lze toto úskalí překonat dohodou týkající se zvláště rozdělení rolí při udělování blokových pokut. Dohoda může být i součástí oficiálního smluvního vztahu (koordinačních dohod) mezi PČR a obcemi/městy.

Platformy

– tedy bezpečnostní výbory či komise prevence kriminality, existují téměř v každé obci/měště. Větší města mají i placenou funkci manažera programů prevence kriminality. Pro zavádění konceptu sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality jsou tyto platformy jedním z klíčových nástrojů. Jde především o jejich využití při provázání mechanismů zabezpečování veřejného pořádku a bezpečnosti na úrovni vedení obce (a obecní policie) a například obvodního oddělení Policie ČR (nebo jiného typu jejího územního pracoviště). Na pravidelných schůzkách či zasedáních platformy lze pak plánovat společné pochůzkové služby obecní policie a Policie ČR či se vzájemně informovat o bezpečnostní situaci v terénu.

Členy platformy by měli být představitelé orgánů sociálně právní ochrany dítěte (OSPOD), Probační a mediační služby (PMS), poskytovatelů sociálních služeb (ať jsou to nevládní neziskové organizace nebo příspěvkové organizace), Úřadu práce (ÚP), základních a středních škol a další aktéři důležití při zajišťování veřejného pořádku. Jedině tak mohou platformy skutečně zavést koncept sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality do života obce. Jde o jinak těžko právně zakotvitelný přístup a koncepční práci, jejímž základem je sledování smyslu preventivní práce a ochota všech aktérů spolupracovat. Jako zákonný podklad pro implementaci community policing samozřejmě mohou sloužit koordinační dohody uzavírané podle § 16 zákona o Polici ČR mezi městy (obcemi) a příslušnými územními útvary Policie ČR, stejně jako zřízení příslušných výborů a komisí

měst a obcí podle § 117 a následujících zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, ve znění pozdějších předpisů.

Nicméně právně formalizovaná úprava ještě nezaručuje to, že koncept sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality bude skutečně v praxi zaveden. Koordinační dohody mohou být nasměrovány k eliminaci či vytěsnění určitého bezpečnostního problému, například hazardu (dobrým příkladem je taková dohoda mezi Policií ČR a městem Františkovy Lázně). Je namístě připomenout, že koordinační dohody jsou spíše formální deklarací s neurčitou právní vymahatelností, poněvadž se nejedná o veřejnoprávní smlouvu podle správního řádu.

Aktivita v oblasti situační a sociální prevence

Situační a sociální prevence zahrnuje širokou škálu činností od veřejného setkávání s občany (kulatých stolů) přes obecná témata bezpečnosti a prevence kriminality až třeba po specializované školení seniorů spojené s distribucí bezpečnostních balíčků (obsahujících např. řetízkové závlačky na bytové dveře, informační a instruktážní materiály). Do oblasti sociální prevence lze zařadit činnost všech typů azylových domů, domů na půl cesty pro děti odcházející z dětských domovů do dospělého života, nízkoprahových denních center pro děti a mládež, intervenčních center, sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi, programů sociální rehabilitace, sociálně terapeutických dílen, programů podpory samostatného bydlení a dalších terénních programů (konkrétní informace viz v příslušných kapitolách příručky).

Asistent prevence kriminality

Jde o funkci dotovanou Odborem prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR (MVČR) v rámci Programu prevence kriminality a extremismu (Úsvit). Pokud se město či obec rozhodne zřídit pozici asistenta prevence kriminality (APK), měl by zde již být zaveden nebo prosazován koncept community policing, jinak se nástroj mine účinkem. APK je zaměstnancem samosprávy, povětšinou zařazeným v obecní policii ve smyslu zákona č. 553/1991 Sb., o obecní policii, ve znění pozdějších předpisů. APK není strážníkem ani čekatelem, ale plní úkoly, které jsou mu svěřeny vedením obecní policie nebo samosprávy (APK může být i zaměstnancem samosprávy, která nemá zřízenou obecní policii a která při úkolování a vedení APK spolupracuje s místně příslušným územním útvarům Police ČR). Jedná se o úkoly spojené s ochranou bezpečnosti osob a majetku a provádění dohledu nad dodržováním čistoty na veřejných prostranstvích a obecně související s udržováním veřejného pořádku.

Činnost APK je povětšinou zacílena do sociálně vyloučených lokalit, které jsou v ČR obývané převážně romskou populací. Člověka, který by takovouto funkci zastával, se proto obce snaží hledat mezi Romy samotnými anebo mezi lidmi, kteří místní romské společenství znají a požívají v něm jistého respektu. Výběr vhodné osoby je pro funkci APK naprosto zásadní a měli by se ho účastnit všichni klíčoví aktéři platform sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality. Před výběrem vhodného kandidáta by také mělo být vyřešeno jeho metodické vedení v rámci obecní policie nebo samosprávy.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Působení asistentů prevence kriminality v Děčíně

Městská policie Sokolov

Community policing, tedy koncept sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality, je v současnosti prosazován v rámci strategií policejní práce i mnohými městy a obcemi. Pozitivní motivace aktérů samosprávy, veřejné správy a policejních složek vytvořila v několika městech situace, které je možné považovat za příklady dobré praxe. Jedná se především o činnost městské policie v Sokolově, příklady jednotlivých aspektů community policing lze však nalézt také v Děčíně (činnost asistentů prevence kriminality), Plzni (asistenti dopravní policie), Brně (spolupráce s terénními programy) a dalších městech a obcích.

Informace lze získat na webových stránkách výše uvedených měst, např. Sokolov: <http://www.community-policing.cz/dobra-praxe-sokolov.php> nebo webové stránky projektu Plzeň – Bezpečné město: <http://www.bezpecnemesto.eu/>.

Společně k bezpečí, o. s.

Po odborné stránce se teorii i praxi konceptu community policing intenzivně věnuje občanské sdružení Společně k bezpečí, na jehož webových stránkách lze dohledat (a stáhnout) zásadní publikace týkající se této problematiky. Sdružení Společně k bezpečí spolupracuje s Odborem bezpečnostní politiky Ministerstva vnitra ČR a dalšími orgány veřejné správy a samosprávy při prosazování konceptu community policing.

Pospíšilová, K., Veselá M. *Strážník v okrsku*. Praha: Společně k bezpečí, o. s., 2009.

Community policing: Manuál pro uniformovanou policii. Praha: Společně k bezpečí, o. s., 2008.

http://www.community-policing.cz/soubory/dok_manual.pdf.

Společně k bezpečí, o. s.

Holandská 2437, 272 01 Kladno 1

tel.: 774 709 773, 723 216 414

e-mail: info@spolecnekbezpeci.cz

www.spolecnekbezpeci.cz

www.community-policing.cz

NÁKLADY

Náklady na zavedení community policing jakožto konceptu sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality nejsou obecně vyčíslitelné. Takto spočitatelné náklady má jediný z nástrojů konceptu, a to asistent prevence kriminality – jedná se o plat zaměstnance samosprávy (potažmo obecní policie). Na jeho činnost však lze získat dotaci, pokrývající většinu mzdových nákladů a činící finanční podíl obce pouze 10 procent celkových nákladů. Více na <http://www.mvcr.cz/clanek/informace-o-projektu-asistent-prevence-kriminality.aspx>.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Ředitelka odboru prevence kriminality Mgr. Jitka Gjuričová**

Nad Štolou 3, P.O. box 21/OP, 170 34 Praha 7

tel.: 974 832 255, 974 832 255

fax: 974 833 504

e-mail: sekropk@mvcr.cz

Metody zajištění a udržení veřejného pořádku

To, že na území vaší obce existují sociálně vyloučené lokality, je bohužel často spojeno i s řadou projevů, které mohou narušovat veřejný pořádek a být pro ostatní obyvatele velmi nepříjemné.

V rámci obce můžete využít několika nástrojů, které v součinnosti s prací policie mohou přispět k tomu, aby se výskyt těchto nepříjemných jevů co nejvíce omezil. Jde například o přípravu místního plánu prevence kriminality, vydání obecně závazné vyhlášky, která omezí některé negativní jevy v obci, nebo zřízení kamerového systému v místě, kde opakovaně dochází k přepadení či násilným trestným činům.

Zajištění bezpečnosti je primárně rolí Policie ČR. Na druhé straně jsou však bezpečnostní aspekty sociálního vyloučení natolik propojeny s udržením veřejného pořádku, které je chápáno jako prioritní úkol obcí, že je nelze jednoduše oddělit. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit mají velmi nízké právní vědomí a považují sociálně patologické jevy a k nim se vážící kriminalitu (ať již jsou jejími původci nebo oběťmi) za běžnou součást svých životů (a to i včetně sankcí, jako je výkon trestu odnětí svobody). To je nezbytné vzít v potaz při výběru metod zajištění a udržení veřejného pořádku a bezpečnosti v těchto lokalitách a v jejich okolí.

Nejčastějším typem kriminality, který se vyskytuje v souvislosti se sociálně vyloučenými lokalitami, je drobnější majetková (tzv. obstarávací) kriminalita. Jsou to krádeže zboží v obchodech, vykrádání aut, zcizování kovových předmětů za účelem prodeje, ale i loupeže a loupežná přepadení. Pachatelé takovéto kriminality si většinou tímto způsobem obstarávají prostředky k pokrytí okamžitých potřeb spojených s drogovou či alkoholovou závislostí anebo s hrazením dluhů u lichvářů a jiných nebankovních poskytovatelů půjček (za jejichž nesplácení jim hrozí exekuce nebo dokonce i ublížení na zdraví).

Masivní rozšíření sociálního vyloučení, které tuto kriminalitu (re)produkuje, pak udržení veřejného pořádku velmi ztěžuje, nemluvě o dalších jevech, které nejsou přímo klasifikovatelné jako trestné činy, jako je např. provozování hazardních her, nabízení prostituce a obtěžující žebračení. **Proto je nutné za účelem udržení veřejného pořádku začít u postihu těch, kdo z takovéto kriminality tyjí a mají z ní prospěch.** A to nejsou primárně její pachatelé, ale především dealeri drog, kuplíři, lichváři (bez kravaty i s kravatou¹), „manažeři“ práce na černo, sběrný druhotných surovin, prodejci kradeného zboží či provozovatelé hazardu.

---

1 Jako lichváři s kravatou se označují zástupci některých nebankovních úvěrových společností, viz kapitola Sociálně patologické jevy ve vyloučených lokalitách: drogy, lichva, prostituce, kuplířství.

JAK NA TO

Community policing, lokální koncepce prevence kriminality, lokální platforma setkávání klíčových aktérů obce

Principy sdílené bezpečnosti a komunitní prevence kriminality jsou klíčovou metodou, které je věnována samostatná kapitola této příručky (Sdílená bezpečnost a komunitní prevence kriminality – community policing). Váže se k nim vytváření lokální koncepce prevence kriminality a strategických plánů sociálního začleňování. Procesu jejich vytváření by měl předcházet výzkum kriminogenních faktorů v lokalitě a její situační analýza (v případě spolupráce obce tuto analýzu vypracovává Agentura pro sociální začleňování).

Vytváření lokální koncepce prevence kriminality upravují doporučení MVČR.² Za tímto účelem je nezbytné vytvořit stálou platformu setkávání klíčových aktérů obce (města, městské čtvrti). Její činnost může začít dotazníkovým průzkumem, který pomůže efektivně identifikovat podstatné problémy a jejich prostorové vymezení (konfliktní zóny).

Obecně závazná vyhláška

Obec může vyhláškou omezit či přímo zakázat potenciálně problémové činnosti, které by mohly ohrozit veřejný pořádek nebo dobré mravy na veřejných prostranstvích. Obecně závazná vyhláška (OZV) upravuje zvláště povinnosti, které jsou vymahatelné v zájmu obce a jejích obyvatel. Vyhláškou lze např. regulovat konzumaci alkoholu na veřejných prostranstvích, hluk a rušení nočního klidu, podmínky pro pořádání veřejnosti přístupných akcí, znečišťová-

ní veřejných prostranství, chov zvířat, žebrání, kouření, nabízení sexuálních služeb (prostituci), provozování hazardních her a výherních automatů (viz kapitola Regulace provozu hazardu v obci), provoz zařízení obce sloužících veřejnosti a dalších v rámci obce provozovaných činností. Jejím obsahem však nemohou být ustanovení zákonů upravujících činnost orgánů státní správy. Ze zákona dohlíží na vydávání a obsah OZV Odbor dozoru a kontroly MVČR, který v tomto směru poskytuje obcím rovněž metodickou pomoc.

Při zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku může obec požadovat pomoc od Policie ČR a uzavírat s ní v tomto smyslu koordinační dohody³ (těm se věnujeme v kapitole Sdílená bezpečnost a komunitní prevence kriminality – community policing).

Projednávání přestupků v řízení o přestupcích

Obecní úřady nebo zvláštní orgány obcí projednávají přestupky podle zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích.⁴

3 Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, § 16 stanovuje podmínky spolupráce mezi Policií ČR a obcí.

4 § 53 (1) Obec projednává přestupky proti pořádku ve státní správě ve věcech, které jsou jim svěřeny, přestupky proti pořádku v územní samosprávě, přestupky proti veřejnému pořádku, přestupky proti majetku, jakož i přestupky proti občanskému soužití, pokud nebyly spáchány porušením zvláštních právních předpisů o provozu na pozemních komunikacích, a přestupky na úseku vyhledávání, ochrany, využívání a dalšího rozvoje přírodních léčivých zdrojů, zdrojů přírodních minerálních vod a lázeňských míst.

(2) Obecní úřady obcí s rozšířenou působností projednávají přestupky ve věcech, které spravují, a ostatní přestupky, pokud k jejich projednání

2 Viz <http://www.mvcr.cz/clanek/prevence-kriminality-na-regionalni-a-lokalni-urovni.aspx>.

Ve fázi dokončování je též vládní návrh zákona o registru přestupků. Ten by měl umožnit tzv. sčítání přestupků a jejich trestněprávní postih. Názory odborné veřejnosti jsou však v této věci značně rozdílné a často se argumentuje možnou kontroverzností (a dokonce i protiústavností) takového postupu.

Městské kamerové dohlížecí systémy

Městské kamerové dohlížecí systémy (MKDS) jsou ve městech a obcích často zaváděny a v rámci programů prevence kriminality nabízí jejich podporu i Odbor prevence kriminality MVČR.⁵ Jejich preventivní funkce může být leckde statisticky prokazatelná, nicméně často se ozývá i kritika, že pouze vytlačují kriminalitu jinam – mimo svůj dohled. Podle § 34 zákona č. 128/2000 Sb., o obcích, mohou MKDS monitorovat pouze veřejná prostranství, tedy takové prostory, které slouží k veřejnému užívání a jsou přístupné všem bez omezení. Použití MKDS a využívání jejich výstupů by mělo projít diskusí při koncipování lokální koncepce prevence kriminality. Namísto je rovněž projednání jejich

nejsou příslušné jiné správní orgány.

(3) Obce mohou jako svůj zvláštní orgán zřizovat komise k projednávání přestupků. Tyto komise jednají a rozhodují v tříčlenném složení vždy za předsednictví osoby s právníckým vzděláním nebo se zvláštní odbornou způsobilostí pro projednávání přestupků; usnášejí se většinou hlasů. Stejně podmínky platí, pokud by projednávání přestupků byla pověřena komise rady obce.

(4) V hlavním městě Praze náleží a) působnost podle odstavce 1 městským částem s tím, že městským částem přísluší projednávat přestupky proti pořádku ve státní správě jen ve věcech, které jsou jim svěřeny, b) působnost podle odstavce 2 úřadům městských částí vymezeným Statutem hlavního města Prahy.

⁵ Srov. <http://www.mvcr.cz/clanek/kamerove-systemy.aspx>.

instalace s představiteli MVČR, zvláště pak z důvodu jejich souladu se zákonem o ochraně osobních údajů⁶ a efektivnosti jejich využití.

⁶ Ve stanovisku k provozování kamerových systémů obcí (aktualizovaném k 10. říjnu 2011) Odboru bezpečnostní politiky MVČR se uvádí: „Podle § 11 občanského zákoníku má fyzická osoba právo na ochranu své osobnosti, zejména života a zdraví, občanské cti a lidské důstojnosti, jakož i soukromí, svého jména a projevu osobní povahy. Podle § 12 cit. zákona písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky a obrazové a zvukové záznamy týkající se fyzické osoby nebo jejich projevu osobní povahy smějí být pořízeny nebo použity jen s jejím svolením. Svolení není třeba, použijí-li se písemnosti osobní povahy, podobizny, obrazové snímky nebo obrazové a zvukové záznamy k účelům úředním na základě zákona. Nejenom ministerstvo vnitra, ale i soudy České republiky, veřejný ochránce práv a další subjekty zastávají právní názor, že držitelé zákonné licence k prolomení ochrany osobnosti na základě zákonného zmocnění obsaženého v § 12 občanského zákoníku jsou v daném a podobných případech Policie ČR a obecní policie, neboť tyto instituce jsou zákonem přímo zmocněny pořizovat zvukové, obrazové nebo jiné záznamy v souvislosti s plněním svých úkolů mj. i v oblasti ochrany veřejného pořádku, silničního provozu (k tomu blíže § 79a zákona č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích [silniční zákon], ve znění pozdějších předpisů, a komentáře ministerstva vnitra k oprávnění obecní policie měřit rychlost vozidel) ad.“

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení)
- Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích
- Zákon č. 84/1990 Sb., o právu shromažďovacím
- Zákon č. 553/1991 Sb., o obecní policii
- Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky
- Zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému
- Zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon)
- Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
- Zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád)
- Zákon č. 257/2000 Sb., o probační a mediační službě
- Zákon č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže
- Zákon č. 361/2000 Sb., o provozu na pozemních komunikacích (zákon o silničním provozu)
- Zákon č. 379/2005 Sb., o opatřeních k ochraně před škodami působenými tabákovými výrobky, alkoholem a jinými návykovými látkami a o změně souvisejících zákonů
- Nařízení vlády č. 172/2001 Sb., k provedení zákona o požární ochraně
- Vyhláška č. 247/2001 Sb., o organizaci a činnosti jednotek požární ochrany

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

■ Odbor bezpečnostní politiky MVČR:

Mgr. Martin Linhart – ředitel odboru
 Ministerstvo vnitra ČR, Odbor bezpečnostní politiky
 Nad Štolou 3, P.O. Box 21/OBP, 170 34 Praha 7-Letná
 tel.: 974 832 282, fax: 974 833 509, e-mail: obp@mvcvcr.cz

■ Odbor prevence kriminality MVČR:

Oddělení preventivních programů a dobrovolnické služby

Mgr. Radek Jiránek, vedoucí oddělení
 tel.: 974 833 797, 603 191 603
 e-mail: radek.jiraneck@mvcvcr.cz

Eva Dorobantová
 tel.: 974 832 255
programy@mvcvcr.cz
 e-mail: eva.dorobantova@mvcvcr.cz

referenti preventivních programů

PhDr. Ivana Dostálová
 tel.: 974 832 074
 e-mail: ivana.dostalova@mvcvcr.cz

JUDr. Tomáš Koníček
 tel.: 974 833 217
 e-mail: tomas.konicek@mvcvcr.cz,
sitprev@mvcvcr.cz

Mgr. Ferdinand Raditsch
 tel.: 974 832 368, 603 190 155
 e-mail: ferdinand.raditsch@mvcvcr.cz

Sociálně patologické jevy ve vyloučených lokalitách: drogy, lichva, prostituce, kuplířství

V prostředí sociálně vyloučených lokalit dochází k tomu, že se lidé adaptují na podmínky přetrvávající (vícegenerační) materiální a kulturní chudoby. To má své důsledky, z nichž nejtěživější jsou sociálně patologické jevy – distribuce a zneužívání drog, prostituce, kuplířství, zadlužování u lichvářů a útisk osob závislých na chodu velkorodinných domácností.

Jejich řešení je především prací policie, přesto však na území vaší obce můžete podniknout některé kroky, které mohou tyto jevy omezit, nebo se můžete alespoň podrobněji informovat o jejich příčinách a specifické podobě ve vyloučených lokalitách.

Lidé, kteří žijí ve vyloučených lokalitách, namísto vytváření finančních rezerv raději okamžitě utrácejí peníze, které vydělají. Zcela zde chybí koncept plánování a odložení požitku: není to za daných okolností praktické.

Kriminogenní struktury, které se v sociálně vyloučených lokalitách vytvářejí, mají svá specifika. Ta vycházejí z toho, že vyloučené lokality jsou v České republice obývané převážně romskými populacemi s kořeny ve východoslovenských osadách, kde je základním organizačním faktorem příbuzenství a rodinné struktury. V jeho rámci

se pak tvoří schémata „dealování“ drog, organizování prostituce, lichvářských půjček a dalšího nelegálního a protiprávního jednání (včetně nelegální práce na černo).

Na centrální úrovni státní správy se z těchto problémů věnuje systematická pozornost pouze drogové problematice. Ostatní (často s drogami velmi úzce spojené) sociálně patologické jevy (prostituce a kuplířství, lichva a útisk) jsou do značné míry považovány výhradně za „policejní“ záležitosti a neexistuje schéma jejich systematické prevence (ani represe).

Lovit v tomto případě „malé ryby“ nemá smysl, ne? Když se chci zbavit drog a prostituování, musíme se zaměřit na ty nahoře, kteří v místě drogy prodávají a prostituci řídí...

V tom s vámi souhlasím. Velmi specifickým jevem pro vyloučené lokality je, že je v nich často zvýšená míra kriminality, často ale jsou její pachatele obětmi pachatelů další trestné činnosti – zloději kovů se snaží získat peníze, aby zaplatili úrok lichváři, mladí chlapi prodávají drogy dál, aby si vydělali na dávku, za kterou dluží svému prodejci atd. Pokud se tedy policie i obec zaměří na zamezení v páchání trestné činnosti těm, kdo stojí na vrcholu této pomyslné pyramidy, mohou tak zamezit řadě dalších trestných činů, které jsou na tyto navázány.

Drogová problematika – držení a distribuce omamných látek a drog

Ve shodě s Národní protidrogovou strategií na léta 2010 až 2018 by mělo být přístupem obcí a měst:

- snižování nabídky a dostupnosti drog (kontrola prodeje a distribuce legálních drog a potlačování nezákonné výroby a distribuce nelegálních drog);
- snižování spotřeby drog (primární prevence, léčba a sociální začleňování uživatelů drog);
- snižování rizik spojených s užíváním drog (např. streetwork a výměna injekčních stříkaček – ambulantní i stacionární v kontaktních K-centrech).

Protidrogová strategie je tudíž založena na:

- **primární prevenci (osvětě, přednáškové a školicí činnosti)**, jejímž cílem je snížit míru experimentování s drogami a jejich příležitostného užívání zejména mladými lidmi;
- **léčbě a sociálním začleňování**, jehož cílem je snížit problémové a intenzivní užívání drog (formou léčby v terapeutických komunitách a doléčovacích centrech, ambulantní léčbou závislosti v poradenských centrech, substituční léčbou, tj. náhradou nelegální drogy legálně pod lékařským dohledem distribuovanou látkou, např. metadonem či subutexem, léčbou v adiktologických ambulancích a detoxikačních centrech při psychiatrických léčebnách).

Na pomezí prevence a léčby lze zařadit činnost denních stacionářů pro klienty trpící drogovou závislostí či léčící se z ní, stejně jako telefonní linky pomoci, telefonické poradenství a internetové poradenství (viz kontakty).

V „romském“ prostředí sociálně vyloučených lokalit funguje zejména ambulantní činnost protidrogových streetworkerů snižujících nabídkou výměny injekčních stříkaček rizika spojená s šířením přenosných chorob (žloutenka, HIV). Tyto služby nabízejí téměř výhradně nevládní organizace, které však mají maximálně regionální působnost (např. občanské sdružení Podané ruce v moravských krajích).

Města a obce se mohou zasadit také o větší kontrolu prodeje legálních těžkých látek (toluen, různá lepidla), jejichž inhalací si devastuje zdraví zejména romská náctiletá mládež. Rovněž je možné na obecní úrovni regulovat konzumaci alkoholu na veřejnosti pomocí všeobecně závazných vyhlášek.¹

1 Stanovisko MVČR: „Konzumaci alkoholu, lépe však ‚nemírnou‘ konzumaci alkoholu, lze tedy na některých veřejných prostranstvích zakázat, pokud se skutečně jedná o činnost, která v konkrétních místních podmínkách obce dosahuje takové intenzity, aby jí bylo možné reálně považovat za potenciální ohrožení místního veřejného pořádku. Zde je možno odkázat na nálezu Pl. ÚS 33/05 (Krupka), ve kterém Ústavní soud de facto potvrdil tento postoj, který k obecně závazným vyhláškám regulujícím požívání alkoholu na veřejných prostranstvích zastávalo Ministerstvo vnitra již od vydání nálezu sp. zn. Pl. ÚS 45/06 (Jirkov), na který uvedený nálezu ve věci obecně závazné vyhlášky města Krupka opětovně odkázal. Pokud se v obci daná regulace vzhledem k místním podmínkám skutečně projeví jako potřebná, a obec se tudíž rozhodne přistoupit k závazu konzumace alkoholu, popřípadě ‚nemírné‘ konzumace alkoholu na určených veřejných prostranstvích, je s ohledem na právní jistotu adresátů nutné v obecně závazné vyhlášce tato prostranství i případnou ‚nemírnou‘ konzumaci alkoholu blíže specifikovat. Zákaz nelze vztáhnout na všechna veřejná prostranství v obci. Rovněž je třeba obecně závaznou vyhláškou přesně vymežit případné výjimky z tohoto zákazu (nejlépe konkrétním datem – 31. prosince, 1. ledna apod.). Požadavek na specifikaci veřejných prostranství, na kterých se konzumace alkoholu zakazuje, vychází z obecného principu proporcionality. Jak vyplývá z nálezu Pl. ÚS 35/06 (Kořenov), obec by neměla zákazy formulovat plošně, ale vždy jen v nejméně omezujícím rozsahu. To znamená, že by měla

Kraje i větší města často vytvářejí vlastní koncepcce protidrogové politiky, které modifikují národní strategii. Řídícím centrem protidrogové politiky ČR je Sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogových aktivit na Úřadu vlády ČR. V rámci administrativy krajů, měst a obcí je zřízeno 228 funkcí protidrogových koordinátorů.

Léčba drogových závislostí (zvláště pak v terapeutických komunitách a léčebnách) je nákladná. Podle rozhodnutí Nejvyššího správního soudu však je tuto léčbu povinen z větší části uhradit stát: „Lidé, kteří jsou závislí na drogách a museli ukončit léčbu kvůli nedostatku peněz, patří mezi chudé, kteří mají nárok na pomoc od státu. (...) Nejvyšší správní soud rozhodoval v konkrétním případě ženy, která se kvůli závislosti na drogách začala léčit v terapeutické komunitě. Dlouhodobou alternativní léčbu, která stála pět tisíc korun měsíčně, ženě doporučila její ošetřující lékařka, protože jiné metody léčby nebyly úspěšné. Žena ale neměla dostatek peněz, a proto požádala stát o poskytnutí sociální dávky – příspěvku na živobytí. Úřad ale dávku odmítl poskytnout s tím, že ženu není možné považovat za osobu v hmotné nouzi – tedy člověka, kterému je určena pomoc státu nejchudším. Žena totiž nebyla vedena v evidenci uchazečů o práci a lékařské zprávy nebylo možné považovat za doklad pracovní neschopnosti. Nejvyšší správní

regulaci určitého chování vztahovat zásadně na určitá ve vyhlášce vymezená místa, případně doby, s přihlédnutím k povaze chování a jeho způsobilosti (významnou měrou) narušit veřejný pořádek v obci. Závěr: Regulace konzumace alkoholu na veřejných prostranstvích je možná z důvodů zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku, pokud se vzhledem ke konkrétním místním podmínkám jedná o činnost, která je způsobilá narušit místní pořádek. Zákaz však (v souladu s principem proporcionality) lze stanovit jen v nejméně omezujícím rozsahu, tzn. že regulace by se měla vztahovat zásadně na určitá, ve vyhlášce vymezená místa, případně doby.“ (Srov. <http://www.mvcr.cz/docDetail.aspx?docid=21413670&doctype=ART&chnum=2>.)

soud se ale ženy zastal. Podle soudců sice lékařka nevydala formální rozhodnutí o pracovní neschopnosti, ale potvrzení o tom, že žena nemůže kvůli své závislosti vykonávat žádnou práci ani studovat, bylo dostačující. Soudci souhlasili také s tvrzením ženy, že je ohrožena takzvaným sociálním vyloučením, tedy je ohrožena chudobou a neschopností si sama najít pomoc. Nejvyšší správní soud potvrdil, že jednou ze skupin, kterým hrozí chudoba, jsou právě mladí drogově závislí. „Lze dovodit, že mladí narkomani jsou osobami, které jsou sociálně vyloučené, a léčba, která povede k jejich sociálnímu začlenění, je žádoucí,“ uvedl ve svém verdiktu Nejvyšší správní soud. „Nejvyšší správní soud dospěl k závěru, že pokud osoba závislá na návykových látkách projeví svou vůli absolvovat dlouhou a náročnou léčbu své závislosti a jediným důvodem pro její přerušení by byl nedostatek finančních prostředků, je třeba této osobě ohrožené sociálním vyloučením přiznat potřebnou pomoc v hmotné nouzi,“ rozhodli soudci.⁴²

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

Úřad vlády ČR – sekretariát Rady vlády pro koordinaci protidrogové politiky (RVKPP)

nábřeží Edvarda Beneše 4, 118 01 Praha 1
tel.: 296 153 222, E-mail: opk@vlada.cz

Sídlo sekretariátu (nikoliv poštovní adresa):

Vladislavova 4, 110 00 Praha 1
<http://www.drogy-info.cz/index.php/map/>
<http://www.vlada.cz/cz/ppov/protidrogo-va-politika/protidrogo-va-politika-72746>

⁴² Srov. <http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/penize/clanek.phtml?id=728432>.

Lichva (úžera)³

Lichvář působící v sociálně vyloučené lokalitě je zpravidla příslušníkem silné romské velkorodiny, která je silná buďto počtem mužských členů, nebo materiálním bohatstvím, nebo dobrými vztahy s mocnými vnějšího světa (mimo „ghetto“); většinou se jedná o kumulaci všech tří faktorů. Nejedná se tudíž ani tak o jednotlivce (lichváře či lichvářku), ale o lichvářskou (úžernickou) rodinu. Klienty takového úžernického klanu jsou zpravidla „jiní“, tj. nepřibuzní Romové, vůči kterým lze při vymáhání dlužných částek přistoupit s veškerou razancí. Úžernické klany mají své klienty a teritoria rozděleny a donedávna vybíraly „své“ peníze ve dnech výplaty peněžitých dávek, a to přímo na příslušných úřadech, v domácnostech klientů anebo si je lichváři nechávali od klientů zasílat na účty (tato praxe se v současnosti mění vlivem restriktivních opatření vlády). Výše úroků se liší místo od místa, převládá však situace nesplacitelnosti dluhu, kdy dlužník už ani neví, kolik vlastně dluží, a taky ho to již nijak zvlášť nezajímá, neboť částka se stala číselně astronomickou, on je smířen s věčností tohoto břemene a jeho zájem je zaměřen na další půjčení, které překlene dobu do dalšího příjmu (zpravidla výplaty dávek).

Lichva je zjevně také pojátkem k jiným typům kriminality, které s jejím výkonem často souvisí. Zpráva Ministerstva vnitra ČR Lichva v romské komunitě (2002) označuje násilné uplatňování pohledávky lichváře, které může nabývat podoby jiné trestné činnosti, za „úžernictví“. Nejčastěji se jedná

3 Části textu pojednávající o lichvě, omezování a zbavení osobní svobody a útisku jsou zpracovány na základě textu R. Křištofa Způsoby obživy romských populací související s trestnou činností, obsaženého ve sborníku „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Epolis, 2006, ke stažení: www.epolis.cz/download/pdf/materials_37_1.pdf.

o spojení s trestnými činy vydírání (§ 235 trestního zákona), útisk (§ 237), porušování domovní svobody (§ 238), loupež (§ 234). Uvádí obecnou známost jeho pachatelů a jejich vysoký status v romských lokalitách (tzv. komunitách). Konstatuje, že „ochota zveřejnit problémy s lichvou a podat trestní oznámení na lichváře je přímo úměrná zvyšujícím se procentům navýšení splátek, porušováním pravidel při vymáhání splátek a navyšováním dluhu bez udání důvodu, stoupající brutalitou, vyhrožováním, ničným osobního majetku, fyzickými útoky na dlužníka a jeho rodinu. Pouze Romové zahnaní na okraj, do naprosto zoufalé a mezní situace, jsou ochotni podat trestní oznámení na lichváře a svědčit v trestním řízení, které je zahájeno. Lichvář o sobě vytváří a šíří pověst silného, neporazitelného a všeho schopného člověka s úzkými kontakty na představitele samosprávy, policie a romských rodin (gangů), které mají u Romů autoritu nebo provádějí násilnou trestnou činnost. Svoji pověst udržuje a posiluje manifestačními akty násilí a moci. Lichváři, podobně jako jejich oběti, nepracují a jsou příjemci dávek.“

Většina známých případů lichvy byla stíhána podle § 238, porušování osobní svobody, a § 235, vydírání, trestního zákona.

Možnosti potírání lichvy:

Prakticky jediným účinným nástrojem k potírání lichvy v sociálně vyloučených lokalitách je terénní práce. Terénní pracovník může získat důvěru obětí lichvy a pomoci jim při podání trestního oznámení i v průběhu trestního stíhání lichvářů. Na počátku nulté dekády byl v Ostravě realizován projekt asistenta Policie ČR pro potírání lichvy. Projekt se však nerozšířil a v současnosti nepokračuje.⁴ Jako hlavní nebezpečí

4 Bogdanová, O. *Projekt asistenta Policie ČR pro potírání lichvy v sociálně vyloučených romských komunitách*, www.epolis.cz/down-

pro sociálně vyloučené jsou dnes vnímání tzv. „lichváři v kravatě“, tedy zástupci nebankovních úvěrových společností, jejichž praktiky jsou de facto lichvářské. Nicméně i tradiční „romská“ lichva nadále přetrvává, zvláště pak v napojení na „bytovou“ lichvu a schémata práce na černo.

Kuplířství, prostituce, obchod s lidmi a pracovní vykořisťování

Provozování prostituce se odehrává téměř výhradně vně sociálně vyloučených lokalit. Výjimkou je tzv. bytová prostituce odehrávající se přímo v domovech a pro stálou (většinou německou) klientelu. Stejně jako v případě lichvy (která často s kuplířstvím blízce souvisí) organizují prostituci členové silných rodin, ovládajících socio-ekonomický život v lokalitě („ghettu“). U většiny trestně stíhaných případů kuplířství a obchodu s lidmi souvisejících se sociálně vyloučenými lokalitami se jedná o Romy, a to ať již jako oběti nebo jako pachatele. Trestný čin obchodování s lidmi se zvláště u případů nucené prostituce žen ze sociálně vyloučených lokalit v ČR velmi obtížně prokazuje a jeho oběti jsou do Programu podpory a ochrany obětí obchodování s lidmi Ministerstva vnitra ČR zařazovány jen výjimečně.

Pokusy o návrh zákona regulujícího provoz prostituce jsou jedním z evergreenů české legislativní scény. Dokud však nebude v České republice politická vůle k výpovědi mezinárodní Úmluvy o potlačování a zrušení obchodu s lidmi a využívání prostituce druhých osob z roku 1951, která de facto znemožňuje legalizaci (a tudíž regulaci) prostituce, jsou takovéto snahy odsouzeny k nezdaru.

V publikaci *Obchodování se ženami a nucená prostituce vypracované organizací*

[load/pdf/materials_66_1.pdf](#).

La Strada se v kapitole Rizika obchodování s lidmi a nucené prostituce romských žen uvádí: „V romských ghettech a v lokalitách, kde je vysoká koncentrace Romů, se kumulují rizikové faktory, které významně zvyšují ohroženost romských žen z hlediska obchodování a nucené prostituce. V souvislosti se socio-ekonomickou situací se jedná především o nezaměstnanost, obtížnou zaměstnatelnost, chudobu, nízké vzdělání, přijatelnost nechráněného zaměstnávání či závislost na drogách nebo alkoholu. K těmto rizikovým faktorům přistupují ještě další, které jsou spojené s etnokulturní příslušností žen k romské komunitě – odlišný postoj k ženským právům, orientace na přítomnost, nárůst počtu emigrujících Romů a v neposlední řadě i exotičnost Romek pro potenciální kupce. Závažným rizikovým faktorem je rovněž obecná neinformovanost žen o problému obchodování, která je v sociálně vyloučených lokalitách a romských komunitách ještě významnější kvůli obtížné informovatelnosti jejich obyvatel.“

Obchodování s lidmi a nucená prostituce jsou jevy, které se odehrávají latentně, do kriminálního prostředí je velmi obtížné proniknout a situaci popsat. (Nejenom) romské ženy mnohdy násilí, které na nich bylo či je páčáno, z mnoha důvodů neohlásí či nevyhledají pomoc. Informace o situaci žen, které jsou vykořisťovány, se tedy velmi obtížně získávají.

Mechanismy vykořisťování romských žen variiují. Od situace, kdy je žena k prostituci nucena svým partnerem či manželem, po situace, kdy malá skupina pasáků či pasák sám „vlastní“ i několik žen, které nutí prostituovat mnohdy daleko od místa jejich bydliště. V minulosti se také objevovaly případy větších organizovaných uskupení, která se zabývala obchodováním se ženami přes hranice států – z ČR do zahraničí či ze Slovenska do Čech.

Míra a formy používaného násilí se také případ od případu liší. Mezi klientkami La Strady byly romské ženy, které vyrostly v disfunkčních rodinách či prožily sexuální násilí v dětství. Ty v době, kdy pracovaly v prostituci, i přes násilí, kterému čelily, a faktu, že nedostávaly vydělané peníze, neviděly situaci jako vykořisťující – jejich pasáci byli jedinými, kdo o ně jevil zájem, zajišťoval jim bydlení, stravu a občas jim „kupoval dárky“. Často používaným způsobem, jak ženy donutit k prostituci, je také neustálá kontrola kombinovaná se zastrašováním, výhrůžkami násilí vůči rodině či blízkým osobám.

Obchodováním s lidmi či vykořisťováním v prostituci jsou ohroženy také ženy, které se pro prostituci jako zdroj obživy rozhodly dobrovolně či samy např. pod tlakem okolností zvolily prostituci jako způsob výděлку. Romské ženy, které pracují v prostituci v ČR, nalezneme totiž zejména v prostředí poliční či silniční prostitute či mezi osobami, které pracují v barech a restauracích nižších cenových skupin. Zejména tyto skupiny prostitutek trpí násilnou trestnou činností, a tedy se může snadno stát, že jsou např. proti své vůli prodány cizím pasákům.⁵

Možnost regulace provozování prostituce obecně závaznou vyhláškou

„Dle nálezů Ústavního soudu Pl. ÚS 69/04 (Ústí nad Labem) a Pl. ÚS 10/06 (Plzeň) je prostituce činností, kterou je možno obecně závaznou vyhláškou vydanou podle § 10 písm. a) zákona o obcích zakázat na všech

veřejných prostranstvích v obci.

Ústavní soud tak v tomto nálezu podal výklad § 10 zákona o obcích tak, že obec při regulaci činností, které by mohly narušit veřejný pořádek, je zásadně povinna určit místo a čas pro konání těchto činností, popřípadě stanovit, že na některých místech jsou takové činnosti zakázány. Tento závěr však neplatí absolutně, a to zejména v případě regulace prostituce.

Činnosti s mimořádně vysokou způsobilostí narušit veřejný pořádek (v současnosti tedy pouze regulace sexuálních služeb) mohou obce zakázat na veřejných prostranstvích na celém území obce. V tomto případě Ústavní soud považuje za souladné se zákonem, pokud tato prostranství obec vymeze prostým odkazem na § 34 zákona o obcích (definice veřejného prostranství). U ostatních činností (kde je regulace možná jen ve vztahu ke konkrétním veřejným prostranstvím) však nadále platí, že obec musí buďto určit co nejkonkrétněji a nejsrozumitelněji pozitivně či negativně místa a čas pro jejich konání, nebo stanovit místa, na kterých jsou zakázány, tak, aby jejich vymezení nečinilo adresátům aplikační problémy.

Závěr: Obce jsou oprávněny provést regulaci nabízení prostituce obecně závaznou vyhláškou podle ustanovení § 10 písm. a) zákona o obcích buď zákazem této činnosti na všech veřejných prostranstvích, nebo pouze vymezením veřejných prostranství, na kterých tuto činnost povolí.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

<http://www.nicm.cz/obchodovani-s-lidmi-adresar-organizaci>

<http://www.mvcr.cz/clanek/prostituce-prostitutni-scena.aspx>

5 Části textu pojednávající o lichvě, omezování a zbavení osobní svobody a útisku jsou zpracovány na základě textu R. Křištofa Způsoby obživy romských populací související s trestnou činností, obsaženého ve sborníku „Romové“ v osidlech sociálního vyloučení. Plzeň: Epolis, 2006, ke stažení: www.epolis.cz/download/pdf/materials_37_1.pdf.

Postup při konání nenávistných akcí

I vaše obec se může velmi snadno dostat do situace, kdy na její území bude svolaná akce s nenávistným podtextem namířená proti sociálně vyloučeným nebo proti jiné skupině obyvatel.

Taková akce může být velmi frustrující pro ty, proti nimž směřuje, zároveň je bezpečnostním ohrožením pro všechny obyvatele obce v případě, že by kvůli ní došlo k násilným střetům mezi demonstranty a těmi, koho kritizují, nebo mezi demonstranty a policií.

Nabízí se tedy řada kroků, které můžete podniknout před samotnou akcí, během ní i po ní a které mohou těmto hrozbám předejít.

Koncentrace chudých a dlouhodobě nezaměstnaných obyvatel vyloučených lokalit přináší řadu konfliktních situací v soužití s většinou společnosti. K těm často dochází na pomezí těchto lokalit a veřejných prostranství (parky, okolí nákupních center, pozemní komunikace k nádražím, autobusové zastávky apod.). Konflikty, které se zde odehrávají, však mohou přerůst i v násilný střet. Tyto střety i samotná existence vyloučené lokality ve městě mohou být záminkou pro uspořádání nenávistné akce zaměřené proti obyvatelům těchto lokalit.

Svolavatelé takových demonstrací a pochodů (pořádaných pod různými záminkami, které jsou v souladu se zákonem) bývají zpravidla členové politicky extrémních uskupení, ať již legálních nebo nelegálních, nebo jejich sympatizanti. Ti doufají, že tím získají širší podporu veřejnosti i pozornost médií, která jim může posloužit pro dosahování jejich politických cílů.

Snadno se můžete dostat do situace, kdy bude podobná akce pořádána i na území vaší obce. V tu chvíli je možné učinit řadu opatření, která mohou značně omezit zamýšlený dopad takové akce. K jejich provedení je zapotřebí dobré spolupráce městského (obecního) úřadu a zastupitelstva s Policií České republiky, poskytovateli sociálních služeb (často jde o neziskové organizace) a osobami, které požívají v sociálně vyloučené lokalitě dobré pověsti a mají zde postavení neformálních autorit. Takováto spolupráce může mít i podobu formální koordinační skupiny.

JAK NA TO

CO MŮŽE OBEC DĚLAT PŘED NENÁVISTNOU AKCÍ

Žádné město či obec v České republice si nemůže být jisto, že v něm nedojde k projevům problémů v soužití, které následně zneužijí extremistické strany a hnutí k sebepropagaci s dalším narušováním soužití. Demonstrace a pochody extremistů se často konají v místech, kde existují sociálně vyloučené lokality, není to však pravidlem. Incident, který poslouží jako záminka, se může stát kdykoliv a kdekoliv.

1.

Uzavřete koordinační dohodu s Policií ČR

První možností, jak se na takovou situaci připravit, kterou jako obec máte, je uzavřít koordinační dohodu s Policií ČR.

Zákon o Policii České republiky uvádí možnost uzavření tzv. **koordinační dohody** obce s Policií ČR. Tento nástroj je pro spolupráci při zvládnání extremistických akcí velice doporučován. Koordinační dohody umožňují přesně definovat spolupráci mezi Policií ČR, obecními úřady, obecní policií a případně dalšími subjekty. Jednotlivé body těchto dohod musí konkretizovat formy a nástroje spolupráce, úkoly, stanovit styčné osoby a kontrolu jejich využívání. Smluvní strany musejí mít práva a povinnosti z nich vyplývající vzájemně vyvážené. Obecní strážníci mohou přispívat k odhalování extremistických trestných činů například monitoringem pomocí kamerových systémů. Ředitelé obecních policií by naopak měli dostávat aktuální informace ohledně aktivit extremistické scény v příslušné obci či

jejím okolí. Klíčem k dobrému zvládnutí extremistických akcí je i včasná komunikace policie se starosty obcí.

Jak uvádí Ministerstvo vnitra ČR ve svém manuálu pro obce k zákonu o právu shromažďovacím, je „zabezpečování veřejného pořádku v souvislosti s projevy extremismu přednostně v kompetenci Policie ČR. **Obecní policie zde plní pouze pomocnou roli zejména při ochraně bezpečnosti osob a majetku.** Ve spolupráci s Policií ČR může realizovat příslušná opatření bezpečnostního charakteru, a to jak povahy preventivní, tak i represivní.“¹

2. Přezkoumejte oznámení akce a konzultujte je s expertem na extremismus

Dalším preventivním krokem je přezkoumání ohlášení akce ze strany obecního/městského úřadu. Expertní posouzení náležitostí oznámení nabízí obcím a městům Agentura pro sociální začleňování.

Podrobně pak podává postup při posuzování ohlášení akce Manuál pro obec k zákonu o právu shromažďovacím MVČR: „Konání shromáždění je povinen **písemně oznámit příslušnému úřadu** jeho svolavatel tak, aby úřad oznámení obdržel alespoň pět dnů předem. Úřad může v odůvodněných případech přijmout oznámení i v kratší lhůtě. Tato oznámení by neměl automaticky odmítat, aniž by se vypořádal s jejich odůvodněností. Případem, kdy je kratší doba odůvodněná, může být shromáž-

dění reagující na aktuální dění, např. protest proti odvolání vlády. Odůvodněnost oznámení podaného v kratší než pětidenní lhůtě je v konkrétním případě plně na posouzení úřadu.

Za právnickou osobu předloží oznámení ten, kdo je v této věci zmocněn jednat jejím jménem. Oznámení lze předložit též osobně v pracovní den v době mezi osmou a patnáctou hodinou. Úřad vytvoří podmínky, aby oznámení mohla být řádně přijímána (§ 5 odst. 1 shromažďovacího zákona). Oznámení nemůže být učiněno dříve než šest měsíců přede dnem konání shromáždění (§ 5 odst. 2 shromažďovacího zákona).

Náležitosti oznámení jsou upraveny v § 5 odst. 3 a 4 shromažďovacího zákona:

- **účel** shromáždění, den a místo jeho konání a doba zahájení; jde-li o shromáždění na veřejném prostranství, též předpokládaná doba jeho ukončení;
- předpokládaný **počet účastníků** shromáždění;
- opatření, která svolavatel provede, aby se shromáždění konalo v souladu se zákonem, zejména **potřebný počet pořadatelů** starších 18 let, které k organizaci shromáždění určí, a způsob jejich označení;
- má-li jít o pouliční průvod, je nutno uvést výchozí místo, trasu a místo ukončení;
- jméno, příjmení a trvalý pobyt svolavatele, u právnické osoby její název a sídlo a také jméno, příjmení a bydliště toho, kdo je zmocněn v této věci jednat jejím jménem;
- jméno, příjmení a trvalý pobyt toho, kdo je zmocněn jednat v zastoupení svolavatele;

¹ Srov. <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-manual-pro-obce-k-zakonu-o-pravu-shromazdovacim.aspx>.

- má-li se shromáždění konat pod širým nebem mimo veřejná prostranství, je svolavatel povinen k oznámení přiložit souhlas toho, kdo je vlastníkem, případně uživatelem pozemku.

Neuvede-li svolavatel jednotlivé údaje či jsou-li uvedené údaje neúplné nebo nepřesné, úřad na to svolavatele při osobním předložení oznámení upozorní s tím, že nebudou-li tyto vady odstraněny, nepůjde o platné oznámení. Svolavatel je oprávněn na místě oznámení potřebným způsobem doplnit nebo upravit. Bylo-li oznámení předloženo jiným způsobem, úřad svolavatele na vady neprodleně písemně upozorní.

Povinnost svolavatele písemně oznámit úřadu konání shromáždění s pětidenním předstihem je splněna až v okamžiku odstranění vad oznámení.

Ustanovení § 4 odst. 3 shromažďovacího zákona stanoví, že rada obce může přijmout nařízení, v němž určí místa, kde se shromáždění nemusí oznamovat. Může se jednat např. o náměstí, ulici apod. Toto ustanovení je však třeba interpretovat v návaznosti na zákon č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů. V případě malých obcí, které nemají obecní radu, přijímá nařízení zastupitelstvo obce. Pokud obec využije svého oprávnění vyplývajícího z tohoto ustanovení a nařízením stanoví místo, kde je možné konat akce bez oznámení shromáždění, není svolavatel povinen konání shromáždění za podmínek vymezených nařízením oznamovat. Svolavatel tak sice nemá povinnost oznámit shromáždění, v ostatních ustanoveních se však shromažďovací zákon plně aplikuje. Svolavatel tedy musí zajistit dostatečný počet pořadatelů a jinak dbát na pokojný průběh shromáždění.

Praktické problémy

Úřadu nemusí být oznamována shromáždění sloužící k projevům náboženského vyznání. Přesto úřad obdrží oznámení od církve, že např. každou první sobotu v měsíci bude mít v určitou dobu shromáždění na určitém místě dle § 4 odst. 1 písm. b) shromažďovacího zákona. Jak má úřad postupovat, pokud další svolavatel oznámí konání shromáždění ve stejné době a na shodném místě? Postupuje úřad, jako kdyby bylo shromáždění církve shromážděním dle shromažďovacího zákona? Je takováto kolize důvodem pro zákaz shromáždění dle § 10 odst. 2?

Církev nemusí své shromáždění oznamovat. Pokud shromáždění oznámí v režimu shromažďovacího zákona, úřad na takové oznámení, které má všechny zákonné náležitosti, nahlíží jako na platné oznámení o konání shromáždění podané v režimu shromažďovacího zákona. Koliduje-li oznámení druhého svolavatele s oznámeným shromážděním církve a nedojde-li mezi oznamovatelem shromáždění k dohodě, je takováto kolize důvodem pro vydání rozhodnutí o zákazu shromáždění druhého svolavatele.

Oprávnění a povinnosti obecního úřadu před konáním shromáždění

Příslušný úřad před konáním shromáždění:

- **může** s ohledem na místní podmínky nebo na veřejný pořádek **navrhnout svolavatel, aby se shromáždění konalo na jiném místě nebo v jinou dobu** (§ 8 shromažďovacího zákona),
- **může svolavatel, aby shromáždění konané ve večerních hodinách bylo ukončeno tak, aby nedošlo k nepřiměřenému rušení nočního klidu** (§ 9 shromažďovacího zákona),

- **zakáže konání shromáždění** (§ 10 odst. 1 shromažďovacího zákona), jestliže **by oznámený účel směřoval** k výzvě:
  - a) popírat nebo omezovat osobní, politická nebo jiná práva občanů pro jejich národnost, pohlaví, rasu, původ, politické nebo jiné smýšlení, náboženské vyznání a sociální postavení nebo k rozněcování nenávisť a nesnášenlivosti z těchto důvodů,
  - b) dopouštět se násilí nebo hrubé neslušnosti,
  - c) jinak porušovat ústavu a zákony.
- **zakáže konání shromáždění** (§ 10 odst. 2 shromažďovacího zákona), jestliže
  - a) se má konat na místě, kde by účastníkům hrozilo závažné nebezpečí pro jejich zdraví,
  - b) na stejném místě a ve stejnou dobu se má podle dříve doručeného oznámení konat jiné shromáždění a mezi svolavatelem nedošlo k dohodě o úpravě doby jeho konání; nelze-li určit, které oznámení bylo doručeno dříve, rozhodne se za účasti zástupců svolavatelů losováním,
- **může shromáždění zakázat** (§ 10 odst. 3 shromažďovacího zákona), má-li být konáno v místě, kde by nutné omezení dopravy a zásobování bylo v závažném rozporu se zájmem obyvatelstva, lze-li bez nepřiměřených obtíží konat shromáždění jinde, aniž by se tím zmařil oznámený účel shromáždění.

O **zákazu shromáždění** (§ 10 shromažďovacího zákona) nebo době jeho ukončení (§ 9 shromažďovacího zákona) rozhodne úřad bezodkladně, **nejpozději však do tří dnů** od okamžiku, kdy obdržel platné oznámení. Do třídní lhůty se podle platného zákona počítají i svátky a další dny pracovního klidu.

Úřad vyvěsí písemné vyhotovení rozhodnutí na své úřední desce a rozhodnutí vyhlásí místním rozhlasem nebo jiným obdobným způsobem; pokud se má shromáždění konat na území dvou nebo více obcí, úřad zajistí, aby bylo jeho rozhodnutí vyhlášeno v obcích, v nichž se má shromáždění konat. Pokud o to svolavatel požádá, zašle mu úřad současně s vyvěšením rozhodnutí na úřední desce písemné vyhotovení na vědomí. Vyvěšením na úřední desce je rozhodnutí oznámeno a svolavatelé doručeno. Pokud úřad ve lhůtě nevyvěsí písemné vyhotovení rozhodnutí na své úřední desce, může svolavatel shromáždění uspořádat.

Přezkum rozhodnutí ve správním soudnictví

Proti rozhodnutí úřadu o zákazu shromáždění či o době jeho ukončení může svolavatel podat do 15 dnů od doručení opravný prostředek u soudu (jedná se o žalobu proti rozhodnutí správního orgánu, kdy správní orgán vystupuje na straně žalovaného), k němuž přiloží písemné vyhotovení rozhodnutí.

Pro řízení při přezkoumávání rozhodnutí úřadu vydaných podle § 11 odst. 1 shromažďovacího zákona se postupuje podle soudního řádu správního, konkrétně pak podle úpravy řízení o žalobě proti rozhodnutí správního orgánu.

Opravný prostředek nemá odkladný účinek. Soud rozhodne do tří dnů, o podaném opravném prostředku rozhoduje ve formě rozsudku (viz § 78 s. ř. s.). Soud rozhodnutí úřadu zruší, jestliže nebyly dány důvody k zákazu shromáždění.

Svolavatel je pak oprávněn shromáždění uspořádat, a to následovně:

- pokud soud rozhodnutí o zákazu shromáždění zruší **ještě před datem, kdy se shromáždění mělo konat**, může svolavatel shromáždění uspořádat **v původ-**

ním termínu, aniž by byl povinen o tom úřad informovat; úřadu je datum konání shromáždění známo z oznámení,

- pokud svolavatel shromáždění neuspořádá podle původního termínu (např. proto, že soud rozhodl až po tomto datu), může jej uspořádat později, vždy však **do 30 dnů od právní moci rozhodnutí soudu**.

Jak již bylo konstatováno výše, obec může shromáždění za určitých podmínek zakázat. Nyní se tedy podrobněji podíváme na podmínky, které musí být naplněny pro to, aby mohlo být shromáždění zakázáno již před konáním.

Zákaz shromáždění podle ustanovení § 10 odst. 1 shromáždovacího zákona

Obec může shromáždění zakázat, pokud je z oznámeného účelu zřejmé, že shromáždění směřuje k porušování práv a svobod jiných, k porušování zákona a ústavy či k dopouštění se násilí a hrubé neslušnosti. Svolavatelé extremistických shromáždění však pravidelně oznamují jiný účel, než je ten skutečný. Má se tedy v takovém případě obecní/městský úřad zabývat tím, co stojí za svolavatelovými úmysly, či nikoliv?

Vzhledem k současné judikatuře je nezbytné vzít při výkladu pojmu „oznámený účel shromáždění“ v úvahu nejen to, co svolavatel uvede v oznámení, ale i celkový kontext situace.

Shrnutí

Účel shromáždění je třeba posuzovat v jeho celkovém kontextu historických a společenských souvislostí, místa konání, osob účastníků a informací, které jsou o nich známy, vnímání účelu akce veřejností. Shromáždění nelze zakázat pouze kvůli osobě svolavatele.²

² Viz <http://www.mvcr.cz/clanek/extremismus-manual-pro-obce-k-zakonu-o-pravu-shromazdovacim.aspx..>

3.

Svolejte koordinační skupinu, rozdělte si úkoly

Dalším vhodným nástrojem, který můžete využít, je **sestavení koordinační skupiny** před samotnou nenávistnou akcí. Členy takové koordinační skupiny musí být **zástupci státní i obecní policie, zástupci obce, zástupci škol, neziskových organizací** a další případní zájemci. Koordinační skupina by nejprve měla zvážit nebezpečí pojící se s očekávanou protestní akcí a dále podnikne několik kroků, jež pomohou zmírnit obavy obyvatel vyloučených lokalit. Její členové se budou vzájemně informovat o tom, co v souvislosti s pořádanou akcí kdo podniká.

Obyvatele vyloučených lokalit by měly před konáním demonstrace **navštívit** skupinky složené z terénního sociálního pracovníka, zástupce samosprávy a příslušníka policie (republikové i městské) – ti by je informovali o účelu bezpečnostních opatření policie a uklidnili je, že pořádkové síly nedopustí, aby se protestující (extremisté) dostali k prahům jejich domovů. Obyvatelé vyloučených lokalit mohou být rovněž informováni letáky, plakáty, na setkáních s rodiči ve školách apod.

Koordinační skupina může rovněž zaměřit svou pozornost na **opatření proti fámám** – poplašné zprávy a fámy jsou potenciálně jedním z největších nebezpečí pro udržení veřejného pořádku při nenávislných akcích. Takováto strategie může spočívat v kontaktu s klíčovými osobami (tvůrci mínění) v sociálně vyloučené lokalitě, v letáčkové akci, speciálně pro tento účel založených webových stránkách, vstupu do vysílání místních radiostanic, kabelové TV apod.

Další možností je **připravit v době konání nenávistné akce jinou aktivitu**, která by zabránila střetu mezi demonstranty a cílovou skupinou protestu. Tou aktivitou může být kulturní či sportovní akce pořádaná přímo ve vyloučené lokalitě. Její konání může zabránit konfliktu tím, že umožní sociálně vyloučeným důstojně a nekonfliktně čelit přítomnosti demonstrantů a nebyť jen uzavřeni za dveřmi svých bytů a domů. Aktivita může být zaměřena na děti, které jsou policejními omezeními během protestních akcí výrazně stresované. Do akce je vhodné zapojit zvláště ty obyvatele sociálně vyloučené lokality, kteří mohou být v těchto situacích riziková – tj. mají potenciál dostat se do konfliktů s protestujícími (extremisty).

Shrnutí

Cílem je zmírnit emoce a napětí mezi cílovou skupinou nenávistné akce, tedy sociálně vyloučenými.

CO MŮŽE OBEC DĚLAT PŘI NENÁVISTNÉ AKCI

1. V průběhu akce může delegovaný zástupce obecního úřadu (většinou tajemník) vydat **nařízení k rozpuštění shromáždění**, a to v případě, že při něm dochází k verbálním útokům proti sociálně vyloučeným v takové míře, že zakládají skutkovou podstatu trestných činů vážících se k násilí proti skupině obyvatel a jednotlivci, ale také genocidia, apartheidu apod. K tomu je užitečná **přítomnost experta na extremismus**, s nímž může zástupce obecního úřadu na místě konzultovat. Zajištění jeho činnosti nabízí v takovýchto případech obcím a městům Agentura pro sociální začleňování.

2. Důležité je během nenávistné akce **zajistit mezi sociálně vyloučenými přítomnost lidí, ke kterým mají důvěru** a u nichž je pravděpodobnost, že by uposlechli jejich pokynů. Zvláště pozitivní roli zde mohou sehrát asistenti prevence kriminality.

3. Je užitečné, aby si pracovníci obce či jiní členové koordináčnické skupiny **pořizovali z průběhu akce záznamy (audio, video)**, které jim mohou posloužit při následném vyhodnocení.

CO MŮŽE OBEC DĚLAT PO NENÁVISTNÉ AKCI

1. Bezprostředně po akci by měla koordináčnická skupina vyhodnotit svou činnost a **záznamy nezákonných projevů demonstrantů předat** Policii ČR. Důležité je rovněž **zajistit setkání se sociálně vyloučenými** a získat od nich zpětnou vazbu k jejich prožitku události. Ze setkání pak mohou vzejít další opatření k sanaci možných škod způsobených nenávistnou akcí, jako je například uspořádání besed s dětmi (vedených psychology) na školách apod.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Přerov

V souvislosti s pochodem neonacistů 4. dubna 2009 v Přerově se Agentura pro sociální začleňování zapojila do řady aktivit, které měly vést k minimalizaci rizik pro obyvatele sociálně vyloučených lokalit. Celý komplex činností může sloužit jako příklad dobré praxe dalším obcím, krajům i policii.

„O akci neonacistů v Přerově jsme se dozvěděli asi čtrnáct dní před termínem pochodu a ihned jsme společně s ostatními partnery začali připravovat sumu opatření. Práce se odehrávala ve třech rovinách – snažili jsme se eliminovat rizika přímo u obyvatel sociálně vyloučených lokalit, otevřít debatu o příčinách projevů extremismu a rasové nesnášenlivosti v Přerově a začít působit na veřejné mínění,“ říká lokální koordinátor Agentury v Přerově Martin Navrátil.

V souvislosti s první rovinou byla vytvořena akční (koordinační) skupina pro práci s obyvateli vyloučených lokalit. Jejimi členy byli kromě pracovníka Agentury pracovníci neziskových organizací působících ve městě, krajská romská koordinátorka a vybraní zástupci Romů, kteří mají v lokalitách autoritu. Členové této skupiny zorganizovali několik schůzek s lidmi, kteří bydlí v lokalitách, kudy měl pochod vést. Informovali je o zajištění bezpečnosti ze strany policie, o zákonných podmínkách, které provázejí pochod neonacistů, a o jejich občanském postavení (že mají právo na ochranu, avšak aktivním vystoupením proti neonacistům si mohou sami ublížit). „V den pochodu působili členové akční skupiny přímo v sociálně vyloučených lokalitách rozptýlení mezi obyvatele. Vytvořili jsme dvoučlenné skupiny, vyzývali jsme lidi ke klidu, posílali je domů a vysvětlovali jim rizika otevřeného vystoupení,“ říká Martin Navrátil. Aktivity akční skupiny probíhaly v koordinaci s policií. Policisté se účastnili i jednoho setkání s Romy. Vzájemná spolupráce včetně informování o chystaných aktivitách byla pro obě strany efektivní a velmi přínosná.

V souvislosti s druhou snahou – otevřít debatu o příčinách projevů extremismu a rasové nesnášenlivosti v Přerově – uspořádala Agentura 2. dubna v Přerově zasedání u kulatého stolu. Účastnili se jej představitelé města, Agentury, neziskových organizací i Romů. Výstupem z debaty bylo, že Agentura pro sociální začleňování nechá pro Přerov zpracovat analýzu kriminogenních jevů a společensky rizikových faktorů a tato analýza bude východiskem pro zpracování nových projektů, na kterých se budou podílet město Přerov a Policie ČR.

Třetí rovinou aktivit byla práce s veřejností. Ihned po ohlášení akce neonacistů vznikla v Přerově iniciativa s názvem V Přerově neonacisty nechceme. Do její činnosti se zapojila řada organizací přerovské gymnázium, VOŠ Caritas z Olomouce a krajská romská koordinátorka. Dobrovolníci z těchto institucí před pochodem vyrobili letáky a plakáty, které rozmístili do škol, veřejných institucí, na veřejná místa, do autobusů MHD. 18. dubna uspořádala iniciativa v Přerově koncert, na kterém jako řečníci vystoupili primátor Přerova, vedoucí územního oddělení Policie ČR, ředitel Agentury pro sociální začleňování a řada dalších osobností.

Na činnost iniciativy navázal projekt *Proč – příběhy rozprávějící o člověku* neziskové organizace Kappa-Help. V rámci tohoto projektu se na základních, středních a vysoké škole v Přerově uskutečnil cyklus přednášek a interaktivních seminářů o společenské nebezpečnosti pravicového extremismu. Po pilotním testování na přerovských školách budou tyto přednášky zorganizovány i v dalších částech kraje.

V dubnu 2009 vzniklé skupiny se angažovaly i při květnovém mítinku Dělnické strany v Přerově. Agentura zajistila účast právníka, kameramana a tiskového mluvčího na tomto mítinku, kteří měli monitorovat případné porušení zákonů ze strany vystupujících řečníků.

www.kappa-help.cz

www.vpreroveneonacistynehceme.cz

NÁKLADY

Toto opatření nevyžaduje žádné speciální finanční prostředky. Závisí pouze na nastavení spolupráce mezi jednotlivými subjekty.

Regulace provozu hazardu v obci

Jsou herny s výherními automaty a videoterminály ve vaší obci přímo v sociálně vyloučených lokalitách nebo v jejich blízkosti?

Stává se, že se v nich zadlužení lidé kvůli vidině snadného zisku ještě více zadlužují?

Pokud chcete tento stav změnit, můžete se pokusit podniknout některé kroky vedoucí k regulaci hazardu ve vaší obci.

Sklon k patologickému hráčství (gamblerství) je snadnou dostupností heren výrazně posilován a na lidi žijící v podmínkách sociálního vyloučení může mít až devastující dopady. Náklady nepřímou způsobené gamblerstvím převyšují výnosy, které od majitelů a provozovatelů heren plynou do obecních pokladen (exaktní studie prokazující toto tvrzení není zatím v ČR k dispozici, není však důvod domnívat se, že by tomu u nás mělo být jinak než v zahraničí, kde obdobné studie byly vypracovány, např. v Rakousku).

Zkušenosti policie i veřejnosti potvrzují, že herny jsou kromě gamblerství rovněž místem praní špinavých peněz, distribuce drog, prostituce a dalších kriminogenních aktivit. Tento negativní dopad by neměla vyrovnat ani snaha jejich provozovatelů a majitelů sponzorovat ze svých zisků obecně prospěšné aktivity jako například organizovaný sport nebo dobročinné a charitativní organizace.

*Regulovat v obci hazard?
To si nemůžu dovolit, vždyť
náš fotbalový klub je na těch
penězích téměř závislý. Lidi
by mě ubili...*

*Z takového stavu ale vaše město nemůže
dlouhodobě těžit. Podívejte se na to
takhle: ušetříte část peněz z obecního
rozpočtu, které získá váš fotbalový klub.
Ale zároveň tím podporujete možný vznik
herní závislosti u obyvatel vaší obce.
Problémy, které budete muset ve vaší obci
následně řešit, budou vaši i státní kasu
stát mnohem víc – za všechny jmenujme
zadluženost, alkoholismus, užívání drog,
zhoršený zdravotní i psychický stav,
zvýšení kriminality, snížení ostatních
výdajů kromě těch, které člověk dává na
hazard. To všechno je odvrácenou stra-
nou tohoto zisku.*

Ostatně Ústavní soud ve svém nálezu k obecně závazné vyhlášce Františkových Lázní uvedl (Pl. ÚS 56/10, čl. 37): „... je notorií, že loterie a jiné podobné hry se vyskytují převážně na okraji společensky akceptovaných aktivit, samozřejmě v míře různé podle typu a parametrů té které hry. Svými skutečnými dopady mohou negativně ovlivnit individuální osudy jednotlivců, jejich blízkých a ve svém důsledku i širšího okolí. Ostatně ne nadarmo jsou v obecném jazyce tyto hry označovány jako hazardní. Fenomén tzv. patologického hráčství se v dnešních společenských poměrech vyskytuje stále častěji. Herny, lákající k okamžitým a zdánlivě snadným výhrám, se staly typickým koloritem nejen předměstí českých měst, ale už i jejich center a center menších obcí, a se všemi navazujícími společensky škodlivými aktivitami představují ohrožení veřejného pořádku a pokojného soužití v obci.“

JAK NA TO

Pokud máte zájem o regulování hazardu na území vaší obce, můžete zkusit některou z následujících aktivit:

1. Vydejte obecně závaznou vyhlášku

Podle právních nálezů Ústavního soudu¹ mohou obce zakázat veškeré provozovny technických hracích zařízení (THZ) na svém území, a to na základě zákona o obcích, který jim umožňuje plnou samosprávu, zejména pak s odvoláním na § 10 písm. a), § 35 a § 84 odst. 2 písm. h) zákona č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení), ve znění pozdějších předpisů.² Obce tudíž mohou přijmout obecně závaznou vyhlášku (OZV), v které zcela (nebo selektivně) zakazují provoz THZ.

1 Pl. ÚS 29/10 o obecně závazné vyhlášce Chrástavy, Pl. ÚS 56/10 o obecně závazné vyhlášce Františkových Lázní, Pl. ÚS 22/11 o obecně závazné vyhlášce Kladna.

2 § 10 zákona o obcích ustanovuje: „Povinnosti může obec ukládat v samostatné působnosti obecně závaznou vyhláškou: a) k zabezpečení místních záležitostí veřejného pořádku; zejména může stanovit, které činnosti, jež by mohly narušit veřejný pořádek v obci nebo být v rozporu s dobrými mravy, ochranou bezpečnosti, zdraví a majetku, lze vykonávat pouze na místech a v čase obecně závaznou vyhláškou určených, nebo stanovit, že na některých veřejných prostranstvích v obci jsou takové činnosti zakázány.“ A § 35 odst. 2 zákona o obcích dále stanoví: „Obec v samostatné působnosti ve svém územním obvodu dále pečuje v souladu s místními předpoklady a s místními zvyklostmi o vytváření podmínek pro rozvoj sociální péče a pro uspokojování potřeb svých občanů. Jde především o uspokojování potřeby bydlení, ochrany a rozvoje zdraví, dopravy a spojů, potřeby informací, výchovy a vzdělávání, celkového kulturního rozvoje a ochrany veřejného pořádku.“

2. Podejte podnět k zahájení řízení o přezkumu na Ministerstvo financí ČR

Po Ministerstvu financí ČR (MF) můžete požadovat, aby veškerá povolení vydaná pro provoz videoloterijních terminálů (VLT), která jsou v rozporu s vámi vydanou vyhláškou, neprodleně zrušilo. MF je následně povinno (podle § 43 zákona o loteriích) zahájit řízení o přezkumu u všech jím vydaných povolení VLT, která jsou v rozporu s předmětnou obecně závaznou vyhláškou. Podle dosavadních zkušeností je sice MF povinno zahájit řízení o přezkumu z vlastní iniciativy, ale je zcela jistě namístě, aby obec podala na MF podnět k přezkumu.

3. Podejte komunální ústavní stížnost

Pokud MF k přezkumu nepřistoupí nebo povolení nezruší (např. z důvodu, že jeho existenci musí posoudit i s ohledem na další ústavně vymezené principy), je namístě domáhat se zrušení povolení VLT, která jsou v rozporu s předmětnou OZV, podáním komunální ústavní stížnosti u Ústavního soudu v Brně. Ta by se měla zakládat na čl. 87 odst. 1 písm. c) Ústavy, který jí garantuje právo podat komunální ústavní stížnost v případě, že jí bylo nezákonným zásahem státu porušeno ústavou zaručené právo územního samosprávného celku na samosprávu.

Podle právního názoru veřejného ochránce práv i podle dosavadních rozhodnutí Ústavního soudu lze předpokládat, že nečinnost MF v případě nepřistoupení k řízení o přezkumu nebo nezrušení povolení bude považována za nezákonný zásah

státu do ústavou zaručeného práva obcí na samosprávu. Proti rozhodnutí Ústavního soudu není možné odvolání.

Současná právní úprava provozu hazardních her (zákon o loteriích č. 202/1990 Sb.) samotná nedává obcím účinný nástroj k regulaci počtu a provozu heren. Jejich provozovatelé totiž v současnosti (v reakci na novelu tohoto zákona platnou od 1. 1. 2012) nahrazují výherní hrací přístroje (VHP), které povoluje obec, videoloterijními terminály (VLT), jejichž povolování je v kompetenci ministerstva financí. Přitom VLT jsou z praktického hlediska patologického hráče (gamblera) naprosto identickými zařízeními jako VHP. Navíc VHP obce povolují nanejvýš na dobu jednoho roku, VLP povoluje MF na deset let (a dokonce i více). Ani nově připravovaný loterijní zákon (jehož navrhovatelem je MF) nastalou situaci s povolováním všech tzv. technických hracích zařízení (THZ) prozatím jasně neřeší (alespoň ve stavu návrhu k 25. 2. 2012).

Podle stanoviska předsedkyně Legislativní rady vlády ze dne 7. května 2012 k návrhu zákona o provozování sázkových her (loterijní zákon) navrhuje usnesením vlády uložit ministrovi financí, aby:

- zadal do 30. června 2012 vypracování studie o sociálně patologických dopadech hazardních her na společnost a o jejím výsledku informoval vládu, a
- předložil vládě do 30. června 2012 harmonogram návrhu legislativních prací, na jejichž základě bude připravena právní úprava, která bude komplexním způsobem řešit provozování sázkových her na internetu.

Návrhy předsedkyně Legislativní rady vlády byly reflektovány usnesením vlády³

³ Usnesení vlády ze dne 16. května 2012 č. 347 o změně usnesení vlády ze dne 14. března 2012 č. 156.

a předány k vyrozumění veřejného ochránce práv⁴, ve věci postupu a rozhodování Ministerstva financí ČR při povolování sázkových her provozovaných prostřednictvím tzv. „jiných technických herních zařízení“ (obdobných klasickým výherním hracím přístrojům).

Veřejný ochránce práv poté upozornil vládu (2012), že provoz terminálů je povolován MF v rozporu s loterijním zákonem a vyhláškami obcí. Vláda to vzala v potaz a uložila MF, aby se výhradami veřejného ochránce práv zabývalo.⁵ Avšak MF přezkoumalo pouze ty případy, kdy

byla licence vydána v rozporu s obecní vyhláškou schválenou ještě před vydáním licence. Podle veřejného ochránce práv by ale MF mělo přezkoumat všechny návrhy a námitky obcí související s regulací hazardu.

Podle právního názoru veřejného ochránce práv jsou obce zákonem o obcích plně oprávněné bez omezení regulovat provoz hazardu na svém území, a proto doporučil městům a obcím podávat tzv. komunální stížnosti k Ústavnímu soudu.

4 Podle ustanovení § 20 odst. 2 písm. a) zákona č. 349/1999 Sb., o veřejném ochránci práv.

5 Usnesení vlády ze dne 14. března 2012 č. 156, k vyrozumění veřejného ochránce práv vládě České republiky.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Chrastava

Dobrym příkladem opatření vedoucích k regulaci a minimalizaci provozu hazardu jsou vyhlášky a postupy obcí a měst, jako je Chrastava. K nálezu Ústavního soudu ze dne 14. června 2011 (sp. zn. Pl. ÚS 29/10) starosta Chrastavy Michael Canov, který dosáhl prvního zlomového judikátu Ústavního soudu, prohlásil: „Jde o definitivní porážku hazardu. Ústavní soud, veřejný ochránce práv i ministerstvo vnitra potvrdili, že všechny obce mohou kdykoliv regulovat na svém území hazard. Kdykoliv znamená i po Novém roce, neplatí žádné přechodné tříleté ustanovení. To je totiž v rozporu s ústavním pořádkem České republiky. Doporučujeme náš postup zopakovat ve všech obcích v Česku, které chtějí hazard regulovat. Pokud obce přijaly vyhlášku s tříletým odkladem, mohou přijmout novou, bez odkladu.“

Michael Canov,
starosta Chrastavy
tel.: 602 878 937

Dalším městem, které uspělo se svou stížností u Ústavního soudu, jsou Františkovy Lázně. V průběhu června 2012 podávají ústavní stížnost České Velenice, Frýdlant nad Ostravicí, Klatovy a Židlochovice.

NÁKLADY

Náklady spojené s regulací hazardu spočívají v ceně právních a administrativních služeb spojených s korespondencí (poštovné) a jednáním (cestovné) s MF a případným podáním ústavní stížnosti (např. v případě města Chrastavy byly tyto náklady pokryty v rámci provozních výdajů obce, tj. v rámci regulérních mzdových odměn zaměstnanců města).

ZDROJE INFORMACÍ

- Nález Ústavního soudu ke stížnosti města Františkovy Lázně
www.frantiskovy-lazne.cz/soubory/3464/prop11_nalezus.pdf
<http://www.transparency.cz/obcim-ruseni-hazardu-arbitrage-soudy-nehrozi/>
- Řezáčová, L., Salivar, L., Vlasáková, M. *Narůstající objem hazardu v ČR na příkladu VHP a IVT*. Praha: ISS FSV UK, 2010
<http://www.stophazardu.cz/uploads/assets//hazard-v-cr-analyza.pdf>
- Stanovisko Ministerstva vnitra ČR k chrastavské vyhlášce
http://www.chrastava.com/starosta/3_2011_mv.pdf

- Vyhláška Chrástavy schválená Ministerstvem vnitra ČR
http://www.chrastava.com/zm/st/2011/08/3_2011.doc
- Materiály na webových stránkách o. s. Brnění
<http://www.osbrneni.cz/regulace-hazardu/podnet-ke-zruseni-nelegalnich-hazardnich-pristroju>
<http://www.osbrneni.cz/regulace-hazardu/mapy-hazardu>
<http://www.osbrneni.cz/regulace-hazardu/dokumenty>
- Prezentace Martina Šuby
<http://prezi.com/z2s2m9naog-a/ministerstvo-financi-a-povolovani-hazardnich-pristroju-v-cislech-a-srovnani/>
- Prezentace Aleše Zieglera
http://prezi.com/zulxfm_ttai8/obecny-prehled-o-stavajici-pravni-uprave/
<http://prezi.com/rmlfa-a808is/vyhledy-a-rizika-spojena-s-navrhovanim-loterijnim-zakonom/>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Vladan Brož**
vedoucí Právní poradny Transparency International
tel.: 608 181 474
e-mail: broz@transparency.cz
- **Martin Svoboda**
Občané proti hazardu
tel.: 734 700 762
e-mail: stop.hazardu@centrum.cz
- **Matěj Hollan**
Brnění, o. s.
tel.: 774 956 148
e-mail: brneni@gmail.com

Možnosti regulace a kontroly výkupu kovů

S obyvateli sociálně vyloučených lokalit je také často spojován neregulérní sběr kovového odpadu a krádeže kovových předmětů za účelem jejich prodeje. Tento nežádoucí sběr (nemluvě o krádežích) je často umožňován obcházením platných zákonných ustanovení a předpisů a nedůslednou kontrolou výkupu kovů.

Pokud se ve vaší obci rozhodnete důsledně kontrolovat výkup kovů, můžete škody způsobené neregulérním sběrem a zcizováním kovových předmětů a odpadu výrazně omezit.

Z platné právní úpravy vyplývá, že provozovatel výkupny kovů má povinnost identifikovat fyzické osoby nabízející kovy k odkupu (provozovatel je oprávněn vyžadovat k nahlédnutí průkazy totožnosti těchto osob) i vykupované odpady (včetně jejich písemného popisu). O těchto skutečnostech musí být vedena evidence, a to včetně data a hodiny odebrání nebo vykoupení odpadů. Dále jsou vyjmenovány předměty, které nelze od fyzických osob vykupovat a u kterých nelze ani poskytnout platbu v hotovosti (jedná se např. o umělecká díla nebo jejich části, pietní nebo bohoslužebné předměty nebo jejich části, průmyslová strojní zařízení nebo jejich části a obecně prospěšná zařízení nebo jejich části). Tato díla a zařízení nesmí provozovatel sběrný nebo výkupny odpadů po dobu 48 hodin od jejich odebrání nebo vykoupení rozebírat, jinak pozměňovat nebo postupovat dalším osobám.

Podle § 66 zákona č. 185/2001 Sb., o odpadech, v platném znění, je možno udělit pokutu do výše jednoho milionu Kč fyzické osobě oprávněné k podnikání nebo právnické osobě mající souhlas k provozování zařízení pro sběr a výkup podle § 14 odst. 1 tohoto zákona, která tato ustanovení poruší. Pokutu uloží Česká inspekce životního prostředí nebo příslušný úřad obce s rozšířenou působností. Z výše citovaných ustanovení jednoznačně vyplývá, že i v současnosti mají obce s rozšířenou působností v tomto ohledu poměrně velkou pravomoc, již však podle dostupných informací ne zcela jednoznačně užívají.

Legislativní rada vlády v současnosti projednává změny v zákoně o odpadech č. 185/2001 Sb., které by vedly ke zvýšenému dohledu a regulaci v oblasti výkupu kovů. Ta návrh novelizace zákona o odpadech obdržela od ministra životního prostředí dne 20. dubna 2012 a zabývají se jí její pracovní komise. Mají být zpracovány i novely některých vyhlášek (konkrétně vyhlášky č. 383/2001 Sb., o podrobnostech nakládání s odpady ve znění pozdějších předpisů, a vyhlášky č. 381/2001 Sb., kterou se stanoví katalog odpadů).

Podle ministra životního prostředí bude mít podle navrhované legislativní úpravy obec možnost přímo rozhodnout, jestli na svém území provoz výkupu a sběru kovů vůbec povolí – podle návrhu připravovaného věcného záměru nového zákona o dopadech bude povolení ke sběru a výkupu odpadů, jež nyní vydává kraj, podmíněno stanoviskem obce.

JAK NA TO

Zatím není známa žádná obec, jež by uspokojivě řešila regulaci výkupu kovů. Objevují se spíše „rezignační řešení“ spočívající např. ve výměně kovových mříží kanálů za plastové apod. Řešení však může představovat zaúkolování městských a obecních policí (popřípadě jiných zaměstnanců samosprávy) pravidelným dohledem nad výkupnami kovů a udílením pokut při porušení zákonem stanovených ustanovení obcí s rozšířenou působností.

Jako příklad dobré praxe lze v této oblasti uvést **projekt Bezpečnější Ostrava**, který realizoval v roce 2010 Magistrát města Ostravy ve spolupráci s dalšími partnery. Součástí projektu byl i koordinovaný dohled kontrolních orgánů (zástupců orgánů místní samosprávy,

Policie ČR, České obchodní inspekce a obecní policie) nad dodržováním pravidel výkupu materiálu ve sběrnách. Díky tomuto postupu se podařilo výrazně zvýšit motivaci sběren k dodržování pravidel pro výkup zboží a materiálu, čímž došlo k poklesu trestné činnosti tzv. sběračů kovů. V rámci akce bylo v roce 2010 realizováno 138 kontrol, při kterých bylo zajištěno v 53 případech porušení zákona, uloženo celkem 22 pokut provozovatelům sběren, 256 osob bylo zadrženo, z toho 51 osob bylo pachateli trestných činů, převážně trestného činu krádeže, a 61 osob se dopustilo přestupku proti majetku.

NÁKLADY

Náklady obcí a měst (zvláště pak obcí s rozšířenou působností) na zintenzivnění kontroly výkupu kovů nejsou odhadnutelné.

ZDROJE INFORMACÍ

- Novela zákona o odpadech
- <http://www.enviweb.cz/clanek/odpady/91842/maji-vykupny-sve-opodstatneni>

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- **Ministerstvo životního prostředí ČR**
www.mzp.cz/cz/contact
Vršovická 1442/65, 100 10 Praha 10
Ústředna: 267 121 111
Fax: 267 310 308
E-mail: info@mzp

Dluhové poradenství

Zadluženost obyvatel je jedním z velkých problémů celé české společnosti. Je tedy pravděpodobné, že se s tímto problémem setkáváte i u obyvatel vaší obce.

Statistiky ukazují, že zadluženost obyvatel, zejména zadluženost spojená s problémy se splácením půjček, roste úměrně se snižujícím se vzděláním a sociálním postavením obyvatel.

Při snaze zajistit ve vaší obci klidné soužití byste neměli zapomenout na řešení zadluženosti, případně prevenci jejího vzniku u obyvatel žijících v sociálně vyloučených lokalitách.

Jedním z opatření, která mohou pomoci zadluženost obyvatel snížit a regulovat, je dluhové poradenství. Dluhové poradenství není jen opatřením řešícím dluhové problémy, je rovněž nástrojem prevence zadluženosti a zvyšování finanční gramotnosti obyvatel.

Rozsáhlá zadluženost domácností v sociálně vyloučených lokalitách je způsobena hlavně širokou dostupností malých nezajištěných úvěrů s vysokým úrokem a nepřiměřenými sankcemi pro osoby s malou schopností splácet a také existencí lichvy v těchto lokalitách. Zadluženost navíc působí jako překážka pro získání formálního zaměstnání. Jakmile totiž zadlužení lidé uzavřou formální pracovní poměr, stává se značná část jejich mzdy (někdy i celá mzda) předmětem vymáhání dluhů. V tomto ohledu je tedy pro ně neformální zaměstnání a pobírání sociálních dávek výhodnější strategií. Pokud nezískají podporu při překonávání zadluženosti, zůstane podíl takto dotčených osob na pracovním trhu nadále nízký.

Je také nutno zdůraznit, že zadlužováním sociálně vyloučených lidí, a tedy zhoršováním jejich sociální situace, případně postupnou destrukcí, vznikají vícenáklady celé společnosti (náklady na prevenci a řešení kriminality související s nutností řešit situaci akutního zadlužení, náklady na ústavní výchovu nezletilých dětí odebraných ze sociálně-ekonomických důvodů z rodin, ztráty

na povinných platbách vzniklé nelegální prací osob postižených exekucí, náklady na sociální dávky atd.), přičemž nemalou část těchto vícenákladů ponese právě váš obecní/městský rozpočet. Jednou z priorit státní politiky by proto měl být komplexní projekt ochrany společnosti před následky destruktivního zadlužování. Nicméně i na obecní úrovni máte možnost se zadlužeností obyvatel sociálně vyloučených lokalit bojovat. Jedním z možných řešení je zajistit obyvatelům kvalitní bezplatné dluhové poradenství a tím jim dát šanci jejich situaci zvládnout a zařadit se zpět do běžného, produktivního života.

Dluhové poradenství je jedním ze základních nástrojů pomoci zadluženým osobám a mělo by být dostupné všem lidem. Je třeba jej chápat jako pomoc nejen těm, kteří se dostali do složité finanční situace, ale i jejich věřitelům a potažmo celé společnosti. V neposlední řadě je velkým přínosem také pro lidi, kteří o přijetí půjčky teprve uvažují, a ne vždy rozumí všem údajům obsaženým ve smlouvě a jejich důsledkům.

JAK MŮŽE DLUHOVÉ PORADENSTVÍ KONKRÉTNĚ POMOCI

Dluhové poradenství má několik složek. První z nich je **prevence samotného vzniku tíživé finanční situace**. Cílem dluhového poradenství by mělo být také to, aby se lidé naučili správně odhadnout své možnosti splácet půjčky, aby se naučili hospodařit v rámci svého rodinného rozpočtu a aby si půjčovali zodpovědně a obezřetně.

Druhou složkou dluhového poradenství jsou situace, kdy lidé **splácejí své závazky řádně, ale při nastalých nečekaných událostech** (ztráta zaměstnání, dlouhodobá nemocenská, narození dítěte apod.), **při kterých dochází ke snížení příjmů, nevědí, jak se s danou situací vypořádat**. Nejčastější reakcí většiny lidí je absolutní nečinnost, což je nejméně vhodný přístup. Úkolem služby dluhového poradenství je takového člověka přesvědčit o nutnosti okamžitě začít jednat s věřiteli, informovat je o nastalé situaci, navrhnout možná řešení a zároveň mu s touto komunikací pomoci.

Třetí složkou jsou **situace, kdy jsou klientovy závazky v takovém stadiu, že jednání s věřiteli již není možné**.

V takových případech jsou dlužní závazky už většinou zesplatněny, což znamená, že klient ztrácí možnost splácet dluh ve splátkách a je povinen zaplatit celou dlužnou částku najednou. Často již také čelí soudnímu, případně i exekučnímu vymáhání. Úkolem služby dluhového poradenství je poučit klienta o jeho právech a připravit ho na průběh exekuce, tedy vysvětlit mu, jak bude exekuce probíhat a co všechno může očekávat. Zároveň je však také třeba

upozornit jej na to, jakým způsobem se může bránit, pokud by exekuce probíhala jinak, než má (častý bývá například případ, kdy jsou zabavovány i věci, které ze zákona exekuci nepodléhají). Tím je možné eliminovat problémy jako napadení exekutora při provádění exekuce apod. Rovněž lze klientovi nabídnout řešení situace legitimní cestou oddlužení dle insolvenčního zákona. Byť je to ze strany věřitelů často chápáno jako snaha dlužníka vyhnout se placení svých závazků, opak je pravdou. V určitém okamžiku je to jediný způsob, jak může dlužník splatit všechny své závazky, a nevýhodňovat tak jednoho věřitele před ostatními. Pokud by neexistovala možnost neudržitelnou finanční situaci takto vyřešit, podstatná část dlužníků by se pod hrozbou celoživotního splácení neustále rostoucích dluhů s velkou pravděpodobností začala pohybovat v šedé zóně hospodářství a tím se snažila vyhnout byť i částečné úhradě svých dluhů v rámci exekuce. Institut oddlužení naopak dává zadluženým lidem možnost vrátit se při řádném plnění podmínek v přiměřené době pěti let do normálního života bez dluhů. Je tedy rovněž silnou motivací pro předlužené lidi k nalezení legálního zaměstnání a vedení řádného života a zároveň motivací pro dlouhodobé udržení takového zaměstnání. Lidé, kteří mají schváleno oddlužení plněním splátkového kalendáře, jsou většinou svými zaměstnavateli hodnoceni jako velmi spolehliví a pracovití, protože vědí, že pokud by o zaměstnání přišli, ztratili by zároveň poslední šanci na vyřešení zadluženosti.

Oddlužení nicméně nebývá stěžejní částí dluhového poradenství v sociálně vyloučených lokalitách, neboť naprostá většina obyvatel těchto lokalit nespĺňuje zákonné podmínky pro řešení dluhů

touto cestou. V sociálně vyloučených lokalitách se tedy nejvýznamnější část dluhového poradenství bude věnovat výše uvedené první a druhé složce, a co se týče třetí složky, ta musí být zaměřena zejména na motivaci lidí k hledání legálního zaměstnání s vidinou, že pak budou moci svou finanční situaci skutečně vyřešit.

Finanční a ekonomická gramotnost obyvatel České republiky je na velmi špatné úrovni. Z toho pramení nejčastější chyby při zadlužování, jako je podepisování smluv, kterým lidé nerozumějí, nevytváření dostatečných rezerv v rámci rodinného rozpočtu, čerpání úvěrů pro třetí osobu a v neposlední řadě řešení problémů se splácením úvěrů dalšími úvěry. Tyto chyby nelze chápat jako úmysl poškodit věřitele, ale jako projev neznalosti, příp. nezkušenosti. Cílem dluhového poradenství je snaha eliminovat tyto nevhodné postupy u co největšího počtu lidí a to je možné jen tehdy, pokud mají lidé k dluhovému poradenství přístup.

JAK NA TO

Službu dluhového poradenství můžete v obci zavést buď prostřednictvím služeb neziskových organizací, nebo prostřednictvím zaměstnanců obce (tradičně sociálních pracovníků). V ideálním případě by mělo být dluhové poradenství navázáno na terénní sociální služby, jejichž pracovníci by byli klientům schopni poskytnout základní informace týkající se dluhové problematiky a informovat je o možnostech bezplatného dluhového poradenství ve vaší obci.

Možnosti zavedení dluhového poradenství

Možností, jak můžete ve vaší obci/měste zavést službu dluhového poradenství, je několik.

- Vaší první možností je **zřídit dluhovou poradnu financovanou z rozpočtu obce/města**. Toto řešení však klade na rozpočet nemalé nároky. Na druhou stranu byste měli lepší možnost kontrolovat kvalitu poradenských služeb. Náklady na zřízení takové poradny lze navíc často snížit prostřednictvím evropských fondů (viz příklad Havířov).
- Pokud je vaše obec menší a v rozpočtu nemá dostatek prostředků pro úhradu všech nákladů služby dluhového poradenství, můžete situaci **projednat s okolními městy a obcemi a domluvit se na sdílení nákladů** např. tak, že by každé město zaměstnávalo dluhového poradce na pětinový úvazek a ten by trávil vždy jeden den v týdnu v každém ze spolupracujících měst. Tímto krokem se mohou náklady na zavedení služby dluhového poradenství výrazně snížit, a přesto svým občanům poskyt-

nete možnost kvalitního bezplatného poradenství přímo ve vaší obci/městě.

- Další možností, jak zajistit vašim občanům službu dluhového poradenství, je **domluvit se na spolupráci s některou z nestátních neziskových organizací**, které se dluhovým poradenstvím zabývají, a zřídit v obci/městě její detašované pracoviště či výjezdní pobočku. Toto řešení je pro město finančně velmi nenáročné. Náklady se většinou omezí na poskytnutí prostor, ve kterých by mohla organizace působit, příp. na drobné příspěvky na úhradu cestovních výdajů. Občanům však nabídne možnost dluhového poradenství jen v omezené míře, např. jednou za jeden až dva týdny (viz příklad Litvínov-Janov).
- Pokud ve vaší obci/městě působí nestátní nezisková organizace, můžete (např. pomocí dotací) dosáhnout rozšíření jejích služeb o dluhové poradenství. Výhodou tohoto postupu je, že lidé ve vašem městě již organizaci znají.

Informovanost občanů

Důležitým, avšak často opomíjeným faktem je dostatečná informovanost dotčených osob o možnostech využití služeb

dluhového poradenství ve vaší obci/městě. Pokud chcete ve vaší obci zřídit a provozovat kvalitní dluhovou poradnu, měli byste o ní zpravit místní obyvatele, a to zejména ty, kteří by danou službu mohli potřebovat. V praxi se ukazuje vhodné informovat prostřednictvím Úřadu práce, odborů sociálních věcí apod., příp. také prostřednictvím obecních novin a zpravodajů. Jedná se o způsob velmi efektivní a vyžadující minimální náklady.

Rizika spojená s dluhovým poradenstvím

Při zavádění tohoto opatření byste měli klást velký důraz zejména na kvalitu poskytovaných služeb. Vinou nekvalitního poradenství se může již tak špatná situace klientů ještě zhoršit. Je tedy vhodné kvalitu poskytovaných služeb pravidelně kontrolovat. Můžete využít různé způsoby kontroly znalostí a komunikačních schopností vašich dluhových poradců, např. takovou kontrolu můžete provádět ve spolupráci s renomovanými neziskovými organizacemi zabývajícími se poskytováním služeb dluhového poradenství, jako jsou například Poradna při finanční tísní, o. p. s., nebo Člověk v tísní, o. p. s.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

Na přiloženém DVD si můžete prohlédnout:

videomedailon Dluhové poradenství Poradny při finanční tísni v Ústí nad Labem

---

Poradna při finanční tísni, pobočka Litvínov-Janov

V prosinci 2010 byla v Litvínově-Janově otevřena výjezdní pobočka Poradny při finanční tísni. Město Litvínov poskytlo poradně bezplatně prostory, kam každý druhý čtvrtek dojíždějí poradci z ústecké pobočky. Předlužení spotřebitelé tak mohou osobně využít poradenský servis blíže svému domovu. Poradna při finanční tísni, o. p. s., vznikla v roce 2008, kdy otevřela první pobočku v Praze. Dnes má již tři stálé pobočky, a to kromě Prahy také v Ostravě a v Ústí nad Labem, a vedle toho má také čtyři výjezdní pobočky: v Litvínově-Janově, Šumperku, České Lípě a Hradci Králové. Poradna při finanční tísni za dobu své existence poskytla poradenství více než 35 tisícům klientů. Úkolem poradny je pomáhat dlužníkům hledat řešení v situaci, kdy jim v důsledku neschopnosti splácet dluhy hrozí sociální vyloučení. Zároveň poradna vyvíjí informační a osvětovou činnost mezi potenciálními dlužníky, a přispívá tak k principům zodpovědného půjčování a úvěrování.

Poradna při finanční tísni, o. p. s.

Americká 22, 120 00 Praha 2

www.financnitisen.cz, e-mail: poradna@financnitisen.cz

tel.: 222 922 240

Město Litvínov, www.litvinov.cz

O. s. Liga Bruntál

Ve městě Bruntálu poskytuje od léta 2011 služby dluhového poradenství občanské sdružení Liga. Zaměřuje se nejen na dluhové poradenství, ale také na zvyšování finanční gramotnosti cílových skupin, prevenci předlužení a pomoc při řešení dluhových závislostí osob z cílových skupin. Činnost je financována z Evropských sociálních fondů a z dotací Ministerstva práce a sociálních věcí ČR.

Občanské sdružení Liga

Komunitní centrum, Dlouhá 16, 792 01 Bruntál

www.ligabruntal.cz, tel.: 734 553 574

Město Bruntál, www.mubruntal.cz

Poradenské komunitní centrum Khamoro Havířov

V březnu letošního roku bylo v městské části Havířov-Šumbark otevřeno Poradenské komunitní centrum Khamoro, které vedle dalších služeb nabízí také dluhové poradenství. Poradenské centrum provozuje příspěvková organizace města Sociální služby města Havířova a je otevřeno každý všední den. Vznik centra byl spolufinancován z Evropských fondů prostřednictvím Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost. Sociální služby města Havířova, www.ssmh.cz

NÁKLADY

Aby dluhová poradna mohla plnit svůj účel, je nutné, aby poskytovala své služby bezplatně. Nákladovost zřízení služby dluhového poradenství se odvíjí od vámi zvolené varianty. Obecně je však třeba počítat s náklady **zhruba 400 000 Kč ročně na jednoho pracovníka v závislosti na lokalitě**. Jeden pracovník přitom dokáže poskytnout poradenství řádově stovkám lidí ročně.

V současnosti můžete na realizaci protidluhového poradenství získat **dotaci od Ministerstva práce a sociálních věcí ČR (MPSV) v rámci poskytování sociální služby odborné sociální poradenství** (viz zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách). Dotace ze státního rozpočtu se poskytuje k financování běžných výdajů, které souvisejí s poskytováním sociálních služeb v souladu se střednědobým plánem rozvoje sociálních služeb kraje (nikoliv sociálních služeb s celostátní působností).

Blíže viz http://www.mpsv.cz/files/clanky/11280/metodika_040112.pdf.

Dále můžete využít prostředků z Operačního programu Lidské zdroje a zaměstnanost Evropského sociálního fondu. Více informací k této možnosti financování naleznete na

- <http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/prioritni-osa-3-socialni-integrace-a-rovne-prilezitosti>
- <http://www.esfcr.cz/vyzva-pro-predkladani-grantovych-projektu-v-ramci-oblasti-9>
- <http://www.esfcr.cz/vyzva-pro-predkladani-grantovych-projektu-op-lzz-socialni>

ZDROJE INFORMACÍ

- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, a jeho prováděcí vyhláška č. 505/2006 Sb.

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

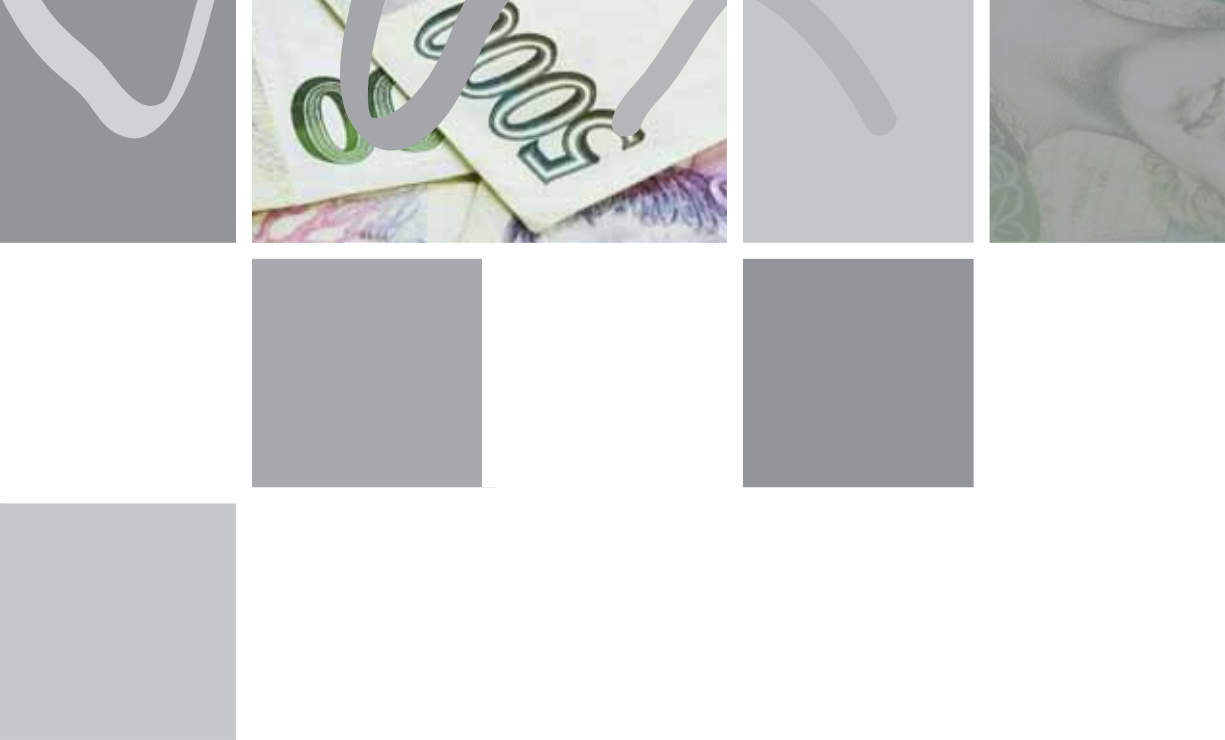
- **Neziskové organizace**, které poskytují dluhové poradenství:

Poradna při finanční tísni, o. p. s.
Americká 22, 120 00 Praha 2
www.financnitisen.cz
e-mail: poradna@financnitisen.cz
tel.: 222 922 240

Občanské sdružení Liga
Komunitní centrum
Dlouhá 16, 792 01 Bruntál
www.ligabruntal.cz
tel.: 734 553 574

- **Dluhové poradenství poskytované městem:**

Sociální služby města Havířova
www.ssmh.cz

Finanční gramotnost

Je ve vaší obci/měště větší počet zadlužených lidí nebo mají potíže vyjít s penězi a jsou zadlužením ohroženi?

Potom je vhodné, aby si osvojili znalosti, jak naplánovat rodinné výdaje, jak si rozvrhnout náklady během měsíce a roku a jak případně uspořit nějaké peníze i do budoucna. Toho lze docílit prostřednictvím různých programů na podporu finanční gramotnosti.

Zadluženost obyvatel České republiky stále roste. S ní se zvyšuje i procento úvěrů a půjček, které nejsou spláceny řádně a včas. Důvodů je několik. Jedním z nich je snadná dostupnost úvěrů i pro nízkopříjmové skupiny obyvatel. Dalším důvodem je, že lidé neumějí s penězi zacházet, jejich finanční gramotnost je velmi špatná. Různé společnosti využívají toho, že banky

a solidní nebankovní společnosti nechtějí lidem s nedostatečným příjmem úvěr poskytnout, a přicházejí s vlastní nabídkou. Jejich úvěrové smlouvy však obvykle znamenají mnohem horší podmínky, přísné smluvní sankce za jejich nedodržení, vyšší úroky apod. Lidé přitom nevědí, jaké důsledky mohou taková smluvní ujednání mít, a tyto společnosti toho využívají.

Jak máme dostat informace o nebezpečnosti zadlužení mezi veřejnost, když na to máme nespočetněkrát méně peněz, než mají finanční společnosti na reklamu?

Vaší výhodou je široká síť spolupracujících, kterou můžete využít. Do šíření základních informací o nebezpečnosti snadného zadlužení se mohou zapojit sociální pracovníci, kteří do rodin pravidelně dochází, učitelé ve školách i v družinách, můžete uspořádat program v komunitním centru nebo jiném místě, kam jsou lidé zvyklí chodit. Můžete využít informační desky města nebo dalších úřadů (úřad práce, apod.).

Průzkum, který si nechalo zpracovat Ministerstvo financí ČR v roce 2010, dokládá, že **finanční gramotnost obyvatel naší republiky je velmi nízká**. Velké procento lidí se neorientuje ani v nejběžnějších pojmech. Nevědí, jaký je rozdíl mezi kreditní a debetní platební kartou, jak posoudit výhodnost či nevýhodnost nabízeného úvěru, co pro ně znamená podpis blankosměnky či rozhodčí doložky, netuší, jakým způsobem může probíhat vymáhání dluhu apod. Jsou to přitom záležitosti, kterým se při sjednávání úvěru nevyhnou a alespoň základní informace by rozhodně mít měli.

Finanční gramotnost však nespočívá pouze ve znalostech z oblasti úvěrů, jejím základem je samotný vztah k penězům a způsob zacházení s nimi, konkrétně pak např. to, zda jsou lidé schopni plánovat rodinný rozpočet, zda myslí na budoucnost, zda si vytvářejí finanční rezervy pro případ nouze, zda v případě nutnosti dokážou sami najít rezervy na straně svých výdajů (např. snížit platby za telefon, omezit kouření apod.).

Často se však setkáváme naopak s tím, že v dobách, kdy je v domácnosti příjmů dost, se domácnost místo vytváření rezerv zadlužuje. Důvody mohou být různé – lidé mají snahu zvýšit v očích ostatních svůj sociální status (novou plazmovou televizí, novým autem, dovolenou v zahraničí apod.), nepředpokládají negativní změnu příjmů (ztráta zaměstnání, dlouhodobá nemocenská), podlehnou reklamám, které je přesvědčí, že braní úvěrů je naprosto normální a bezpečný způsob, jak si hned koupit věci, které chtějí. V okamžiku, kdy se příjem domácnosti byť jen krátkodobě sníží, však nastává téměř neřešitelný problém.

Tento vzorec chování se navíc přenáší na další generace. Z praxe dluhových

poraden víme, že pokud má člověk problémy s dluhy a jejich splácením, je velmi pravděpodobné, že obdobné problémy bude mít i zbytek jeho rodiny. Je možné říct, že se špatné návyky v hospodaření s penězi dědí z generace na generaci.

Ze zkušeností přitom víme, že tyto problémy se pojí s nízkým dosaženým vzděláním a sociálním postavením. Kumulují se tedy často právě v sociálně vyloučených lokalitách. Projevuje se to i tak, že do těchto lokalit chodí často podomní prodejci, kteří obcházejí jednotlivé byty s nabídkami úvěrů, telefonních paušálů nebo třeba s nabídkami změn dodavatelů elektřiny a plynu apod. – spojujícím prvkem nabízených produktů či služeb přitom bývá jejich nevýhodnost. Je zřejmé, že prodejci sázejí právě na nižší finanční gramotnost obyvatel a na snadnější manipulaci s nimi. Eliminovat tyto praktiky je možné jen soustavným zvyšováním finanční gramotnosti obyvatel.

Na koho se při zvyšování finanční gramotnosti zaměřit

Zvyšování finanční gramotnosti obyvatel je dlouhodobý proces. Aby byl úspěšný, je potřeba, aby zasáhl co největší množství lidí.

- Pokud se rozhodnete zlepšit ve vaší obci/městě finanční gramotnost obyvatel, **neměli byste zapomínat ani na ty nejmenší – na děti**. Vztah k penězům se totiž utváří už od dětství: děti se učí, co je to hodnota peněz, jak se peníze vydělávají a jak s nimi pak nakládat.
- **Velmi důležité je zvyšování finanční gramotnosti u dospívajících**. Mladí lidé na počátku dospělosti jsou z hlediska zadlužování velmi ohrože-

nou skupinou. Mají nebo brzo získají plnou způsobilost k právním úkonům, ale většinou zatím nedisponují dostatkem zkušeností. Často se proto stávají obětmi manipulativních poskytovatelů nevýhodných úvěrů. Pokud chcete, aby ve vašem městě mladí lidé dospívali bez dluhové zátěže, je vhodné se při zvyšování finanční gramotnosti zaměřit i na ně.

- **Nejčastěji se finanční a dluhové problémy týkají lidí v produktivním věku.** Tato věková skupina má vlastní příjmy, zakládá rodiny, o jejichž životy se musí postarat, zařizuje si bydlení. Při nedostatečných znalostech z oblasti finanční gramotnosti mohou tito lidé lehce sklouznout k životu na dluh.
- Finanční gramotnost zahrnuje také znalosti týkající se např. prodeje při předváděcích akcích. A těmi bývají tradičně zasaženi zejména **senioři**. Při zvyšování finanční gramotnosti byste proto měli myslet také na ně, a to např. právě zaměřením se na rizika při předváděcích akcích.

JAK NA TO

Zavádění výuky finanční gramotnosti do školních vzdělávacích programů

Při zvyšování finanční gramotnosti u dětí je nutné zapojit školy. Státní politika vede k postupnému zařazování finanční gramotnosti do vzdělávacích programů, nicméně součástí rámcového vzdělávacího programu (RVP) základního vzdělávání zatím není. V souladu s nově přijatým Systémem budování finanční gramotnosti na základních a středních školách a inovovanou Národní strategií finančního vzdělávání mohou v základním vzdělávání školy vyučovat finanční gramotnost na dobrovolném základě.

Na mnohých školách tedy výuka finanční gramotnosti již probíhá, nicméně přístup k tématu se velmi liší. V obecné rovině RVP je v klíčových kompetencích zahrnuto vše, co vyplývá z definice finanční gramotnosti (např. vzdělávací oblast Matematika a její aplikace umožňuje řešit aplikační úlohy a je vhodné, aby praktické problémy v matematice byly voleny i s ohledem na nakládání s finančními prostředky; vzdělávací oblast Člověk a jeho svět zahrnuje orientaci žáka v základních formách vlastnictví, používání peněz v běžných situacích apod.). Je tedy vhodné zahrnout možnosti, které současný RVP poskytuje v oblasti finančního vzdělávání, do školního vzdělávacího programu.

Vzdělávání pedagogů

Při realizaci výuky finanční gramotnosti na školách můžete využít **pomoci České národní banky (ČNB)**, která v rámci

podpory zvyšování finanční gramotnosti v roce 2008 rozeslala do škol 4000 pracovních sešitů Finanční a ekonomická gramotnost – Pracovní sešit 1 a Finanční a ekonomická gramotnost – Pracovní sešit 2 včetně doprovodného manuálu pro učitele.

Na tyto materiály navazují **semináře finanční gramotnosti pro učitele** v různých regionech ČR pořádané ve spolupráci s dalšími vzdělávacími institucemi, které mají příslušnou akreditaci Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT). Semináře vedou pracovníci ČNB a další kvalifikovaní lektori. Při pokračující poptávce škol počítá ČNB se spolupřátáním těchto seminářů i do budoucna. Obvykle jsou pořádány pro skupiny složené z jednotlivých pedagogů vyslaných různými školami nebo v rámci jedné školy pro celý její pedagogický sbor.

Semináře jsou určeny především učitelům základních a středních škol neekonomického zaměření a pedagogickým pracovníkům jiných školských zařízení. Zaměřují se na pojmy a principy finanční a ekonomické gramotnosti. Pozornost je věnována také ukázkám způsobu výuky probíraných témat, a to na základě výše uvedené dvojice pracovních sešitů ČNB.

Workshopy a přednášky pro dospělé

Pro zvýšení finanční gramotnosti dospělých může vaše obec/město ve spolupráci s neziskovými organizacemi **uspořádat pro své občany přednášky a workshopy** (viz příklad dobré praxe Šluknovsko).

Vzdělávání prostřednictvím státních orgánů

Finanční gramotnost občanů mohou zvyšovat také zaměstnanci obce, kteří jsou v každodenním kontaktu s jejími obyvateli (terénní pracovníci, sociální pracovníci apod.), nicméně v tomto případě půjde spíše o doplňkovou činnost.

Jako vhodná se v praxi ukázala také **spolupráce s Úřadem práce**. Ten může pro nezaměstnané pořádat semináře (některé pobočky Úřadu práce zařazují účast na seminářích ke zvýšení finanční gramotnosti i do Individuálních akčních plánů). Pokud v lokalitě dojde k velkému jednorázovému propouštění zaměstnanců (např. z důvodu omezení výroby některého z velkých zaměstnavatelů), ukazuje se jako velmi prospěšné, pokud obec ve spolupráci s Úřadem práce a neziskovými organizacemi uspořádá seminář pro propuštěné zaměstnance. Na semináři je jim komplexně vysvětleno, co je po ztrátě zaměstnání čeká. Zástupci Úřadu práce jim objasní, jaká budou mít po zařazení do evidence práva a povinnosti, jaké budou mít možnosti, co se týče rekvalifikačních kurzů, apod. Zástupci neziskových organizací je informují o rizicích úvěrů a o postupech, které by měli při ztrátě zaměstnání uplatnit, pokud už úvěry mají. Tyto semináře bývají účastníky hodnoceny jako velmi přínosné.

Využití obecních novin a zpravodaje

Můžete též **použít obecní noviny či zpravodaj**: otisknout zde sérii článků na dané téma lze nebo je zpracovat nenápadnou a vtipnou formou, například jako minikomiks, který jistě zaujme i mládež.

PŘÍKLADY A KONTAKTY

O. s. Liga Bruntál

Občanské sdružení Liga spustilo 1. května 2011 tříletý projekt Finanční gramotnost – východisko z dluhových pastí. Projekt je zaměřen na lidi ohrožené sociálním vyloučením či jemu vystavené, závislostem na alkoholu a hráčství, na lidi, kteří rezignovali na řešení vlastních či rodinných finančních problémů, nevidí z nich východisko či jim takto vážná situace hrozí.

Hlavním cílem projektu je zvýšit finanční gramotnost obyvatel, zamezit jejich dalšímu zadlužování, pomoci jim řešit dluhové situace, snížit rizika předlužování jednotlivců i rodin. Dalšími neméně důležitými cíli projektu jsou prevence dluhových pastí u mladých lidí, zvýšení šancí na získání zaměstnání, zvýšení motivace zaměstnání hledat a uplatnit se na pracovním trhu. Lidé z cílových skupin mají možnost absolvovat přednášky, besedy, využít skupinové a individuální poradenské služby a programy na zvýšení finanční gramotnosti. Aktivitě jsou financovány z Evropského sociálního fondu.

Občanské sdružení Liga

Komunitní centrum, Dlouhá 16, 792 01 Bruntál

www.ligabruntal.cz

kontaktní osoba: Bc. Jana Juřenová, janacsat@centrum.cz, tel.: 554 725 159

Týden finanční gramotnosti Střední školy technických oborů Havířov

Na Střední škole technických oborů Havířov proběhl v termínu 7. 6. až 11. 6. 2010 Týden finanční gramotnosti. Cílem projektu bylo naučit studenty lépe chápat ekonomické dění kolem sebe a pomoci jim při plánování finančního zabezpečení jedince, případně rodiny. Ve spolupráci s neziskovými organizacemi bylo pro studenty připraveno několik přednášek z oblasti finanční a ekonomické gramotnosti a na téma, jak uspět při hledání zaměstnání. Učitelé matematiky přiblížili žákům téma projektu, probrali s nimi praktické využití učiva procentového počtu a geometrické posloupnosti v reálných situacích týkajících se financí. Studenti se zabývali výpočty konečné částky při různých formách ukládání peněz, splátkami či výpočtem amortizace. Také výuka občanské nauky byla zaměřena na zvyšování finanční gramotnosti. Vyučující pod vedením lektorů z Centra nové naděje Frýdek-Místek připravili pro studenty tematický program s názvem Občanské poradenství.

Střední škola technických oborů Havířov

<http://www.sos-havirov.cz>

Protidluhová kampaň o. s. Kostka Šluknovsko

V roce 2010 zrealizovala Kostka Krásná Lípa, p. o., za finanční podpory MPSV na Šluknovsku projekt Protidluhová kampaň. Součástí projektu byla např. putovní výstava na téma dluhy a seminář pro pracovníky v přímé práci s klienty, vedený odborníkem na dluhovou problematiku Danielelem Hůlem. Účastníci semináře se v něm seznámili se základními informacemi o dluhové problematice a o tom, jak je možné preventivně pracovat s obyvateli sociálně vyloučených lokalit, aby se neúměrně nezadlužovali.

Kostka Krásná Lípa, p. o.

kostka.krasnalipa.cz, kostka@krasnalipa.cz, tel.: 412 354 844

Společně proti předlužování Jirkov

V květnu 2012 proběhl v Jirkově za podpory města Jirkov, Městského ústavu sociálních služeb Jirkov a Lokálního partnerství Jirkov projekt Společně proti předlužování. Hlavním cílem projektu bylo upevnit finanční gramotnost seniorů a žáků 8. a 9. tříd základních škol v Jirkově, a to zejména ve schopnosti rozpoznávání rizik pramenících z neuváženého zadlužování.

Projekt byl rozdělen do tří fází. V první fázi účastníci projektu soutěžili ve vytváření protidluhových obrázků a reklam. Ve druhé fázi následovaly projektové dny s mottem Prožij a zapamatuj, kdy se účastníci ve čtyřech dnech formou hry učili hospodařit s penězi. Vylosovali si „životní role“ (např. samoživitelka s dvěma dětmi), výši svého příjmu a další potřebné informace a s nimi museli v určených skupinách, představujících jednotlivé domácnosti, hospodařit. Ve třetí fázi proběhla výstava obrázků vytvořených v rámci fáze první, přednáška odborníka na téma dluhů a jejich důsledků a soutěž ve stylu AZ kvízu na téma finanční gramotnosti.

Městský ústav sociálních služeb Jirkov

www.meussj.cz, info@meussj.cz, tel.: 474 684 431

NÁKLADY

Financovat projekty na zvyšování finanční gramotnosti ve vaší obci/měště můžete z několika zdrojů. Z veřejných zdrojů je možné využít Operační program Lidské zdroje a zaměstnanost, prioritní osu 3. Sociální integrace a rovné příležitosti, oblast podpory 3.1: Podpora sociální integrace a sociálních služeb

(<http://www.esfcr.cz/07-13/oplzz/oblast-podpory-3-1-podpora-socialni-integrace-a-socialnich>).

K financování projektů na zvyšování finanční gramotnosti lze využít i soukromé zdroje, např. nadační fondy bank. Přímou na projekty na zvyšování finanční gramotnosti je zaměřen ČSOB Nadační program vzdělání

(<http://www.csob.cz/cz/Csob/O-CSOB/Spolecenska-odpovednost/Nadacni-program-vzdelani/Stranky/default.aspx>).

Tyto projekty ale financují i nadační fondy jiných bank, např. Nadace Komerční banky JISTOTA (<http://www.nadacejistota.cz/>),

Nadace České spořitelny

(Najdete na: <http://www.csas.cz/>) apod.

Základní školy mohou také čerpat peníze v rámci projektu EU Peníze školám prostřednictvím dvou šablon klíčových aktivit (<http://www.msmt.cz/strukturalni-fondy/eu-penize-skolam>, <http://www.msmt.cz/file/13326>, s. 102–108). Jedna z nich je věnována efektivní přípravě pedagogických pracovníků na vyučovací hodinu, druhá je zaměřena na školení pedagogů v systému dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků MŠMT.

Informovanost o rizicích půjček

Žije ve vaší obci větší počet lidí, kteří jsou zadlužení nebo jsou zadlužením významně ohrožení? Máte potvrzené informace o tom, že do vyloučených lokalit pravidelně dojíždějí zástupci firem, které zdejším obyvatelům nabízejí nevýhodné půjčky?

Pokud se tak děje, je třeba, abyste podpořili informovanost obyvatel o tom, jaká rizika jim v případě uzavírání takových půjček reálně hrozí a do jaké situace se tak mohou snadno dostat.

Problémy, které vznikají sjednáním úvěrů (a jejich následným nesplácením), často vycházejí z neznalosti lidí o rizicích půjček. Pokud jim banka pro nesplnění podmínek odmítne poskytnout úvěr, obracejí se často na nesolidní úvěrové společnosti, které se jejich schopností splácet často vůbec nezabývají a navzdory rizikovosti jim půjčku poskytnou. S takovými úvěry však bývá spojena celá řada problémů. Mívají mnohem vyšší úrokovou sazbu, kratší dobu splácení, celkově mnohem horší podmínky pro spotřebitele a přísné sankce za jejich neplnění. Není výjimkou, že člověk má povinnost uzavřít nevýhodnou životní pojistku, jejíž zrušení dříve než za dva roky je opět sankcionováno vysokou pokutou. Neznalost důsledků takových smluvních ujednání často lidi dostává do obtížně řešitelných situací.

Znalosti lidí by se neměly omezovat jen na význam samotných ujednání ve smlouvách a na obecné principy nakládání s penězi (zmiňené v kapitole Finanční gramotnost), ale měli by mít možnost také získat informace o konkrétních metodách nesolidních poskytovatelů úvěrů. Jen tak se dokážou ubránit manipulativnímu jednání ze strany těchto společností a jen tak dokážou odhalit skryté hrozby takového jednání.

JAK NA TO

Média

Informovat občany o rizicích spojených s úvěry můžete **prostřednictvím svého městského zpravodaje, místní kabelové televize, příp. inzerce v dopravních prostředcích**. Ve spolupráci s některou z neziskových organizací, které se zabývají dluhovým poradenstvím, můžete ve zpravodaji publikovat seriál na téma rizik souvisejících s úvěry. Každý měsíc může být zveřejněn jeden článek na vybrané téma (např. směnky, ručení, sankce za porušení podmínek apod.), ve kterém by bylo dobré spojit teoretické vysvětlení daného problému s praktickou ukázkou, jak toho některé firmy v dané lokalitě v praxi využívají, aby lidé věděli, s čím se mohou setkat a na co si mají dát pozor.

Přednášky a besedy

Poskytnout občanům potřebné informace k danému tématu můžete také **na přednáškách či besedách ve vašem městě**. Podobné přednášky pořádají také neziskové organizace, většinou na základě žádostí jednotlivých měst.

Internet

Občany také můžete informovat o výsledcích výzkumů o nebezpečnosti poskytovaných úvěrů u obecně známých nebankovních úvěrových společností, které provádí některé neziskové organizace. Jako vhodný se jeví zejména Index etického úvěrování (dříve Index predátorského úvěrování) společnosti Člověk v tísni, který porovnává rizikovost jednotlivých finančních produktů (<http://www.clovekvtisni.cz/index2.php?id=113&idArt=1890>). Zohledňuje celou řadu faktorů, jako je

srozumitelnost smluvních podmínek, výše nákladů vyplývající z nezaplacení jedné splátky, úroky z prodlení, které přesahují rámec zákonné úpravy atd. Na základě tohoto srovnání je každý rok sestavován aktualizovaný žebříček nebankovních úvěrových společností podle celkového rizika, jaké představují pro spotřebitele.

Své občany také můžete informovat o tom, kde na internetu najdou informace

týkající se úvěrové problematiky. Velmi užitečné mohou být odkazy na výpočet nezabavitelné částky v případě exekuce srážkami ze mzdy (např. <http://www.vyplata.cz/vypocty/vyse-nezabavitelne-castky-ze-mzdy-12.php?stayform=true>) a na výpočet nákladů soudního a exekučního řízení, které bude muset dlužník v případě nezaplacení dlužné částky platit navíc (např. <http://calc.rozhodnene.cz/>).

PŘÍKLADY A KONTAKTY

O. s. Liga Bruntál

Jak již bylo uvedeno v kapitole Finanční gramotnost, občanské sdružení Liga Bruntál spustilo 1. května 2011 tříletý projekt Finanční gramotnost – východisko z dluhových pastí. Cílem tohoto projektu nebylo jen zvýšení finanční gramotnosti obyvatel, ale také prevence zadluženosti mladých lidí. Ti často odcházejí ze svých rodin, které jsou velmi zadlužené, a nemají přitom takřka žádné informace, jak se mohou dluhovým pastem vyhnout. V rámci projektu proto mohou absolvovat přednášky a besedy, ale také individuální poradenství. To vše by mělo přispět tomu, aby měli k dané problematice dostatečné informace.

Občanské sdružení Liga

Komunitní centrum, Dlouhá 16, 792 01 Bruntál

www.ligabruntal.cz

kontaktní osoba: Bc. Jana Juřenová, janacsat@centrum.cz, tel.: 554 725 159

Šluknovsko

Jednou z částí Protidluhové kampaně, kterou zrealizovala v roce 2010 Kostka Krásná Lípa, p. o., za finanční podpory MPSV na Šluknovsku, byla také putovní výstava na téma Dluhy. Výstava na šesti barevných výstavních panelech popisovala, s čím se člověk, který se rozhodne vypůjčit si peníze, může ve smlouvách setkat, co řada lidí ve smlouvách nečte nebo jaké mohou být důsledky neuvážených půjček. Kreslené komiksy, doplňující panely, varovaly, že ten, kdo půjčuje, nemá snahu pomoci, ale jeho cílem je vydělat. Součástí výstavy byly dále dětské kresby na téma dopadů neuvážených půjček. Téma dluhů se objevilo i v básničkách a písních, které si na vernisáž připravili místní žáci.

Kostka Krásná Lípa, p.o.

kostka.krasnalipa.cz

kostka@krasnalipa.cz, tel.: 412 354 844

Obec Jiříkov

<http://www.mestojirikov.cz/>

mesto@jirikov.cz

NÁKLADY

Z hlediska nákladů je toto opatření zřejmě nejméně náročné. K informování občanů mohou obce/města používat vlastní tiskoviny a pro pořádání přednášek zase vlastní prostory. Náklady tedy mohou vznikat zejména na kvalitní přednášející, příp. přispívající, avšak v porovnání s jinými opatřeními jsou tyto náklady zanedbatelné, neboť se pohybují řádově v tisících korun.

ZDROJE INFORMACÍ

- webová stránka společnosti Člověk v tísni *Rozhodně NE!*
www.rozhdnene.cz
- příklady dobré praxe na
www.socialni-zaclenovani.cz

NA KOHO SE OBRÁTIT, S KÝM KONZULTOVAT

- Poradna při finanční tísni, o. p. s.
- Občanské sdružení Liga
- Kostka Krásná Lípa, p. o.
- Městský ústav sociálních služeb Jirkov
- obec Jiříkov
- Člověk v tísni, o. p. s.